БІБЛІОТЕКА
ИП 22658
1906

З БІБЛІОТЕКИ
НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА
імени
ШЕВЧЕНКА
У ЛЬВОВІ.
Ч. 8767

8767

РІК III. * Ч. 24.

НИВА

ЧАСОПИСЬ ПОСЬВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ і СУСПІЛЬНИМ.

Pag. 145-25/II-50

ЗМІСТ:

	стор.
Наука релігії в наших середних школах (Конець)	718
Д. В. Дрепер і єго історія Боротьби віри з наукою. (Конець)	733
Росия і вселенська Церков (Конець)	738
Перегляд часописий.	742
Всячина.	744

ЛЬВІВ 1906.

ПЕРША РУСКА

ТОРГОВЛЯ і РУКОДІЛЬНЯ

ПАРАМЕНТІВ ЦЕРКОВНИХ

і

ЗАСТАВИ СТОЛОВОЇ (СЕРВІСІВ)

З ХІНСКОГО СРІБЛА

під фірмою

Евгеній Володимир

Спожарский і Устеньский

у Львові, улиця Руска ч. І.

в каменици тов. „Просьвіта“.

ТОРГОВЛЯ

поручає:

Свій богато заосмотрений склад всїляких товарів церковних.

ВЕЛИКИЙ ВИБІР

хрестів желїзних нагробних.

ЗАСТАВИ СТОЛОВІ

з хіньского срібла.

Всякі посилки полагоджує ся відворотною почтою по найнизшій цїнї.

РУКОДЇЛЬНЯ БРОНЗІВНИЧА

принимає

замовленя на всякі роботи зі золота, срібла, бронзу і инших металїв, як також до відновленя, позолоченя і посрібленя всякі церковні і домашні знаряди.

Все виконує ся в найкоротшім часі і по найнизшій цїнї.

На жаданє висилає ся богато ілюстровані цїнники.

07
Ж-23911
ИП 22658/1906

НИВА

ЧАСОПИСЬ ПОСЬВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

РІК 1906.

ПІД РЕДАКЦІЄЮ:

сьвящ. ЯРОСЛАВА ЛЕВИЦКОГО.

8767

ТОМ III.

Бібліотека наукового товариства імени Шевченка.
ЛНБ ім. В. Стефаника АН України

ЛЬВІВ.
НАКЛАДОМ РЕДАКЦІЇ „НИВИ“.
З друкарні Народової (Манєцких), ул. Коперника ч. 9.
1906.

ЗМІСТ.

I. Наукові розвідки.

стор.

О. Воляньский Он. З боєвого трисоюза масонів, соціялїстів і жидів 82, 123
„ Католицка Церков а намірена реформа супружого закона в Австриї 183
„ Про відношенє природних наук до Христіяньскої віри 248
„ Рефлєксії на часї 345, 377
„ Католицка Церков а фільозофія . . 408, 444
„ Церков а держава 470, 513
„ Церков а культура 530
„ Чи теольогія є наукою? . . . 561, 598
„ Ґльосси до промови про науку, релїґію і школу 588, 633
О. Ґовда А. Соціольогічні начерки . . 89, 220, 251, 348, 452, 472, 566
О. Даннер С. — о. Левицкий Яр. Супруже, родина та їх суспільне завданє 333, 365, 411
О. Дзерович Юл. Наука релїґії в наших середних школах 396, 428, 460, 503, 527, 558, 643, 667, 718
О. Донарович Ст. Дещо про страйки взагалї і страйк в сьвітлї христіяньскої етики 538, 578, 602
Г. І. Маркевич — о. Боцян О. — Патронат на Руси . . 380, 414
О. Редкевич. Др. Вільгельм Ґрузалєм. — Введенє в фільозофію. . . 386
Соловєв Вол. — о. Герасимович Вол. — Росія а вселенськa Церков 14, 40, 86, 117, 147, 218, 285, 352, 447, 485, 517, 551, 574, 612, 639, 676, 710, 738
О. Танячкевкч Д. Христіяньска жіноча милосерна добродійність 119, 150
О. Ших Іван. Історія церковної Унії на Буковинї від початку ї заснованя аж до 1901 року . 6, 30, 56, 78, 114, 187, 206, 278, 337, 368, 401, 441
О. Щепкович Ф. Джон Вілїям Дрепер і єго Історія боротьби Віри з Наукою 9, 59, 145, 213. 281, 341, 373, 405, 434, 463, 498, 536. 563, 595, 629, 663, 704, 733
О. Чорнодоля Ів. Важність першої св. сповіди і першого св. причастия та спосіб приготованя дїтий до сих св. Тайн . . . 290, 322
* * * Соціялїзм і соціялїсти 241, 276, 304

II. З Церкви і сьвіта.

О. Антон. Волод. Борба поступовців з „клєрикалами“ . . . 607
О. Баричко М. Наука релїґія 127
„ Сьвятковане днів сьвятих 412
В. А. „Василіяньскі монахи і унія“ 68
О. Воляньский Он. В справі розділу Церкви від держави . . . 651
„ З ліберального табору 677
О. Гадзевич Он. Камо грядете? 682
О. Ганкевич Йосиф. Історичні і статистичні нотатки . . . 145
О. Н. Гордіевский Йосиф. О сьвященичій солїдарности . 507, 541
Дупастир з села. Про реформу науки релїґії 36
„ „ Про запомоги на будову руских церков (Допись) . 93
„ „ О переходах з обряду гр. кат. на обряд лат. (Допись) 154
„ „ Наука релїґії 185
О. Кр. Причини переходів з обряду гр. кат. на обряд лат. . . . 294

		стор.
О. Лев. Яр.	Наша ціль	3
„ „	З релїґійного житя	19
„ „	По синодї	26
„ „	З релїґійного житя	42
„ „	Перегляд часописий	65
„ „	З релїґійного житя	66
„ „	Перегляд часописий	98
„ „	„ „	129
„ „	„ „	161
„ „	З релїґійного житя	191, 224
„ „	На напасти	203
„ „	Перегляд часописий	226
„ „	„ „	254
„ „	„ „	307
„ „	„ „	352
„ „	З релїґійного житя	417
„ „	Перегляд часописий	422
„ „	Чия вина?	525
„ „	Перегляд часописий	545
„ „	З релїґійного житя	549
„ „	У відповідь сьвященикови з „Дїла“	582
„ „	Перегляд часописий	742
О. Лежогубский Т.	Промова виголошена з нагоди посьвяченя памятника Маркіяна Шашкевича	449
Предплатник „Л. Н. Вістника.“	З нашої журналїстики	478
с, с. с.	Кілька уваг під хвилю	52
с. с. с.	Чи нам потрібна орґанїзація	77
с. с с.	„Дїло“ про пастирский лист нашого Епископату	108
с. с. с.	Отверте слово	140
С. С. С.	З релїґійного житя	96
С. С. С.	„ „	132
С. С С.	„ „	157
С. С. С.	„ „	257
С. С. С.	В справі орґанїзації духовеньства	269
С. С. С.	До св. Землї	299
С. С. С.	З релїґійного житя	309
С.	Допись з Сокальщини	678
Сельский учасник. епарх синоду.	Вражіня з синоду і посинодальні рефлєксії	62
О. Танячкевич Д.	Наша збруя	173
О. Є. К	З сьвятої Землї	555
Є. К.	Релїґійне значінє першого руского паломництва до св. Землї	569
* * *	З нашої духовної ниви	17
„	Відмова запомоги для рускої захоронки в Станиславові	22
„	Політичне положенє Европи	195
„	Зарібкова еміґрація до Прус	235
„	З сіонїстичного руху	313
„	Проєкт зміни статута Товариства св. ап. Павла	492
„	Риють	619

III. Бібліоґрафія.

На сторонах . . 46, 70, 101, 164, 199, 228, 260, 325, 358, 388, 453, 508, 645

IV. Некрольоґи.

На сторонї 261

V. Всячина.

При кінци кождого числа.

VI. Яко додаток.

Збір наук на деякі неділї і сьвята і инші случаї . . . 1—191

Ч. I. Львів, 1. сїчня 1906. Рік III.

Нива

ЧАСОПИСЬ ПОСЬВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

Виходить 1-го і 15-го кождого місяця.

Передплата річна 6 кор. піврічна 3 кор.
Поодиноке число 30 сот.

Адрес редакції і адміністрації:
Львів, площа св. Юра ч. 5.

БІБЛІОТЕ... Шевчен...

Наша ціль.

Житє кождої суспільности іде ріжними дорогами. Раз та дорога проста, другий раз веде манівцями, раз спокійна, другий раз повна небезпеченьств, непередвиджених перепон. Відповідно до сего має приноровлюватись і духовеньство. Духовеньство є на те, щоби свою суспільність провадило до Христа. Коли в суспільности супокій, тоді і духовеньство має менші обовязки до сповненя. Колиж суспільність филює, коли нею кидає об береги, коли в нїй горить, коли настане тревога, коли єї корабель задрожить в своїх основах, чи й тоді може бути духовеньство сеї суспільности супокійне, чи може тоді оболтним оком глядїти на вкруги себе і приглядатись сїй борбі з такою тілько участию, як видець в театрі приглядаєсь акциї акторів?

Під нинїшну добу кождий майже масовий рух доторкає безпосередно чи посередно також питаня релїґійного. Вже тим самим, що сей рух викликують, або піддержують живла неприхильні вірі, вже тим самим не можна бути серед сего руху цїлком безпечним о судьбу Церкви.

Звернїм від разу увагу на наші обставини. Як майже тепер в цїлім сьвітї, так і у нас, бушує дух неспокою, дух реформи, свободи, іновацій і т. д. Ми сего руху зовсїм не осуджуємо, бо він сам в собі є добрий і пожаданий, а під деяким зглядом і потїшаючий. Але під одним зглядом є він вельми небезпечний.

Всяке стремлїнє до совершеньства, до чогось лїпшого, як є на разї, Церква похваляє, а о скілько може і попирає, ба й сама в тім стремлїню бере участь. Она домагаєсь і мусить

ЛЬВІВ... Б... ...КА
АН УР...Р
№ ИП 50824

домагати ся тілько одного, аби кождий такий рух, аби кожде таке стремлїнє мало своєю основою Христа. Всьо, що може єму противити ся, Церква мусить осудити.

Наша суспільність живе від якогось часу житєм так званим европейским. Се житє лежить в тім, що ми у чім лише можемо, наслїдуємо захід. Біда тільки в тім, що ми не цїлком добре вибираємо. То, що в якій західній суспільности добре, ми се поминаємо, а хапаємо головно за се, що є в нїй злого. Критериєю доброго і злого є у нас поступовість. Критериєю поступовости є безвірність. Тому кождий у нас рух „поступовий“, є рівночасно по части і антирелїґійний.

Задачею духовеньства, як ми вже сказали, є дбати про те, щоби кождий у нас рух масовий, суспільний, не відбігав від Христа. Що цїле наше духовеньство дїйсно так поступає, годї сказати. Ми вже нераз зазначували і тепер се зазначуємо, що наш клир не робить се сьвідомо. Се годї й припустити. Але мусимо се сказати, що зрештою признає і Преосьвящений Григорий в своїм пастирскім листї, що у нас панує певного рода лїберальїзм в поглядах. Яка причина єго, не тут річ судити. В кождім разї він є. А лїберальїзм такий, клєрикальний, є о много погубнїйший для Церкви, чим лїберальїзм дїйсний, радикальний.

Ми так зжились з минувшостию, що анї руш нам висвободитись від неї. А тимчасом нинї инший дух часу, що був передше. Ми були і є патриотами, народолюбцями. Давнїйше були ми патриотами добрими, коли були тілько патриотами. Нинї сего замало. При змінених обставинах ми мусимо і свій патриотизм змінити. Значить, ми мусимо бути християньскими патриотами. Христа, якого бажають за всяку цїну вигнати наші радикальні патриоти з нашої суспільности, ми мусимо якраз противно за всяку цїну єго впроваджувати. Будова без основ нїдочого. Всяка народна праця без Христа так само нїдочого. Сей принцип християньства ми мусимо маркувати всюди, на кождім кроцї, при кождій праци. Ми мусимо вже раз се добре зрозуміти, що ми є борцями Христа, сївачами єго зерна, єго слугами, єго орудиями і що Христос се для нас всьо, без Христа нема для нас нїчого.

Не будемо наводити конкретних фактів, а скажемо тілько загально, що ми нашими плечми здвигаємо рух ворожий Церкві. Ми се вже також нераз писали, але в нинїшних обставинах зазначуємо се єще раз. Бож вже дїйсно час опамятатись!

Чи ми не понимаємо нашого званя, покликаня, не розуміємо духа християньства, не знаємо, що таке социяльїзм і радикалїзм? Як можемо служити двом богам? Таж служба народови, не мусить бути рівнож службою радикалізму.

Основою кождої нашої праці має бути Христос. Се мусимо добре розуміти, се має бути нам все на тямці: нашою дорогою, нашим сонцем, нашою цїлию се Христос. Але сей Христос повинен бути в першій мірі серед нас самих. Коли хочемо проповідувати Христа, будьмо вперед самі добрими христианами.

Отже Христос серед нас самих, а відтак в кождій нашій праци, в цїлій нашій суспільности. Се наша мета, се наша цїль. Я. Л.

ІСТОРИЯ
церковної Унії на Буковинї
від початку єї заснованя аж до 1901 року.

Написав Крилош. **Іван Ших,** руский Віденьский парох.

Високопреосьвященому Андрею Шептицкому, Архіепископови Львівскому і Митрополитї Галицкому, великому добродїєви руско-католицкої Церкви на Буковинї, посьвячує сю свою працю Автор.

Сто лїт з накладом проминуло від часу, коли дня 4. цьвітня року 1780 ухвалило було австрийске правительство заснувати для Русинів католиків на Буковинї перші душпастирскі стациї. Єсли коли, то в теперішних для нашого обряду дуже прикрих часах, не буде від річи подати до загальної відомости історию церковної Унії на Буковинї, котра за час поверх столїтного свого істнованя, обіймає поважний материял, тим паче замітний, позаяк стоїть в тїсній звязи з галицко-руским народом і є в певній мірі донькою єго Церкви.

Я зібрав сей материял із розличних жерел історичних, відтак із архіву деканата буковиньского, із кількох парохіяльних архівів, із уст достовірних сьвідків і із власного досьвіду в часї двайцять і сїм лїтної моєї душпастирской служби на Буковинї, а зводячи єго до купи, передовсїм маю на цїли, щоби події касаючі ся Унії і долї єї ісповідників і сьвящеників зберегти від забутя, бо і так богато материялу касаючого ся сего предмету, а переховуваного в устнім переданю з упливом часу уже загладило ся; рідко де мож надибати яку записку історичну, а кромі дуже старанно веденого дневника першого рус.-кат. пароха черновецкого, о. Лявpецкого, не найшов я анї одної хроніки парохіяльної на Буковинї.

Дякуючи поважаним собратям моїм душпастирям буковиньским, а найпаче деканови і парохови черновецкому Високопреподобному Отцю Келестинови Костецкому, що мене історичними датами дотично поодиноких приходів щиро запомогли, помістив я в І. части загальну історию церковної Унії, а в ІІ. части специяльну історию поодиноких стацій душпастирских з повним списом рус.-кат. сьвящеників, котрі на Буковинї в душпастирстві працювали, враз з іменами тих немногих добродіїв, що для добра нашої Церкви чим небудь причинили ся, щоби память про одних і других не загинула.

ЧАСТЬ I.

Хоч дійсний почин до заведеня церковної Унії на Буковині поклало доперва австрийске правліне, однак з історії слідно, що перші змаганя, хоч і безхосенні, завести ей в тім краю, сягають давнійших воєводских часів.

Шкода велика, що ми еще доси непосідаємо повної і вірної історії воєводства молдавского; бо тоті розличні записки, хроніки і фраґменти написані в латиньскім, ромуньскім, нїмецкім, польскім і церковно-славяньскім язиц. дотично поіменованого воєводства, становлять радше розкинені материяли історичні, котрі ждуть еще остаточного критичного упорядкованя. Тому і не дивувати ся, що в них події великої ваги густо-часто збуто кількома словами, а спорі периоди розличних часів лишають ся темними, або просто перекрученими; з відси і понятно буде, чому доси появили ся так скупі вісти про Унію церковну в землях молдавских. Перший слід про Унію церковну в Молдаві, а через се і на теперішній Буковині, проявляе ся в р. 1439.

Воєвода молдавский, Александер Добрий, вислав був на запросини папи Евгения IV. сучавского митрополита Дамяна враз з окремим посольством від себе на собор фльорентийский. Кромі инших, було головною цілию згаданого собору, привернути назад єдність східної Церкви з западною. Підчас сего помер воєвода Александер, а на столї воєводскім в Сучаві сїв син его Ілія. Хронїкар згадуе, що сучавский митрополит Дамян приступив в Фльоренциї до Унії, бо коли р. 1439 повернув домів, зворушило ся православне духовеньство супроти него, і він згодив зя за порадою воєводи, добровільно опустити митрополичий престол, а на его місце поставлено митрополитом Теоктиста III. З історичних жерел не слідно, чи митрополит Дамян приступив лише самий до Унії, чи може хто еще з православного духовеньства; однак можна припустити, що він міг мати більше прихильників за собою; а вказуе на той здогад тота обставина, що папа призначив був навіть якогось Фабіяна на уряд головного інквізитора для Молдави; а був би папа певно сего не зробив, если би не мав був якоїсь безпечної запоруки зі сторони бодай визначнїйшої части молдавского духовеньства що до принятя Унії; а відтак мож на згадане припущене вносити еще з того факту, що не зважаючи на просьбу папи Евгения IV., воєвода Ілія не хотїв пристати на перенесене рим.-кат. епископства з Бакова назад до Серету лише з тої одної причини, бо побоював ся еще більшого зворушеня православн. духовеньства, если би рим.-кат. епископи серецкі підняте Дамяном дїло Унії хотїли дальше по краю ширити. Тогди надав папа босаньскій провінциї ордена Францішканів, котрої члени повнили місийні обслуги в Молдаві і Семигородї, юрисдикцию над осироченим епископством серецким.

Другу докладнїйшу вість про Унію церковну в Молдаві подають польскі жерела, именно „Misye katolickie“ р. 1882.

За порукою короля польского Стефана Батория поставила порта в роцї 1558 Петра кулявого третим наворотом воєводою

молдавским. Доси правлїне его не відзначувало ся анї лагідностию, анї розумом. Подібно більшій половинї своїх попередників і наслїдників був воєвода Петро чоловіком підступним, лакомим і крайно немилосерним. Польскі жерела згадують, будьто би Петро прогнаний у другє з престола, скитаючись сьвітами, прийшовши на гору Атос, вступив на якийсь час до монастиря і зазнавши біди, мав опісля на старости лїт злагодити свої суворі норови; кілько у тім правди, годї знати; однак то буде певним, що він проживаючи в Італії, зазнакомив ся в Римі з Вартоломеєм Бруті, родом з Альбанії, чоловіком богатим, умним і посїдаючим велику ласку у порти.

Скоро Петро став у трете воєводою молдавским, забрав згаданого Вартоломея Бруті з собою до Молдави і заіменував его своїм маршалком двірским і старостою лопушняньским. Сей Бруті загадав був за підмогою воєводи завести Унію церкви православної в Молдаві з Римом, а плян его був слїдуючий:

Становище тодїшне воєводів молдавских було дуже прикре; будучи васалями порти, залежні вони були від волї великих везирів, котрим кромі річної, угодженої дани, треба було оплачувати ся при всякій нагодї, а надто, анї один воєвода не був певним завтрішної днини і свого горла. Найбезпечнїйшим виходом з того прикрого і дуже гноблючого положеня було висвободженє з під турецкого ярма. Але що сили воєводів до сего дїла не вистарчали, треба було оглянутись за союзниками, а найперше за якимсь визначним авторитетом, котрий би загадане дїло зумів оглядно повести; а тим керманичем европейским, що правив судьбами народів, був Сикст V., один з найенергічнїйших папів римских. Однак, щоби успішнїйше привернути папу до сего пляну, треба було оказати прихильність справі католицкій не лише словом, але і дїлом, а найвідповіднїйшим таким дїлом мало бути полученє церкви молдаво-східної з римскою.

Порадившись з воєводою, звернув ся Бруті з тим пляном на весні р. 1587 до римо-кат. архієпископа львівского Дмитра Соликовского, яко духовного зверхника молдавских католиків і до нунция папского в Польщі Ганїбаля з Капуи. Між Львовом і Варшавою з одної, а Яссами і Сучавою з другої сторони, завязала ся жива кореспонденция, котра довела до того, що Соликовский вислав був по гадцї Брутого для зориентованя на місци чотирох Єзуїтів до Молдави. А між тим написав папа „breve“ до Петра кулявого, в якім заохочував его до витревалости при наміренім дїлї. На чолї супериора Станислава Варжевицкого стануло дня 3. септембра р. 1588 посольство місийне, складаюче ся з 4 сьвящеників товариства Єзуїтів в містї Романю перед воєводою Петром і вручило єму „breve“ папске і листи від Соликовского. Розпочались взаїмні переговори між воєводою Брутім і місионарами і поясненя що до спірних точок, акі дїлять церкву східну від западної. Крім одного калугера придворного, котрий не мішав ся до диспути, ніхто з молдавского духовенства не був присутний при тих розговорах; аж згодом щиро чи

не щиро, приступив дехто з владик і боярів за приміром воєводи у близші зносини з кат. місіонарами.

Супериор Варжевицкий, розслїдивши близше обставини, виправив до апостольского нунция справозданє, вірно характеризуюче тогочасні відносини політичні і духовні на Молдаві. Для памяти подаю в скороченю де-що важнїйшого із сего справозданя.

„Поле для місиї катол. в Молдаві розлоге, але несправне, буряном поросле, вимагає апостольского посьвяченя і ангельскої терпеливости. Груба тьма, в якій позістає нарід, є чи не найпершою перешкодою хосенної працї; не лише, що не мають нїякої науки, але остогидять ся нею; на що нам придалась наука — говорить ся загально — вона добра лише для попів. Съвященики молдавскі, а більше єще пустинножителї, якими переповнені гори і лїси, не можуть похвалитись великою осьвітою; богато з них нерозуміє навіть славяньских і грецких молитов, що їх що днини відмовляє. Вся суть релїґії обмежує ся на зверхних практиках: постах, поклонах, паленю съвічок і кадила перед образами. О якімсь впливі на злагодженє норовів і обичаїв нема і бесїди; тому і норовственність дуже п.дупала. Що року, майже безупинно, гомоніло по землях молдавских страшне козацке „гурра“, або ще страшнїйше татарске „аллаг“. Мужик забирав тогди жінку і дїти і що з худоби далось увести, утїкав в непристулні лїси і часто через довгі місяцї перебував там при тяжкім недостатку. Тоту недобровільну страту надолужував опісля при першій лучшій нагодї, не питаючись, що вільно, а що нї. Розпуста стала ся народним обичаєм, нїхто не уважав єї гріхом. Від музулманів закрало ся до Молдави многоженьство, а розводи були на порядку дневнім. Скоро лише муж оповістив жінцї при съвідках, що хоче розвести ся і скоро дав їй титулом відшкодованя чверть дуката, уважав себе тим дїлом звільненим від всяких обовязків супружеских. В съвята сходили ся разом і пяничили через цїлу ніч, хто більше випив, мав більшу почесть. Захланність воєводів витискала з кармана підданих послїдний гріш; наслїдком сего виродила ся лїнь і байдужність; „чи-ж на то маю працювати, говорив мужик, щоби моєю кервавицею богатїв воєвода, котрого не терплю?“ Люта неволя, часті бунти, ворожі напади і війна виробили в народї характер дикий і хитрий“. При кінци справозданя предкладає Варжевицкий до осуду головні точки що до маючої завести ся Унії. Він радить іменно, що треба облишити нарід при східнім обрядї, заводячи лише тоті зміни, які собор флорентийский запровадити приказує. Лучше буде, пише він дальше, придержуватись старого календаря, аби не знеохотити до себе загалу, що не любить новости. Також треба для будучого духовеньства основати духовний семинар, в котрім де-які предмети теольоґічні мали би викладатись в рідним язиці молдавскім, а покищо, щоби висилати до Молдави католицких съвящеників, володіючих добре молдавским язиком.

(Дальше буде.)

Джон Вілїям Дрепер і его Істория Боротьби Віри з Наукою.

Написав

о. Ф. Щепкович.

(18. продовженє).

Творцем третої реліґії, а зглядно реформатором старинної був фільозоф Ляо-це. Систему его науки називають таоізмом, а его учеників і приклонників таоістами. Наука ся походить від виразу „Тао“, котрий Ляо-це бере за підставу своєї науки. Книга, в котрій та наука списана, носить назву Тао-Те-Кінґ с. є. канснічна книга (Кінґ) розуму (Тао) і чесноти (Те). Книга ся дуже неясна, бо богата в дво- і многозначники. Походить се звідси, що в хіньскім язиці має один і той сам вираз чимало ріжних значінь; до того ще бере Ляо-це яко поет деякий вираз в значіню невластивім, переносним. До затемненя і так вже з початку темної книжки, переповненої неясними і дивними понятями, котрих властивого предмету годї відшукати, причинили ся пізнїйші перерібки і ушкодженя, яким улягала тота книжка. Не має вона характеру звязлого трактату, але єсть радше збірником віддїльних мислий, котрі без поясненя учителя годї зрозуміти. До зрозуміня книжки може чимало причинити ся пізнанє житя еї автора та его успособленя. Що до Ляо-це-го маємо в тім зглядї дуже скупі і непевні відомости. Длятого его ученики витворили о его початку чимало чудесних і неімовірних оповідань, як приміром, що мати почала его в наслїдок животворної сили неба і землї, що був в дорозї до народженя 80 лїт, що прийшов на сьвіт цїлком сивий і проч. В дійсности мав він прийти на сьвіт при кінци панованя династиї Чеу в нинїшній провінциї Го-нан, а родичами его були дуже убогі селяни. Коли доріс став архіварем у одного з князів Чеу. На тім становиску набув великого замилованя до наук і розумованя. Жив в відокремленю від сьвіта і не журив ся цїлком о суспільність, з котрої вийшов і серед котрої проживав. Мав около пятьдесять лїт, коли народив ся Конфуций. Характер его цїлком відмінний від характеру того послїдного. Бо Конфуций був більше моралїстою і тому занимав ся реформою обичаїв, Ляо-це був більше мислителем і тому не звертав уваги на блуди свого часу, котрі уважав за неулїчимі; за то віддав ся з найбільшою ревностию теоретичному розважаню. Видячи близкий упадок династиї, якій служив, покинув уряд архівара, віддав ся уединеню і розважаню в самотї. Плодом того розважаня була висше згадана книга Тао-Те-Кінґ, котра складає ся з 81 дуже коротких роздїлів.

Говорить ся в нїй о метафізиці, етиці, полїтиці і то без всякого порядку; но дасть поділити ся на дві головні части, з котрих одна єсть більше онтольоґічною, друга більше етичною.

Основою части онтольоґічної єсть Тао. Що воно таке, того не знав хиба і сам Ляо-це. Може то бути більше витвір поетичної фантазиї, бо треба знати, що Ляоце був не тілько мислителем, але був також поетою і тому єго книжка переповнена поетичними фіґурами.

Дословно означає Тао — дорогу; переносно п р а в и л о, р о з у м, п о н я т є.

Після Ляо-це єсть він бутєм первісним, абсолютним, загальним, котре було початком всесьвіта: через розумованє не можна дійти до єго пізнаня; воно не має назви, ані не має віддільних прикмет. Єсть ціlком духове, відвічне, котрого не можна ні видіти, ні єго дотикати. Єсть порожне, а заключає в собі всьо; сутию єго єсть правда. Всї річи вийшли з него, якби з яких дверий; но яким то способом стало ся, сего Ляо-це не пояснює ціlком. Всесьвіт замикає в двох виразах: „небо і земля“ а сотвореня всїх єств толкує слїдуючим способом:

„Один сотворив другого (або двох); два сотворили третого (або трех); три сотворили всї сотворіня. Небо і земля суть вічні, хотяй всї єства гинуть; ті єства вертають до свого початку, як ріки вертають до моря. Тао належить завдячити, що всї єства родять ся, ростуть і розвивають ся; він їх кормить, він співдїлає з ними, він їх охороняє від занепаду; одним словом, всьо істнує лиш через него.“

Тепер легко зрозуміти, що така наука дала причину до найрозличнїйших толкованьь. Одні видять в Тао загальний закон, котрий проявляє ся як в ціlім всесьвіті, так і в поодиноких річах, инші видять в нїм живе, особове єство. Були навіть такі, що хотїли видїти в Тао евангельске Слово (Льоґос). Що се гадка єсть блудна видно вже із того, що Слово евангельске єсть одною з трех Осіб Божих, коли Тао єсть первнем одиноким, абсолютним. Єсли би отже Тао уживав ся деколи в значіню „Слово“ (Льоґос, Verbum), то не уживав ся ніколи в значіню Слова евангельского, ані не уживав єго Ляо-це.

Етику опирає Ляо-це на трех головних основах, а іменно: на первісній доброті людскої природи, на свобідній волї і на беззглядній доброті Тао.

Після етик Ляоце, був первісний чоловік добрий вже з своєї природи. Длятого не треба було з початку розріжняти чесноти від блуду, бо того послїдного не було ціlком. Но той щасливий стан знищили наметности, впровадили до людских душ несупокій і спричинили, що треба було зачати відріжняти чесноту від блуда. Задачею чоловіка єсть здусити ті наметности і повернути до первісного стану. Приходить до него чоловік через наслїдованє Тао. Полягає воно в тім, що чоловік підчиняє всї житєві сили під пановане розуму, а розум під пановане Тао.

Обовязком чоловіка єсть сповняти в житю чистоту, бути умірковaним, благородним, добрим і безінтересовним. Кождий повинен бути вдоволений із своєї судьби. — Мудрець повинен виречи ся слави, богацтва, почестий, платити за кривди добро-

дійствами. Найбільшим обовязком кождого, як князя так і звичайного чоловіка есть наслїдувати Тао, его брати собі за взір і сповняти ті самі честоти, що він сповняє, уникати приємностий, вистерігати ся побільшати свої богацтва, любити супокій. Війну уважає хіньский мудрець яко найбільше лихо і виступає против великих податків.

Зглядом других повинен чоловік бути добрим і других робити добрими і то не словом, але приміром.

Нагородою за виконуване чеснот есть щасте, яке чоловік відчуває в тім житю через наслїдоване Тао, а по смерти есть поворот до Тао.

Той поворот до Тао не міг дуже подобати ся практичним Хінцям. Для того старали ся ученики Ляо-це винайти спосіб, як би вже в тім житю стати ся безсмертними. В тій цїли видумали напиток званий „напитком безсмертности“. Той напиток подавали не тілько простому народови, але навіть пануючим і з тої причини нозискали собі опіку могучих. Стали ся тим способом праздивими шарлятанами. Но через сю ошуку стали ся так впливовими і могучими, що їх учителї отримували назву учителїв небесних (Tien See), а одному надано навіть імя Шанґті, імя, яке прислугувало тілько самому Богу.

Опісля кинули ся вони до маґії. Удавали, що викликують духів. Простому народови роздавали навіть образки, що мали ніби представляти ті духи і їх історію. Удавали, що посредством тих духів предсказують будучність Щоби зискати більший вплив між народом і з'єднати віру в надприродну власть удавали ся до таких средств, яких уживають і нинїшні шарлятани. Так удавали приміром, що поликають острі оружия, ходять по огни, прибирають розличні форми і проч.

Наука отже мнимих учеників Ляо це стала ся зовсїм неподібною до науки еї основателя. Сам Ляо-це виріс в очах Хінців на есство надприродне, безсмертне Не був то вже чоловік, але само Тао, яке приняло людске тїло. Около него утворено множество божих есть і піднесених до ряду божества людий, котрі утворили таоістичний Пантеон, а котрих Тієн-сси виставляли народови, щоби той же віддавав їм честь божу*.

(Дальше буде).

---

*) Гарлаз наведений в Słownik-y apologetyczn-im Wiary katolickiej. T. II. стор. 478—482; Schanz-Apologie des Christenthums T. II стор. 137, 140, 143.

ВОЛОДИМИР СОЛОВЄВ

РОСИЯ І ВСЕЛЕНЬСКА ЦЕРКОВ

[Vladimir Soloviev. La Russie et l' Eglise universelle]

Переклав

Сьвщ. Володимир Герасимович.

ПЕРША ЧАСТИНА.

ПОЛОЖЕНЄ РЕЛІЇЇ РОСИЇ І ХРИСТИЯНЬСКОГО СХОДУ

Роздїл перший.

Росийска казка про св. Миколая і св. Касияна, як образок роздїлених церков.

Св. Миколай і Касиян — оповідає одна росийска народна казка — вислані раз Богом з раю поглянути, що дїє ся на земли, побачили на дорозї бідного селянина, в якого великий віз сїна застряг в болотї. Він із сил виходив, щоби зрушити віз з місця, але даремне.

— Ходїм, поможемо сердезї — сказав Миколай-угодник.

— З якої речї? — відповів св. Касиян. — Ще готов поваляти ризи.

— Га, то підожди мене, або йди далї сам, — сказав св. Миколай — і відважно вступив в саме болото та виграмолив мужикови віз із колїї. Впоравшись з сею роботою, св. Миколай здогонив товариша. Він цїлий був обболочений, а його подерті, поваляні ризи подабали на лахи жебрака.

Сильно св. Петро здивував ся, коли він в такім видї підійшов до райскої брами.

— А то хто тебе так причепурив? — поспитав він його.

Св. Миколай розповів приключку.

— А ти — спитав св. Петро Касияна, ти був з ним при сьому?

— Та був, але я не маю звичаю мішати ся не до свого дїла; а в добавок, я більш всього лякав ся, щоби не понївечити своєї сьнїжно-білої ризи.

— Так ось що — сказав св. Петро — тобі Миколаю, за те, що ти не налякав ся поваляти своїх риз і поміг ближньому в пригодї, будуть сьвяткувати двічі в рік і всї мужики на св. Руси, тебе поважати-муть по минї за найбільшого сьвятого. А з тебе Касияне, буде досить, що не поваляв риз: тобі сьвяткувати-муть тільки в переступний рік — раз на чотири роки.

Можна простити св. Касиянови його нехіть до чорної роботи і до болота переїздних доріг. Але він був би цїлком несправедливий, наколи би осуджав свого товариша за відмінне чим у нього понимане обовязків сьвятих людий зглядом люд-

скости. Нас тїшить чиста і сьвітла одіж св. Касияна, але так як „віз і тепер там“, то ми головно відчуваємо потребу звертати ся до св. Миколая — того відважного угодника, що завсїгди готов нам прийти з помочию.

Західна церков, вірна апостольскій місиї, не злякала ся занурити ся в болото історичного житя. Будучи довгий час, бо цїлі віки одиноким живлом норовственного ладу і умової культури поміж варварскими племенами Европи, вона взяла на себе ввесь клопіт так зовнїшної управи як і духового вихованя сих племен з їх независимою вдачою і з їхніми жорстокими інстинктами. Віддаючись сїй тяжкій роботї, вона подібно св. Миколаєви в казцї не тільки дбала про зверхню чистоту, як про дїйсні потреби людства.

Східна знов церков зі своїм відлюдним аскетизмом і своїм розумливим містицизмом, зі своїм стоянєм осторонь від полїтики і від усїх социяльних питань, які цїкавили усе людство, бажала перш усього так як св. Касиян явитись в раю без на йменшої плямки на ризї.

Там на заходї хотїли ужити всїх сил Божих і людских на користь всесьвітного дїла, тут на Сходї зберігали лиш свою чистоту. Ось головна рїжниця між обома церквами і найблизша причина їхнього розділу. Ся рїжниця — в неоднаковім ідеалї самого духовного житя. Духовний ідеал християньского Сходу в своїй відрубности нехибний, але він неповний.

Для східного християньского сьвіта почавши від 9. столїтя релїґія була чимсь тотожним з личною побожностию а молитву признавано одиноким релїґійним дїлом. Західна церков не відкидаючи личної побожности, як правдивого зерна всякої релїґії, вимагає, щоби се зерно розвивало ся і приносило овочі посеред суспільної дїяльности, з'орґанїзованої на славу Божу і на загальне добро людства. Східний християнин тільки молить ся. Західний і молить ся і працює. Хто з них справедливий?

Ісус Христос оснував свою видиму церков не лиш виключно для того, щоби вдивляти ся в небо, але також і для того, щоби працювати на земли і бороти ся з силами пекла. Він післав своїх Апостолів не в пустиню і не в самоту, але в сьвіт, щоби здобули його і покорили царству, що не з сього сьвіта і приказав їм мати не лише чистоту голуба, але і хитрість змиї.

Наколиб вистарчило тільки зберігти чистоту християньскої душі, пощо було закладати суспільну орґанїзацию церкви, нащо їй було тої самовладної верховної власти, в яку її Христос прибрав, давши їй власть вязати і розвязувати без воротя на земли і на небі.

Монахи св. Афоньскої гори, — сї справжні представники відрубної східної церкви — богато столїть напружують всї свої сили на молитву і вдивлюване ся в передвічне Таворске сьвітло.

Правда по їх боцї, бо молитва і розважуване передвічних річий конечно потрібні для християньского житя. Алеж чи можна припустити, щоби се заняте душі становило вже цїле,

повне християньске житє? А як раз роблять се сї, що бажалиб поставити православний схід з його відрубним характером, і з його специяльним релїґійним стремлїнєм на місце вселеньскої церкви. У нас на Сходї є церков, що молить ся, але де у нас церков дїяльна, яка скріплює себе, як духовну силу цїлковито независиму від земских властий. Де на Сходї церков Бога живого, ся церков, що повсякчасно приписує людству закони, що пояснює і розвиває формули вічних правд і ставить їх напротив несчислених видів блудів? Де у нас церков, що трудила би ся над переміненєм усего суспільного житя народів, відповідно християньскому ідеалови і яка вела би їх до висшої цїли сотворіня, до свобідної і цїлковитої злуки з Творцем.

Сторонники виключного аскетизму повинні би пригадати собі, що Совершенний Чоловік пережив всього 40 днїв в пустини; роздумувачі Таворского сьвітла не повинні би забувати, що се сьвітло появило ся лиш раз за все земске житє Христа, який доказав своїм приміром, що правдива молитва і правдиве розважанє — се лиш підпора дїяльного житя. Наколи ся велика церков, що тільки і знала, що молити ся в протягу довгих столїть, не даром молила ся, вона повинна була проявити ся церквою живою, дїяльною, борючою і торжественною. Але ми самі мусимо забагнути сього. Ми мусимо передовсїм признати недостаточність нашого традицийного релїґійного ідеалу, і щиро намогти ся зясувати більш повну думку християньства. До сього не потрібно нїчо нового вигадувати анї творити.. Треба тільки нашій релїґії вернути її католицкий або вселеньскый характер, узнаючи себе солїдарними з дїяльною частию християньского сьвіта, з Заходом, який зцентралїзував ся і зорґанїзував ся для всесьвітного дїла і у якого є все, чого нам хибує.

Від нас не вимагають, щоби ми змінили свою східну природу, або щоби ми впрекли ся специфічної вдачі нашого релїґійного духа. Нам треба тільки безумовно узнати отсю просту правду: що ми, Схід, творимо лиш часть вселеньскої церкви і то часть, що не має центра в собі і що відтак нам треба звязати свої осібні периферичні сили з великим вселеньским центром, який Провидїнє помістило на Заходї. Сей моральний акт, сей акт справедливости і любви був би сам по собі величезним поступом для нас і конечною умовою всякого дальшого поступу.

Св. Касиянови цїлком непотрібно аж вдруге ставати чоловіком і погорджувати чистотою своїх неповаляних риз. З нього досить тільки признати, що у його брата є деякі важні прикмети, яких недостає йому самому і замість того, щоби дивити ся зизом на сього енерґічного робітника, досить отверто прияти його як товариша і поводатора в подорожі, яку їм обом приходить ся довершити.

Роздїл другий.

Питанє про змисл істнованя Росиї.

Неначе чую, як на сїй темі перебивають мене знайомі голоси моїх земляків: „Нехай нам не балакають про наші хиби і недостачі, а особливо про наші обовязки зглядом Заходу, який уже в стадії руїни. Vixit. Непотрібний він нам, і ми йому нїчим не зобовязані. У нас, дома, все, чого лиш нам потрібно. In (sic) Oriente lux.[1]) Справжня представниця і оконечний продукт християньства — „сьвята Русь“. Яке нам дїло до старого, хирного Риму, коли ми самі — Рим будучности, третий і останнїй Рим? Східна церков сповнила своє велике історичне завданє, бо охрестила руский народ, сей народ, який вчинив себе тотожним з християньством і до якого належить вся будучина людства“. Таким робом оконечна мета християньства в істориї і змисл істнованя людского роду мали би звести ся до істнованя одної нації. Але щоби приймити такий погляд, треба насамперед відректи ся формально від самої ідеї вселеньскої Церкви. Нам предкладають вернути ся до стародавного жидівства з тою ріжницею, що виїмкова роля жидівского народу в плянах Провиднна затверджена Божим словом, коли напротив виїмкову вагу Росиї можна основувати тільки на словах деяких публїцистів, яких вітхненє не так дуже непомильне.

Впрочім, в виду сього, що ідеї наших екзальтованих патріотів що до основ релиґійної віри не зовсїм ясні і зясовані, станьмо на більш загальний ґрунт і розгляньмо їхні претенсиї зі становища чисто природного і людского. Росийский патріотизм через сорок або пятьдесять лїт постійно повтаряв ся, голосячи лиш в ріжних вар'яциях незмінну фразу: „Росия, велика країна і їй прийдеть ся сповнити у сьвітї велику місию“. В чім властиво лежить ся місия і що повинна Росия вчинити — що повинні ми самі робити — щоби сповнити її?

Се постійно зістаєть ся в мраці. Ані давнїйші славянофіли, ані їхні новійші наслїдники, ані сам д. Катков не сказали нїчого на сю тему[2]).

Вони балакали про сьвітло, яке іде зі Сходу, але цїлком не в тій гадцї, що се сьвітло вже прояснило їх ум, і що вони вже бачать як слїд. Нехай же нам буде вільно, віддаючи повну справедливість полїтичним переконаням сих поважаних людий, оконечно поставити питанє, від якого вони залюбки ухиляють ся, велике питанє національної совісти: Який змисл чи рация істнованя Росиї в сьвітї? Істория нашої вітчини стреміла через цїлі віки до одної мети: утворити велику національну монархію. Прилученє України і частини Білої Руси до московского господарства за царя Олексїя, було рішучим моментом в сьому історичному дїлї, бо з сим прилученєм кінчив ся спір о перевагу

---

[1]) Заголовок поеми звісного поета в честь покійного Каткова.

[2]) Розполїтиковані панслявісти бажали би, щоби Росия рознесла австрийску державу і зорґанїзувала славяньсу федерацию. — Ну, а далї що?

північної і південної Руси, спір між Москвою і Київом і давало ся реальне значіне титулови „царя всеї Росиї“.

Від сього часу не можна вже було сумнівати ся що до успіху сього вельми тяжкого завданя, підпринятого від 14 століття архипастирями і володітелями Москви. І в сьому містить ся льоґіка провидіня, що саме син царя Олексія, випереджаючи роботу своїх попередників сформулував дальше завданє: що повинна вчинити Росия зібрана в одну могучу державу? Тимчасова відповідь, дана великим імператором була така, що Росия повинна піти на науку до цивілізованих народів Заходу, щоби присвоїти собі їхню науку і культуру. Справді на перші часи сього було досить Але се настільки просте і ясне рішенє показувалось де далї недостаточним в міру сього, як молода росийска суспільність посувала ся в европейскій школї з кляси в клясу: приходило далї на думку — що-ж йому чинити далї по скінченю шкільних літ? Реформа Петра Великого впроваджувала Росию в европейский арсенал, щоби навчити її володіти всїми знарядами цивілізациї, але вона була байдужна до принципів і ідей висшого типу, які зясовували приноровленє сих знарядів. Таким чином ся реформа, що давала нам способи до самоскріпленя, не вказувала нам оконечної мети нашого національного істнованя. Коли на місци було питанє: що має робити варварска Росия? і коли Петро відповів як слїд: вона має перетворити ся і уцивілїзувати ся, — не менше і теперішне питанє на місци: що має робити Росия, перетворена Петром і його наслїдниками, яка мета нинїшної Росиї?

Славянофіли прислужили ся тим, що порозуміли значінє сього завданя, але ніяк не рішили його. Як реакция проти мрачної і безплодної поезиї славянофільства, більш прозаїчні патріоти яли в наших часах твердити, що се не конечна річ народова носити в собі зясовану ідею і змагати до висшої мети в людстві; для нього зовсїм досить бути независимим, мати інституциї припоровлені до його национальної вдячі і мати настільки власти і престіжа, щоби успішно боронити своїх материяльних інтересів в справах сього сьвіта. Сього всього бажати для своєї вітчини, старати ся вчинити її богатою і могучою, ось все, чого вимагаєть ся від доброго патріота. Се те саме, що твердити, наче-б то нациї жили самим насущим хлїбом, а се і фальшиво і небажано. Історичні народи жили не для себе самих, але також для всього людства і безсмертними дїлами окупали право самоскріпленя. Така знаменна риса всякої великої раси; і патріотизм, який не розуміє стійности сеї риси, се патріотизм лихої проби.

(*Далї буде.*)

З нашої духовної ниви.

Місия духовна в Настасові. На днях 29. і 30. вересня та 1. і 2. жовтня 1905 р. відбула ся місия духовна в парохії Настасів дек. теребовельского і хоч доси не прислав ніхто о ній в своїм часї звістки, однак гадаємо, що така річ, як місия, не належить до того рода новинок, котрі не подані як раз в своїм часї, тратили би на інтересї; тому хоч в припізненю, подаємо про неї справу в нашій часописи.

Передовсїм треба нам відповісти на питаня: 1) Чи місия удала ся, а 2) Що зложило ся на ѣї поводженѣ?

Що до 1) то сказати мусимо, що повела ся вповнї. Нарід злягав ся і слухав пожадно слово боже і як опісля показало ся, принесла місия великі плоди, пішла вона на руку заходам пароха і довершила ѣго труди. Парохія скріпила ся і збогатїла на духу божім і поглубила ся в чеснотах, з котрих від разу видна тверезість, що від місиї стала загальна і остра.

Що до 2), се ѣ, які чинники зложили ся на такий користний успіх місиї, то сказати мусимо, що оо. місионарі і о. парох. Хто з клира були місионарами? Духовні мірскі під проводом духовного мірского. Громадку місионарів творили: Вп. оо. Йоан Токар, парох з Вишнївчика, Йоан Сендецкий, парох з Золотник, Томович, парох з Мозолївки і Содомора, парох з Новосїлки, а провід вів Вп. о. Йоан Токар, котрий був душею цїлої місиї.

Як вивязали ся оо. місионарі з свого обовязку? Щоби їх вповнї оцїнити, то треба конечно бути на їх місиї; але щоби мати о них поняте загальне, то скажемо, що дали ся пізнати яко такі, що 1) знають своѣ стадо, 2) уміють для него трудити ся і 3) хотять з цїлою неутомимостию для ѣго добра і спасеня служити. Хоч прикмети оо. місионарів суть і як добрі, але цїла робота полягає на проводї. Тож під тим зглядом признати треба, що о. Токар дав ся пізнати яко майстер і дав явно доказ, що не дармо остав іменований архімісионарем.

Другий чинник: се парох.

Парох причинив ся до сего сьвітлого успіху тим, що приготовив належито парохію до місиї. Цїлий час місиї виглядав в парохії як в найторжественнїйше сьвято. На поли устала всяка робота, хоч був се як найгорячійший час копаня бараболь і все, що жило, прибране в сьвяточну одежу, вирушувало на місию, а обавляючись, щоби не стратити якої науки, подальші і не відходили до дому, а від рана перебували вже до пізного вечера. А в тім якраз цїла суть річи, щоби з місиї користала цїла парохія. Процесиї вправдї з сусїдних церков поприходили, але було се лише на третий день, в день недїльний, а що служила погода, то сего дня відбулись науки на дворі.

На тім кінчимо наше справоздане.

Вкінци занотувати годить ся, що колятор церкви в Настасові Вп. П. Т. Серватовский дав даром з свого лїса дуба на місийний крест.

З Тернопільщини. Земля наша руска, що славила ся своєю традициєю постійности в вірі Христовій і що наскрізь була перенята Єго ідеєю — нині переходить критичну хвилю, фазу борби між вірою а „розумом“, борби між ретроґрадством а „поступом“. Деинде борба та вже довершилась, у нас ера безрелїґійности, так сказати-б, доперва в житє входить, стає ся модною, але приспішеним кроком, в холеричнім темпі огортає всїх, з пінючим ся ревом накидує ся на все, щоб вирвати у мас віру теістичну, а нїчим єї не заступити. Найбільшим ворогом нашого народу, (такий клич модерних поступовців), то почуваня релїґійні та Церква; та сама, що зберегла той нарід, що була одиноким заборолом єго і не дала розляти ся і потонути в морю других народностий. Тепер у нас, не квестия попів, чи піп здирає, чи нї, що сам веде житє деморалїзуюче і не може як слїд своїх дїтий попровадити, бо тепер ходить о самого Господа Бога; опрокине ся віру в Него, тим самим все упадає і переходить ся над тим до дневного порядку.

Думаю, що всї ми сьвященики з того повну собі здаємо справу, ба й не може бути оптимістів в тім зглядї. — Доказом сего най послужить соборчик деканальний, що відбув ся в Тернополи дня 12. грудня 1905 р. Не буду наводити поодиноких референтів, а зреасумую тілько всї внески і дам короткий начерк з повною сьвідомостию і повагою ведених нарад. І так: говорено про проєктований поділ деканатів і установленє шкільних комісарів, що має на цїли збільшенє контролї над душпастирскою працею, яку духовеньство і так вже веде інтензивно, з самоотверженєм, а в цїлковитій непропорцияльности до своєї нужденної платнї.

Дальше виражувано сумнїв що до можливости переведеня в житє проєктованої практики, аби душпастир удїлював тижнево чотири години науки релїґії в кождій школї; се річ немислима вимагати від душпастира, що заразом і ґосподаром мусить бути, 8, 12, а як в деяких парохіях, то і 16 годин науки катехизму. Що-ж би на се порадити? Учителям сьвітским не можна єї повірити, бо при кваліфікациїних іспитах зраджують брак знаня щоденних молитов, можливе одно установленє окружних катихитів, а правительство, котрому також не повинно бути маловажним здехристіянїзованє, має обовязок оглянути ся за відповідними фондами. Релїґійність безперечно зависима від вихованя „грядущого поколїня“, але де єго примістити? в бурсах ми соромимо ся, ба ще й кажуть, що в тих інституциях нашими грішми і трудами основаними, наші дїти відбирають хлїб бідним. Постановили проте зібрані основати свій власний інститут і вибрали ad hoc комітет, котрий би вже з слїдуючим шкільним роком сю постанову зреалїзував. В пекучій справі вдов.-сирот. фонду рішено, що наколи-б залягаючі з датками,

найдальше до двох літ не вирівнали залеглостий — компетентні мають постарати ся стягнути їх via Ординарият з конґруи.

В справі підвисшеня конґруи ухвалено вислати ґенеральну петицию з підписами всіх кондеканальних.

Зібрані вислали телеґраму до Єго Ексц. Митрополита з нагоди імянин (13. грудня).

Предсїдатель закінчив соборчик словами, якими св. Отець пращав раз депутацию: „До праці, до праці і єще раз до праці“.

о. *Е. М.*

З релїґійного житя.

— Нове небезпеченьство грозить християньству в Турциї, а то пробуджене панїслямізма. Головну ролю у сім грає турецкий султан Абдул-Гамід, який користаючи з несупокоїв в Росиї забажав злучити всї музулманьскі народности під свій скиптр і виповісти завзяту борбу християньству. Початковими проявами отсего руху треба вважати різні Вірмен і Болгар.

— Сумно представляєсь житє православної церкви в Сербії і Болгариї. У Сербії недостача відповідно образованої висшої єрархії даєсь вельми прикро відчувати. Причиною сего байдужність правительства і недостача висшої духовної школи Літератури богословскої майже нема, а добрих сьвящеників іще менше. І так при бідноті не тілько моральній, але і материяльній, сербска церков не має майже жадного впливу на свій нарід. Які можуть вийти з сего наслїдки, легко собі уявити. — Не менше невідрадні відносини панують також в Болгариї. Ворогам віри вдалось запанувати цїлковито учачою ся молодїжию і зробити єї своїм оружєм в борбі з вірою. Для протидїланя релїґійному вільнодумству основано в Болгариї два товариства, а се: „Православно-християньске братство“ і „Св. цар Борис“.

— Для попираня нїмецко-протестанцких інтересів, особливо в борбі з Римом, єствує в Нїмеччинї товариство зване „Евангеличним союзом“. В перших днях жовтня 1905 р. мав сей союз свої загальні збори, на яких представлено теперішне положенє протестантизма. Пастор Ріхтер говорив о місионарскій роботї евангеличної церкви і припоручував єї особлившій увазї представителїв капітала. Про міжнародне положенє протестантизма референував професор Ніппольд. Він займав ся головно вияснененм впливу папскої полїтики на судьбу народів. Ся полїтика, по єго словам, ізолювала і упокоряла одну сторону за другою, недавно заволоділа Голяндиєю, вона брала участь в анґлїйско-бурскій війнї і в нещастях східних церквий. Рим має всюди свої орудия, а в Ватиканї знаходить ся осередок всяких заговорів і плянів. Протестанти не завважують сего небезпеченьства. Аби охоронити себе перед ним, треба їм поду-

НБ ім. В. Стефаника
АН України

ЛЬВІВСЬКА БІБ...
АН УРСР
№ ИП 50824

мати про орґанїзацию між собою і взагалї про орґанїзацию всїх церков независимих від Рима. Иншнй референт, Маєр, говорив про положенє протестантизма в нїмецкій державі. Се положенє представив він вельми не відрадним. Протестантство стратило тут вплив на суспільність, не протиставило нїчо методичній роботї „ультрамонтаньства“ і єго пропаґандї. Що робити з огляду на се, відповів пастор Фікеншер. Він рішучо осудив пасивну полїтику, не радив єднатись з жадною партиєю, анї основувати нової, а взивав до полїтики дїла. Такої самої гадки був також Маєр. Прочі бесїдники говорили про положенє протестантизма в поодиноких частях нїмецкої держави, в Австриї і Франциї. Як показуєсь із звіта, в послїднім роцї збільшилось число членів союза о 60, а всїх членів має союз до 300.

— Як цїле теперішне положенє в Росиї не є ясне, так тим більше не ясне для нас становище православного духовеньства в виду того руху чи неладу, який бушує по тій великанській державі. Будь що будь слїдний між духовеньством розлам на „поступових“ і „ретроґрадних“, на прихильників і противників свободи та конституциї, а тим самим свободи православної церкви. Головно займає всїх недалекий вже всеросийский собор, про який розправляють на диецезияльних з'їздах духовеньства. Ті з'їзди, давнїйше млави і неінтересні, стали сего року вельми бурливими. Деякі з'їзди домагали ся основної реформи церковної на канонїчній підставі, певної автономії парохіяльному духовеньству, зближеня епископів до духовеньства через знесенє консисторий, права вибору не тілько деканів, але і епископів, знесеня оплат за треби, а установленя платнї, ограниченя довільности в переношуваню духовних з одної парохії на другу, установленя „трибуналу чести“, що мав би метою чувати над моральностию духовеньства і картати проступки братерскими способами і т. д. Не менше живо порушують також справу участи духовеньства в полїтичній праци. Лїберали противні сему, бо боять ся клєрикалїзму. За участию боре ся між иншими головно „ґрупа петербурґских сьвящеників“. Вони кажуть цїлком слушно, що церква не може бути обоятна на нїякий прояв публичного житя і тому духовеньство повинно взяти чинну участь в виборах, але не на те, аби ратувати упадаючий старий лад. Завданя церкви є вічні і тому їй не слїд вязати ся постійним союзом з якою небудь переминаючою формою, а тим більше бути єї слугою; вона повинна глядїти на всї форми тілько з точки погляду Христової правди. — Але є між росийским духовеньством також не мало таких людий, що противні всякій, навіть найкрасшій реформі. Перед між ними веде московский митрополит Володимир, відтак епископ саратовскнй, костромский, курский і инші. Загальний свободолюбний рух не оминув також питомців духовних шкіл. Студенти всїх чотирох богословских академій зажадали основної реформи тих шкіл, а навіть цїлковитого їх знесеня в хосен богословских видїлів при унїверситетах. Тимчасом штрайкують. Крім академій нечинними є також деякі семинарії. Всї відчувають потребу реформи,

але коли одні вказують на західні, католицкі взірці, то инші домагають ся цїлковитого зляїцизованя тих заведень. — Новий оберпрокуратор св. Синода, князь Алекс. Оболєньский, розпочав свою дїяльність від обіжника, в якім взиває духовеньство до праці над успокоєнєм і взаїмним годженєм ріжних верств і полїтичних партий. — Що для нас найсумнїйше, що в Українї, де тепер з настанєм конституциї оживає рух лїтературний, публїцистичний, де від нового року заповідають пару десяток українських часописий і всї ті часописи, як взагалї цїлий той пробуджуючий ся український рух, мають закраску чисто социялїстичну або радикальну, наше православне духовеньство спить твердим сном, а бодай не чути, аби щось робило із свого боку, аби ратувало опановуване лїберальїзмом християньство. Чи мала би бути єму байдужна доля своєї суспільности, чи так мав би єго приспати нещасний систем росийскої православної церкви?

— Сумні вісти приходять також з Угорщини. Релїґійність, а за тим і моральність рускаго населеня упадає головно через те, що рускі сьвященики не знають своєї мови, мови своїх вірних і не уміють читати церковних книг. Число таких сьвящеників росте постепенно. Сьвященики уживають загально мови мадярскої, якої нарід не розуміє. Правда, в унґварскій ґімназиї, ба і в инших, учать рускої мови, але надобовязково і через те безуспішно. Наслїдком того більшість угорско-рускої молодїжи, що вступає в руску духовну семинарию, не уміє нї говорити, нї читати по руски. В семинариї учать по части латиньскою, по части мадярскою мовою, а руску мову знова іґнорують. По скінченю семинариї питомцї не вміють навіть прочитати по руски „Отче наш“, а про богослужебні книги і проповіди слова Божого мовою народа і говорити годї. Помимо того всього деякі мадярскі часописи обвиняють ректорат унґварскої духовної семинариї, що він виховує руских семинаристів в рускім дусї...

Я. Л.

Відмова запомоги для рускої захоронки в Станиславові.

Kurjer Stanisławowski з дня 3. грудня 1905. ч. 1054. помістив виказ субвенций удїлених міскою радою в Станиславові для ріжних товариств. Розділ сей подаємо після народностий і так:

Товариства жидівскі одержали:

1)	Школа ім. бар. Гірша . .	2000	кор.
2)	Кухня людова для жидів . .	600	„
3)	На закупно дерева для убогих жидів	200	„
4)	Для бідних учен. школи ім. ґр. Гірша	200	„
5)	Товариство жид. Marbicei Thora .	100	„
6)	„ „ Linas Hacedek .	300	„

7)	„	„	Cheeset Weemet	300 кор.
8)	„	„	Ner Thumid i Hachnusas Orchim	50 „
9)	„		праця женщин .	100 „
10)	„	„	Братня поміч .	200 „
11)	„	„	Братня поміч на бурсу	200 „
12)	„	„	положниць .	50 „
13)	„	„	Hachnusas Kaloh	100 „
14)	„	„	Огниско . .	100 „
15)	„	„	дам добродійних	100 „
			разом:	4.600

Підмоги для польских товариств:

1)	Семинария женьска ім. Лєнартовича	2000 кор.
2)	Школа столярска і токарска .	800 „
3)	„ промислова . . .	584 „
4)	„ курсу торговельного .	200 „
5)	Ґімназ. ґабінет фізикальний .	1050 „
6)	Школа реальна . . .	2000 „
7)	„ музична ім. Монюшки .	400 „
8)	„ ґімнаст. тов. Сокіл .	600 „
9)	Гармонія желізнича . . .	200 „
10)	Захоронка хлопців . . .	400 „
11)	Захоронка дівчат . . .	400 „
12)	Бурса ім Крашевского . .	600 „
13)	Тов. червоного креста . .	20 „
14)	„ св. Винкентого a Paulo .	100 „
15)	„ „ Іосифа з Ариматеї .	60 „
16)	„ дам доброд. на гербатярню .	150 „
17)	Кухня людова	600 „
18)	Тов. школи людової коло панів .	100 „
19)	„ „ „ „ пань .	100 „
20)	Для погорільців . . .	400 „
21)	На закупно дерева для убогих християн	200 „
22)	Для бідних учеників школи народної	400 „
23)	Інтернат для Семинарії учит. .	100 „
24)	Брат Альберт	600 „
25)	Ґвязда	100 „
26)	Для участників повстаня 1863 р.	50 „
27)	Товариство Młodzież polska .	100 „
28)	Бурса ім. Косцюшки . .	300 „
29)	Коло панєн Полєк . . .	50 „
30)	Na posiłek poranny . . .	200 „
31)	На памятник Тад. Косцюшки .	500 „
	разом:	13.364

Субвенциї удїлені руским товариствам:

1)	Боян	200 кор.
2)	Поміч шкільна	100 „

3) Педаґоґічне товариство . .	300	„
4) Сокіл	100	„
5) Бурса св. Николая . . .	300	„
6) „ селяньска , . . .	200	„
7) Народний дім	100	„
разом:	1.300	корон

Зіставмо тепер загальні суми, які отримали товариства по народности:

Поляки	Жиди	Русини
13.364 кор.	4.600 кор.	1.300 кор.
словами:	словами:	словами:
тринайцять тисяч триста шісьтьдесять чотири корони	чотири тисяч шісьтьсот кор.	тисяч триста корон.

Чи панове радні руководили ся справедливостию, то хиба кажуть наведені числа. Тому дивувати ся належить, що рускі товариства принимають таку субвенцию. Бо субвенция в такій квоті, як повисша, може бути лише зневагою для руского народа. Та на тім єще не конець.

Люди доброї волі видячи великий занепад моральний у найубожшої людности нашої народности, котра працюючи гірко на хліб щоденний не має часу ні спроможности заняти ся своїми дітьми, постановили вирвати ті невинні сотворіня з небезпечности, яке грозить їх моральности. А треба знати, що більшого зіпсутя молодіжи від того, яке видить ся в Станиславові, хиба тяжше знайти в иншім місті.

Якаж сего причина? А вжеж тота, що дїти живуть без дозору, не знають молитов, бо родичі або не мають часу їх вивчити, або і самі не знають, не мають отже на чім оперти своєї моральности, а лихий примір, який мають случайність видїти в місци, де жие найубожша часть людий, пхають ті невинні сотворіня до упадку. Вони то збільшають ряди людий, з котрими має суспільність чимало клопоту. Щоби ті дїти ратувати, зійшов ся Видїл рускої захоронки і постановив отворити захоронку на ославленім Бельведері, а опіку над тими дрібними дїточками, що будуть приходити до захоронки віддали СС. Служебницям. Засобів не було ніяких, але Видїл числив з одної сторони на підмогу своїх членів та суспільности, в кінци була надія, що і місто, котрого Бельведер есть частию, причинить ся бодай скромною лептою, а числив тим більше, що місто відмовляло підмоги для захоронки істнуючої вже в Книгинині, мотивуючи відмову лише тим, що Книгинин не належить до міста. Для захоронки заложеної на Бельведері той мотив відпав. Була отже надія, що тим разом прошене не зістане відмовлене, бо не буде до відмови причини. Та Видїл ошибнув ся; вправдї тамта причина відпала, але за то винайдено иншу. Помисловим оказав ся пан бурмистр Станиславова Др. Німчін. Притоку до того подала особа о. крилошанина Редкевича, теперішного голови то-

вариства рускої захоронки. Пан Німчін, коли прийшло на чергу прошенє о запомогу для рускої захоронки на Бельведері, поставив внесенє, щоби прошеня не узглядняти, а мотивував єго так: Ks. Redkiewicz jest jeszcze nie znany, a zatem nie daje rękojmi, w jakim duchu będzie ta ochronka prowadzona. То були більше менше слова пана Німчіна. То внесенє піддержав ks. Ajzelt, а за ним пійшла цїла рада громадска. Так розвіяла ся надїя на запомогу. — Но ми сьміємо Вас запитати пане Німчін чи Ваше внесенє єсть льоґічне. Ви могли винайти инший мотив, коли хотїли не причинити ся до узглядненя прошеня; бо повисший мотив не видержує критики. Що має особа о. крилошанина Редкевича до запомоги? Єсли би о запомогу був подав ся о. крилошанин Редкевич, то ваша відмова мала би видопрaвданя, але ̨то не о. крилошанин Редкевич подавав ся о запомогу, але товариство „Захоронка“, котрого прошенє підписав о. крилошанин Редкевич, яко голова. Тим то і крутїйство ваше єсть явне.

Ми затямимо собі числа, в якім відношеню стояла запомога удїлена нашим товариствам в порівнаню до ваших товариств, запишемо в серцях нашої суспільности, передамо будучности. Памятайте, що несправедливість мститься майже все, як не на тих, котрі несправедливости допустили ся, то на їх потомках. Для того запишіть собі добре в души сю правду: „Якою міркою міриш, такою тобі відмірять“.

ВСЯЧИНА.

Від Редакциї.

Отсим числом зачинаємо третий рік нашого видавництва. Мимо щирих бажань не могли ми єго так зладити, як обіцяли. Маємо надію, що дальші числа будуть інтереснїйші. Перше число висилаємо декому на оказ. Хто з тих, якому висилаємо оказове число, схоче предплачувати „Ниву“, зволить нас о сїм повідомити. Наших прихильників просимо дуже приєднювати нам нових предплатників. Коли зголосить ся в першім півріччю потрібне число нових предплатників, будемо видавати „Ниву“ від другого півроку три рази місячно, при задержаню тої самої предплати. Просимо рівнож горячо доносити нам про всякі прояви релїґійно-церковного житя в нашій провінциї. Головно пожадані булиби вельми звіти з соборчиків і місий, як неменше з громадяньскої дїяльности нашого клира. Наших проповідників просимо спомагати нас своїми проповідями. Вкінци довжників просимо вирівнувати залеглости.

Епархіяльний синод львівский відбував ся в днях 28. і 29. грудня мин. р. Брали в нїм участь крилошани, декани, відпоручники деканатів, катехити середних шкіл і дійсні совітники. Рано відправила ся вперед Служба Божа і учасники синода зложили в церкві ісповіданє віри. Синодальним нарадам

проводив сам Є. Е. Митрополит, прокуратором був Вп. о. пралат Бачиньский, а секретарували Вп. оо. декани: Березовский, Громницкий і Кмицикевич. Отвираючи наради, зазначив Митрополит хосенність синода для відновідного уставодавства і для потреб Церкви та народа після духа часу. На синоді має епископ нагоду порозумітись з духовеньством і через те уставодавство епархіяльне не буде накинене. Першою справою, якою займав ся синод, був поділ деканатів. Установлено замість 30 — 54 деканатів і определено обовязки та права деканів. Крім того установлено пять так зв. протопрезвитерів, які мають вести контролю над деканами і їх парохіями. Другою точкою нарад був заряд церковного маєтку. Маєтком має управляти парох з двома провізорами, яких обовязки і права докладно означено. Третою точкою нарад була справа ординарийтских комісарів, інструкції для них, права і обовязки. Четвертою точкою були інструкції для делеґатів до рад окружних, а пятою і послідною означене обовязків народних катехитів. Працаючи учасників синода взивав Митрополит цїле своє духовеньство до ревної праці для добра Церкви і народа. Другого дня по відправленю благодарственної Служби Божої і по відчитаню в церкві ухвал синода — закінчив ся сей перший львівский епархіяльний синод.

Збори товариства св. Ольги відбулись 27. грудня 1905 у Львові в сали засїдань капітульного дому. Зібраних привитав Вп. о. Д. Танячкевич, вказуючи на конечну потребу орґанїзації руского съвященичого жіноцтва. Предсїдателькою зборів вибрано Вп. паню Матковску. Секретарка товариства Вп. панї Лежогубска відчитала звіт з дїяльности виділу за минувший рік, з якого довідали ся ми, що товариство має вже дві свої філії, в Лесиничах і Олеську, та кілька парохіяльних ґруп. Виділ рішив був вислати з рефератом свою делеґатку на католицке віче до Відня, але до сего не дійшло з причин від виділу незалежних. Товариство має дійсних членів 59, а спомагаючих 4. Стан каси, як на початкуюче товариство, показав ся також вдоволяючий. Після доповненя виділу двома новими членами, слїдував реферат Вп. о. Д. Танячкевича про християньску милосердну добродійність, який оголосить ся друком в найблизших числах „Ниви“. На закінченє пояснив тойже Вп. о. Д. Танячкевич, що таке питанє антиалькоголїчне і візвав зібраних до ширення і попираня сего антиалькоголїчного руху.

Сумне, але правдиве! На початку XIX. столїтя була ще церковця в Чорториї коло Микулинець в Тернопільщинї; в роцї 1840 була ще самостійна руска парохія в Підгайчиках коло самої Теребовлї, було там тогди душ руских 167, а нинї 35... і церковця — хоч замкнена більше як 15 лїт — здорова стоїть. Також в Скоморохах коло Микулинець церков розібрали і нової не поставили. Длятого пожадане було-б дуже, щоби товариство св. Петра не давало запомог і пожичок на дзвінницї і олтарі, але щоби давало виключно на будову руских навіть деревляних капличок, где руска людність зникає або не має за що поставити собі малої церковцї.

Ширителї деморалїзациї. Доносять нам: Жовнїри стаціоновані в Станиславові ширять між селянами велику деморалїзацию і своїм поведенем дають публичне згіршене. Коли прийде особливо неділя чи сьвято, то здає ся, що кождий жовнїр що найменше жонатий, коли вже не полїґаміст. Стрічає ся нераз видїти сцени, яких сьвідками бувають не тілько старші, але і дїти. Раз ошукана жовнїром служниця стала викрикувати на улици до правдоподібно пяного жовнїра: „Ти, як мій брат піде зі скаргою до самої компанії, то згинеш в криміналї“. — Ба навіть що лїпші служниці гіршать ся поведенем своїх товаришок. Тож звертаємось з просьбою до коменданта залоги станиславівскої, аби зарядив, що потреба, щоби не допускати до публичного згіршеня. В тій цїли поручаємо его ласкавій опіцї особливо улицї і парк ім. Елисавети на лїтний сезон.

Землетрясене на Атоньскій горі. В першій половині падолиста навістило Атоньску гору вельми грізне землетрясене. Землетрясеня там є досить часті, але так сильне, як сего року єще не бувало. Нещасте прийшло в ночи, коли монахи вже спали. Страшний підземний гук пробудив їх і вони напів одїті повибігали з келїй. Цїлу ніч пробули на молитві і сьпіваню церковних пісний. Знищене було велике, передовсїм на полудневосхідній части Атоньскої гори. Найбільше потерпів Іверский монастир, що повстав єще в XI. стол., як також знаменита лавра св. Атаназия Атоньского з X. ст. Не менші шкоди потерпіли також атоньскі бібліотеки.

Подяка. Іменем моїм і моїх парохіян почуваю ся до милого обовязку, зложити отсим прилюдно подяку оо. місіонарам а то: Всч. Сендецкому, сов. конс. і парохови з Золотник, Содоморі сов. конс. віцедек. і парохови з Новосїлки, а Всч. о. Йоану Токареви сов. конс. віцедек. і парохови з Вишнївчика яко провідникови місиї в особенности за труди повні ревности пастирскої і самоотверженя положені при тутешній місиї духовній на днях 29. і 30. вересня та 1. і 2. жовтня м. р. і висказати наше щире: Спасибіг і дальше на тім поли щасть Боже! — Настасів в грудни 1905. — Евстахий Цурковский, місцевий парох враз з парохіянами.

Адмінїстрация „Ниви“ просить вп. Предплатників покликуватись при всяких найменших навіть замовленях на нашу часопись, бо сим віддають нам велику прислугу. Особи анонсовані в „Ниві“ видять через те користь з поміщеня свого анонсу в нашій часописи, анонсують ся у нас дальше і тим піддержують наше видавництво.

Через ошибку пропущено під статею „Візантинїам“ в ч. 23 „Ниви“ підпис єї автора, В. Соколова, як се вже зазначено в Змістї цілого річника.

Видає і за редакцию відповідає сьвящ. **Ярослав Левицкий.**
З друкарнї Народової (Манецких), Львів.

Ч. 2. Львів, 15. сїчня 1906. Рік III.

Нива

Бібліоте
наукового товар
імени ШЕВЧЕН

ЧАСОПИСЬ ПОСЬВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

Виходить 1-го і 15-го кождого місяця.

Передплата річна 6 кор. піврічна 3 кор.
Поодиноке число 30 сот.

Адрес редакції і адміністрації:
Львів, площа св. Юра ч. 5.

По Синодї.

В статї „Наша ціль“ висказали ми гадку, що духовеньство серед бурливих часів повинно в особливший спосіб бути чуйним і солїдарним; дальше сказали ми, що наші часи, се як раз часи неприхильні і ворожі церкві. Яка лежить задача з огляду на се на нашім духовеньстві, се само собою ясне. І ми не можемо нарікати, щоби у нас нїчо не робило ся, бодай, щоби не було якоїсь инїциятиви до працї. Є инїциятива і то ще вельми сильна. Сю инїциятиву дають нам наші нинїшні Епископи.

Ось найновійший доказ сего маємо в відбутім недавно львівскім епархіяльнім синодї. Сей синод є великим кроком вперед в орґанїзациї нашого духовеньства. Кождий синод має своє більше або менше значінє і вагу для даної хвилї. Істория католицкої церкви дає нам приміри, що синоди були нераз проломом в релїґійно-церковнім житю відповідної провінциї чи краю. І се річ зовсїм понятна. Тим більше значінє синода, чим грізнїйша хвиля для церкви. І львівский синод мусить принести свої овочі. Передовсїм важною точкою синода був подїл деканатів і справа шкільна. Чим більший подїл працї, тим она успішнїйша. Чим менше парохій буде мати під собою декан, тим лїпше зможе їх доглянути. Для доповненя догляду ухвалено також установленє пяти протопресвитератів.

А вжеж найважнїйшою справою синода була по нашій думцї справа шкільна. Школа є в нинїшних часах найпожадливійшим куском для всїх радикальних сторонництв. В чиїх руках, під чиїм впливом останесь школа, під того впливом буде також будуча суспільність. Щобиж духовеньство спонукати до

інтензивнїйшої працї над релїґійним вихованєм молодїжи, в тій цїли повзяв синод ряд ухвал, яких виповнюванє повинно вже нарештї повести катехизованє дїтий корисною для церкви дорогою.

Отсе рамки в яких маємо працювати. Конечність такої працї зобразив Митрополит в своїй працальній бесїдї. Давнїйше, говорив він, находила церква поміч в можних правительствах. Тепер ті часи минули безповоротно. Правительства відвертають ся від віри і в наших очах розпадають ся, коли їх церква не піддержить своєю моральною силою. Тепер знайде церква свою опору в масах люду; сї стануть для неї сильнїйшою і певнїйшою підпорою, як всї велити сьвіта. А до сего треба нам енергічної, невсипучої працї, солїдарности і посьвяченя для люду. Коли від працї відтягнемось, яка будучність церкви?

Клич даний. Щож нам тепер почати? А вжеж пїти за ним. Нашу дотеперішну працю заступім єще усильнїйшою працею, хоч она мала би навіть наші сили переходити. Нинї не вільно нїкому дармувати. Коли наша хата горить, ми рук не закладаємо. Нинї потребує нашої помочи церква і народ. Тож берім ся до працї.

В першій мірі горнїм ся до купи, створім із себе одно тїло, оживлене одною думкою, одною метою — добром церкви і народа. Без солїдарности даремна всяка наша праця. Наша сила тілько в орґанїзациї.

Підїм за ґазивом нашого Епископату, услухаймо їх збірного голосу і станьмо раз тим, чим ми повинні бути, станьмо одним стадом.

А львівский синод нехай вважаєсь дїйсно в тім напрямі першим явним кроком...

Я. Л.

ІСТОРИЯ
церковної Унії на Буковинї
від початку єї заснованя аж до 1901 року.

Написав Крилош. **Іван Ших,** руский Віденьский парох.

(1. Продовженє).

В Польщи вступив король Жигмонт на престол. Воєвода Петро вирядив з тої нагоди посольство до него з желанями на чолї двох найбільших прихильників Польщі: Вартоломея Бруті і бояра Єремії Могили. Посли привезли також листи від воєводи Петра і сучавского митрополита Георгия Могили, писані до папи і передали їх папскому нунциєви. Згаданий лист від сучавского митрополита справив велику радість між Поляками. В листї тім, подякувавши папі за опіку оказану воєводї, пише митрополит дальше:

„Стараю ся для поважаня, яке відчуваю для св. Церкви і до приказу мого зверхника воєводи, щоби викорінені блуди уже більше не проявляли ся. Любимо і поважаємо Францїшканів і Єзуітів, котрим дуже єсьмо вдячні. Бажавем найщирійше удати ся до Риму, відвидїти чесні голови св. Апостолів Петра і Павла, і уцїлувати сьвяті ноги Вашої Сьвятости, однак на жаль важні перешкоди не допустили мене зазнати тої потїхи".

При кінци просить о благословенє і забезпечує папу о своїй вірности і послуху св. Церкзі.

Подібний зміст мав і другий єго лист писаний до панского нунция із Сучави дня 15. септембра р. 1588. „Доложу всего, що би могло послужити до помноженя слави Божої і св. Церкви катол., а касательно ОО. Францїшканів і Єзуітів, котрі тут пробувають, буду про них старати ся, як отець о синах своїх"...

Варжевицкий покінчивши свою предвступну роботу в Молдаві, вернув до Варшави і здавши устне справоздане пунцієви о ході дїл, додав, що надія на заведене Унії в Молдаві як найлучша, воєвода і митрополит суть добре успособлені, на Брутого мож на певно числити, а Турки, скоро їм дань заплатить ся, не будуть Унії на перешкоді; однак доконче треба, щоби папа написав до митрополита і владик Гедеона і Агатона заохочуючи їх, щоб вони явно признали папу наслїдником св. Петра; Соликовский попер повисшу просьбу також із своєї сторони.

Доси ішло дїло досить успішно; але від тепер починають рвати ся поодинокі нитки згаданого пляну.

У внутри кат. місиї молдавскої повстало непорозуміне і вражда між Францїшканами і Єзуітами. Станула на заваді також справа календаря. Варжевицкий радив облишити ся при старім, другі місіонери були за новим, а нунций не знав, що робити і на тім стрчено споро часу. А найбільшою перепоною до заведеня Унії були сьвіжі заговори проти Петра і дїло Унії зійшло на другий плян. Одна партия боярів не довольна з Петра забагла винести на престол молодого Богдана, сина воєводи Янкули, що згинув у Львові від руки ката; в тій цїли написали лист до папи з просьбою о поміч проти Петра і вислали з сим письмом Михайла Родїято до Риму.

Необавки появив ся другий претендент до престола, Стефан, син покійного воєводи Александра; сей поїхав з своїми приклонниками до Риму і подав Сикстови V. лично пропамятне письмо. обвиновуюче Петра кулявого о розличні проступки. Цїкавий той документ звучить дословно:

„Найяснїйшому і Насьвятїйшому, Богом вибраному і від Бога прославленому і великою ласкою прикрашеному, перший голос маючому, Рівноапостольному, з ангелами бесїдуючому, з Богом управляючому, правоправлячому після правої дороги Божої, котрий є понад усїма, що з Христом суть, поколїнями земель і держав християньских на запад звернених, Великому і Найяснїйшому Папі великого Риму! З тим письмом нашим падемо на лице і віддаємо честь з найбільшою іскренностию і з великим плачем і подаємо

до відомости Великої Сьвятости Твоєї теперішний наш гнет і насильство, яке терпимо від поганих Турків, бо поставили над нами чужого зайду, що держить у себе злих людий, Турків, Греків, Угрів і гірняків, котрі давлять несправедливо землю і людий і забирають їм жінки і доньки, знасилюючи їх після похотий своїх; і земля є спустошена, св. молитви устають і права наші гинуть від рук тих лютих безбожників. Длятого скликали ми раду велику цїлої держави і помянули Велику Твою Сьвятість, бо Ти Богом поставлений, датель прав і відновитель. Про тоє післали ми сего сина пана нашого з тими синами боярів перед лице Найяснїйшої Сьвятости Твоєї, най Бог милосерний так приверне до нас Твою Сьвятість, абись на нас не забув, змиловав ся над нами і над тим сином пана нашого і над землею нашою і дав єму приязні листи від Твоєї Сьвятости з порукою до короля польского, аби самий король приймив єго до ласки своєї, був єму приязним і милостивим, і аби удїлив єму поміч Вельможности своєї і ласку свого королївства і єсли би в який спосіб міг нас висвободити від тих огидних і безбожних поколїнь, аби ми знай не загинули безправно в днях добрих Твоєї Сьвятости.

„Але і дар маємо для Твоєї Сьвятости, аби віддячити ся за добро, яке нам придбає: 50.000 дукатів в золотї.

Задля тої причини, упавши на колїна, віддаючи честь Твоєї Сьвятости, заносимо наші молитви, аби Господь Бог милосерний змиловав ся і помножив найщасливійші днї Сьвятости Твоєї в часї супокійнім і добрім. Амінь“...

Дано в Сучаві 15. юнїя 1589 р.

† Стефан Воєвода, син в Бозї почиваючого Александра воєводи молдавского.

Ми менші сини Сьвятости Вашої:

† Атаназій, митрополит сучавский.

† Григорий, владика епископії Романьскої, настоятель всїх монастирів і всеї ради земель молдавских.

Сей крок суперника Петра кулявого спинив знов на довший час дїло Унії в Молдаві; в Римі не знали, кому вірити. Очевидно стратили богато на вазї попередні листи митрополита Могили, бо стало ясно, що він був креатурою Петра, коли попереднїм воєводою заіменований митрополит Анастазій єще жив і посполу з низложеним владикою Романьским Григориєм аґітував на користь Стефана. Зволїкано з відповідию, аж в цьвітни р. 1590 припоручив папа справу Стефана королеви польскому і цїсареви Рудольфови; і рівночасно видав бреве до митрополита Анастазия і владики Григория, завзиваючи їх до єдности з Церквою римскою.

Про дальшу судьбу Стефана лише тільки звісно, що він облишив ся в Римі і перейшов до Церкви кат.

Тимчасом зазнав і Петро кулявий богато лиха: Турки угнїтали Молдаву, жадали надмірного окупу і грозили воєводі утратою престола, а Бруті мусїв два рази їздити до Цароґраду,

щоби бурю утихомирити; о Унії не було вже і бесіди. Дня 27. августа р. 1590 помер папа Сикст V., а з ним похоронено і судьбу Унії церков. в Молдаві. Бруті не тратив надії аж до послїдної хвилї, однак его змаганя пірвали ся до крихти, коли Петро кулявий не могучи наситити лакомих великих везирів, скликавши велику раду державну, зложив власть в еї руки і добровільно по третий раз опустив воєводский престол і землю молдавску. Скитав ся через якийсь час по Австриї, а відтак на запросини папа Климентия VIII. перенїс ся до Риму, де правдоподібно докоротав віку.

Вартоломей Бруті вийшов з Єремією Могилою також з Молдави до Польщи, де обоа получили індіґенат; а що рід Могилів був посвоячений з могучими родами польскими, удалось опісля Єремії Могилї стати за підмогою польскою молдавским воєводою; а найбільший подвижник церковної Унії Вартоломей Бруті згинув напрасно з руки скритоубійника.

В пізнїйших часах не зійшли ся уже нїколи так сприяючі обставини до заведеня єдности церковної в Молдаві, як при кінци XVI. віку.

Трета і послїдна вість про Унію записана історией при слїдуючій случайности:

В роцї 1690 став по смерти вірмено-молдавского епископа Меннаса, епископом і ґенеральним вікарием для Вірмен молдавских і семигородских, Оксендій Верзерский. Коли 30. юнія р. 1691 вірмено-катол. архиепископ Вартан Гунаніян поставляв у Львові згаданого Верзерского на епископа, приступив при тій случайности до Унії архіпресвитер сучавский Ілія Мендруль, котрий Верзерскому товаришив в подорожи до Львова.

Архіепископ Гунаніян написав так про сю подію: Elias Szuczoviensis Mendrul dictus, Archipresbyter per Moldaviam, hic Leopoli, coram me Vartan Hunanian, Archieppum Leopoliensem, fidem catholicam professus est. (Schmidt: Suczavas Denkwürdigkeiten). Тільки всего, що міг я доси подибати в істориї про Унію церковну в земли молдавскій.

За володїня цїсаревої Марії Тереси, займив дня 1. октобра р. 1774 австрийский ґенерал барон Спленї на чолї двох реґіментів кінноти і пять баталїонів піхоти під командою фельдмаршаллейтнанта барона Барко північну часть Молдави; а коли 7. мая р. 1775 заключила Австрия звісну конвенцию з Росиєю і Туреччиною, остали ся — як в дотичнім документї сказано — міста Чернівцї, Серет і Сучава, цїсарскими, а край занятий прилучено до Австриї під офіциальною назвою „воєводство Буковина“.

Тота окупация відбула ся тихо, супокійно, без проливу крови. Бути може, що бугні бояри не дуже радісно приймили, бодай у душі, тоту переміну політичну, яка завела тревалий законний порядок і пошановок права, за то бідний, тяжко закрі-

пощений і зруйнований нарід радо горнув ся під опіку цїсарского правлїня, надїючись, що чей раз вже діжде ся якогось трівкого супокою і свобіднїйшого прожитку.

Про занятє міста Серету цїсарскими військами, розповів менї слїдуюче старенький очевидець, що єще в р. 1874 проживав в Стирчу коло Серету:

„Дїтваком єще вийшов я з моїм вітцем з коломийских сторін на Волощину і ставєм в службу у протопопа в Серетї. З годом раз у вечір прийшли до протопопа міщани тай другі попи на раду, як повести дїло, бо пійшла чутка, що цїсарске військо займило Волощину. Не знаю, що они урадили, лише пригадую собі, що необавки за день чи два прийшли перші жовнїри цїсарскі до Серету, але не робили людям нїякої пакости. Від них розвідали ся, що другої днини має приїхати найстарший цїсарский ґенерал. Богаті міщани і купцї турецкі налякали ся і єще тої ночи поутїкали з міста, але попи і мужики облишили ся, бо і чого-ж мали утїкати? Гірше не могло їм нїде бути, як було під молдавским пановапєм. А треба Вам знати, що хлопи були невільниками паньскими, а тодїшні попи не були такі, як тепер: рідко котрий був заможнїйшим від мужика, а решта була сама біднота; ходили на будень в сердаках і ходаках, лише в недїлю і сьвято натягали сукмани до церкви; самі орали, сїяли, косили, худобу обходили і бесагами мливо до млина носили. — Тепер настали попи інакші, ляжовані, а то бувало збитковано ся над ними, ба, інколи бито їх, як простого хлопа. Другої днини досьвіту задзвонили в усї дзвони, люди цїкаві юрбою позбігали ся, а попи в апаратах з хрестами і хоругвами вийшли шляхом черновецким аж над ріку. Проминула спора хвиля, заки указали ся їздцї на полях дубівских; попи крикнули: „ґенерал їде“. Чвалом переїхали їздцї ріку і зупинили ся на березї проти людий; ми всї відкрили голови, ґенерал злїз з коня, ласкаво приймив від протопопи хлїб-сіль, розклонив ся людям на усї боки і поїхав до міста“.

Першим військовим управителем Буковини був ґенерал Сплені. До смерти цїсаревої Мариї Тереси придержано єще істнуючі порядки і правні відносини краю, о скілько дались погодити з порядочною управою австрийскою. Доперва від року 1780, як став цїсарем Йосиф II. наступила велика реформа від гори аж до споду у всїх галузях судівництва, адмінїстрациї, церкви, школи і господарки. Бо-ж був і послїдний час завести сильний порядок у тім, розличними усобицями, війнами і азиятицкими варварствами зруйнованім краю. Перший спис людности виказав застрашаючий результат; комісарі цїсарскі начислили всего 75.000 душ, з котрих одна половина припадала на бояр, міщан, сьвящеників, монахів, режешів, вільних і підданих, а другу половину населенія становили невільники. Дуже мало подибано заможних людий, більша часть знаходила ся в крайнім убожествї: шкіл не було нїяких, міст було три: Сучава, Серет і Чернівцї, мало орного поля, лише лїси тай багна.

(Далї буде).

Про реформу науки релїґії.

По при загальнім кличу о реформи у всяких напрямах суспільного житя, виринає також що раз більше квестия реформи науки релїґії.

Єще в X. числї „Ниви“ з року 1905 порушив автор статї „Про науку релїґії“ квестию доконечної реформи тої науки у школах всякої категоріи.

Автор поділив ту статю на дві части. В першій части виявив автор, що духовеньство занедбує науку релїґії як в школах сельских так і в школах міских і сказав, що при школах сельских причиною занедбаня науки релїґії суть часто функциї парохіяльні, а часто також лїнивство і непорадність съвящеників, а при школах міских причиною занедбаня тої науки суть недостаточні дотациї креованих катихитур, а в многих місточках брак таких креованих катихитур. В другій части сеї статї порушив автор справу підручників для науки релїґії в школах народних і в школах середних і виявив, що всї дотеперішні підручники суть неодвітні, неможливі для доброї науки і низше критики.

Автор тої статї подав також деякі короткі проєкти, як би тим недостаткам зарадити; именно до першої части проєктував автор именованє здібнїйших і енерґічнїйших референтів і комісарів для надзору науки релїґії, креованє як найбільше посад катихитур одвітно платних і виховуваня в духовних семинариях духом апостольским і місионарским перенятих катихитів, до другої части проєктував автор доконечну зміну підручників шкільних.

Тодї на тім справа закінчила ся, бо ніхто більше про ту справу не відозвав ся.

Ціллю нинїшної статї єсть сей забутий вже предмет єще раз витягнути на яв і в зачинаючім ся новім річнику, „Ниви“ споводувати ширшу дискусию о науцї релїґії.

Дуже важна єсть ся справа. У такій справі неможливе єсть аби одиниця могла предложити основний проєкт якої небудь реформи, єсть се справа вимаюча ширшої наради серед збору фахових знавців, котрі результати тих нарад повинні би відіслати до висших властий духовних, а через тих і до законодатних тїл. Заки се наступить, не від річи буде деякі уваги на повисший темат з кругів духовеньства сельского наперед заявити.

Розбираючи отже подрібно точки автора статї повисше наведеної — зачну від першої і найголовнїйшої точки, котра каже, що духовеньство сельске і взагалї провінциональне занедбує науку релїґії в школах народних з причин обтяженя функциями парохіяльними і часто з причин лїнивства і непорадности. Не можзаперечити, що у такій вияві може і є троха правди, але осудити взагалї духовеньство сельске і провінциональне, що занедбує само у школах народних науку релїґії, було би великою кривдою для сего духовеньства, бо фактично о много більше

есть ревних душпастирів, котрі не занедбують науки релїґії у школах, а лїниві і непорадні у тім зглядї могуть бути лише винятки, які знайдуть ся в кождій урядуючій категорії.

Інструкциї і розпорядженя епархіяльні всїх наших епархій в справах удїлюваня науки релїґії по школах, котрі майже кілька разів до року повторяють ся, приневолюють духовеньство до ревного занятя наукою релїґії по школах. Сьвященики відчитують тоті розпорядженя, слухають голосу своїх Архіпастирів, дискутують о тім предметї на соборчиках деканальних і в той спосіб заохочують ся до щирого і рівного удїлюваня науки релїґії у школах.

Ревні сьвященики знаходять час, хоть би і як були обтяжені функциями парохіяльними, приписаний предмет з дїтьми шкільними перейти і дїтий так виучити, аби мали достаточні понятя о релїґії. Доказом того много дїтий, що переходять з народних сельских шкіл до видїлових, або і до ґімназий і виказують ся достаточним знанем релїґї. Врештї і канонїчні візитациї епископів знаходять вдоволяючі поступи в релїґії.

Суть вправдї і з найревнїйших декуди вже знемощілі душпастирі, котрі не могуть вже до шкіл ходити, але такі дістають звичайно платних або і приватних сотрудників молодих і ті научають в школах.

Послїдними часами стала ся голоснїйшою справа на темат занедбуваня через духовеньство науки релїґії в школах народних. Заопікувала ся навіть тою справою Рада шкільна краєва, Сойм, Видїл краєвий і Ординарияти, а через тих же і все духовеньство на деканальних соборчиках.

Ото рада шкільна краєва довідала ся через інспекторів шкільних окружних, що духовеньство сельске не приходить правильно в приписаних годинах на науку релїґії до школи, що душпастирі в початках року шкільного в першім місяци цїлком не приходять до школи, що не являють ся душпастирі на пів річні іспити шкільні, котрі своєю дорогою вже давно знесені і що місцями старі і знемощілі сьвященики не учать цїлком науки релїґії в школах Поминувши, що рада шкільна краєва з тої відомости не дізнала ся еще, чи мимо тих неправильностий дїти шкільні уміють що катихизму, — вона подала той здобуток до відомости Сойму і Видїлу краєвого, а Видїл краєвий до Ординариятів, котрі заапелювали до всего духовеньства, аби ту справу обговорили на деканальних соборчиках і подали спосіб, якби тому лиху зарадити. Заходить тут важне питанє, звідки довідали ся інспектори окружні о тім, що духовеньство в такий спосіб занедбує науку релїґії в народних школах. Очевидно, що се вийшло з кругів сьвітского учительства.

Учителї сельскі вже рід многих лїт старають ся о се, аби дістати уповажненє до науки релїґії і аби мати за се осібну ремунерацию, щоби їм більше годин тижнево рахувало ся і щоби тим способом дотацию собі полїпшити. В тій цїли представляють они інспекторам і радам шкільним окружним осібними письмами, що сьвященики не мають часу

учити релїґії через занятя парохіяльні і господарскі, що декуди сьвященики старі і не мають сили учити, що приписаних годин не тримають ся, що на піврічні іспити навіть не приходять. Ради шкільні окружні подають се до відомости ради шкільної краєвої і звідси ширший розголос.

Зважившн, що такі заподаня учительскі, отже і рад шкільних мають свою специяльну ціль — поліпшити дотацию учителїв*, зважившн, що аж в очи впадає, що такі заподаня суть дуже пересолені, коли навіть справу знесених іспитів порушено, зважившн, що сьвященики, хотяй на правду не могуть на приписану годину прийти, правом дозволену иншу годину до науки вибирають, зважившн се все, можна на певно твердити, що таке донесенє Ради шкільної краєвої не годить ся вповні з правдою. Навіть еще одна увага може се потвердити. Були випадки, що в декотрих місцях сьвященики, особливо старші віком, по більших парохіях діставали до рук такі заподаня учителїв з предложенєм від ради шкільної окружної, чи би не згодили ся на те, аби уповажнити учителя до удїлюваня науки релїґії. Розуміє ся, що сьвященики хоть би і старші віком з обуренєм відкидали такі пропозициї і осьвідчали раді шкільній окружній, що они самі суть в силї учити релїґії в школах і не відрікають ся сего обовязку. Тим часом помимо недоказаної основно реляциї ради шкільної краєвої наші приятелї з Кола польского в Соймі, зкоро учили тую реляцию, дискредитуючу славу переважно духовеньства руского, зараз піднесли свій голос у тій справі з апеляциєю до Видїлу краєвого о одвітні внески, а найбільший наш приятель п. Козловский, відозвав ся навіть з проєктом установленя катихитур окружних, не подаючи однак способу, в який мали би бути тоті катихити окружні установленими.

Видїл краєвий предложив сю жалобу ради шкільної краєвої ординарятам, а ординарияти віднесли ся до духовеньства, аби духовеньство на деканальних соборчиках специяльно на те скликаних обговорило ту справу і предложило які способи реформи. На запитанє ординариятів сьвященики на соборчиках абсолютно осудили представленя вийшовші з ради шкільної краєвої яко незгідні з правдою. — Мимо сего декотрі деканати ведоні почутєм утяжливої праці декотрих сьвящеників на більших парохіях, заявили ся за установленєм катихитур окружних, на коли би се було можливе.

Заходить отже сериозне питанє, чи вийшло би се на добре, на коли би окружні катихитури зістали установлені.

Насамперед думаю, що сам внескодавець в Соймі не вірив в те, аби можливе було установленє окружних катихитів, яких здає ся доти нема в нїякім краю, а кинув ту гадку для потвер-

---

*) По нашій думцї годї узагальнювати отсей закид на цїле учительство а в випадках, де парох дїйсно занедбує школу, уважати подібні забіги чимсь злим. — Редакция.

дженя своєї віри у недбальство духовеньства переважно рускоґо, а може і з укритою цілію вимислити спосіб, як би віддалити місцеве духовеньство від школи. — Катихит окружний, поминувши те, що через многі трудности доїзду до школи або браку здоровя може не міг би вивязати ся із своєї задачі, ґірше еще, як духовний місцевий, був би також більше зависимий від ради краєвої і окружної, старав би ся о ласку їх і протекцию для більшої дотациї і дієти, як то маємо приклади на декотрих Русинах учителях або інспекторах окружних і хто знає, чи не потерпіла би на тім наука релиґиї. Душпастир місцевий, хоть би і як непорадний, таки повинен би мати більше серця для дїтий своїх парохіян, як рідко доїзджаючий катихит, і хоть не завсїгди правильно, але щирійше би їх учив.

Уваги автора статї з X. числа „Ниви“ дотично іменованя здібнїйших і енерґічнїйших комісарів і референтів шкільних, суть дуже справедливі. Винятки лїнивих душпастирів могуть трафити ся, також могуть трафити ся случаї слабости, або і немощілости місцевого душпастиря. Запобігливий ординарятский комісар міг би в те вглянути і також щось зарадити. Іменованє ординарятских комісарів належить до самих ординарятів, а ті знають здібности і успособленя підчиненого клира, то і після сего іменують.

Переходжу тепер до шкіл народних міских.

Суть місточка, в котрих нема креованих катихитур і суть такі міста і місточка, у котрих суть креовані катихитури.

Місточка суть звичайно осередками більших парохій, в котрих часто суть сотрудники. Кождий сотрудник знає свій обовязок, що властиво головним его занятєм суть школи і напевно кождий сотрудник в місточку щиро і ревно займає ся наукою релиґиї у школах, бо за тое часом і ремунерацию дістане. Де в котрім місточку нема сотрудника, там парох такого місточка певно не опустить школу, знаючи о тім, що в місточках звичайно суть і лат. обр. сьвященики, котрі також своїх дїтий пильнують, а навіть часом і рускі дїти на польский катихизм тягнуть. Що дотичить катихитур креованих, то кождий такий катихит хоть і почуває недостаточну свою дотацию, але як довго єсть катихитом, свого обовязку пильнує. Справедливий єсть поклик о більшу дотацию для катихитів, бо більша дотация спричинила би, що катихит довше тримав би ся місця, а се важне для науки. Врештї катихити повинні би тримати ся довше в своїм званю, бо довша служба приспорює більшу дотацию, а вкінци і аванси до більших міст.

В квестиї вихованя катихитів у духовних семинариях може би і було пожадане, аби для всего духовеньства розширити студия методики і катихитики, бо доси за мало тих студий.

В другій части статї з ч. X. „Ниви“ піднїс автор рівнож дуже важну справу підручників для науки релиґиї і доказавши коротко непрактичність тихже, заявив ся за конечною зміною підручників у всїх школах як народних так і середних.

Головну причину непрактичности підручників для науки рускої релїґії добачую в тім, що переважна часть тих підручників се дословні переводи з нїмецких ориґіналів. З відси походять так звані ґерманїзми неясні і незрозумілі в рускім переводї.

Таких ґерманїзмів найбільше есть в найновійшім підручнику катихизма для народних шкіл перших степенїв.

Дословні дефінїциї з нїмецкого не годять ся з понятями нашої сельскої дитини і годї ті же їй вияснити, бо одвіт мусить бути після підручника і все буде незрозумілий, як то автор доказав в прикладї на питане: „хто есть Бог?“

Взагалї многі одвіти суть на спосіб нїмецкий занадто звязлі і трудні до спамятаня. Вияснення дїти спамятають собі, а одвіта після книжки не годні научити ся. Возьмім таке питане чисто нїмецке: „Як був чин. учительский Ісуса приготований?“ Навіть не знати, як то питане вияснити, бо після нашого руского звичаю цїлком би треба его змінити. Єще труднїйший до спамятаня одвіт на се питане. В одвітї есть так богато материялу біблїйного на се питане в дуже скороченім описї, що дитина не в силї собі запамятати всего і не легко навчить ся. Рівнож трудність спамятаня дитинї сельскій дефінїциї християнськоі надії і любови, а навіть декотрих св. Тайн.

Трудність вивченя на память рускими дїтьми одвітів на такі питаня споводовує часто, як то було фактом в однім місточку, що дїти амбітнїйші середно інтелїґентних родичів утїкали з кляси, коли мала прийти наука рускої релїґії і звиняли ся перед родичами, що се длятого зробили, бо не могуть научити ся на память рускоґо катихизму. Лат. обр. катихити користаючи з того мали спосібність накланяти такі дїти, аби зіставали на науцї релїґії польскої, то скорше научать ся.

Далеко лекшою була наука катихитизму рускоґо після давнїйшого підручника Дегарба. Тамтой катихизм уложений в такий популярний і до памяти дїтий сельских приступний спосіб, що дїти дуже охотно его учили ся і запамятували собі легко одвіти на поставлені питаня.

Наколи би хто був зробив вільний перевід катихизму тепер приписаного, з інакше уложеними питанями і одвітами тої самої материї, то і сей катихизм був би легкий до вивченя на память.

Примічаю і се, що катихизми шкільні суть властиво учебниками шкільними. До тих учебників могли би мати і повинні мати катихити осібні підручники, вказуючі методу науки, на взір підручників, які мають учителї народних шкіл до инших учебників. Сьвященики суть вправдї з більшими студиями і потрафлять без підручників научати, але позаяк особливо молоді сьвященики часто зміняють ся, а „quod capita tot sensus“, сьвященик пізнїйший може заапльїкувати відмінну методу науки, тодї праця попередника слабне.

О скілько памятаю, для катихизму після Дегарба, були вже підручники для катихитів печатані, навіть і в рускім Сионї, а підручників до нового катихизму доси нема.

Біблійні історії для народних шкіл приписані до науки на IV. степень видають ся послідними роками що раз коротші. Може бути, що з огляду на обєм книжки, менше друку і паперу, се практичне, бо танше коштує, але що дотичить материялу, то у тих новійших біблїях богато бракує і дуже важного мериялу і через те стає ся наука недостаточною.

Зваживши, що ту біблію читають вже дїти в 5 і 6-ім роцї науки, отже більше розвинені і з лїпшою памятию, думаю, що не було би для таких дїтий трудности учити ся троха обширнїйшої біблії. Ширше описаний предмет більше зацїкавить і приступнїйший до спамятаня.

Пишучи з кругів духовеньства сельского не буду розводити ся о підручниках для середних шкіл, в котрих автор наведений вспоминає, що суть рівнож неможливі і низше критики, бо не знаю навіть тих підручників.

Лишаю отже сей предмет під розвагу катихитам середних шкіл і комісарям ординарятским для тих шкіл, однакож пригадую ту квестию в цїли доповненя сеї статї через кого другого і споводованя дискусиї над потребою реформи для науки релїґії взагалї.

Душпастир з села.

ВОЛОДИМИР СОЛОВЄВ

РОСИЯ І ВСЕЛЕНЬСКА ЦЕРКОВ

[Vladimir Soloviev. La Russie et l' Eglise universelle]

Переклав

Сьвщ. Володимир Герасимович.

(1. Продовженє.)

ПЕРША ЧАСТИНА.

ПОЛОЖЕНЄ РЕЛЇҐІЇ РОСИЇ І ХРИСТИЯНЬСКОГО СХОДУ

Роздїл другий.

Питанє про змисл істнованє Росиї (Конець).

Нїхто не питав, яку історичну місию мають Ашканти і Ескімоси. Але коли християнська нация так розпросторена і многочисельна як наша, яка числить собі 1000 лїт істнованя, вивінувана всїми зовнїшними средствами, потрібними, щоби грати ролю у всесьвітній істориї, вважає себе великою нациєю і претендує на геґемонію над одноплемінними народами, і на рішучий вплив в загальній полїтиці — то треба знати, які її справжні права на сю історичну ролю, який принцип, або яку ідею вона вносить в сьвіт, що вона вже вчинила, і що їй ще випадає зробити для

добра всього людства. Але, скажуть, відповідати на сї питаня, значить, виривати ся наперед. Так, колиб тут ішла бесїда про народ-дитину, про київску Русь св. Володимира, або про московску Русь Івана Калити. Але сучасна Росия, що від двох соток лїт не перестає себе проявляти на сценї всесьвітньої історії, і яка на початку XIX. столїтя мірила ся силами з великою частю Европи — ся Росия не повинна би бути цїлком несьвідомою, кудою вона прямує, і що наміряє чинити. Нехай, що сповнене нашої історичної місиї належить до будучности, гаразд, годимо ся; алеж нам треба мати бодай яке таке поняте про сю будучність, та треба, щоби в сучасній Росиї було чільне зерно її будучої долї. Не богато зробиш, як незнаєш, що тобі робити випадає. Наші предки мали вельми ясний образ будучности, для якої трудили ся — образ всеросийскої держави. А ми, для яких ся висша мета їх стремлїнь вже здїйснений факт, чиж можемо бути менче сьвідомими нашої питомої будучности, чи можемо гадати, що вона здїйснить ся без нас, поза нашою думкою і поза нашою роботою.

Роздїл III.

Правдиве православє росийского народу і псевдоправославє антикатолицких богословів.

Високо релїґійна вдача росийского народу, а також містичний напрям, який у нас проявляєть ся в фільозофії, лїтературі і штуцї, неначе обіцює Росиї велику релїґійну місию.

Таж до релїґії звертають сь раді-нераді наші патриоти, коли їх приневолюють відповісти, в чім лежить висше призначенє нашої вітчини, або „росийска ідея“, як то звичайно говорить ся. Православє, або віра греко-росийскої церкви, супроти західних віроісповідань, ось се, після їх слів, справжня наша національна суть. Та ба, з самого вже почину очивидний, зачарований ко оворот. Коли питаємо, яка історична рация істнованя віддїльної східної церкви, нам відповідають: вона виобразувала і духово виховала росийский народ. Як же нам захочеть ся довідати ся, який змисл істнованя сього народу, тодї кажуть нам: він належить до віддїльної східної церкви. До такої незгідливої супереки приводить нас трудність зясувати як слїд, що таке треба розуміти під православєм, яке бажали би монополїзувати в нашу користь. Але ся трудність не істнує для простого народу правдиво православного з чистим сумлїнєм і в простоті свого серця. Коли спитаєте простолюдина про його релїґію, то відповість вам, що бути православним значить, бути охрещеним в християнську віру, носити хрест на грудях, або яку иньшу ікону, покланяти ся Христу, молити ся до Пресьвятої і Пренепорочної Дїви і до мощий та ікон всїх Сьвятих, в сьвяточні днї не працювати, постити після установленої нор-

ми, поважати архіерейский і сьвященичий стан і брати участь в сьвятих Тайнах і Богослуженях. Ось правдиве православє российского народу а заразом і наше. Алесепе єсть православє наших войовитих патриотів. Ясна річ, що правдиве православє далеке всякого партикуляризма і ніяким робом не може творити национального або місцевого атрібута, відділяючи нас за всяку ціну від західних народів, бо більша частина сих народів (с. є католики) має цілком сю саму основу, що й ми.

Все, що нам сьвяте, сьвяте і їм. Вкажемо хоч би на сю одну сущну точку: не тільки культ Пресьвятої Дїви — один з характеристичних рисів католицизма — загально практикуєть ся в православній Росиї, але є навіть специяльні чудотворні Її ікони, почитані на рівні і римокатоликами і православними Росиянами (пр. Пресьвята Богородиця Ченстоховска в Польщі).

Наколи побожність є справді видатним рисом нашого национального духа, то сей факт, що головні емблеми сьої побожности однакові у нас і у західних, приневолює нас признати нашу солїдарність з західними християнами в сьому, що ми вважаємо найбільше сущним. Що дотичить глибокого контрасту між розумливою побожністю сходу, а дїяльною вірою заходу, то сей субєктивний і чисто людский контраст не лежить ні трохи в самих божественних предметах нашої віри і нашого культу і зівсім не творить справедливої причини розділу, навряд він повинен би ще більше спонукати великі нациї християньского сьвіта до тїсної злуки, щоби одна одну доповняла. Але під впливом поганого принципу, який не перестає дїлати на земли, надужили ріжниці, щоби з неї зробити розділ. І в сю хвилю, як Русь хрестила ся від Царгороду, Греки, хоч формально ще зединені з Римом після хвилевої схизми Фотия, були вже сильно пересяклі национальним партикуляризмом, який іще підсичувало єрархічне супірництво, полїтика імператорів і схоластичні спори. Звідси вийшло, що руский народ в лици св. Володимира купив евангельску перлину усю припорошену візантийским пилом. Головна маса нації, яку не інтересувала честолюбивість і вороговане духовеньства, нїчого не розуміла в богословских фікциях, які були витвором сього духовеньства; ся маса одержала і зберігла чисту і просту суть православного християньства, се-бто релїгійну віру і житє, якого хоче божественна благодать і яке проявляє ся в дїлах побожности і любви. Але духовеньство, (спочатку самі Греки) і духовна школа прийміли нещасне наслїдство Фотиїв і Керуляриїв, як нероздільну часть правдивої релїгії Се псевдо-православє нашої богословскої школи, яке не має нїчого спільного ні з вірою вселеньскої церкви, ні з побожністю Росиянина, не має в собі нїякого позитивного елєменту: се самі лише самовільні переченя, які були впливом полеміки.

„Бог-Син не бере участи в Божественнім житю в справі походженя Сьвятого Духа“.

„Пресьвята Дїва не була непорочною від першої хвилинки свого істнованя“ [1]).

„Першеньство в церковній управі не належить ся римскому престолови і папа не має доґматичного авторитету пастиря і учителя вселеньскої Церкви“.

Такі головні переченя, які нам далї прийдеть ся розглянути. Поки що нам вистарчає сконстатувати, що сї переченя не дістали рішучо нїякої релїґійної санкциї і не опирають ся нї на якім духовнім авторитетї, якийби всї православні узнавали обовязуючим і непомильним.

Нї один вселеньский собор не осудив і навіть не роздивляв католицких тез анатемізованих нашими полемістами. І коли нам подають таке неґативне богословє як правдиву науку вселеньскої церкви, то ми можемо добачувати в тім лиш нечувану напасть, яка виходить або із незнаня або з несумлїнности.

По друге, річ ясна, що се фалшиве православє так само, як і правдиве не моглоби послужити позитивною основою росийскій ідеї. Стрібуймо справдї підставити властиву вартість за альґебраїчне X православия, яке псевдо-патриотична преса не перестає голосити з горопашним ентузиязмом. Після вас ідеальна суть Росиї православє і то се православє, яке ви ставите напроти католицизму зводить ся у вас до різниць між обома віроісповіданями. Правдиво релїґійні основи спільні у нас і у латинників, для вас представляють якийсь дуже посередний інтерес; близше всього вашому серцю ріжниці. Так щож! Поставте сї зясовані різниці на місце мрачного терміну „Православє“ і заявіть щиро, що релїґійна ідея Росиї основуєть ся в сьому, щоби перечити „Filioque“, непорочне зачатє і авторитет папи.

Особливо важною для вас остання точна, перші дві — ви се гаразд тямите — нїщо иньше, як прищіпки, але первосьвященник, ось де ваш ворог. Цїле ваше православє і вся ваша „росийска ідея“, говорячи властивими словами, се тільки национальний протест проти вселеньскої власти папи. Але в імя чого? Ось тут починаєть ся властиво ваше скрутне положенє. Ся протестантска ненависть зглядом духовної монархії, щоби говорити по правдї, повиннаби виправдувати ся якимсь великим позитивним принципом. Формі теократичньої управи, якої би не похваляєте, треба би поставити навпроти иншу, красшу. А се як раз для вас неможливе. Яка у вас форма духовної управи, якою-б ви могли обдарувати західні народи? Може пічнете їм проповідувати управу соборну, балакати станете про вселеньскі собори? *Medice cura te ipsum*! Чому схід не поставив навпроти соборів тридентийского і ватиканьского, правдивого вселеньского собора? Звідкіля ся безсильна мовчанка перед лицем блуду, який ще врочисто раз враз себе скріплює? Відколи сторожі православя стали боязкими собаками, які вміють тільки зза угла

[1]) Таким чином сї богослови, заслїплені ворогованєм осьміляють ся перечити ясне вірованє східної церкви так грецкої як і росийскої, яка безнастанно величає Пресвяту Дїву п р е н е п о р о ч н о ю, непорочною по привилею.

брехати? Фактично, підчас сього, як великі церковні зборища продовжають займати видне місце в науці і житю католицизму — тоді рівночасно християньский схід вже тисяч літ позбавлений сього важного прояву вселеньскої церкви і наші красні богослови (пр. Філярет московский) самі признають, що вселеньский собор *неможливий* для східної церкви, доки вона відділена від заходу. Але для наших буцім-православних се дрібниця поставити *неможливий* собор проти реальним соборам католицкої церкви і боронити свою роботу оружем, яке вони втратили і під стягом, який у них відібрано.

Папство се позитивний принцип, реальна установа і як що східні християни думають, що сей принцип хибний, їх річ осущити бажану орґанізацию церкви. Замісь сього вони відсилають нас до археольоґічних споминів, хоч підчас сього признають ся до своєї безсильности, дати сим споминам практичне значіне. І не без причини наші антікатолики так далеко шукають точки опору для своєї тези. Чиж вони справді посьміли би виставити себе на глум цїлого сьвіта, наколиб обявили петербурский синод або царгородский патріярхат справжнїм представником вселеньскої церкви? Або чи можливо їм ратувати ся таким спізненим способом, як вселеньскі собори, коли вони самі приневолені признати ся, що собори вже більше не можливі? Се булоби якимсь змаганєм в порожняві, яке моглоби вкінци здемаскувати слабі сторони антікатолицкого православя.

Наколи нормальна орґанізация вселеньскої церкви і справжня форма її управи залежить від вселеньских соборів, то ясно, що православний схід, позбавлений нещасною долею сего конечного орґану церковного житя, вже не має більше правдивого і правильного устрою церковної управи. В перші три віки християньска церков, пересякла кровю мучеників не скликувала вселеньских соборів, бо не потрібувала їх, нинїшна східна церков спаралїжована і розшматкована, не може сього вчинити, хоч і як потрібує. Се ставить нам ось яку альтернативу: або з крайними сектантами признати, що церков від якогось часу втратила свій божественний карактер і в дїйсности вже не істнує більше на земли, або щоби уникнути такого небезпечного заключеня, узнати, що вселеньска церков, не маючи управляючих і репрезентуючих орґанів на сході, має їх в своїй західній части. Се булоби рівноважне узнаню історичної правди, якій в наших часах не перечать навіть самі протестанти, а власне, що нинїшне папство се не якась самовільна узурпация, а законний розвиток принципів, які жили повним житєм до розділу церкви і проти яких церков ніколи не протестувала. Але раз признане папство як законна установа, деж подіє ся „російска ідея“ і привилеї национального православя? Ввиду сього, що наша релїґійна будучність не може оперти ся на офіциальній церкві, чи не можна-б знайти для неї більше глибоких основ в самім російскім народї?

(Далї буде).

З реліґійного житя.

— З кінцем листопада м. р. відбувались в Лондонї засїдання Репрезентацийного церковного Собору. Предметом нарад був виключно внутрішний устрій і функції самого собору. Низше духовеньство, яке має на 254 членів собора тілько 100 своїх представителїв домагалось побільшеня сего числа, але безуспішно. Дальші наради дотичили прав епископів і мірян в справах віри, церковної дисциплїни і участи сьвітских в засїданях собору.

— Ніде нема тількн реліґійних сект і товариств, що в Сполучених Державах північної Америки, де панує повна реліґійна свобода. Число тих товариств доходить до 148. Мимо сего практичний змисл народа улекшує тут більше, чим де инде, збиженє і лученє ріжнородних християньских ґруп в цїли переведеня в публичне і приватне житє моральних ідеалів християньства, більше або менше спільних у всїх віроісповідань. Послїдними лїтами повстав там між протестантами рух, що має на цїли федерацию всїх християньских протестанцких церквей. Першим овочом того руху була конференция представителїв всїх прот. церквей, що відбулась р. 1900 в справах місийних. В падолистї м. р. відбулась в Ню-Йорку знова така міжцерковна конференция в справі федерациї і спільної роботи в области социяльній. До участи залізвано всї протестанцкі церкви, крім унїтарійскої. Всїх делеґатів було до 500. Всї промовляли за зближенєм і зеднанєм протестанцких реліґійних товариств. Правдива єдність, по гадцї бесїдників, не лежить в одностайности внїшної форми і єдности управи, а в згодї що до спільної мети. Конференция мала якраз скріпити ту єдність. Делеґати підносили велику вагу такої єдности. Через те піднесесь реліґійне вихованє, охоронить ся родину і домашнє житє, полїпшить ся положенє робітничої верстви, відродить ся на християньских принципах цїла суспільність і т. д. Інтересні для нас завданя, які чекають федерацию: ухвалено пояснювати родичам важність реліґійного виховання дїтий, а сьвященослужителям необходимість строгого заховувати новозавітний закон о супружестві і не вінчати розведених супругів; рішено ширити гадку про конечність приватної власности та признано яко обовязок і для суспільности придержуватись тих моральних принципів, які установлені для поодиноких людий.

— Немало розголосу наробили в Ню-Йорку послїдними часами перехід на православну віру і рукоположенє на сьвященика православним архієпископом Тихоном бувшого сьвященика американьскої епископальної церкви дра Ірвіна. Се перший випадок переходу до православної росийскої церкви бувшого анґлїканьского сьвященика. Причиною сего кроку було непорозуміня Ірвіна з своїм епископом.

— В перших днях грудня м. р. приняв французкий сенат більшостию 181 голосів проти 102 законопроект о віддї-

леню церкви від держави в тім видї, як єго одобрила була палата послів. Для уложеня правил про спосіб введеня закона в житє назначена осібна парляментарна комісия. Закон входить в силу з 1. сїчня 1906 р., а називаєсь законом 9. грудня 1905 р., бо сего дня підписав єго президент републики. Коли отже 11. грудня м. р. відбувалась в Римі тайна консистория, то закон о віддїленю церкви від держави був вже ухвалений і тому сьвят. Отець не міг про него в своїй аллокуциї до кардиналів поминути. Жалуючись на невідрадне положенє Церкви в теперішних часах особливо в католицких краях, згадав папа і про Францию, про ту старшу доньку Церкви, яка найбільше непокоїть тепер єго, яко намісника Христового. Але католики не повинні упадати на дусї, памятаючи на слова Христові: Мене изгнаша и васъ изженуть і т. д. Нам лишаєсь тілько молитвою і добрими дїлами примирити з нами милосердиє Боже. На тій консисториї іменував папа чотирох нових кардиналів, між ними архиепископа з Ріо-Жанейро та обсадив 45 епископских престолів і 1 опацтво.

— Св. Синод згодив ся зреформувати духовні академії після бажань предложених корпорациями академічних префосорів. Через те студенти петербурґскої духовної академії рішили учащати на ново на лекциї. — 12. грудня с. ст. відсьвятковано в Кронштатї торжественно 50-лїтний ювилей пастирскої служби славного протоєрея о. Івана Ілїя Сергієва (Кронштатского). Виходить на яв, що посуджуваня, начеби православне росийске духовеньство сприяло, ба навіть спомагало „чорні сотнї“, є в більшій части невірні і неправдиві. Показалось між иншим, що ярославский епископ Сергій, якого посуджувано, що благословив хулїґанів до їх розбоїв, є зовсїм невинний і впав тільки жертвою людскої злоби.

Я. Л.

Історичні і статистичні нотатки.

За часів Польщі і як Галичина прийшла під Австрию мало кожде село свою церков і свого сьвященика, бо при кождій церкві був сьвященик. Великі міста мали більше церквей і сьвящеників; навіть місточка, як пр. Товсте коло Грималова мало дві церкви і 2 сьвящеників, а навіть і села, пр. Настасів коло Тернополя, мав 2 церкви і 2 сьвящеників. Цїсар Йосиф II. зарядив кромі великої касати монастирів також велике стягненє многих парохій і від того часу маємо прилучені церкви; гадаю, що єсть лучший термін „прилучена церков“, як дочерна; дочерними назвав-бим ті, котрі повстали в місцевостях, де не було церквей, як Заздрість, Магдалївка, Маріянка, Залабе і др. Цїсар Йосиф II. основав у Львові руский центральний семінар духовний 1783 року; виклады були латиньскі, отже були рускі сьвященики studii latini. Але заразом цїсар Йосиф II. на про-

шене львівского руск. Петра Біляньского запровадив і рускі виклади богословскі, отже були і рускі сьвященики studii rutheni; однак послїдний руский виклад і то з одного вже тільки предмету був 1808 року. Цїсарева Мария Тереса зарядила, що кількох руских богословів учило ся у Відни в „конвіктї“, а потім заведено у Відни семінар для гр.-кат. богословів з Галичини і Угорщини знесений 1893 р.

Цїсар Йосиф II. запровадив конґруу для сьвящеників; сьвященики studii latini брали більшу конґруу, як studii rutheni. Парох studii latini мав 300 ґульд. конґруи, великі гроші на ті часи, і длятого охотно йшли сьвященики на ті парохії, де було мало поля, а було велике доповнене конґруальне, бо готовий гріш мав величезну вартість. За цїсаря Леопольда зажадала львівска ґубернія, щоби сьвящеників studii rutheni не робити деканами. Сьвящеників з часів Польщи або необразованих в австрийскім семінари звано „antiquae educationis“. За часів Австриї при кінци XVIII. столїтя висьвятив їх богато холмский епископ Важеньский; до холмскої епархії належала т о д ї значна часть т о д ї ш н о ї Галичини (Белз, Сокаль, Замость, Люблин). Також і в Луцку досить їх висьвящено, бо до луцкої епархії належала часть Збаражчини і Брідщини. Сьвященики „antiquae educationis“ не брали жадної конґруи. П р а в д и в и м и т. зв. Л у ц а к и м и були сьвященики висьвячені в Луцку 1810—1815, бо до Росиї належав тодї „край Тарнопільский“, т. є. циркул Тарнопільский і Чортківский через 6 лїт 1809—1815. (Гляди книгу: Leszczyński — Rządy rosyjskie w kraju Tarnopolskim — цїкаву і з церковного взгляду). В шематизмі 1839 року знаходимо в округї тарнопільскім і чортківскім 58 сьвящеників antiquae educationis висьвячених за часів росийских; крім тих 58 було ще 15 antiquae educationis з давнїйших часів (1781—1809). В тих 2 „циркулах“ було в 1839 р. 124 studii latini, а 10 studii rutheni, отже в с і х сьвящеників antiquae educationis було 1839 року в краю Тернопільскім 73, а зі студиями лат. і руск. було сьвящеників 134. В других округах Галичини трафляло ся найбільше 3—5 сьвящеників antiquae educationis на цїлий округ. В р. 1839 львівска епархія обіймала 9 округів (циркулів) а то Львівский, Стрийский, Станиславівский, Коломийский, Бережаньский, Золочівский, Тернопільский, Чортківский і Буковину. Деканатів було 73 в роцї 1839; тепер 1905 року єсть 51, то єсть в теперішній львівскій є 30, а в станиславівскій 21. В р. 1839 була пересїчно кожда пята парохія (властиво 21·75 на 100) завідувана через сусїдного сьвященика. Завідательств через сусїдних сьвящеників було найбільше в округї Золочівскім, бо 65 на 207 парохій. Отже було мало сьвященьства і коло 1840 року через кілька лїт було 3 роки студий богословских місто 4. Парохії з малим числом душ називали ся капеляніями аж до 1885 року. Около р. 1844 була знов т. зв. реґуляция парохій; зміна була о стілько, що декодрі прилучені церкви стали знов парохіями (на примір Качанівка, Рожиска, Пальчиньці, Скорики, Хмелиска, Пізнанка і т. д.), а на відворот деякі парохії зістали прилучені до других

(на пр. Сорока, Гнилички, Лошнів, Зубів, Підгайчики коло Теребовлї, Смиківцї, Лука вел., Смолянка і много других). Також при реґуляцпї около 1844 до парохій придїлено прилучені з других парохій (н. пр. Зарубинцї від Остапя до Пізнанки, Забойки від Домаморич до Ходачкова вел.). Правительство загадовало около 1877—1878 знов парохії концентровати, но тодї власти церковні сильно заопоновали. Концентрация Йосифиньска, на око переведена скоро, фактично довше тревала, бо давні парохи прилучених церквей при них фунґовали яко сотрудники до своєї смерти, а нераз вздержувано сполучене церквей аж до уступлення одного з сьвящеників від тих церквей, н. пр. в Грималівскім ключу ще в роцї 1800 не всї парохії були сконцентровані. Що до часів росийских 1809—1815 в „краю Тарнопільскім“ то положене унії було дивне, а сам цар Александер I. ще тоді прихильник Поляків і ніби приятель Наполеона, заборонив руским сьвященикам хрестити дїти лат. обр. (vide Leszczyński — Rządy rossyjskie w kraju Tarnopolskim), коли рівночасно в Галичинї лат. єрархія хотїла декрети папскі видані виключно для Італьогреків розтягнути на Русинів! Як оповідали старі люди, ряд росийский забрав і не віддав много актів правних, важних для церквей сьвящеників і громад, о чім згадує Малиновский (Kirchen- u. Staats-satzungen), що есть дуже віроятне, бо росийский ряд дуже форитував шляхту в краю Тарнопільскім. До сьвященя їздили рускі богослови до Луцка, взглядно до Жидичина, де резидував епископ Коханович, іменований тільки росийским рядом на митрополита унїятів в Росиї. Були то і богослови львівскі зі студиями і кандидати з малими студиями, нераз бувші офіциялїсти приватні або войскові польскі, навіть наполеоньскі войскові. На закінчене тих нотаток подаю еще кілька згадок з достовірних жерел. Заслужена родина Липницких вигасла; один з них купив село Цьвітову, перейшовше невластиво на власність парохії Зарваницкої. Сьвященик Довголуцкий по 1831 р. пійшов на сотрудника, бо приймив на себе одвічальність місто сина, котрий видав був фалшиву метрику повстанцеви; син дістав парохію. В Іщкові на Поділю був сьвященик (antiquae educationis) Янковский; нині суть там поміщики Янковскі обр. лат. Померший перед пару лїтами Єзуіт Теофіл Бачиньский був сином руского сьвященика з Ходачкова мал. коло Тернополя. Деканом Скалацким, взгл. Грималівским був довгий час (1806—1840) Йосиф Микульский, хоч був antiquae educationis. Яко декан писав тойже по метриках противзаконно ріжні грубі і невластиві уваги. В р. 1809 тойже Микульский яко декан Скалацкий видає куренду наказану польскими повстанцями, щоби сьвященьство в молитвах вспоминало Наполеона місто цїсаря Франца I., коли рівночасно були через повстанців переслїдувані митр. Ангелович, офіц. Гарасевич, делеґат Ганкевич з Теребовлї, декан Товарницкий з Монастириск і много других. Дивно, що по р. 1815 був Микульский деканом довгі лїта в 2 деканатах. Сьвященик Алексей Билиньский з Чернихова уродив ся за Польщі (1757), висьвятив ся 1781, умер около 1840;

так само Дроздовский з Ниркова і другі. Кількож то правительств і воєн і революций видїли і перебули! Деякі рускі сьвященики дали ся около 1836 року втягнути до польских конспіраций і покутовали за тое; декотрих заслано навіть до Spielberg коло Берна на Моравах, звідки по амнестиї вернули — кількох з них вернуло до сьвященичого стану, як Гречаньский, Охримович, Гадзиньский, — другі, як Ромуальд Крижановский, позістали сьвіцкими до кінця житя, відчуживши ся від рускаго обряду і народности.

Написав о. Йосиф Ганкевич, в Краснім на Поділю.

Бібліотека наукового товариства імени ШЕВЧЕНКА

Польска бібліографія

дотично рускої церковної істориї.

Notatki historyczne o cudownym obrazie Matki Boskiej w Poczajowie i tamtejszym klasztorze (відбито з księgi pamiątkowej Maryańskiej — Львів — 1905 — книгарня польска Полонецкого у Львові), стор. 14. Написав Кристин Мазовецкий.

O szkole powiatowej **w Poczajowie**. Написав Волиняк. Стор. 13. 1905.

Spis klasztorów ruskich **Bazylianów** w województwie wołyńskiem Kraków. 1905. Стор. XXVI – 145. Написав Волиняк. (ціна 3 кор.). Суть там 4 портрети; се цїкаві історичні оповіданя, а не сам спис.

Lista opatów **bazyliańskich** w Grodnie; 1905 — ціна 1·50 кор. написане через того же Волиняка; з приємностию читає ся ту книгу яко доповнене попередної.

Dzieje zniweczenia **Unii Kościoła** na Białorusi i Litwie (3·20 кор.) — написав лат. сьвящ. Хотковский, проф. унїверсит. Краків.

Historya polityczna dawnych **klasztorów** panieńskich w **Galicyi** 1773 1848, тогож автора Хотковского (8 кор.), Краків, 1905. Книжка та видана на піставі актів ґубернїяльних і надворн. цїс. канцеляриї. Есть то велика книжка і в части II подає історию Василиянок в Галичинї, вичисляє монастирі, котрі Австрия в 1772 р. записала і майже всї потім небавом за цїс. Йосифа II. покасовала. Істория жіночих монастирів василияньских майже незнана, а книжка Мих. Коссака (Львів 1867) о мужеских галицких монастирях васил. есть нинї великою рідкостию.

Unia Brzeska w r. 1596. (8·20 кор.) написав тое дїло епископ суфраґан Лїковский з Познаньщини.

Geschihcte des allmaeligen Verfalls der Unirten **Ruthen. Kirche** im 18 u. 19 Jahrh. unter poln. u. russ. Scepter — того же еписк. Лїковского, в 62 великих томах (8 кор.). Книжка та

була наперед по польски написана і видана, а з польского виданя вже не можна дістати.

Історию унії в Холмщинї в II. половинї XIX. ст. трактують: **Martyrologium Unii** na Podlasiu — z źródeł napisał Podlasiak (4 кор.), також **Unia podlasko-chełmska**, napisał Słotwiński (3 кор.), а також почасти: Janów Biskupi czyli Podlaski przed Podlasiaka (3 кор.).

Повисше згадані всї книжки можна дістати в книгарни накладовій в Кракові (Rynek główny, pałac Spiski). Книжки ті трактують історию руску церковну від 1606 аж до тепер. Маючи Geschichte der Union Пелеша, Annales Ecclesiae Ruthenae Гарасевича, Kirchen- u. Statssatzungen Малиновского можна повисшими виданями польскими доповняти собі історию церковну руску з декотрих специяльних частий.

о. Йосиф Ганкевич
парох в Краснім на Поділю.

ВСЯЧИНА.

Доки колядувати? Є звичаєм в деяких парохіях, що йдуть слїдом латиньского обряду, колядувати аж до Стрітеня Господного. Що такий звичай не відповідний нашому східньому обрядови, на се вистарчить порівнати зміст Євангелий приписаних в обох обрядах. І так в лат. обрядї Сьвято Рождества Христового припадає 3 евангелия: Перше евангелие (Лука II, 1—14) де каже ся, що Мария і Йосиф прийшли до Вефлеєма записати своє імя і там народив ся Ісус Христос, о чім ангели звістили пастирів. — Друге евангелие (Луки II, 16—20) згадує про поклін пастирів Ісусови в стаєнцї в Вефлемі. — Трете евангелие (Йоана I, 1—14) ставляє перед очи правду віри, що тое дитя, котре народило ся яко чоловік, є правдивим Богом і яко Бог і цар заслугує на наше поклонене.

На Обрізане Господне читає ся евангелие (Луки II, 21), котре містить в собі слова о обрізаню Христовім.

Неділя перед 3. царями має евангелие (Мат. II, 19—23) о поворотї Ісуса по смерти Ірода з Єгипту до Назарету.

Сьвято 3. царів має евангелие (Мат. 1—12) о поклонї трех царів чи мудрців.

В нашім обрядї на Рождество Христове читає ся евангелие (Мат. II, 1—12) про поклін трех мудрців. — На Собор Пр. Богор. і Неділю по Рожд. (Мат. II, 13—23) о утечі Ісуса до Єгипту і о тім, що Ірод убиває невинні дїти. — На обрізане Господне (Лук. II, 20, 21, 40—52), о обрізаню Ісуса, але вже також о 12-лїтнім Ісусї.

Зіставивши зміст євангелий бачимо, що в латиньскім обряді роздягнено згадку про дитинний вік Ісуса Христа на кілька сьвят, бо так на Рождество, Обрізане і Трех царів згадує ся про дитинний вік Ісуса так, що уживане коляд являє ся цілком на місци.

В нашім же обряді згадує ся про дитинний вік Ісуса Христа дуже коротко, бо разом з Рождеством Христовим лучить ся згадка про трех мудрців, з другим днем Рождества згадує ся про утечу Ісуса до Єгипту, а вже на Обрізане споминає ся про 12-лїтного Ісуса в сьвятини. На Богоявленє творить ся память 30-лїтного Ісуса появившого ся всенародно над рікою Йордан. Тож чи не дивво і не сьмішно виглядає почути на Йордан коляду, наколи молимо ся при чині осьвяченя води: „въ стоящембо празницѣ младенца тя видѣхомъ, въ настоящемъ же совершенна тебе видимъ“ — а ми тому совершенному т. є дорослому колядуємо мов би єще дитинї.

Богослуженє а даток на бурсу. Читаємо я Черновецкій „Ьуковинї“: „На руску селяньску бурсу пожертвував Вп. п. Ераст Бурачиньский з Бергомету н. С. місто богослуженя в рік по смерти свого батька 20 кор.“ Не потребуємо сумнївати ся, що Вп. Добродїй бурси покінчив школи, а тим самим учив ся науки релїґії, а мимо того приходимо до переконаня, що з тої науки так мало памятає, наколи даток на бурсу ставляє на рівнї, а може єще висше від Богослуженя, розумієсь, Служби Божої. З того наука, як то дуже залежить нам сьвященикам підчас научуваня релїґії вповати в молодіж науку о безконечній вартости Служби Божої, якої нїчо не в силї заступити, щоби потім не потребував находити ся такий християнин, котрий би в пізнїйшим житю призабув на неоцїнений дар безконечної жертви Нового Завіта і не хотїв єї рівнати з будь якими земними дарами.

Дві цїкаві книжки рускі богословскі (учебники) удало ся відшукати о. Йос. Ганкевичеви в Краснім. Одна то печатана в чвіртцї, більше як 800 сторін, випечатана в Почаєві 1770. Автором єї учитель духовної семинарії і схоліярх капітули Луцкої, сьвящ. Теодор Басарабский. Яко дух. цензор підписаний ієромонах Ієроним Стрелецкий; Архіпастирского благословеня удїлив луцкий епископ Сильвестер Рудницкий — Любінецкий з своєї резиденції в Рожищах; коло архієрейского підпису єсть підписаний „Людвикъ Ярошевѣчъ, надворный Єго Преосвященьства и консистора Луцкаго и Острогскаго писаръ“. Язик, хоч церковний, дуже зближений до народного. Друга книжка рукописна, також руска, але лат. буквами, написана 1793 р. у Львові. Руский богос ов Мокрицкий списав виклади Герменевтики викладаної по руски через сьвящ. Радкевича (гляди Душпастир 1889. Істория руск. дух. семин. через Йос. Ганкев.). Рівнож має о. Йос. Ганкевич граматику луцкого епископа Кохановича 1813 дану в резиденції в Жидичинї для сьвящ. Пант. Райтеровского з Калагарівки в Галичинї (за рос. часів). Цїнні ті

книжки будуть переслані до Львова до котрсїсь рускої бібліотеки.

Інтересна статистика. Польска часопись Gazeta kościelna, помимо того, що Поляки мають більше своїх духовних видавництв, мала на півтора тисячки польского духовеньства в Галичині в пятім роцї свого видавництва 643 предплатників, а кілька лїт пізнїйше, в р. 1904, мала вже їх поверх тисячки. Нашого духовеньства є майже в двоє тілько, у нас є і був все тілько один якийсь духовний орґан, а мимо сего предплатників немав жаден тілько, що навіть Gaz. kośc. в перших лїтах свого видавництва. Чи не сумне се для нас съвідоцтво?

Купуйте і ширіть брошуру о. Д-ра М. Конрада п. з.: „Д-ра Франка Поема про сотворене съвіта". Коштує 30 сот. без почтової пересилки. Купувати можна у автора (Тернопіль), в книгарни тов. ім. Шевченка, в тов. св. Ап. Павла, і в ред „Ниви".

Виданя Товариства св. апостола Павла.

Духовна лѣкарня (аптика) — Є. М. Мілер-Др. Сарницкий — 20 сот.

Наука о Найсв. Тайнѣ Євхаристіи — Др. К. Сарницкий — 20 сот.

„Хощу, очисти ся!" або приступна наука о св. Тайнѣ Покаянія — съвящ. С. Донарович — 20 сот.

„Оставите дѣтей приходити ко мнѣ". Начеркъ науки религіи въ першій клясї народнои школы. Съвященик Л. Лужницкий — 20 сот.

Слава Непорочної Дїви. Обявленя і чуда Дїви Марії в наших часах. Я. Л. 20 сот.

Віра і наука. — Перер. Ярослав Левицкий — 20 сот.

„НИВА", річник 1904. Брошур. 5 кор.

Наукова апольоґія християньскої віри. Duilhe de Saint — Projet. — о. Ярослав Левицкий — 1·50 кор.

Перші основи економії. Косса-Мормайстер Ярослав Левицкий. — 1·50 кор.

Чоловік а зьвірина о. Т. Лежогубский — 30 сот.

Богословскій Вѣстникъ, річник 1900 і 1901 — 2 кор. 40 сот. — перший випуск з р. 1903. — 30 сот.

При замовленях треба долучати гроші на почтову пересилку. Замовляти можна або в Товаристві (о. В. Лиско ул. Ульоновича ч. 8., або в Книгарни Тов. ім. Шевченка, ул. Трибунальска 1.

Видає і за редакцию відповідає съвящ. **Ярослав Левицкий.**
З друкарні Народової (Манєцких), Львів.

Ч. 3. Львів, 1. лютого 1906. Рік III.

Нива

Бібліотека наукового товариства імени ШЕВЧЕНКА

ЧАСОПИСЬ ПОСЬВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

Виходить 1-го і 15-го кождого місяця.

Передплата річна 6 кор. піврічна 3 кор.
Поодиноке число 30 сот.

Адрес редакції і адміністрації:
Львів, площа св. Юра ч. 5.

Кілька уваг під хвилю.

День 21. сїчня с. р. запише історія нашої боротьби за права народа яко один зі знаменнїйших в нашім полїтичнім житю: всї три Високопреосьвященні Епископи станули на чолї депутациї до цїсара і в імени свого народа предложили ёму просьбу, щоби в проектованій реформі виборчій Русини дістали ті самі права, що й инші народи держави.

Тим способом засягнув монарх з уст найвисших достойників Церкви і найкомпетентнїйших заступників народа інформаций про змаганя того народа, котрий противники хотїлиби представити перед міродайними кругами як слїпу, полїтично незрїлу масу, без жадних культурних ідей, ведену горсткою демаґоґів — та тим способом силують ся вмовити в правительство, що руский нарід не доріс ёще до проектованої реформи виборчої в так лїберальнім напрямі.

Коли зважимо, яку перевагу полїтичну мають наші противники, як спритні вони і досьвідчені в інтриґованю і як много способів і средств мають до диспозициї, — то, нотуючи успіх депутациї представителїв нашого народа, мусимо бути вдоволені з тої першої удачі на полїтичній аренї.

Ми далекі від того, щоби тому фактови приписувати якесь епохальне значінє, — всеж таки поїзд депутациї, на чолї котрої стає цїлий руский Епископат, — есть що найменше величавою полїтичною маніфестациєю, з котрою не мож нечислитись... Вага того кроку полїтичного зростає, коли зважимо, що з найвіродостойнїйших уст почув монарх запевненя, що нарід руский хоче своїх прав добиватись дорогою леґаль-

ною, а тим самим алярм цїлої польскої преси про грізні розрухи серед того народу суть лишень клеветою. З другої-ж сторони запевненє цїсара, що нарід руский в новім проєктї реформи виборчої не буде покривджений, має безперечно глибше полїтичне значінє...

Вправдї із сформулованя відповіди монаршої (відомої нашим читачам із щоденних часописий) виходилоб на перший погляд, що ми не повинні єще покладати занадто далекосяглих надій та нема ґваранциї, що реформа і для нас буде переведена так, щоби стала запорукою свобідного розвитку национального і культурного руского народа. Одну лишень певну консеквенцию можемо витягнути з тої відповіди: правительство не поважить ся принайменше поступити з нами брутально.

Ходить тепер о тоє, щоби ми зуміли використати осягнені здобутки. В конституцийнім житю обяви волї широких мас народу мають правильно рішаюче значінє. Тому обовязком нашим ті домаганя зробити так сильними і сьвідомими, щоби з тим могучим голосом мусї и числитись. Але не забуваймо о тім, що обовязком нашим єсть також працювати в дусї тих провідних гадок, які висказав голова депутациї Високопреосьв. Митрополит і цїсар. Наша борба мусить бути безусловно-леґальна. Булоби смертельним ґріхом полїтичним допускати до проводу на вічах народних індівідуа, котріби могли той народний рух компромітувати.

Завдяки успіхам депутациї вступаємо неначе в нову фазу борби, котра о стілько стає нам лекшою, що краєве правительство, не хотячи станути в яркій суперечности до центральпого, не буде мати сьмілости піти за підюджуванєм польскої преси.

Нотуючи той яснїйший луч в нашім полїтичнім житю, з особливим вдоволенєм підчеркуємо факт, що речниками народа були найвисші достойники нашої Церкви і маємо много підстав до погляду, що лишень завдяки тій обставинї, що на чолї депутациї стояв Епископат, — той крок полїтичний випав так поважно і успішно.

Не менше важним однак фактом уважаємо збірний лист пастирский нашого Епископату. Як вже то піднїс „Руслан“ з д. 25. сїчня с. р. ч. 9. в статї п. з. „В єдности сила“ (написаній з глубоким розумінєм полїтичним), виступ той Епископату віщує нову добу в нашім житю і засадничий зворот до лучшого. Пастирске посланиє проголошує ясно програму нашої дїяльности, вказує основи тривкого ладу християньскої суспільности, але заразом подає неначе услівя, під котрими Епископат може взяти живійшу участь в житю полїтичнім. Чи зрозуміє наша суспільність цїлу вагу хвилї, чи осудить гаразд всї користи, які з такої констеляциї полїтичної виплинулиб, чи ті, котрі нинї у нас держать керму, схочуть принести певні жертви, — отсе питаня, котрі вкоротцї сяк або так мусять бути розвязані. Алеж і від розвязки того питаня залежить — скажемо на певно — доля нашого народа на довгі часи..

В праці на широкій аренї суспільного житя, до котрої взиває нас пастирский лист і подає вказівки і напрям, — ми мусимо як доси працювати вкупі з тими кругами сьвіцкої інтеліґенциї, котра тепер фактично держить провід і в котрої руках скупляють ся всї нитки нашої полїтичної і суспільної роботи.

Ми не завидуємо їм того проводу, анї не думаємо его з рук їм видирати; ми хочемо лишень на хід, розвій і напрям полїтичного і культурного житя мати такий вплив, який нам силою нашого становиска і в пропорциї нашої працї належить ся. А того впливу ми не маємо; нас зіпхнено до ряду простих виконувачів приказів і прикази ті ми виконуємо льояльно—часами занадто льояльно. Ми то видимо чим раз виразнїйше і чуємо, що воно якось не так, як повинно бути, бачимо, що конфлїкти множать ся, але нам здає ся в и с ш и м обовязком „не сїяти роздору“ між сьвіцкою а духовною частиною в тім самім таборі. Ми, духовеньство моглибисьмо вкоротцї такий погляд гірко відпокутувати; атжеж тілько clara pacta claros faciunt amicos.

Ми дуже далекі від того, щоби осуджувати всю нашу сьвіцку інтеліґенцию і не маємо навіть на думцї зривати всї звязи, які нас лучать з нею; противно підносимо виразно, що в кругах тої інтеліґенциї є много сьвітлих мужів, за котрими з повним довірєм можемо йти, але мусимо сконстатувати, що ті мужі не мають, на жаль, р і ш а ю ч о г о впливу на напрям нашого суспільного житя. Помимо того висказуємо погляд, що при більше с ь в і д о м і й працї з нашого боку ми зможемо м и р н о здобути собі то, що нам належить ся.

Ми поставили висше питанє: чи зрозуміє суспільність вагу нового звороту і чи відповідно его оцїнить? В нашій пресї, окрім згаданої статї „Руслана“ та короткої замітки „Галичанина“, еще доси не виражено опінії загалу. Ми певні, що та квестия буде ширше обговорена, але годї не звернути вже тепер уваги на дивне становиско „Дїла“.

Понимаємо добре, що тим панам не на руку передруковувати пастирский лист нашого Епископату. Таким способом „Дїло“ мусїлоби здобути ся на героїчний акт абнеґациї, бо поставило би себе в немилу альтернативу: або помістити лист без коментарів і тим способом станути в суперечности з усїма голошеними собою засадами, або додати коментарі і скинути зі себе ту маску, котрою ще якийсь час хоче туманити „вирозумілих“ читачів. А то, як кажу, не так легко і ми „Дїлу“ не дивуємо ся. Але вже сьмішним і наівним щонайменше мусимо назвати, если „Дїло“ з 24. сїчня с. р. ч. 8. вичисляє членів депутациї до цїсара в той спосіб: 1. Романчук, 2. Король, 3. Шептицкий, 4. Чехович, 5. Хомишин. Чейжеж після всяких правил льоґіки належалоб ся перше місце тому, хто був головою депутациї і в еї імени промавляв. Застерігаємо ся против докóру, немовби ми хотїли зводити кампанію за те, кому належить

ся першеньство: митрополитови чи Романчукови, — ми підхоплюємо лиш для того той дрібний момент, бо він характеризує докладно того „приятеля“ Церкви, який з під каптура „Дїла“ виглядає.

с. с. с.

ІСТОРИЯ
церковної Унії на Буковинї
від початку єї заснованя аж до 1901 року.

Написав Крилош. **Іван Ших,** руский Віденьский парох.

(2. Продовженє).

Вікенгайзер пише, що в XVIII. столїтю Єзуіти їхали з Коломиї через Буковину до Семиграду лїсом около 40 миль довгим, в котрім не було ні дороги, ні житла людского, лише багна тай розбійники.

Найскоршої підмоги вимагала підупала церков православна. Духовеньство низше було бідне, запущене; сьвященики знали ледви прочитати книги церковні, бо і з відки-ж мали они набрати якоїсь висшої науки, коли не було анї одної висшої школи в краю.

Не на дуже висшім ровени просьвіти мало тогди стояти і латиньске духовеньство в Молдаві, коли р. 1640 апостольский візитатор Марк Бандіні о тім духовеньстві таку характеристику подав: tam rudes, indocti et immorigeri sunt, ut potius scandalo et offendiculo essent plebi, quam aedificationi, ignari rituum ecclesiasticorum (Schmidt, Suczavas Denkwürdigkeiten).

Православне духовеньство низше було дуже убоге, ледви животїло, за те архімандрити і ігумени численних монастирів були панами в повнім значіню слова. Они не підлягали майже нїякій духовній власти, бо о якійсь дисциплїнї церковній і власти духовній не могло бути і бесїди в тодїшних часах; велика часть з них була монахами лише про людске око і вела таке погане житє, що радше о тім не згадувати. Хісна з тих монастирів не було нїякого, лише радше шкода і деморалїзация. Аби пізнати ново занятий край, вибрав ся був цїсар Йосиф II. року 1783 в подорож на Буковину і зараз вертаючи з відтам, розвинув в письмі під датою: Чернівцї, 19. юнїя 1783, головні точки нової орґанїзациї краю. Щастєм було для краю, що цїсар передав сю велику роботу ґенералови Енценберґови, котрий в повнї доріс до тої задачі; бо був він чоловіком умним, пильним і справедливим. Єще перед приїздом Йосифа II. зреформував Енценберґ дїла церкви православної, именно розтягнув він постанови патенту толєранцийного (хоч згаданий патент не оголошено в цїлій основі урядово нїколи на Буковинї), і на восточну буко-

виньску церков; дня 1. цьвітня р. 1781 винято епархію буковиньску з під юрисдикції митрополита яского і заґарантовано автономію епископства радовецкого, відтак перенесено епископію з Радовець до Чернівців і основано теольоґічний лїцей, унормовано юрисдикцию епископску і конґруу для православного духовеньства. Дня 2. новембра р. 1782 почато зносити численні монастирі правосл. і з поземельних посїлостий монастирских основано буковиньский фонд релїґійний, котрий тепер мілїонами розпоряджає і призначено доходи з него на потреби церквей, духовеньства і шкіл. Опісля знесено неволю мужиків і заведено піддaньство з строгими обмеженями прав дїдичів, зреформовано суди і адмінїстрацию, побудовано два головні „цїсарскі“ шляхи, поставлено мости і заводячи кількanайцять шкіл, положено підставу для народної просьвіти в будуче. Ґенерал Енценберґ був другим військовим управителем Буковини від р. 1779.

А що, як сказано, Буковина тогди числила всего 75.000 душ, дорадив був Енценберґ цїсареви залюднити єї поселенцями. Діставши дозвіл цїсарский, почав уряд стягати із сусїдної Галичини рухливих людий на Буковину, або як тогди говорено, на слободу, обіцюючи їм свободу від войскової служби і инші пільги і заохочував Нїмців, Вірмен і Липованів до поселеня навіть підмогами грошевими. Сї правительственні заходи наповнили міста Нїмцями і Жидами, а села руским народом з Галичини; а позаяк всї уряди обсаджено спершу людьми ческої і нїмецкої народности, повстали для заспокоєня їх потреб духовних латиньскі костели і парохії по Буковинї. Найбільше число поселенців достарчила Буковинї руска часть Галичини; бо скоро Русини галицкі перевідали, що правительство приймає людий на слободу, стали стягати ся сюда, уходячи з під тяжкого ярма панщини і вербунку войскового. Тото поселене Русинів прибрало так великі розміри, що коли в роках 1825 і 1826 циркул буков. приказав домінїям перевести дотичні доходженя, показало ся, що села буковиньскі над Черемошом, Прутом, Днїстром положені і більша часть гір, остали заселені галицкими Русинами. (Erhebungsakte über die Ansiedelung Bucovinas ex 1825 et 1826; архів буков. правительства.) Если-ж правительство получило наглядні докази, що так велика часть Буковини залюднена Русинами, мимохіть треба чудуватись, чому буков. циркул так погано покалїчив в офіциальній номенклятурі чисто рускі назви міст і сїл на лад волоскиї! Такі чисто рускі села, як Кучурів малий, Ленківци, Вашківцї, Оршівцї, Іванківцї, Погорилівка і богато инших поперекручувано на Kuczurmik, Lenkoutz, Oroscheni, Waschkoutz, Iwankoutz, Pohorloutz. Видко, що уже тогди старано ся затерти слїд Руси на Буковинї.

Сї галицкі поселенцї мусїли, обставинами зневолені задля совершенного браку унїяцкого духовеньства на Буковинї, удаватись у всяких духовних потребах до православних сьвящеників і стати ся православними ісповідниками. Щоби тій недогоді запобігти, поїхав ґенерал Енценберґ до Відня і внїс на засїданю ради придворної дня 4. цьвітня р. 1780, щоби для буковиньских

Унїятів засновати в Сучаві, Чернівцях, Серетї, Садагорі, Вижниці і Кімполюнзї окремі церкви і парохії. Сей внесок одобрила рада придворна. (Bidermann: Die Bukowina unter österreichischen Verwaltung).

Мимо прихильного полагодженя свого внеску у Відни, не діждав ся Енценберґ, щоби его плян увінчав ся яким успіхом. Від 1. октобра р. 1786 знесено військову адмінїстрацию на Буковинї, а заведено уряд циркулярний і підчинено его галицкій ґубернії. Таким ділом замісць скорої, справедливої і енерґічної військової управи, розложив ся в Чернівцях новий уряд циркулярний з традиційно педантним, повільним апаратом бюрократичним. З заведенем циркулу гине на якийсь час гадка про Унїю на Буковинї, хоч руско-кат. віроісповідників чим раз більше сюда напливало і хоч уряд о тім мусїв знати; однак кому-ж було за Русинами упімнутись, коли они не мали ні шляхти, ні висших урядників за собою; циркулови байдуже було, чи на Буковинї були які Унїяти, чи ні, а придворний приказ з 1780 р. спочивав супокійно в бюрах циркулярних.

Тимчасом для латиньских ісповідників закладано парохії, именно в Чернівцях, Сучаві, Серетї, Качиці, Радівцях, Гура Гуморі, Кімполюнзї, Садагорі, Заставнї, Кіцмани і Вашківцях збудовано костели; зреформовано і випосажено правосл. духовеньство; а про Унїятів і слух був пропав.

І хто знає, чи і коли були-б діждались буковиньскі Унїяти свого духовеньства, єслп би не була прийшла їм в поміч слїдуюча обставина.

На Буковинї проживав тогди, то є, в перших роках сего столїтя, вельможа руский, Тадей Туркул, староста чернигівский, відданий цїлою душею свому рускому обрядовй і церкві; (чи не був він сином сего Константина Туркула, старости чернигівского, записаного в памятнику монастиря Гошівского, упокоївшого ся р. 1738, о котрім крилошанин Петрушевич згадує в Вістнику народного дому ч. 134 за рік 1893?)

Сей Тадей Туркул мав великі посїлости земскі в Галичинї і на Буковинї і він перший розпочав акцию в цїли заведеня Унії на Буковинї. Коли австрийске правительство, зараз по окупациї, оголосило було так звану слободу на Буковинї, постягало ся було до Черновець, яко головного міста, множество руских Унїятів з Галичини задля великого зарібку, який там легко знаходили; а найпаче ремісники і зарібники; була там також маленька кольонїя рускої інтелїґенциї, складаючої ся із урядників і професорів, котрі, хоть розмавляли між собою по нїмецки і польски, однак не затратили були почутя рускости і привязаня до своєї церкви, а що на той час в Чернівцях не було рускокат. сьвященика, зневолені они були удаватись в требах духовних або до латиньских або до православних сьвящеників. Природна річ, що сї переходи конфесийні по неволи, тяжко діймали поселенців руских, не привиклих до чужих обрядів. Щоби сему лиху зарадити, подали они враз з Туркулом в перших роках сего столїтя просьбу до львівскої Консисториї і до цїсаря в цїли

заведеня руско-кат. душпастирства на Буковинї, мотивуючи єї тим, що католиків руского обряду находить ся велике число на Буковинї, котрі немаючи своїх сьвящеників, мусять переходити на восточну віру; а щоби приспішити прихильне рішенє сеї просьби, дарував Туркул спорий кусень ґрунту в Чернівцях з відповідним капіталом на будову руско-кат. церкви і дому парохіяльного і приказав в завіщаню своїм побудовати руско-кат. церкву і помешканє парохіяльне в Глїбоцї.

Сей крок Туркула, котрий побіч сеї просьби підпер лично у Львові і Відни справу буковиньских Унїятів могутним своїм вплывом, не проминув безслїдно, бо хоть рішенє справи проволїкло ся через кілька років, заки перейшло всї формальности тодїшної системи бюрократичної, однак уже в р. 1810 приказує придворна цїсарска канцелярия ґубернії львівскій, щоби руска Консисторія розпочала на Буковинї акцию в цїли збереженя галицко-руских поселенцїв при Унії.

На підставі декрету ґуберніяльного дня 29. марта р. 1811 ч. 10968 вислала львівска руска Консисторія катедрального проповідника о. Алексея Ступницкого яко місіонара на Буковину і подала ему інструкцию уложену в порозуміню з правительством, як він має поступати.

В сїй інструкції було сказано, що буков. домінії мають виготовити спис всїх руско-кат. поселенцїв галицких і скоро місіонар приїде до якої місцевости, має домінія скликати сих руско-кат. ісповідників в одно на перед призначити ся маюче місце в цїли слуханя сповіди і науки духовної. Підводи і харч для місіонара обовязані були достарчувати домінії на кошт правительственнїй. Єсли би котрі із сих Унїятів, що уже перейшли були на восточний обряд, не хотїли вернутись назад до своєї вітцївскої віри, тогди приказано було реклямовати сї душі в уряді циркулярнім.

Представивши ся в циркулї черновецкім і зазнакомившись там з рускою кольонїєю, звернув місіонар Ступницкий перший свій крок до Садагори і охрестности, обїхав відтак сторони буковиньскі положені між Прутом і Днїстром і дня 19. юлїя 1811 р. виправив реляцию до ґубернії і Консисторії. Відтак удав ся у восточну сторону, именно до Кучурова великого, Глибоки і Серету, поїхав до Радовець, Сучави, Босанча і Солки і закінчив свою місийну подорож в горах кімполюнских.

Справозданя Ступницкого з сеї подорожи цїкаві: він відпайшов в полудневій части Буковини богато унїятів, з котрих спора часть перейшла була на восточний обряд і зазнав досить неприятности зі сторони домінїй і восточних сьвящеників. Не зважаючи на приказ ґуберніяльний, не хотїли декотрі домінії предкладати викази руск-кат. ісповідників, робили трудности при доставі підводів, а в Липотештах і Сучаві почали православні сьвященики аґітувати против него.

На підставі справозданя Ступницкого, прислала Консисторія еще в р: 1811 О. Стефана Лежогубского яко капеляна до Черновець, однак як видко з поданя его до правительсва з дня

2. Януара р. 1812 немав він анї пенсиї, анї потрібних знарядів церковних до відправи богослуженя. Аж згодом призначило правительство для него пенсию річно 500 зр. а. в., 200 зр. яко релютум за поле і 120 зр. для дяка. Лежогубскому поручено було душпастировництво в північній части Буковини, именно в сторонах коло Садагори, Заставни, Лужан, Вашковець, Погорилівки, Кучурмаре, Глибоки, а Ступницкий переніс свою дїяльність виключно лиш на полудневу часть Буковини і на гори.

Декретом з дня 15-го цьвітня р. 1812 приказав був цїсар Франц I. засновати душпастирскі руско кат. капелянії і вибудувати каплицї для сего обряду в Черновцях і Качицї з фондів камеральних; однак правительство не взяло ся до будівлї каплиць, лише призначивши капелянам пенсию, приказало богослуженя рускі відправляти в латиньских костелах.

На підставі повисшого декрету заінстальював Ступницкий, яко комісар ординаріятский, дня 2-го Юнїя р. 1812 Лежогубского яко капеляна для Черновець, а Андрея Воєвідку для Качики. Здаєсь, що з кінцем р. 1812 закінчила ся місийна дїяльність Ступницкого на Буковинї, бо в актах деканальних не подибую уже в р. 1813 нїякої згадки про него; бо в тім самім роцї став він пароxом в Гостові в Галичинї.

Лежогубский, лишений на себе самого, не могучи упоратись з душпастирством в північній Буковинї, получив від 13-го юнія р. 1813 сотрудника Василия Терлецкого з пенсиєю 200 зр. і 100 зр. на мешкане, ему поручила Консистория катихетуру при ґімназиї черновецкій.

(Дальше буде).

Джон Вілїям Дреп ер і его Історія Боротьби Віри з Наукою.

Написав

Крилош. **Ф. Щепкович.**

(19. продовженє).

Як Конфуцияніїзм єсть до нинї урядовою вірою Хінців, так знов Таоізм став ся по усуненю з него части спекулятивної релїґією народною. Він то промостив дорогу втискаючому ся з Індий буддизмови, з котрим в більшій части зляв ся.

Буддизм передістав ся до Хін около половини першого столїтя по різдві Христовім. Урядово впровадив его цїсар Гіяо-Менґті (Мінґ) яко третю релїґію хіньску. Для розширеня науки буддаістичної в своїй державі спровадив він з Індий єрея, статую Будди і сьвяту буддийску книгу. Тут зазнав буддизм ріжної долї, бо не всї цїсарі ему сприяли; деякі навіть его переслїдували. З початку буддизмови нїгде не вело ся; в протягу більше віків позискав він для себе немного приклонників; за то були ему деякі віддані цїлою душею. До таких належали Фагієн

в IV. і Гіюен-Сангъ в VII. віці. В своїй ревности переходили они з краю до краю буддийского, шукаючи за сьвятими буддийскими книгами.

Належить тепер спитати ся, хто був Будда, коли жив і яка була его наука?

Щоби дати відповідь на перше питане, мусимо зробити ріжницю помежи леґендарним Буддою а Буддою історичним.

Леґенди буддийскі оповідають як о его початку, народженю, так і житю чимало чудесних подій. Треба зазначити, що о Будді витворило ся чимало леґенд, котрі ріжнять ся від себе більше або менше; нераз ріжниця есть дуже велика. Се належить сказати передовсїм о ріжниці помежи леґендами північними (Непаль), а леґендами полудневими (Цейльон). Після одних есть він сином великого короля, після инших сином малого князя північних Индій (Непалю). Назвав ся первісно нім став ся Буддою, ріжно як: Шакія-Шінга (-Sâkya-Sinha) т. зн. Шакія-Лев, т. є. Лев походячий з роду Шакія; Шакія-Мупі (-Шакія монах) або Ґаутама (т. є. той, що убиває змисли). Мав ся уродити в Капілявасту.

Одна з леґенд оповідає о початку, житю і смерти Шакія-Шінги в слїдуючий спосіб:

Король Суддодам (Suddodâm) мав за жену дуже гарну невісту на імя Майя (Mâyâ), котрої чистота рівнала ся чистоті лїлії. Якийсь дух проникнув еї раз лучем сьвітла і від того почала.... Коли в якийсь час удала ся до городу, щоби спочати посеред цьвітів та роскішних фонтан, тогди народив ся їй син в наслїдок надприродного дїланя, не спричинюючи матери нїяких болїв. Був сьвітлий неначе сонце. Зробивши зараз кілька кроків, заявив радісно, що прийшов на той сьвіт, аби его спасти. В тій хвилї жерела небесної води покріпили его тїло, деваси (небесні духи) наповнили воздух прегарним сьпівом, а невидимі руки перенесли дитя до королївскої палати в колисцї, що сияла від дорогих каменів. В палатї віщовано ему найкращу будучність; но, коли отець занїс сина до сьвятинї, щоби там представити его богам, мудрець Асіта*) взявши дитя на руки, предсказав ему, що коли доросне, покине королївску палату, зрече ся престола, буде провадити строге житє, щоби набути чесноти і віддати ся проповіданю науки спасеня. Ся віщба, як з одної сторони була милою для вітця, так знов з другої сторони прошибла его чувством тревоги, що буде мусів стратити колись сина. Опанований тими чувствами вернув домів. З радости роздав помежи своїх підданих богаті дари. — Від часу народженя Будди настав в цїлім царстві великий достаток і запанувало щасте; всї добра сплинули на нарід, спокій став ся загальним, а чеснота запанувала над проступком. Зі всїх сторін приношено ему дорогоцїнні дарунки; але малий царевич не звертав на них цїлковито уваги.

---

*) Инші називають его аскетою „Девала“; пор. Schanz-Apol. d. Christ. Т. II. стор. 59.

Осьмого дня від народженя надано єму імя Сіддатта (Siddhatta) т. є. сей, що осягнув цїлковито свою цїль.

Коли підріс, віддав ся з цїлим горячом молодої души наукам і штукам, в котрих перевисшив в коротцї своїх учителїв і своїми поступами вправляв в подив всїх. — Між тим померла єго мати і зістала унесена до неба. Отець не був вдоволений поступами сина, бо пригадував собі безустанно вїщбу Асити, що син єго опустить, а того собі не бажав. Щоби отже привязати сина до дому, винайшов для него прегарну женщину іменем Ґопа або Ясодана (Yasôdhana також Yasodhara), котрої красота душі не уступала красотї тїла і віддав єї синови за жену. Їй додав множество служниць, котрі, як каже инша леґенда, були єго женами. Так прожив Шакія-Шінга найбільших роскошший 29 лїт житя.

Ґопа видала на сьвіт сина зовсїм достойного свого вітця. Єму надано імя Рагуля. Но він і тим не був вдоволений, але рвав ся до сповненя задачі „будди“. Отець старав ся тому перешкодити, або відсунути ту хвилю бодай як найдальше. В тій цїли побудовано огородженя, щоби віддїлити єго від сьвіта і усунути з дороги всьо, що могло би спровадити на него поважні мисли. Всї усиля однак показали ся безуспішними. Вїщба старця і призначене „будди“ мусїли сповнити ся. То-ж коли Шакія-Муні вибрав ся раз на прогульку, побачив путника, що задля старости мусїв опирати ся на палиці (під таким видом обявив ся єму бог). На другій прогульцї побачив хорого, покритого ранами, з членами тїла попухлими і покорченими від болю; з тїла спливала кров, а дотичний чоловік стогнав від превеликого терпіня. Коли за третим разом вибрав ся на прогульку, побачив похоронний похід: чотирох людий двигало тїло небіщика. Пертий якоюсь божою силою, що дїлала на єго серце, хотїв довідати ся, що кожде з тих явищ має значити і питав о се свого візника, котрий єму мусїв кожду річ з осібна витолкувати. Так пізнав він немочи і терпіня людскі, якими суть: старість, убожество, хороба і смерть. Тепер доперва порозумів суету сего сьвіта і глупоту тих людий, що жиють, не думаючи о будучности. Від тих то терпінь задумав висвободити людий способами, які побачимо подані в єго науцї. До того старав ся приготовити. То-ж удав ся на пустиню і став провадити житє пустинника. Потім вступив вправдї на якийсь час до школи браманів і там провадив житє після їх способу, але видячи безхосенність їх практик, покинув дім брамапьский і удав ся назад на пустиню. Тим чином викликав велике згіршенє у своїх учеників, в наслїдок чого тіж єго опустили. Ослаблений постом приняв поживу з рук Нанди, доньки пастиря, котра убрала ся у всю свою одежу, щоби єму услугувати. Тут також на пустинї старав ся єго привести до злого злий дух Мара (Mara). В тій цїли то наводив на него ріжні страшні призраки, то знов насилав на него свої доньки, що мали єго привести до злого своїми підступами. Но всї усиля злого духа та єго доньок були безуспішними, бо серце Ґаутами було нечутке на всї намови і під-

ступи. В нагороду за сю побіду над собою, злим духом і его доньками, попав Шінга в стан захваченя і від того часу прозвав ся „буддою“ або просьвіченим, т. є. „мужем, що вийшов з захваченя і зістав привернений правді“. Від того часу зачав проповідати правду, з'єднав собі богато учеників і заводив монастирі згідно з основою, що приписує людям, щоби собі взаїмно помагали, бо в той спосіб могуть собі здобути визволенє. Справи дочасні пор чив ученикови Ананда, який товаришив єму у всїх его подорожах.

Будда мусїв витерпіти богато не лиш від браманів і пустинників, але навіть від одного зі своїх ученників, котрий був невдоволений задля малого впливу, який мав в монастирі; но муж вийшовший з захваченя толкував собі, що всї ті терпіня мусить зносити задля гріхів, які сповнив в житю попереджаючім земске житє.... Всї ті противности не могли его спинити, щоби не поступав на дорозї чесноти, до котрої старав ся і других наклонити. Коли отже раз повернув яко прошак до дому, позискав для своєї науки не лиш свою жену, котра хотїла вступити з пятьсот иншими княжнами до монастиря, але намовив навіть свого сина Рагуля, що зістав монахом.

Смерть Будди, або говорячи способом буддаістичним, „нірвана“ наступила серед таких обставин: В однім монастири видано в его честь торжественне приняте; на тім принятю подано межи иншими стравами також вепровину; Будда з'їв єї за богато і тому помер в наслїдок сильної несправности.... однак як запевнюють буддийскі книги, з великим супокоєм духа і з чувством цїлковитого піддання і терпеливости. Єго смерть відчула навіть природа, бо земля задрожала, сонце померкло, гори порушили ся, а на его мари спало богато цьвітів. Єго тїла не міг спалити жаден огонь, тож оно спалило ся само жаром побожности...

Стілько леґенда о Буддї прикрашена чимало додатками. Коли ті додатки відносячі ся так що до его народженя, житя і смерти відкинемо, то для історичного Будди зістає ся дуже мало, майже нїчого. Бо з цїлого повисшого оповіданя можна приняти яко певність, що: буддизм мав свого основателя, котрого леґенди називають „буддою“, що той будда був пустинником, що провадив аскетичне житє і що був ворожо настроєним взглядом наук браманьских.

(Дальше буде).

ВРАЖІНЯ З СИНОДУ І ПОСИНОДАЛЬНІ РЕФЛЄКСИЇ.

Синод дієцезальний відбув ся і учасники его можуть сказати з їх Високопреосьвященством: „Богу благодареніе“ і можуть гордити ся тою згодою і гармонїєю, яка панувала підчас него, як також і з повзятих ухвал. А чому? Бо учасники синоду мали своїм стягом стяг Їх Сьвятости Папи Пія X: „Праця, праця і єще раз праця“.

Якіж враженя зробив синод і які рефлексії посиподальні насувають ся? Буду старати ся так їх віддати, як они мені насувались.

Коли мала вибити 8-ма година в дни синода, почали члени синода поспішати брамою съвятоюрскою до катедри. Я бачив, як знакомі съвященики сердечно з собою витались, але я і бачив, як непознакомлені переходили попри себе не поздоровивши себе не то християньским поздоровленєм, але хочби принятим у съвіцких відслоненєм голови з накрытя; а коли я одного молоденького з лиця съвященика поздоровив, то черти єго лиця здрадили не то зацікавленє, як — Боже прости гріха, бо не до лиця съвященикови судити — вираз задоволеня з себе і почутя незнаного менї єго достоїньства, що старший віком съвященик смиряєсь перед ним, бо пізнійше на синоді случайно почув я, як єго честовано „отче совітнику“! А може бути, що менї привиділось, звичайно старий, вже не довиджає, тому ще раз: „Боже прости“! Но і на синоді щось подібного я завважав, бо коли по приході їх Високопреосьвященьства я вже заняв місце, порожні десную і ошуєю місця заняло двох съвящеників — і хоч би кивнене головою, не то вже взаїмне представленє! А ми мали бути сусїдами через всї синодальні засїданя! Таке замкненє в собі, така ексклюзивність, брак корпоративного духа, то знамя якоїсь недовірчивости і не мило вражає.

З другої сторони мушу дати съвідоцтво правдї, що ввічливість Їх Високопреосьвященьства єднала Їм серця зібраних і що з такою ввічливостию і домашне окруженє Їх, т. є члени капітули витались із всїми, котрі уважали річию природною чи то з ними привитатись, чи їм предстазитись. Загальне однак враженє лишилось, що съвященики, хоч би і з собою були через довший час, коли не знались перед тим, так не познакомившись розходять ся. А чому? Се лишаю отвертим питанєм.

Собор мав вид патріярхальний, забирав слово кождий, хто уважав за потрібне докинути і свою лепту до осьвітленя даної справи. І лїберальности Їх Високопреосьвященьства треба завдячити, що дану справу всесторонно осьвітлено і що запали ухвали, котрі з комісийними не у всїм згаджались (гл. залишене заприсяженя деканів і комісарів шкільних, як і не узгляднене намаганя введеня автономії до зарядів маєтком церковним, на котре хто як хоче може задивлятись, но котре противне уставі конфесийній з 1774 р. в практиці не мало би приміненя). Чи много членів синода забирало слово в справах предложених? Не много і в більшій части одні ті самі; чи прочі не інтересувались і чи не мали дещо приміпити? Не думаю, бо прислухуючись довірочним розмовам набрав я пересьвідченя, що многі не хотїли многоглаголанєм дискусиї проволїкати, бо і утома домагалась своїх прав, тим більше, що на предложені справи в засадї годились, хоч що до впровадженя повзятих ухвал в житє, були дещо відмінної гадки.

Дістались мо отже 5 протоєреїв, 54деканів і 149 комісарів ординариятских до надзору науки релїгії.

Вернувши домів, взяв я шематизм клира до рук і довідав ся, що в душпастирстві є занятих 815 сьвящеників, а коли порахував синодом постановлених членів надзору, то отримав число 208, то значить, що кождий несповна четвертий сьвященик буде надзирателем, а если би ще креовано 54 віцедеканів, то майже що третий. І сї цифри трохи мене застановили.. Цїлком природно, що сей надзір буде розтягатись над сельским духовеньством, бо упривилейований стан сьвящеників міских не буде в рівній мірі ним діткнений; міскі сьвященики мають і сотрудників і катехитів та за катихізацию і школи і моральність своїх парохіян і їх релїґійні переконаня не так само відповідають. А преціпь се сельске духовеньство по висказу самих Їх Високопреосьвященьства вже і так над сили працює. Ми проти надзору нїчо не маємо, бо ми й самі до него приложили на синодї свою цеголку. Ми чуємо добре, що надзір добре понятий бере з наших плечий велику відвічальність, котру ми доси самі двигали. Але всьо буде залежати від норм, які надасть ся тому надзорови. Нехай буде надзір, але в дусї Христовім, бо інакше може зайти обава, що наше духовеньство перетворить ся в корпорацию бюрократичну, яка може убити всяку індивідуальність і інїціятиву. Ходить о те, щоби при унятю цїлої працї в установлені рамки не витворив ся шабльон. А праця сьвященика залежить не від рамок, а від духа, якого він в неї вложить, бо практика показує, що на око менше інтензивна праця сьвященика, если він в неї вложить свою душу, принесе більше хісна, чим по всяким приписам інтензивна, но без того духа.

А відтак насуваєсь менї гадка, чи там, де за много настоятелїв, чи там властиво не буде жадних? Все те буде залежати від духа, в якім то настоятельство буде понимане.

Тепер вже сусїдске пожите між сьвященіками уменшилось, а я боюсь, чи при невластивім понятю настоятельства оно цїлком не загине. А стремлїне часу є лучитись, бо в злуцї сила.

Най буде надзір, але в тім дусї, в якім наш найвисший Настоятель дицезальний по теперішнім нас підвластних пізнаню его понимає.

Будемо працювати, як переважно і доси працьовано, но кожда праця абсорбує сили, а чи на піддержане тих сил кождий сьвященик має відповідне удержане? Будемо працювати, але руске сьвященьство має родини, чи подумано о тім, щоби родини тихже забезпечити?

Глуха тишина. Цїсарске розпорядженє о забезпеченю вдів і сиріт по сьвященіках все ще не сталось уставою і есть о стілько в своїй постанові недогідне, що кожда просьба о пенсию вдовичу чи сиротиньску потребує потверджения і війта і власти політичної.

Будемо працювати, но чи будуть позитивні результати з тої працї? Певно, що будуть, но забезпечене тих результатів все буде зависїти від того, як той великий і преможний чинник в суспільнім житю, т. є преса, їх нївечити не буде. В Франциї духовеньство і образоване і працьовите і аскетичне, в своїх ру-

ках мало школи — а що стало ся? Кождому відомо. І тут насуваєсь менї сумна рефлексия. Сьвященьство наше піддержує і нашу пресу і літературу. А чи преса — вже не хочу говорити ворожою — но чим раз обоятною і для справ церкви і віри — а література ще і впрост ворожою не стають ся? І у других народів, правда, то само, но там при антирелїґійній пресї і літературі є і преса і література, котра не тілько не йде в розріз з Христом, але за ним щиро заступає ся. А тут ще сумнїйша рефлексия: на синодї, що так скажу, сам цьвіт духовеньства; а виходячи з раніїного засїданя синоду, видів я в ґардеробі хлопчину, котрий презентував сьвященикам одинїсенький наш орґан становий „Ниву“ і не бачив я, щоби хто той орґан взяв, хотяй не всї могли бути пренумераторами (властиво по нашому звичаю посліїплатниками — знак добробиту сьвященьства), бо погляд їх справджував, що перший раз „Ниву“ бачать. Якжеж думати о тім? Щоби вже раз зрозуміли вагу пресї!

В пятницю було по архіерейскій Службі Божій проголошене декретів синоду. Оповідано менї, що в неділю перед тим з амвона запрошувано вірних і нашу патриотичну інтелїґенцию обох таборів до звеличеня того епохального акту. Но св. Юр, як би не члени синоду, сьвітив пусткою. Signum temporis!

Сельскій участник енарх. синоду.

Перегляд часописий.

— **„Руслан“** ч. 287 з 7. сїчня р. 1906 містить дві інтересні статї, одну: „Педаґоґічне значіне Різдвяних звичаїв і вертепу“ і другу: „Потреба орґанїзациї духовеньства для народної і церковної дїяльности“. В першій доказує автор, п. Теодор Біленький, що церковні обряди з нагоди Різдва Христового мають дуже корисний вплив на вихованє молодїжи. „Родина, церква і школа находять сильні чинники виховні з нагоди сьвят Рождества Христового, они повинні час сей використати, аби в серцях молодого поколїня защіпити і закорінити любов свого обряду, своїх звичаїв, прикувати в любві до него, родини, громади і суспільности...“ Отся статя може бути дуже красною відповідию тим авторам, що недавно еще назвали наші найторжественнїйші сьвята — сьвятами жолудка... Друга статя для нас еще інтереснїйша. Автор (о. Микола Герасимович) зачинає від того, що із введенем загального, прямого і тайного голосованя спаде на наше духовеньство новий, тяжкий обовязок, оно мусить потроїти свою дїяльність над народом, щоби его повести до властивої з св. Церквою згідної цїли. В таку хвилю конечна є орґанїзация нашого духовеньства на всїх полях, а особливо политичнім і економічнім. В житю политичнім і суспіль-

нім мусить бути єдність, бо инакше кожде дїло марніє; недостача єдности впливає також зле на маси народа. Не менше потрібною є орґанїзація і на полї економічнім. Духовеньство наше оживило наш нарід на економічнім полї, але само для себе нїчо не здїлало. Ми не маємо анї одної визначної институції кредитової, анї господарскої, не здобули ся на асекураційне або рентове товариство, що забезпечувало би сьвященикам на старість та їх вдовам і сиротам безпечний кусень хлїба. Нам потреба і инших орґанїзацій, от хочби домів Сестер Служебниць, щоби нам помагали в научуваню катехізму і веденю дїтий по філїяльних селах... А так сьвященик напружуєсь в церкві і в школї, і в читальни, і при господарстві, і в повітовій дїяльности і не диво, що єго сили ослабнути мусять, а легко міг би бути в неоднім заступлений, як би добра орґанїзация єму в тім допомогла. Згадавши про крики „патриотів“, що немовто духовеньство, коли стремить до орґанїзації, „змагає до кастовости“, (гляди між иншими статю „Дїла“ з р. 1904, ч. 131), кінчить автор єтою статю увагою, що коли духовеньство не припильнує під теперішну добу справи, то зготовить і для народа і для себе неспокійну будучність. — В ч. 290 з сїчня с. р. знаходимо дальше в „Руслані“ статю о. Йос. М-ого п. з.: „Церков а народність“. Автор говорить в нїй про великий вплив католицкої Церкви на культуру народів, а особливо доказує, кілько має завдячити сїй Церкві наша народність. „Так отже, каже автор, кождий Русин, котрий добре застановляє ся над істориєю свого народа, мусить признати, що Русь-Україна завдячує своє єствованє римо-католицизмови під формою східного обряду, котрий чим більше вкорінений в рускій нарід, дає дальшу запоруку до дальшого єствованя Руси-України“. Але тепер, на жаль, не всї Русини відносять ся до сеї вірн з пошаною і любовию. Много є індеферентних, а навіть єї великих ворогів. Причина сего — вихованє молодїжи по школах, як мужескої, так женьскої. Відси, через учителїв і учительок, іде новочасна „просьвіта“ дальше, між народ. Але учительство сему само не винно. Тут винні шкільні власти, що дають учительским кандидатам майже енцикльопедийне знанє і відомости, а не виховують їх по Божому розумно і практично, не научують їх совісно виповнити своїх обовязків релїґійних, шкільних і особистих.

В „Дїлї“ ч. 285 з 5. сїчня 1906 р. виступає „сїльский парох“ цїлком слушно проти шумних забав і весїль. Русь занадто бідна, щоби балювала ся, а пора занадто поважна. На весїля наші люди дуже тратять ся, а лїпше ті грошї ужити на якусь публичну добру цїль. Коби тільки таких голосів, нинї вельми частих, схотїли послухати ті, від котрих се головно залежить, значить, женщини. Але се, здаєсь, еще за велика нині від них „жертва“. — Нарештї знова вилїзло укрите шило змішка. Число 290 з 13-госїчня с. р. принесло нам канонїзацию „Променя“, сеї часописи, в порівнаню з котрою такий „Громадский Голос“ хиба зовсїм невинний. По великім славословю так кінчить „Дїло“: „Загалом „Промінь“ інтересний не лиш для учитель-

ства, але й для ширшої інтеліґентної публики, длятого піддержуване єго передплатою повинно бути обовязком кождого, кого тілько стати на видаток 8 корон річно". — Отжеж, апель і до духовеньства! Коли хочемо показатись патріотами, піддержуймо „Промінь", бо так звучить „партийний розказ", а повинуватись єму велить „народна карність".

Редакції „**Поступа**" [з Коломиї] пощастилось послїдними часами розмовляти, як то кажуть, з самим Богом. До чогож би то не довів поступ! Часопись редаґована для народа містить в чч. 50, 51 (статя: „Винахід оружія") такі категоричні дані про первісну історию чоловіка і ті дані убрані в таку категоричну, певну себе, форму, що читачі „**Поступа**" можуть повеличатись почестию, яка їх стрінула з боку редакції. Чого ми вже далї не станемо „учити" наш нарід, той нарід, який єще навіть читати не знає!

„Хто підкопує повагу та привязане народу до руського духовеньства?" Під ось таким заголовком помістили „**Гайдамаки**" (чч. 163 і 164) статю, надіслану з села, де дописуватель іменем цїлої громади жалуєсь на свого пароха за те, що не бере участь в громадскій дїяльности Русинів і ворожо настроєний до просьвітного руху громади. Дїйсно, вельми сумно, наколи у нас єще знаходять ся подібні „душпастирі".

„**Промінь**" (чч. 22, 23 і 24) порушує знова питане „Руске учительство і школа — а духовеньство". Згадавши свою попередну статю, в якій виказано „вороже становиско переважної части нашого духовеньства" до учительства та про відповідь „Ниви", котра „впрочім наших закидів нїчим не оприкинула", наводить „Промінь" факт з Камінеччини, який має ілюструвати оті відносини духовеньства до учительства. Як попередно, так і тепер, скажемо, що за одиниці загал не відповідає. Питане також, чи наведений „факт" є ним дїйсно, або бодай, чи по правдї представлений. Бож на когось, а ще інтересованому, написати щось злого, се річ найлекша. Ми думали би, що учителї лїпше зробили би, наколи би займались більше собою, як другими. Де менше має школа і учительство ворогів, чи між духовеньством, чи між самим таки учительством, се також питане отверте... Ми лише пригадаємо, що о. Богачевский є послом і що на єго полїтику та тактику годить ся цїле духовеньство. — Чи зовсїм оправдана ворожнеча „Проміня" проти духовеньства, видно з того самого числа, де між иншими, що зложили на прасовий фонд „Проміня", читаємо також імена двох сьвящеників і одного богословця... Щож єще хочете?

„**Громадский Голос**" став з новим роком виходити два рази в тиждень. Перші чотири числа робили вражіне часописи поважнїйшої. Але число пяте (з 19. сїчня с. р.) надоложило собі за ту повагу у двоє. В новинках переїхало ся аж три рази по „попах". Першою жертвою радиканьного фанатизму впав наш Преосьвященний Григорий за розпорядженє в справі „вічного сьвітла". Переказувати хоч би навіть змісту сеї напасти ми не будемо, бо вона занадто злобна і глупа, щоби нею займати уми

Бібліот... наукового товар... ...ченка ШЕВЧЕН...

наших читачів. Аж дивно, до чого може допровадити людей фанатизм!

П.

З реліґійного житя.

Пятьдесятьлїтний ювилей свого сьвященьства відсьвяткував в грудни карловецкий архіепископ, митрополит і натріярх православних австрийских Сербів — Георгий Бранкович. Ювилят заслужив ся для православної сербскої церкви і свого народа і тому тїшить ся загальним поважанєм і любовию. Патріярх посьвятив особливо своє житє устроєви православної церкви і оборонї єї прав перед набігами Нїмців і Мадярів.

— Собор сьвящеників, який відбувся недавно в Софії, радив над піднесенєм реліґійного житя болгарского народа. Між иншими собор ухвалив такі резолюції: Сьвященики, яко народні пастирі повинні бути сьвідомі свого високого званя, повинні відзначатись сьвятостию житя і бути приміром для вірних в відношеню реліґійно-моральнім; сьвященики обовязані спонукувати родичів до виховуваня дїтий в дусї віри; учителями народних шкіл повинні бути особи віруючі і моральні; сьвященики повинні точно проповідувати по церквах і ширити між народом пожиточні книжки і вкінци основувати просьвітні товариства та видавати популярні часописи.

— Петербурский „Церковный Вѣстникъ“ нарікає на католицку пропаґанду, яка постепенно зма аєсь на цїлім православнім Сходї. Вигнані невідрадними обставинами з Заходу, кинулись монахи і монахинї на православний Схід, головно в Сирию і Палєстину, де заложили і закладають множество виховуючих і добродїйних місионарских заведень. Тими заведенями завідують патріархи, архіепископи і епископи, що руководять ся інструкциями з Риму. І так іде крок за кроком мирне завойоване православного Сходу католицким Заходом. В Єрусалимі Рим єще в р. 1847 оснував католицкий патриярхат, який обіймає нинї всю Палєстину і остров Кипр. Єще передше, в р. 1839, був оснований католицкий апостольскій вікарият в Александриї, перемінений послїдними часами в патриярхат, при чім єго власть розширено на цїлу православну александрийску церкву в Єгиптї. Рівночасно основано вікарият в Аденї, відтак в Бейрутї (Сирия), епископство на острові Родос і Хіос, в Смирнї і на острові Кретї. В Царгородї давно вже єствує католицкий патриярхат. Цїла царгородска православна церква подїлена між представителїв Рима. Наконець треба також додати, що майже в кождім більшім містї православного Сходу знаходять ся католицкі місиї, що мають до розпорядимости множество монахів і монахинь. Не менше ширить ся католицка пропаґанда також близше нас, в Болгарії, за посредством шкіл, пансионів, сирітских домів і добродїйних заведень. Але тут починаєсь також із сторони православних сильна оборона своєї позиції. Со-

бор священників, що відбув ся в Софії, радив над способами борби з тою пропаґандою і рішив домагатись від синода болгарскої церкви, щоби назначувано в загрожені пропаґандою села і міста священників з повним семинарским або навіть академічним образованєм та висилано туди спеціяльних місіонерів з обовязком голосити по парохіях систематичні проповіди апольоґетичного змісту.

— Епископ уфимский Христофор оголосив в своїм епархіяльнім орґані проєкт реформи церковної управи в Росиї. Реформа лежить не в тім, каже епископ, щоби привернути давні форми церковної управи, які були приноровлені до обставин свого часу, але в тім, щоби привернути російській церкві независимість в єї внутрішній управі і дати їй такий устрій, який відповідавби єї достоїньству і забезпечував свободу діяльности. Представляючи церкву як живе тїло Христове, що обіймає всіх віруючих в Христа і евангеліє, епископ Христофор є за тим, що основою церкви повинен бути соборний принцип. Повнота власти повинна знаходитись в соборі епископів з пресвитерами і вірними; посередником між собором а царем повинен бути патріярх. Крім всеросийского головного собора повинні бути собори провинціональні епархіяльні. Як собори, так і всї инші орґани церковної управи повинна одуше вляти ідея братерства.

— Епископ Рудіґер з Лїнцу одержав 5. грудня м. р. в Римі титул „Venerabilis servus Dei“. Епископ Допельбавер доніс об сім цїсареви, а сей висказав з сеї нагоди велику свою радість і вивславляв знамениту діяльність Рудіґера. Жидівска „N. Fr Presse“ накинула ся за се на Рудіґера і в відзначеню Рудіґера бачить вже відроджуючого ся духа середновіча. — Часть ворожих Церкві послів, споможених жидами, розпочала борбу проти нерозривност супружества. Обовязком отже всіх католиків запротестувати як найенерґічнїйше проти такої „реформи супружества“.

— Сими днями появилась в Ватиканї „Біла книга“, в якій доказано, що всяка вина розділу церкви від держави спадає тілько на Францию. Оголошені документи доказують також, що протицерковні міри французкого правительства наміряють не тілько до розділу церкви від держави, але також до цїлковитого відхристиянїзованя Франції. Ватикан оголошує також, що без єго згоди не можливо Франції мати на Сході протекторат анї над французкими, анї над нефранцузкими католицкими інституціями.

— Ухвали послїдного загального австрийского католицкого віча починають входити в житє. З початком грудня м. р. відбулось засіданє дієцезального комітету віденьскої архідієцезиї, де ухвалено прилучитись до неполїтичної центральної орґанізації католиків в Австрії. В половинї сїчня с. р. відбулось в Wiener-Neustadt конференция католицких мужів довіря тої дїльниці, на якій виголосив священик Віктор Кольб реферат про католицку пресу і „Pіusverein“, а Август Шаургофер, секретар робітничих товариств говорив про неполїтичні задачі католиків. Я. Л.

„Василияньскі монахи і унія“

В днях 19—21 падолиста ст. ст. 1905 р. відбув ся в Петербурзі з'їзд т. зв. „інноплеменців“, в котрому брав також участь о. Єремія Ломницкий, Ч. Св. В. В. яко представитель руского, католицкого народа і се власне дало привід росийскому дневникови „Новое время“ до довшої статі на тему „Базиліяньскіе монахи и Унія“.

Звісний толеранційний указ в Росиї, котрий подав там спромогу для свободи віри, не приніс сподіваного хісна холмским русинам-унїятам, котрі не маючи католицких церквей, ні сьвященників — в більшій части прийняли латиньский обряд, волїючи той, ніж цареславний, котрий від 1875 р. своєю „блестательностію“ ані руш не вплинув чомусь на „упорствующих“ русинів-унїятів... Однак, наколи-б в Холмщинї привернено св. унїю, то певно, що богато бажаючих душею єдиної, правдивої, католицкої віри, тамошних русинів — навернуло-б ся з радостию до тої віри і власне о. Єремія Ломницкий їздив в тій справі до Петербурга і останними часами теперішний оберпрокурор православного Синода віднїс ся до тої справи прихильно. Та се дуже не понутрі цареславним, на жаль тим так заслїпленим обрусителям, у котрих православна їх віра є одиноким орудїєм обрусенїя і они тепер у трівозї, що як руске населенє в Холмщинї стане католицким то перестане бути — після їх гадки — московским, а тим самим і ворожим для добра Росиї. І згадана повисша статя „Нового времени“ інтриґує неможливо против привернення в Холмщинї св. католицкої віри і виписує на руский католицкий клир в Галичинї найфальшивійші інсинуації, представляючи все в неправдивім, затуманенім сьвітлї.

І так: в згаданій вище статї в загалї наш руский, католицкий клир, представлено яко скрайно єзуїцкий, польский, а наші Василияне мали навіть брати участь в польскім повстаню в 1863 р. Дальше, що наш Впр. о. Митрополит є латиньского обряду, що видає з епископами циркулярі лише в польскій мові, та, що руске духовеньство волить все польску мову, як свою рідню — руску. Унія-ж наробила в Галичинї богато лиха між руским, три-мілїоновим народом, бо рускі-католицкі сьвященики поперестроювали рускі церкви на подобу костелів (?), понишпили в них іконостаси, позапроваджували по церквах орґани... „А все — каже та статя — що стояло такій роботї на перешкодї перемагалось не можливими, кровавими насильствами (?) і лише завдяки упертости і преданности своїй вірі (?) частинї руского, унїяцкого населеня (Мончаловскій et Марков) удалось охоронити себе від крайного окатоличеня“... —

Відтак, що рускі Галичане повернувші по кількох лїтах з Росиї не пізнають своїх храмів, обрядів, духовеньства, бо все окатоличене. А нарештї вже дійшло до того — каже статя, — що в руский католицкий обряд заведено „майскія процесіи съ трубами“, що зрівнано єго цїлковито з латиньским

обрядом. І богато ще більше от таких нїсенїтниць на таку тему наплів автор згаданої статї. А наконець заалярмував російску суспільність звісткою, що ось-то теперішню сумну хвилю в Росиї — вихісновують наші Василияне в сей спосіб, що хотять окатоличити не лиш Холмщину, але і Волинь — де нїколи унії не було (?).

Таким то не гідним, не правдивим, без нїяких фактів, без найменьшого узасадненя сути справи, бажає заслїпленнй обруситель нанести удар на спасенний почин в справі св. католицкої віри за кордоном...

Та на сьому не конець ще! Той обруситель вповює в роспйску суспільність, а взглядно в українців-русинів під московскою кормигою, що се поляки бажають окатоличити їх і що ті, що мають повести сю місію, є скрайними поляками-єзуїтами, є ворогами руского, українського народа. Таким способом бажає автор згаданої статї вплинути і на державні чинники в Росиї, і на самих тих, котрі бажають душею і серцем для себе вічного спасенія — св. католицкої віри.

Та даремні ворожі заходи ослїпителїв, — правда буде все побідницею! А дїлом наших галицких русинів католиків, як токож наших закордонних братів-українців є — відпирати подібні чорні, не правдиві інсинуациї на св. католицку віру, та противдїлати їм!

А. В.

Бібліографія.

Новй проповѣди празничнй, зладивъ Дръ Іоанъ Бартошевскій, поч. крилошанинъ гр. кат. Митр. Кап., публ. звыч. професоръ универс. і пр. Львовъ. Накладомъ автора. Зъ петатнѣ В. А. Шийковского. 1906. Ст. 189, 8°.

Шан. автор вже був видав давнїйше один том Празничних Проповідий. Найновійші що до способу уложеня подібні до перших, але теми в них нові, відмінні. Як всї проповіди шан. автора, так і сї відзначають ся красними прикметами. Кожда проповідь приноровлена до вибраних слів дотичного евангелия. Отже те приноровленє, те, скажім, вишуканє із тих слів предмету проповіди, не є так натягнене, штучне, як дуже часто видимо у инших новійших проповідників. Що на сїм зискує богато цїла проповідь, нема що й говорити. Шан. автор подає дальше в кождій проповіди так обильний материял, що можна в нїм вибирати, єго розширювати, „переробити на своє“. Нема тут звичайного також нинї, а пустого „многоглаголанія“. До легкого виголошеня, спамятаня, причиняєсь головно льоґічне переведенє предмету проповіди. Вартість проповідий підносять рівнож цїкаві а мудрі і поучаючі собою приміри. Ми сьміли би

тільки зробити увагу, чи не красше було би брати приміри, замість з чужого, з нашого таки житя, з нашої історії. Зміст всіх проповідий коли не катехитичний, так катехитично-моральний, вельми поучаючий і на часі. І тут знова підносимо, що нема тут так звичайної нині в проповідях сальонової краснорічивости, а більше змісту, більше науки. Єще одна прикмета. Цитати св. Письма, не дуже часті, вибрані дуже щасливо, бо лише такі, що найчастїйше приходять і пересїчному християнинови більше менше знані та недовгі. Вкінци мусимо піднести і те, що проповіди шан. автора написані і уложені популярно та зрозуміло. Отсе прикмети, які припоручають „Новй проповѣди празничнй“ Всв. о. Дра Бартошевского. Думаємо, що наклад отсих проповідий скоро розійде ся, бо й варті вони того... Я. Л.

І. Дудар. ІІ. Епопеї піснь трета. Якова Зробека пароха в Вертелпї. Львів 1905. Ст. 48, 16^{n}, ціна 80 сот.

Як всї майже дотеперішні поетичні і белєтристичні твори шан. автора, так і сї, лише компромітують і єго і наш клир. Чи не ліпше би було і час і грошї посьвятити якійсь хосенній праци? Маємо пописуватись такими відповідями на критику Дра Щурата або такими Дударами та Епопеями, то вже ліпше мовчати.

Бібліотека для рускои молодежи пôдъ редакцією Юліяна Насальского. Том LXXXVIII. Містить в собі: Княжна Галя, повість з часів перед хрещенєм Руси Сильвестра Калинця, Додаток (Найбільше добро) Богдана, Царівна в неволи — В. Харчука, Цар калїка і Побіда любови — переклади Богдана Лукашевича і Дві леґенди П. Ч. Коломия 1905, ст. 48+57+46.

Подрібний розклад вступних вправ до читаня і писаня. Написав Николай Спинул, ц. к. інспектор українських народних шкіл. Ст. 16.

Вертеп. Різдвяні сцени. Написав Василь Іскра. Видане редакциї „Гайдамаків“. Львів, 1906, Ст. 16.

І. **Молитвы щоденнй.** ІІ. **Катехизмъ.** Накладом сьвящ. Джулиньского. Львів, 1906, ст. 32, ціна 6 сот. сотка 5 кор.

Шематизмъ всего клира греко-католицкои Епархіи Станиславôвскои на рôкъ Божій 1906. Рôчникъ XXI. Станиславôвъ 1906. Незвичайно скоро появив ся шематизм Епархії Станиславівскої, бо вже в перших днях сїчня. Давнїйшими роками приходив до нас нераз в половинї року, повний всяких недокладностий і похибок печатних, в мові анї рускій, анї церковній, переповнений блудами граматичними. Сей річник стоїть без порівнаня вище від попередних під кождим зглядом і єсть о много ширший від минулого річника, мимо того, що в сегорічнім шематизмі опустило ся „шематизмъ дякôвъ“, який займав в минувшім роцї 20 сторін. Річник 1906 має 307 сторін, вторік було вже із шематизмом дяків 284 сторін. Першою інтересною появою в шематизмі є при кождій парохії виказ брацтв і товариств сьвіцких. При кождім виказї товариства означено, хто є головою товариства. Се дає нам наглядний доказ, а радше нор-

му оцінки праці сьвященика так на поли церковнім, як на поли народнім. При многих парохіях подано навіть число членів відносного товариства. Парохій числить епархія 433, обсаджених 394 парохами, а 39 завідателями. Експозитів есть 21. Сотрудників експонованих 10, системізованих 39, приватних 28, катехитів 17. Взагалї всїх сьвящеників сьвіцких має епархія 534 і 4 монастирі з 11 сьвященіками-єромонахами, а 11 братчиками. На 433 парохій есть 301 читалень „Просьвіти“, з тих 199 під проводом духовеньства, де сьвященики суть головами, а 102 під проводом сьвіцких осіб. Замітне, що де в читальни головою сьвященик, там она красше розвиває ся і має велике число членів та інституції пожичкові, чого не видно по читальнях, де головою сьвіцкий, хоч би й інтелїґент, як в Золотім Потоцї, в Городенцї і ин. Читалень тов. М. Качковского є 80, а то 54 під проводом духовеньства, 26 під проводом сьвіцких. Всїх членів в епархії числить „Просьвіта“ 19.223, тов. Качковского 3.582. Окрім того є ще 11 читалень Народної Спілки з 370 членами. Читалень не поданих якої назви є 14 з 565 членами, 2 читальнї народні з 249 членами; 2 читальнї з власними статутами (249 чл.); 3 читальнї св. Володимира з 70 поданими членами. Філій „Сокола“ є 13 з 424 членами і 6 „Сїчий“. Очивидно, що „Сокіл“ і „Сїч“ не подали докладно своїх членів. Церквей числить епархія: а) материх 433, б) дочерних 289, в) каплиць 58. Між 534 сьвященіками є 442 жонатих, 80 вдівців, 12 безженних. (Монахів всїх є 22, монахинь чина св. Василія В. є 9, СС. Служебниць 37). На студиях має епархія 5 питомців в Римі, 1 на висших студиях в Відни, а 3 в Інсбруку на богословию. Капеляна військового має епархія лиш 1. — Як бачимо, містить в собі шематизм з сего року много інтересних і нових річий і хоч суть ще многі неточности, то все таки сей річник робить найкрасше вражінє. Думаю, що можна би ще більше стараня приложити до самої правописи і коректи, щоби не подибали ся такі слова, як „дѣйствительный“ і инші.

Одна лиш річ є для нас незрозуміла, а то загальне число вірних епархії, яке в минувшім році виносило 932.410, а сего року упало оно аж на 925.943. — Де поділо ся 6.467?

М. К.

ВСЯЧИНА.

З Теребовельского. На сторонї 23 сегорічної „Ниви“ читаємо в „Всячинї“: В році 1840 була ще самостійна руска парохія в Підгайчиках, коло самої Теребовлї, було там тогди душ руских 167, а нинї 35... і церковця — хоч замкнена більше як 15 лїт — здорова стоїть“.

Недавно переїздили ми через речену місцевість і бачили сю церковцю, опущену, зчорнїлу, без вікон і дверий, через дїравий дах вода до середини лле ся, a wewnątrz, choć jakby po przejściu Tatarów, pustkowie na miejscu zostało, скажемо словами

Уейского. Татарів тут не було, тільки було крайне наше недбальство, не було кому заопікувати ся старинним храмом Божим, в котрім яко лишеному всякої опіки і близкому завалення заборонило староство правити Богослуженя. Нікому не прийшло до селї на гадку, аби его відреставрувати, коли вже не для збільшеня хвали Божої, то щоби дати грядучим поколїням наглядне сьвідоцтво, що тут була колись Русь, були Русини. Думаємо, що стояло би труда, щоби наше товариство св. Петра і Русь теребовельска заопікували ся сею церквою. Нас не стати будувати нові косьцюлки і каплиці, то пошануймо хотяй старі і не дозволїм, щоби сьвятиня, котру побожний змисл наших батьків здвигнув, в наших очах провалила ся. Се був би доказ превеликої байдужности з нашої сторони. На нашу думку добре було би, наколи би в Теребовельщинї завязав ся комітет, котрий заняв би ся збиранем складок і відреставрованем дому Божого.

Очевидець.

Загальні збори Товариства св. ап. Павла відбудуть ся 20. лютого с. р. (второк спрого тижня) о 3. годинї по полудни в духовній семинарії у Львові, ул. Коперника 36. Програма зборів: 1) відчитане протоколу з послїдних загальних зборів, 2) звіт секретара, 3) звіт касиера, 4) звіт контрольної комісиї, 5) вибір нового виділу і 6) внесеня та інтерпеляциї членів.

Новий український переклад Евангелия ладить каменецко-подільский архиєрей Парфенїй. Переклад, що друкує ся в московскій синодальній друкарни, (коректу веде сам переводчик) мав бути готовий до нового року, але через почтовий та зелїзничий страйк не можна було правильно пересилати коректи і через те справа трохи забарилась. Мимоходом зазначимо, що архиєрей Парфенїй є щирим Українцем і живо інтересує ся українськими справами.

Напасти на наше духовеньство по польских щоденних часописях не перестають. Мара загального і рівного права голосованя не дає польским геґемонам спати, а що руске духовеньство взяло живу участь в аґітациї за сим правом, звідси і заслужило собі на ріжні епітети, як „гайдамацке духовеньство“ „гайдамацци попи“ і т. д. Шкода тілько, що з їх голосами з нашого боку нїхто не числить ся, а їх клевети нас не ймають ся.

„В Бурсї Дяків“ [фундация Митропол. А. Шептицкого] у Львові при ул. Петра Скарги ч. 20. в половинї лютого розпочинаєсь двомісячний курс [концесионований Виділом краєвим] провадженя кас Райфайзена і поєдинчої бухальтерії. Курс буде вести люстратор кас Райфайзена при Виділї краєвім п. Король. Рівночасно відбудесь висший курс пожарництва, під проводом краєвого інспектора п. Щербовского. На сї курси могуть учащати і чужі. Поручаємо їх увазї нашого духовеньства.

ПЕРЕПИСКА.

Вп. о. І. Чарт. в Гніз. За рік 1905. Ви не винні нїчого — Вп. о. Осад. в Вік. коло Город. На жаль годї нам тепер вислати 2 ч. „Ниви“ з р. 1905, бо вже єго не маємо. Ваша вина, що ви не зареклямували сейчас, але аж по роцї. — Вп. о. М. Кос. в Бар. Послїдна предплата є за р. 1905, а не за 1906. — Вп. о. Т. Кор. в Вит. Годї знайти ся дома Одні бажають катихитичних, другі инших. Ми є рішучо за катихитичними, але щож порадити? Сего року містити мусимо ріжні, бо жаден з наших проповідників не хотїв підняти ся достарчувати однакових проповідий до кождого числа. Нам кількох обіцяло спомагатк нас проповідями, але ми на них завели ся, а бодай заводимо ся Тому мусимо поміщувати то, що маємо під рукою. — Вп. о. Н. Руд. в Ябл. за рік 1905 належить ся нам еще 4 кор. — Вп. о. І. Пл. в Тов. Річник 1904 коштує 5 кор., про ціну річника 1905 донесемо Вам пізнїйше. Адрееуйте до о. В Лиска, Львів ул. Кльоновича ч. 8. — Вп. о. Ант. Струт. в Ямн. У нас нема жадних випусків „Душпастиря“. — Вп. о І. Люб. в Остр. к. Терн. Перепрашаємо сердечно. Маєте слушність. Рахунки годять ся. — Вп. о. П. Карп. в Дич. Містити будемо дуже радо. Просимо тілько поквапити ся трохи і прислати загодї. — Вп. о. Л. С. в Н. Даруйте, що ми не можемо так скоро полагоджувати орудок і вести нашу адмінїстрацию так коректно, як инші деякі редакції. У нас нема на те сил. Один чоловік не може бути при своїх цїлоденних фахових занятях також коректним і редактором і адмінїстратором. Робить ся, що можна Томуж даруйте за неодно і будьте вирозумілі. — Вп М. П. з Самбора. Помістимо радо, але мусимо вперед перечитати всьо і конечно знати Ваше імя. Нам годї поміщувати таких річий, не знаючи автора. Редакция задержить Ваше імя в тайнї. — Вп. І. Ков. в Ван. і Вп. о. Б. Мат в Кар. Осібно наук катихитичних дістати не можна, хиба цїлий річник. — Вп. о Ю. Дут. в Дуб. Пишете про якусь допись в листї. ми єї доси зовсїм не дістали. Просимо не писати еще раз. — Вп. о. Е. Ван. в Зал За рік 1905 прийде нам еще 2 кор. — Вп. о. І Бор. в Береж. Нам годї висилати всїм сьвященикам на раз нашу часопись на оказ, бо се сполучене з великими коштами. Ми робимо се постепенно і кожде число висилаємо кількадесятьом новим сьвященикам — але як доси, з малим успіхом. Дякуємо сердечно за прихильність.

Новый библіографическій журналъ „Новости Богословской литературы“. Подписная цѣна за годъ съ пересылкой и доставкой 2 руб. за границу 3 руб. (6 Марокъ, 8 Франковъ, 8 Кронъ).

Для своевременнаго занесенія въ журналъ точныхъ заглавій желательна присылка въ редакцію вновь выходящихъ книгъ и журналовъ; о всѣхъ присланныхъ въ редакцію журналахъ и книгагъ печатаются объявленія безплатно.

Адресъ редакціи: Сергіевъ Посадъ Моск. губ. Редакціи журнала „Новости Богословской Литературы“.

Редакторъ-Издатель: Библіотекаръ Московской Духовной Академіи К. Поповъ.

* * *

РУСИН-АКАДЕМІК шукає лєкциї на селї. Ласкаві зголошеня в редакциї „Ниви“.

ПРОСИМО наших довжників вирівнати залеглости за минулий рік, бо в друкарни залягаємо еще із значним довгом.

Видає і за редакцию відповідає сьвящ. **Ярослав Левицкий.**
З друкарнї Народової (Манецких), Львів.

Ч. 4. Львів, 15. лютого 1906. Рік III.

Нива

ЧАСОПИСЬ ПОСЬВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

Виходить 1-го і 15-го кождого місяця.

Передплата річна 8 кор. піврічна 4 кор.
Поодиноке число 40 сот.

Адрес редакциї і адміністрациї:
Львів, площа св. Юра ч. 5.

БІБЛІОТЕКА ... Шевченка

Чи нам потрібна орґанїзация?

Від часу до часу підносять ся в нашій пресї голоси за орґанїзациєю духовенъства; однак хоч справа та нині у нас дуже актуальна, до ділa доси ще не прийшло. То, що писалось у нас в тій справі (взагалї не много), не викликало навіть ширшої дискусиї на ту тему. Причина того по нашій думцї в тім, що доси не виступив єще ніхто з більше конкретним начерком такої орґанїзациї, тай доси не мали ми такого орґану, в котрім би ту справу мож було обширнїйше і основнїйше передискутовати. Та хоч і не писалось у нас про се богато, то помимо того чим раз частїйше, при всяких нагодах в наших приватних розмовах признаємо конечність якоїсь орґанїзациї, з тревогою глядимо на напрям розвитку духовного житя нашої суспільности і оглядаємо ся за средствами ратунку...

Правда, есть много серед нас таких, що в обаві перед мнимим роздвоєнєм не терплять навіть згадки про якусь орґанїзацию сьвященикiв. Але обави такі не мають жадної підстави, бо орґанїзация, котраби ясно розмежувала границї нашої спільної участи в житю суспільнім, котраби клала услівя спільної працї всїх інтелїґентних чинникiв нашої суспільности, — така орґанїзация нїколи не розбилаби наш народний табор, не сотворилаби якоїсь окремої, ворожої партиї, але зробилаби нашу дотеперішню працю більше сьвідомою та тим самим сильнїйшу, не відокремлюючу нас від тих доріг, якими ми доси йшли і від людий, з котрими дотепер ми працювали. Орґанїзация така есть нині для нас конечною, бо від неї — скажу сьміло — залежить наше бути або не бути. Розвій нашого житя культурного пішов в та-

кім напрямі, що ми — речники Христових засад і апостоли Єго науки — мусимо заняти супротив того напряму ясне і рішуче становиско: чи і о скілько маємо єго попирати, або поборювати.

Наша література стає чим раз більше ворожою вірі і католицкій Церкві. наша молодіж годована таким духовим кормом страчена для Христа, а люди, що надають тон в нашій літературі і науці, впробляють заразом загальну опінію не лишень на науку і літературу, але і на всї инші квестиї суспільного житя.

Супротив того стоїмо цїлком безрадні. Доси ми не лишень нич позитивного не змогли протиставати тій роботї, але і самі незамітно і несьвідомо дали себе пірвати небезпечній струї. Хотяй бачимо, що всьо, що у нас пишесь і читаєсь, більше або менше, скрито або явно вороже науцї Божій, противне правдивому, християньскому поступови, — та проте ми так чогось впозумілі, здаєсь, так оптимістично осуджуємо цїлу грозу небезпеченьства, що справдї виглядає, неначеб ми хотїли цїлком рівнодушно приняти ту хвилю, коли п. Франко сконстатує з вдоволенем, що Русь вернула опять до поганьства.

Потїшаємо себе тим, що єще наш нарід глубоко „релїґійний“ та „привязаний до обряду“, не звертаючи увагу що власне те, що найкраще з народа виходить — інтелїґенция — страчене майже цїлком для Христа і Церкви або бодай індіферентне. А кадри тої інтелїґенциї чим раз більше доповнюють ся і скріпляють ту духову струю, проти котрої ми рішучо, всїми силами мусимо боротись.

Алеж і той нарід — чи справдї він так під нашим впливом, що можемо безпечно спустити ся на єго крїпке привязане до віри, до Церкви? Аджеж бачимо, як понад нашими головами намагають ся фальшиві пророки розсївати серед того народу погорду для науки Церкви і ненависть до ей слуг. А посїв той сходить чимраз обильнїйше — се заперечити не дасть ся. На народну просьвіту не маємо достаточного впливу ані відповідної контролї. Приймаємо і піддержуємо лектуру таку, яку нам насилають, а не маємо найменшої ґваранциї, чи то, що нинї пише ся досить прихильно, або бодай не ворожо для віри, не буде завтра на скрізь радикальне, атеістичне? Так пр. ми цїлком рівнодушно приняли, коли за фонди „Просьвіти“ надруковано повне видане творів Шевченка. Таке видане потрібне історикам літератури для пізнаня творчости народного ґенія, але нарід зовсїм без шкоди може не знати тих творів, котрі поет писав „в хвилях забутя“. Тут застерігаємо ся сейчас проти закиду, немовби ми хотїли підкопувати наші народні іституциї; противно, уважаємо обовязком духовеньства всїми силами ті інституциї підпирати, — хочемо лишень домагатись, щоби то духовеньство мало також голос і свободу критики в дїлї, котре найбільше двигає на своїх плечах і хочемо прояснювати, доскопалити, а не бурити!

Пірвані рвучою струєю політичного житя, абсорбуємо в ній всї свої сили і мало або зовсїм не звертаємо уваги, як тимчасом наші „поступовцї“ вдирають ся в душу і серце нашої суспільности і в імени „науки“ підкопують релїґію і мораль. Серед нашої сьвіцкої інтелїґенциї та „наука“ зробила вже своє: з одного боку видимо сьвідомих і завзятих приклонників погляду, що між вірою а наукою не може бути згоди, — а з другого індіферентів, котрі йдуть спокійно з духом новійшої нашої лїтератури, а притім суть зглядом Церкви і релїґії цїлком чемні а нераз і компльемент для неї мають, — після пословиці: одну сьвічку Богу а другу чортови...

Щож нам робити супроти того?

Певно, не поможе тут крик ані лайка і навіть на думку менї не приходить дорадґувати нашому духовеньству, щоби дусили або бодай бойкотували прояви сучасної нашої лїтератури: се булаби річ впрост неможлива, а навіть шкідлива взагалї для нашого культурного розвитку. Ми повинні лишень причинитись до санациї тих проявів духовного житя. А се зможемо лиш тодї зробити, коли активну возьмемо участь в науцї, будемо попирати науку здорову, правдиву і в н а у к о в и й спосіб будемо бороти ся проти злої. Вправдї сили наші за слабі, щоби ми могли успішно конкурувати з фаховими ученими в области сьвіцких наук; всеж таки ми повинні були безусловно більший зробити ужиток з наших богословских відомостий там, де так часто під покришкою „науки“ робить ся напасти на правди католицкої віри і то напасти все так некритичні і ненаукові, що в иншій суспільности лише компромітувалиби своїх ученых авторів... Неперечимо, що наші практичні занятя не позволяють нам віддати ся виключно науцї, але ми є в силї і маємо обовязок дати спроможність певній частинї з посеред нас, котраби мала час і обовязок посьвятити ся працї науковій і тим самим була в станї впливати на духовий розвиток суспільности. Отже ми повинні подбати о те, щоб між нами були фахові учені — апольоґети, історики, економісти, публїцисти і т. п.; одним словом люди, котрі булиби в силї взяти а к т и в н у участь в духовім житю нашої суспільности. Треба всїми силами старати ся, щоби бодай на малий гурток таких людий здобути ся, попирати їх морально і матеріяльно, слїдити пильно і піддержувати кождий, хочби найменший прояв в тім напрямі, бо инакше лишимо ся темною масою, котра не має ясних понять, куда єї ведуть і де вона опинить ся...

Зачинаємо пізнавати, що доси не було в нас ясно виробленых поглядів на справи суспільні, не було ясного зрозуміня інтересів і посланництва на в с і х областях суспільного житя. Видимо, що доси нема ще в нас орґанізациї, котраб була в силї консеквентно і зі сьвідомостию цїлий забирати рішучий голос в публичних справах. Працюємо спільно з прочою інтелїґенциєю на ріжних областях суспільного житя, належимо до всїх народних институций, але голос наш всюди слабий і чим раз слабший,

а тимчасом житє суспільне звернуло ся на инші, для нас небезпечні дороги і не оглядаєсь на нас.

Та хоч проти тих прояв слїдна вже, — поки що слаба, — реакция, то ми повинні ще більше стреміти до вияснення нашого положення та застановити ся над дальшими нашими задачами. Духовеньство наше ще представляє могучу силу, хоч в части ще дрімучу, а в части використовувану. Треба тілько тій силї дати здоровий напрям і добре єї ужити.

Бували вже в нас проби орґанїзациї духовеньства, але на жаль мало або вовсїм невдачні — вони сьвідчать лишень, що якась орґанїзация нам конче потрібна. Але з тих неудач могли ми винести одну науку: завести в і д р а з у т р и в к у, з а г а л ь н о п р и н я т у о р ґ а н ї з а ц и ю з в и п р о б о в а н о ю і я с н о ю п р о ґ р а м о ю, — с е р і ч н е м о ж л и в а. Блуд був все той самий: ми з'їхались, говорили много о потребі спільної працї, вибрали видїл, не переконавши ся, чи буде він в силї подолати вложеним на него обовязкам, — а тимсамим клали відразу початок загибели нашому дїлу.

Орґанїзация така, по нашій думцї, не дасть ся від разу запровадити, — вона мусить п р и р о д н о розвинутись і то не дорогою ґенерального з'їзду, але з долини, т. з. єї початки мусять повстати в м і н я т ю р і - в менших кружках, на взір нїмецких „социяльних конференций".

Социяльні конференциї суть то сходини сьвящеників (не конче всїх) деканата, повіта або більшого міста в цїли познакомленя з головнїйшими проявами суспільного житя в загалї та обдуманя способів впроваджуваня в своїм крузї здо ових реформ та противдїланя всїм небезпечним струям.

Того рода орґанїзациї моглиб у нас легко розвинутись: між нами много єсть людий, котрі в певних галузях суспільних наук знаменито обзнакомлені і на таких сходинах (раз на місяць або бодай на квартал) моглиби дуже много причинитись не лишень до проясненя ріжних проблємів суспільних, але також вплинути на розширенє і успішність нашої дїяльности патриотичної. Правда, не можемо покищо обіцювати собі дуже много, але чим скорше буде зроблений початок — хочби найскромнїйший — тим лїпше, бо памятаймо, що того рода институциї суть річи на скрізь практичні, доторкають ся найжизненнїйших квестий житєвих і — як учить досьвід — успівають дуже скоро. Добрий приклад і практичність певно зроблять своє. На такі сходини можнаби запрошувати з рефератами і фаховців з поміж сьвіцкої інтелїґенциї.

Одна лиш булаби поважнїйша трудність. Бачимо єї в наших соборчиках деканальних, котрі тому в нас не в силї сповнити як слїд своєї задачі, бо получені з ріжними невигодами товарискої етикети і — коштами. Але єсли хочемо зробити то, що мусимо, то треба конче зробити якийсь рішучий перелом в наших звичаях так, щоби господар не був нараженний на кошта, а учасники могли бути свобідні, невязані. В деяких дека-

натах, чи повітах, моглаби і простора читальня бути найвідповіднійшим місцем.

Кількож то справ можна на таких сходинах порушити, кілько нових річий довідатись, як много заохоти і практики набрати, — єслп справу трактуєсь на серйо і поважно. Єслиб того рода менші орґанізації набрали більше сталих і ясних форм, доперва тоді моглаб виробити ся вже сама з себе потреба ширшої, цїле духовеньство обнимаючої орґанізації. А така потреба не далаби довго на себе ждати.

Ідеї такої орґанізації хотїлаби „Нива“ служити і бути єї спільним орґаном...

с. с. с.

ІСТОРИЯ
церковної Унії на Буковині
від початку єї заснованя аж до 1901 року.

Написав Крилош. **Іван Ших,** руский Віденьский парох.

(3. Продовженє).

Для руско-кат. капелянів в Чернівцях і Качиці призначило правительство 500 зр. пенсиї, 100 зр. на церковні видатки, 200 зр. релютум за поле, 100 зр. для дяка, винагороду за поїздки в цїлях душпастирских і вільне мешкане. Здаєсь, що Лежогубский або не відповідав надїям на него покладаним, або що може зайшла яка инша причина, коли в початках р. 1814 надала придворна канцелярия ново креовану парохію черновецку о. Теодорови Лявpецкому, якого консистория рівночасно заіменувала буковиньским деканом. По впровадженю Лявpецкого до Черновець післала ґуберпія Лежогубского на адмінїстратора латиньскої парохії в Гура-гуморі з виразним приказом консисторским, щоби Службу Божу відправляв лише після руского обряду. Таким чином спочивала справа Унії буков. в р. 1814 на Лявpецкім, Терлецкім і Воєвідцї в Качиці. Лявpецкий один з найбільших подвижників Унії на Буковині, розпочав щиро дїло місийне, він обїхав цїлий край, перевідав ся наочно про обставини руско-кат. капелянїй в Кучурові великім, Слобідці, Садагорі, Красні, Чудині. Лужанах, Кучурові малім, Глитї, Серетї, Сучаві, Якобештах і Босанчу.

Однак правительство застановило на раз з невідомих досп причин всяку акцию в користь Унії на Буковині, хоть самі Унїяти в Сучаві і Босанчу, і ґраф Логотеті із Слобідки домагались своїх душпастирів. Ба навіть і для Глибоки, де уже почато будувати руско-кат. церкву, не призначило правительство сьвященика, лише консистория приказала Лежогубскому увільненому із Гура-Гум. удатись до Гліб. однак з причини, що в Гли-

боцї не було ѣще парохіяльного мешканя, пересиджував Лежогубский в Чернівцях, а доїздив лише деколи до Глибоки. Не надіючись на разї від уряду ніякої помочи, вислала консисторія в р. 1815 на свою руку Іполита Колодницкого до Сучави, але правительство зараз повідомило ѣго, що не дасть ѣму конґруи, бо не видить потреби заводити в Сучаві руско-католицкої капелянії. Мимо того перебідував Колодницкий в Сучаві через два роки, удержуючись із відшкодованя, яке правительство призначувало ѣму за душпастирскі поїздки і із запомоги, яку ѣму правильно присилав декан Лявpецкий від себе; а коли в р. 1817 системізовано в Глибоцї руско-кат. капелянїю, призначила ѣго консисторія до Глибоки, однак на представленѣ декана, облишено ѣго в Сучаві з пенсиєю глибицкого капеляна, а Лявpецкий обіймив самий адмінїстрацию в Глибоцї, позаяк ѣще в р. 1815 відійшов був Лежогубский до Галичини. В р. 1817 зайшов був один факт, що приспорив велику поміч для Унії. Згаданого року перейшов Ілія Будзановский гр. ор. парох Погорилівки враз з половиною села на Унїю, і став опісля побіч Туркула і Лявpецкого головним дїячем в хосен нашого обряду. Не мож провідати, з якої причини змінив Будзановский віроісповіданѣ, однак цїле ѣго праведне житѣ доказує, що він той крок зробив не для інтересу, лише з глубокого пересьвідченя. Перейшовши на Унїю, облишив ся він і дальше в Погорилівцї без пенсиї (бо правительство не дало ѣму конґруи) і утримував ся з підмоги, яку ѣму давав Лявpецкий і з 40 морґів поля, яке відступив був дїдич Погорилівки, Іван Туркул, син покійного Тадея, до прожитку. Будзановский провадив з рамени ординарияту душпастирство в повітї кіцманецкім і заставнецкім, допомагав дуже часто Лявpецкому в ѣго утяжливій, сили одного чоловіка перевишаючій працї і відриваючи собі послїдний кусок хлїба, побудував своїм коштом з Погорилівцї мурована руско-кат. церкву. На питанѣ ґубернії описав був декан Будзановского сими словами: „Надзвичайно пильний, чесний, люблений, побожний і загально поважаний съвященик...“

(Дальшо буде.)

З боєвого трисоюза

масонів, социялїстів і жидів,

„Schöne Seelen finden sich“, говорить Німець і розумно говорить. Против католицкої Церкви сприсягли ся всї ворожі сили і під проводом свого батька, духа ложи, силують ся єї змести з лиця землї. Бездонна злоба, безмежне невіжество, безкрайна гіпокризия, всї ті средства добрі і етичні після рецепти „бездогматичної моралї“. „Цїль осьвячає средства“, пристосовує ся в практицї, що зовсїм не перешкаджає „поступовцям“ з фарисейским обуренем кидати ся на

„чорних духів“, Єзуїтів, мнимих творців засади про ціль осьвячаючу средства.

Бо і чому не їздити на улюбленім конику, чому не повтаряти заєдно давно вже струпішілу фразу про єзуїцку неморальність і проливати над нею крокодилї слези? Чому не робити того, повтаряю, если має ся масу несьвідомих слухачів, що з запертим віддихом слухають таких „мудрощів“. „Поступовці“ не знають, а може не хочуть знати про се, що в голосній недавно афері Hoensbroech-Dasbach, проголосила комісия, зложена з правників католицкого і протестанцкого вір ісповіданя (професорів штрасбурского університету), що на основі зібраного гр. Гоенсброехом (апостатом) материялу, не можна обвиняти орден Єзуїтів о авторство і ширенє засади, що ціль осьвячає средства.

Богато вчених виказало основно нестійність фрази про єзуїцку перфідию (гл. Dr. Fr. Heiner, des Grafen Paul von Hoensbroech neuer Beweis des jesuitischen Grundsatzes der Zweck heiligt die Mittel, 3 Aufl., Freiburg Br., 1904; Die Jesuiten nach den Zeugnissen berümhter Männer, 2 Aufl. Regensburg, 1891; B. Duhr, Jesuitenfabeln. 3 A., Freiburg Br., 1899; Heiner, Jesuitismus in seinem Wesen etc., 5 A. Paderborn, 1903; derselbe, Protest. Jesuitenhetze etc. Freiburg Br., 1603 і б. и.); а минувшого року лїберальний протестант, що сам признає ся до несимпатиї з орденом Єзуїтів, віддає їм справедливість. Доказує іменно основними студиями, опираючи ся на 1700 творах антиєзуїцкого табору, що закиди роблені орденови, то лиш памфлєти, безглузні, безкритично подавані фрази. [Pilatus (ps. Dr. V. Naumann) der Jesuitismus, Regensburg 1905] За с ово правди збойкотували автора єго „поступові“ слухачі. Як то правда в очи коле! А мимо того „поступовці“ всяких напрямів все ще годують ся фразами, часто наївними, ще частїйше підлими, бо очернюючими невинних людий Нечесний спосіб борби против Єзуїтів є в більшій части дїлом масонів, социяльстів*) і жидів, а звертає радше против католицкої церкви. Антиєзуїцкий виступ то лиш покривка, щоби замилити очи несьвідомим, переважно „лїберальствуючим“ католикам. Кличам жидів, з социяльною чи масоньскою закраскою в против єзуїцкій-антикатолицкій нагінцї, вторують і „поступовлї“ наші („Комар“ з минувшого року). За великим псом, скавулить і мале песя!

Скілько що до негативної тактики згаданого трисюза. Придивім ся другій сторонї медалю, дїяльности позитивній. Засадою апольогетичної дїяльности нїмецких католиків є: „Greife in kein Wespennest; Greifst du aber, so greife fest“. А найлучше осьвітить темний табор ворогів церкви луч фактів, зібраних зі всяких поступових“ напрямів, згідних між собою лиш в заїлій ненависти до катол. церкви.

---

*) Правда, що коли ходило в Нїмеччинї в парляментї о знесенє §. 2 (виїмкового закона против Єзуїтів), социяльно-демократична фракция парляментарн разом з катол. центром була за знесенєм того параграфу; але робила се не з внеслого мотиву, але з ненависти до лїберальної фракциї і щоби відвдячити ся центрови за деякі точки, за якими центрум голосувало враз з социялїстами. Впрочім поза парляментом социялїсти поступають инакше.

Загально звісним оружием в борбі против церкви є т. з. voraussetzungslose Wissenschaft" (критика тої фрази в Hertling, Prinzip des Kathol. u. d. Wissenschaft, Freiburg Br., 4. A. 1899). В імя тої засади уважає себе кождий стремлячий до правди і до неправди „независимий ум" за компетентного до звалюваня основних правд віри і морали, головно, розуміється, католицкої церкви. Де однак ходить о свій сьвітогляд, там „критицизм" счезає.

Не пригадую собі, в котрім числї „Promień-a", орґану польской, поступової академічної молодіжи, каже редакция критично відносити ся до подаваних церквою засад. За те та сама редакция громи кидає на тих, що важать ся критично відносити ся до доктрини, голошеної партиею социяльно-демократичною. Критикувати церков має право кождий недоварений студентина, хто важить ся критикувати партию „anathema sit." Влучно замітив раз в своїй бесїдї против Бебля, „папа" соц. демократів, канцлер Більов, що пїякий середновічний собор не був так нетолерантний взглядом еретиків, як „Parteitag-и" нїмецких (властиво всїх) соц. демократів, які кидають екскомуніки на еретиків против ортодоксиї марксівскої. Богато про ту справу можна довідати ся в М. Лозиньского. Не менше „толерантними" суть і наші рускі, академіки социялїсти. (Гл. Др. І. Конач, Социялїзм, етика і политика, Львів 1603; Кат. Всхід, 4 число, 1605; головно само жерело Мол. Україну rediviv'y). Але академікам нїхто дуже і не дивує ся і нїхто їх не бере на серио, звичайно молоде, то і .. бутне, делїкатнїйше кажучи.

Придивім ся „чистій, обєктивній" наукї матадорів „поступових стремлїнь". Штравс, Ренан, Гекель, навіть Нїче, відтак і Дарвін в „власній" зн. піонерів „вільної думки" ітерпретациї, ото стовпи і сьвітила всїх „поступових", між ними і социялїстів. Социялїсти так гарно голосять декуди про „релїґію яко річ приватну", декуди знова отверто виповідають єї борбу, яко пережитій, некультурній інституциї. В борбі, головно з катол. Церквою — яка одна ставить їм запору до основаня „держави будучности" — социялїсти відгребують давно вже відкинені і наукою призабуті фрази і подають то яко „здобутки сучасної науки" неперебірчивим своїм слухачам та читачам. Так покликують ся они на Штравса, що доказав „критично і незбито неавтентичність евангелия. Аргумент Штравса на се такий: Wer die Pfaffen aus der Kirche schaffen will, muss erst die Wunder schaffen". (Leben Jesu, St. 19). Евангелия суть мітами, бо оповідають о чудах, а чуда Штравсовій дуже не на руку, бо они підтримають „попів". В тім лежить суть Штравсової „критики". Письмами Штравса, що їх давно відкинули фахові бібліїсти, годує ся соц. демократия, що стоїть на „найновійших здобутках знаня". І так випасла собі соц. демократия червоні лиця коштом мозгу. „Наукову" методу Штравса відновив великий, фаховий „бібліїст" др. Іван Франко в „Поемі про сотворене сьвіта". Ренанове Житє Христа зроблене, як він на вступі говорить, після артистичного смаку автора, оголосили фахові критики всїх напрямів і всїх конфесий за „unwissenschaftliches und oberflächliches Machwerk" (гл. Liter. Handweiser, Münster, Ig. 1862—1865, passim) а польский „поступовець" Немоевскі переводить той „твір" з того

„наукового“ мотиву, що прокуратория галицка скофісковала его „Legendy“. А коли краківский „Czas“ звернув увагу публичну на ее, що той перевід кольпортує ся в місті, закричав „Naprzód“, що се „денунцияция“, що се „крик о поліцию“. Свободолюбний! забув, як то він сам (зн. Naprzód) звертав увагу поліції на кольпортоване брошур, ширених якимсь противним соціялістам стеронництвом. Факт той оповідаю після одної львівскої часописи, з якої виписок не маю тут під рукою.

Клясичним типом „der voraussetzunglosen Wissenschaft“ є Е. Гекель, якого твори (Welträthsel, Monismus) ширять ся в польских переводах і в Галичині. Той апостол малпячого походженя чоловіка, пише о всім можливім. Він з фаху лихий зоольог, пише про критику тексту св. письма, про становище „упосліджені“ християньством женьщини*), про папство „als den grössten Schwindel“ etc. словом про річи і квестиї, на яких студиоване треба літ і тяжкої працї, яка однак проповідникови нїмецких масонів на конґресї вільнодумців в Римі — на злість паші — не дуже смакує. Нїчо дивного, що пише плитко і поверховно (щось як хемік Дреґер, якого давно збив вже один іспаньский писатель в увінчаній академією працї).

Що Гекель пише плитко і поверховно, не дуже дивує нас, зі сторони „вільнодумних“ ми до того привикли. Але бо Гекель критикує своїх противників, читаючи їх побіжно, або і зовсім їх не читаючи, на річеві закиди відповідає лайками негідними інтелїґентного чоловіка (гл. E. Wassmann, Offener Brief an E. Haeckel, Berlin 1905). Що більше, Гекель, що називає папство швіндлем, сам допускає ся сьвідомо ложи і фальзифікатів в науці, щоби на користь вільнодумного напряму перечити основи теізму. Безсовістність Гекля в трактованю наукових проблємів виказують натуралїсти Земпер, Гіс, Келїкер, котрі виразно і публичнв оголосили, що Гекель може уходити за авторитет в своїх (масоньских) кругах, але нїколи в людий науки. Плитність Геклевого монїзму виказує Павльзен, Зеберґ, Льофс. (гл. Dennert, Wahrheit über Ernst Haeckel etc Halle, 1905; Stimmen aus Maria Laach, Bd. 68, ph. 440, Jg. 1905; O. Külpe in Philosophie der Gegenwart in Deutschland, Jg. 1902; Reinhold, Gattesbeweise, Wien—Stuttgart 1902). Так високо під взглядом науки і характеру стоїть стовп нинїшної масонериї. А мимо того метода Гекля знайшла богато приклонників, бо его материялїстичний і плиткий сьвітогляд дає добре средство до аґітациї. Фактичними приверженцями науки в дусї Гекля суть наші галицко-буковиньскі дописувателї (в области природописних наук) „Проміня“ (Lux a non lucendo!), хоть може они теоретично про Гекля і не чули.

---

*) Про становище упосліджене женщини з вини християньства, плете нїсенїтниці Додель, Жінки, їх суспільне становище, Львів 1903; література в справі жіночого питаня: Rösler, Frauenfrage, Wien 1893; Cathrein, Frauenfrage, Freiburg Br. 1901; Staatslexikon der Görrengesellschaft, 2 A. B. II. 671; Rösler, Frauenemacipation, Stuttgart 1899; Marie de Villermont, de mounement féministe. Paris 1904, 2 t, Катол. Всхід 1905, випуск 1—3.

При тій нагоді слівце до Видавничої Спілки з огляду на ѣї природописні видавництва, якими одушевляють ся „Промінисті“. Цїкава річ, що Спілка вибирає як раз найпослїднїйше сьміте з богатої западної природописної лїтератури, з великаньскої маси творів вибирає річи, що радше мають на цїли аґітацию в дусї „вільнодумнім“, чим наукове образованє. Чим завинила наша суспільність, щоби за дорогі гроші і дорожший ще час мусїла читати самі дурниці видавані з области наук природописних Спілкою, та ше ложно інформувати ся про науковий рух на тім поли. Нам треба хиба духової поживи, а не аґітацийних брошур масоньско-жидівскої тенденциї, якими нас засьмічує Спілка. Годї думати, щоби Спілка робила се з невіжества, радше належить думати, що Спілка робить се з перфідною цїлию дехристиянїзувати нашу, будь-що-будь в корени здорову інтелїґенцию. Не може Спілка оправдувати ся, що нема на западї лучших творів природописних. Число таких творів в самій Нїмеччинї леґіон. От приміром: Braun, Kosmogonie, 3 A., Münster 1905; E. Wasmann, Moderne Biologie etc., 2. A. Freiburg Br. 1904; Benzingers Naturwissenschaftliche Bibliotek (колекция), Einsiedeln, Pohle, Sternenwelt etc., 4 A., Köln 1905. Більше популярні розвідки з тої области містять видавництва, як: Frankfurter zeitgemässe Broschüren, Science et Religion, Paris; Wissenschaft u. Religion, Strassburg, Glauben u. Wissen, Godesberg, Glauben u. Wissen, München. Богато про се подають фахові часописи стисло природописні (розуміє ся не в дусї Гекля et consortes) як: Natur u. Glaube, Leutkirch, Natur u Offenbarung, Münster a передовсїм Jahrbuch der Naturwissenschaften, Freiburg Br. Більше про бібліоґрафию в тім напрямі гл. Heimbucher, Bibliothek etc., Regensburg, 1904, 5 Aufl. Є з чого вибирати, лиш треба раз перестати уважати за наукове і обективне лиш то, що там напише Гекель та ему подібні.

ВОЛОДИМИР СОЛОВЄВ

РОСИЯ І ВСЕЛЕНЬСКА ЦЕРКОВ

[Vladimir Soloviev. La Russie et l' Eglise universelle]

(2. Продовженє.)

ПЕРША ЧАСТИНА.

ПОЛОЖЕНЄ РЕЛЇҐІЇ РОСИЇ І ХРИСТИЯНЬСКОГО СХОДУ

Роздїл IV.

Росийскі дисиденти. — Відносна правда росколу. — Преосьвящений Філярет московский і його понятє про вселеньску Церков.

Наколи бажають звести православє до росийскої национальної ідеї, то льоґічно треба би шукати правдивого виразу сеї ідеї у наших місцевих сектантів, а не в офіцияльній церкві, грецкій по походженю, а зорґанїзованій Петром Великим на

нїмецкий лад. „Відомство духовних спраз православної віри“, позбавлене всякого ясного принципу і всякої дїйсної независимости, витворює тільки царский візантийский клирикалїзм, змягчений добродушністю і байдужністю нашої раси а також нїмецким бюрократизмом нашої адмінїстрації. Не доторкаючись особливших причин, які роскол викликали і які мають лиш історичне значінє, можна безпечно сказати, що постійною причиною істнованя сеї национальної схизми есть очевидна нестійність російскої церковної управи сполучена з нечуваними претенсиями. Ся церков, безуслівно підчинена сьвітській власти і позбавлена внутрішної сили, хоч „основана“ царем, мимо сього надуживає єрархічного принципу, приписуючи собі над народом абсолютний авторитет, який належить ся лиш одній вселенській і независимій Церкві, основаній Христом. Нїкчемність сих претенсий більше відчута чим пізнана, спонукала одну роскольничу партию до безплідної проби оснувати правильну російску церков, независиму від уряду, коли рівночасно друга партия більше численна прямо оголосила, що правдива церков цїлком щезла з лиця землї ще в 1666 р. та що ми живемо в духовнім царстві антихриста, який мешкає в Петербурзї. Звідси ясна причина, задля якої сторонники „російскої ідеї“ як огню боять ся зачіпати роскол і пошукати в ньому сеї загадочної ідеї. Наука, яка голосить, що російска церков і монархія находять ся під безуслівною властю антихриста і яка відкладає до кінця сьвіта всяку надію на якісь красші виглядн, така наука очивидно не дуже приємна тому пересадному патриотизмови, який зображує собі Росию вже в її теперішному виді як якогось другого Ізраіля, як якийсь вибраний народ будучности. Тож годить ся завважити, що як раз сї люди, що бажали би признати Росиї якусь особлившу місию (славянофіли) примушені їґнорувати або перечити сю одиноку історичну появу, в якій релїґійний дух російского народу проявив ся звісним оригінальним способом. За те деякі гуртки наших лїбералів, радикалів і „западників“ радо беруть під свою опіку наш национальний протестантизм без огляду на його варварскі форми і гадають, що в ньому є завдатки красшої будуччини російского народу. Що дотичить нас, то не маючи найменшої причини ані переціновати ані понижати сего характеристичного феномену нашої релїґійної істориї, можемо о нїм видавати свій суд більше обєктивно. Ми не перечимо великої пайки глибокої темноти, ультрадемократичних стремлїнь і бунтарского духа в почині росколу. Длятогож не беремо ся шукати в ньому нїякої вищої правди, нїякого позитивного релїґійного ідеалу. Та всеж таки мусимо признати, що там завсїгди була Божа іскра в сих грубих навіть безглуздих хвильованях народних пристрастий. В них було горяче бажанє релїґійної правди, доконечна потреба церкви правдивої і живої. Наш национальний протестантизм звертає свої удари проти часткової і недосконалої церковної управи, а не проти принципу видимої церкви. Але навіть для найкрасшійшої партиї наших старовірців реальна і зор-

ґанїзована церков являєть ся чимсь так необхідним, що не маючи її, вони вже уявляють себе під властю антихриста. Взявши на увагу темноту, яка велить їм бачити в Росиї цїлий сьвіт, ми добачуємо в глибинї всїх їхніх гидких блудів ідею чи постулят церкви независимої від уряду і тїсно звязаної з усїм суспільним і полїтичним житєм народу, церкви свобідної, могучої і живої. І коли наші дисиденти, видячи офіцияльну греко-росийску церков без независимости і без животної сили, голосять, що вона не є правдива Христова церков, то вони цїлковиту мають слушність.

Неґативна правда росколу остає непорушимою. Анї кровавi переслїдуваня, анї новiйшi бюрократичні утиски, анї офіцияльна полеміка нашого духовеньства — нїчого не могли вдїяти з неопрокидною тезою: що в греко-росийскій церквi нема справжної духовної управи. Але правда нашого национального протестантизму далї не іде. Як тільки старообрядцї віддаляють ся від простого переченя і бажають знайти якийсь вихід для своїх релїґійних потреб, або здїйснити свій церковний ідеал, то вони попадають в очевидні противорічности і безглуздя, які дуже вигідні для їхніх противників. Легко доказати останнїм проти науки „поповцїв“, що релїґійна суспільність, позбавлена в протягу цїлих столїть епископскої власти, яка в части лиш відновила сю корінну церковну інституцию і то антиканонічним способом, не може бути сущим продовженєм стародавної церкви і одиноким сторожем православного переданя. Не менше легко поставити проти „безпоповцїв“ таку тезу, що царство антихриста не може тягнути ся і трівати неозначений час і дисиденти, наколиб хотїли бути консеквентними, повинні були відкинути не лишень теперішну церков, але і стародавну, знищену на їх думку ще в 1666 р., бо церков, яку перемогли некольні сили, нїколи не могла би бути правдивою Христовою церквою.

Роскол, як історичний факт, зі своїми тисячами мучеників, виказує, — і в сьому його велике значінє — глибоке релїґійне почуване роспйского народу і живий інтерес, який єму втискає теократичний ідеал церкви. Наколи з одного боку можна вважати чималим щастєм, що більшість населеня зістала вірною офіцияльній церкві, яка мимо того, що їй недостає законної управи, все-ж зберегла апостольске наслїдство і дїйсність таїньств, — за те з другого боку було би сумно, коли-б цїлий росийский народ вдоволяв ся сею офіцияльною церквою в її теперішному станї. Се без сумнїву доказувало би, що йому нема й чого сподївати ся якоїсь релїґійної будучини. Горячий і завзятий протест сих мілїонів селян позволяє нам ворожити відродженє нашого церковного житя. Але чисто неґуючий характер їхнього релїґійного руху достоту доказує нам, що росийский народ як і всяка инша людска сила, полишена своїм питомим средствам, неспосібний сам собою здїйснити свого найвищого ідеалу. Всї його стремлїня до правдивої церкви і проби найти її, виявляють лиш пасивну релїґійну спосібність, яка,

щоби дійсно проявила ся в з'ясованій орґанічній формі, дожидає акту морального відродженя з далеко вищої сфери, чим сфера чисто национальна і народна. Коли офіцияльна церков, кермована сьвітским урядником, не є нічим иншим, як правительственною інституцією, як другорядною галузею бюрократичної адміністрації — за те церков, про яку мріють наші досиденти, була би тільки национальною і демократичною. І по сім і по тім боці недостає ідеалу вселеньскої церкви.

Член символа віри: „въ единую, святую, соборную (католицку) и апостольскую церковь", хоч сьпіваєть ся його при кождій Літургії і хоч голосить ся при кождім хрещеню, зістає мертвою буквою так для старообрядців, як і для членів „пануючої" церкви. Для перших церков — се росийский народ в його цілости до часів патріярха Никона, а по нім — частина народу, яка лишила ся вірною старим национальним обрядам. А у богословів офіцияльної церкви понятя в тім згляді такі попутані, такі противорічні, але все-ж і у сих і тих є одна спільна риса, мимо всіх ріжниць між ними.

Одна спільна прикмета неминуче стрічає ся у всіх їхніх варіянтах, — се недостача позитивної віри у вселеньску церков. Зупинім ся тільки на однім письменнику, який вартні ший за багатьох иншим, на мистецкім Філяретї, московскім митрополиті. Ось яку він теорию церкви викладає у однім зі своїх важнійших творів: „Правдива християньска церков обіймає всї частні церкви, які визнають Ісуса Христа воплоченого". Наука віри цілої сеї релїґійної суспільности в дійсности та сама божественна правда: але вона може бути перемішана гадками і блудами людий. Звідси в научаню сих частних церков виходить що до чистоти науки ріжниця або більша, або менша. Наука східної церкви чистійша від других, ба навіть можна її признати цілком чистою, бо в нїй до божественної правди не домішуєть ся нїяких людских гадок. А що в прочім кожда релїґійна суспільність має зовсім такі самі претенсиї до повної чистоти науки і віри, то нам не випадає судити других і треба оконечний суд полишити Сьвятому Духови, який управляє церквами".

Така думка преосьвященого Філярета і красна частина росийского духовеньства годить ся на неї. Але вся ширина і миролюбивість сього погляду не може закрити його сущних хиб. Принцип єдности і всесьвітности церкви звязаний тутки тільки з загальною сутию християньскої віри (з доґмою воплоченя. Але ся справдї основна віра в Ісуса Христа Богочоловіка, не розглядаєть ся як живе і плодюче насїне дальшого розвитку: московский богослов хоче бачити в нїй оконечну єдність християньского сьвіта і лиш виключно таку єдність вважає потрібною. Він вдоволяєть ся тим, що не доторкаєть ся теперішних ріжниць християньских релїґій і голосить, що чисто теоретична єдність сим робом одержана зовсім вистарчає. Та се єдність байдужности, широка але пуста, яка не вимагає нїякої орґанічної звязи анї нїякої дійстної спільности між частними церквами.

Вселеньска церков представлена як фантом. Частні церкви реальні, але всї разам складають тільки на якусь субєктивну абстракцию. Не завсїгди так було; церков в своїй науцї була давнїйше живим тїлом. Але тепер се тїло — здобуток смерти і розкладу. Проявляють житє лиш відрубні частини, але справжня їхня єдність щезла з видимого сьвіта.

І такого понятя о церкві, як о мертвім орґанїзмі не треба в тезах нашого знаменитого богослова аж дошукувати ся, він сам подбав описати нам вселеньску церков, як він уявляв собі її — як бездушне тїло, зложене з ріжнородних і роздїлених елєментів. Йому прийшло до голови приложити до Христової церкви і до фаз її історичного житя, видїне великого ідола, описане в книзї пророка Даниїла. Золота голова ідола — се первісна християньска церков; срібні руки і груде — се часи, коли церков скріпляла ся і розширювала ся (часи мучеників); мідяний живіт — се церков цьвітуча (трюмф християньства, часи великих учителїв). Вкінци нинїшну церков, розшматовану і роздроблену представляють дві ноги, в яких стопи зроблені з глини змішаної з зелїзом — руками людий.

Щоби сей зловіщий символ трактувати на серйо, треба відкинути Церков Божу, основану для всїх віків, церков єдину, непогрішиму і незрушиму. Автор скоро сам запримітив се і в пізнїйших виданях своєї книжки пропустив усю сю алєґорию, але й не знайшов нїчого такого, щоби на єї місце вставити. Впрочім коли приглянути ся сему образови в прирівнаню його до офіцияльної греко-роспийскої церкви, то треба признати, що поважаний автор був і дуже бистроумний і безпристрастний. Зелїзо і глина, змішані руками людий — насильство і безпорадність і штучна єдність, готові розсипати ся в порох за першим дотиком — і не годен красше зобразити символїчно сучасний стан нашої церкви.

(Дальше буде).

Соціольоґічні начерки.

IV.

Здавало-би ся, що серед того потопу пересьвідчень і опінїй ворожих релиґії християньскій потоне кождий, хто пізнає і вірить в Бога, хто працює на себе і для добра ближнього. Тимчасок всї вороги Євангелия чи переціняють свою силу, чи не звісно їм, що правда істнованя найвисшого єства є першою правдою всїх народів землї і старшою таки як ті, що Єго здетронїзували в своїх серцях та працюють всїми способами своєї вимови, примінюючи єї відповідно то до часу, то до місця, культури та розширеної опінії і наклонів тих, на котрих хочуть дїлати.

Чи виграють они ту ризиковну ставку, чи зможуть здетронїзувати і заступити Його, котрий нїчим иншим не дасть ся за-

ступити, се питанє, котре мішає їм цїлу їх злу волю і загапляє нараз всїх до одної клїти, позамиканої на загадочні замки.

Одно лише увільнило би їх з того положеня, однак се непереведиме нїколи, отже непридатне для них а то, єслиби могли мати необмежену власть над всїма силами природи, єслиби могли змусити людского духа думати лише то, що вони хотять, єсли би були серцевидцями і могли противну їх думцї думку карати своїм карним параґрафом, словом, єсли-би мали ціо граничений розум, силу і власть. Тимчасом так не є. Вони такими самими прецї як і инші люди, то раз повні енергії, то без неї; то добрі в перній мірі і часї, то знов лихі і т. д., домагаючи ся самі від себе (єсли съвідомо думають) то поправи, то спростованя.

Досить, що в нашім часї два съвіти станули проти собе: один з них прикував свої очи до землї і глядить на неї нич більше не питаючись, як лише о то, коли та земля раз вже переминить ся в рай „без печали і болїзни“; другий, що опираючись на дїйсности пізнає неодно лихо і бачить, що так дальше бути не може, отже бажає зменшеня і усуненя неодного лиха, но при тім всїм не забуває, що є найвисший розум і воля, котра править усїм і котра дала чоловікови премного готових средств, щоби міг ущасливити ся дочасно і вічно.

До сеї другої катеґорії безперечно належить зачислити тих, що не помітають наукою християньскою, противно, беруть єї яко основний канїнь під всї свої орґанїзації — Визначне місце займають тут орґанїзації християньско-соціяльні. І як Menger в своїм дїлї „Neu Staatslehre“ заєдно гризе ся і вишукує способи, як релїґії і Церкви позбути ся, так знова християньско-соціяльна орґанїзация поставила єго грижі свою антитезу і з повною съвідомостию та без тремти і страху твердить, що лише на основі ідеї християньскої, жиючої в душі і в дїлї, дасть ся не одно лихо убити і перевести ся спасенна для народів реформа.

Щоби запізнати ся близше з ідеями христ.-соціяльної орґанїзації, подаю в тій цїли проґраму християньско-соціяльної робітничої партії, враз із єї вступним словом, одобреної на IV з'їздї тої-ж партії.

Випадає тут і то зазначити, що християньско-соціяльна ідея розуміє під назвою „нарід“ збір всїх тих людий, котрі чесною працею на хлїб заробляють; як рільника, так ремісника; як робітника, так і урядника, учителя, съвященика і т. д... Тим чином є єї проґрама висловом жадань всїх станів.

От і вступ, опісля сама проґрама:

„Теперішні відносини людскої суспільности не відповідають загальному добру.

Роздїл капіталу від праці в великій мірі довершив ся. В наслїдок того з одного боку маса працюючого люду з'убожіла, з другого-ж знова нагромаджений в немногих руках капітал змонополїзував одну галузь продукції по другій, не виймаючи

також торговлї і через се допровадив нарід в несправедливу і пригнїтаючу рівночасно зависимість від капіталїстів.

Спровадженя такого положеня піддержував розвій техніки і величезний приріст сил продукциї; но самими основними причинами сего положеня суть: знищене майже всяких фахових орґанізаций (Berufsorganisation, а передовсїм усунене християньского погляду на сьвіт через материялїзм, проповідуваний в науцї і лїтератрі, котрий опанував мало що не цїлковито публичне, приватне, полїтичне і економічне житє, а дикій змисловости і непогамованій жашдї маєтку та безсердечній лихві відчинив двері і брами.

Хоч нїколи не поведе ся, щоби суспільність від всього лиха увільнити, то прецї далеко сягаюча поправа теперішних сумних відносин є конечною і можливою. Розум і досьвід історичний доказують нам, що єдиними средствами до сеї цїли є: повний наворот до християньства так, щоби загальне, публичне і приватне житє знова на єго засадах спочило; дальше модерним відносинам відповідаюча орґанізация всїх станів; справедливе уреґульованє відносин посїданя і заробку, не менше також охоронні средства проти надуживаня власности.

Ведена тими мотивами ставляє хтрист.-соц. робітнича партия слїдуючі жаданя:

I.

Наука і ідеї християньскі повинні становити засаду не лише приватного но також суспільного житя та повинні в полїтичнім і економічнім порядку бути консеквентно переведені.

Відповідно до сего мусить усунути ся всякий нехристиянський вплив, а передовсїм сила полученого, християньским народам всюди морально і економічно шкідливого, жидівства повинна бути зломона.

а) Єсли християньство в публичнім житю має бути міродайним, то єго хоронительці і проповідници Церкві, через саму природу еї задачі належача ся повна свобода в релїґійних і дотикаючих еї внутрішного заряду справах, не повинна бути нищена.

б) Родинї, яко першому посередникови християньского вихованя, а заразом яко першій основі і підпорі суспільного порядку належить ся від публичної власти найдальше сягаюча оборона і попертє. Межи иншими належить ся родинї через розумну полїтику платнї забезпечити средства потрібні до екзистенциї та завернути знова женщину до домового огнища.

в) Осягнене духового образованя повинно бути на всякий спосіб попиране тому також передовсїм менше засібним станам уможливлене.

Науку шкільну потреба відповідно до засад християньских і вимогів практичного житя оперти на відповіднім системі поученя так, щоби в сей спосіб в дійсности релїґійно-моральне для

дальшого поступу вистарчаюче образованє і вихованє молодїжи осягнути.

Побіч того належить перевести роздїл дїтий християньских від жидівских, а при обсадї учителїв треба узглядняти конфесию дотичних дїтий.

Рівночасно належить подбати о відповідне ситуованє учительства так, щоби воно свобідне від клопотів материяльних з повною любовию і віддапєм ся своєму званю, могло посьвятити ся образованю і вихованю дїтий.

Наука у всїх державних научних інституциях повинна бути безплатною. Повинно ся установити достаточне число шкіл середних, а передовсїм промислових і технїчних.

Публичні корпорациї повинні попирати закладанє приступних для кождого бібліотек і читалень.

2) Жадаємо свобідної кольпортажі, знесеня обективного поступованя, також свободи преси в дїйснім змислї сего слова так, аби преса могла бути справдїшним висловом правди, но жадаємо також, аби мала законну охорону проти публикованя сфальшованих вістий і проти нападів на релїгію, обичайність, родину і особисту честь: остаточно, щоби заострено спосіб поступованя проти всякої коррупциї в пресї.

(Дальше буде)

Про запомоги на будову руских церков.

(*Допись.*)

Жаден инший нарід в Европі не потребує так дуже запомоги на будову своїх церков, як наш нарід руский, що замешкує в Галичинї і позістав доси в обрядї гр.-кат. Всї другі народи і віроісповіданя в Европі мають своїх вельмож, більших посїдачів, заможних купцїв, промисловцїв, міщан і інтелїґенцию, а наш бідний нарід обдертий із всего того, репрезентує ся еще доси тілько убогим робітником і ремісником і невеликою частию троха заможнїйшої інтелїґенциї, котра зістала вірною своєму народови. Який бідний нарід, так само бідні его церкви для браку заможнїйших конкурентів. Деж еще есть громада більша числом душ, а до того чисто руска, там така громада може еще змогчи ся своїми власними силами вибудувати собі нову церков і не потребує оглядати ся за запомогою. Але таких громад у нас есть менша половина; далеко більше есть таких громад, що мають менше число душ руских, у котрих значна часть перетягнена зістала на обряд лат., у котрих тая решта, що позістала в обрядї гр.-кат. для браку достаточної конкуренциї не есть в силї вибудувати собі нову церков, а з поводу браку церкви, а більше еще з поводу утяжливости конкуренциї на нову церков, при одвітних аґітациях, переходить що раз більше на обряд лат.

Таких громад єсть досить всюди на границях з Мазурами, єсть також досить і в самім осередку Руси, именно там, де жиди лихвою поздирали нарід і виперли з ґрунтів і де сильнійша кольонізация Мазурів і одвітні аґітациї виперли многих Русинів.

Хотяй і як змаліли і збіднїли многі наші рускі громади, але ті, що позістали вірні свому гр.-кат. обрядови, хотять всюди уважати себе яко осібну руску громаду і бажають мати свою церков. Се бажанє походить не лише з того поводу, що наш обряд грекокат. домагає ся, аби в кождій місцевости, що становить віддїльну громаду, була своя осібна церков; але також з вродженого замилуваня нашого народу до своєї церкви.

Церков своя в рускій громадї, се найбільша утїха громади, се народний скарб. День посьвященя нової церкви і річниці того посьвященя суть найбільші празники у нашого народа. Задля того наш нарід всюди і все добровільно з остатного стягав ся, аби лише вибудувати собі свою церков і того бажали навіть найменші рускі громади.

Доказом вродженої горячої любови нашого народу до своєї церкви, єсть се велике число руских церков, котрі у всїх, хоть би найменших громадах достояли аж до наших часів.

Первобитні церкви, що їх будували рускі громади за часів своїх князїв, еще яко свобіднїйші люди, поупалали саме тогдї, коли нарід руский стогнав в тяжкій неволи невільничого підданьства за часів Польщи і коли грецкий обряд найбільше був понижений і переслїдуваний.

В тих часах отже будував наш нарід на ново свої церкви, на які міг стягнути ся, а будував всюди у кождісенькій громадї. Були се по правдї церкви убогі, тїсні і темні, яко сьвідки довголїтної неволї народа, але они були милі народови і сьвідчили, як дуже бажає наш нарід свою церков в громадї посїдати.

Колиж наш нарід в Галичинї діждав ся за часів австрийского панованя свободи і дочекав ся зрівнаня свого гр.-кат. обряду з другими обрядами, а особливо з обрядом латиньским, тодї узнав потребу на місци старих, валячих ся вже, убогих і тїсних церков, будувати нові, одвітні духови і вимогам часу сьвітлїйші і богатші церкви.

Декотрим громадам більшим удало ся се зробити, але многі громади обчисливши ся із своїми силами, переконали ся, що се їм неможливе самим церков одвітну збудувати і звідси повстали численні відозви о з помогу і висиланя колєктантів.

Колиж тих відозв і колєктантів без числа намножило ся і успіх їх оказав ся вже неневним, тодї за ініціятивою нашого духовеньства і наших Архіпастирів повстало товариство імени св. Апостола Петра, котре статутами постановило собі ціль: удїлюванє запомог на будови церков для убогих громад. Ціль сего Товариства єсть дуже гарна і похвальна, а для нашого народу дуже потрібна і хосенна. Все духовеньство і весь нарід з утїхою повитав се Товариство і було би дуже пожадане, аби в но як найбільше змагало ся, щоби як найбільше членів в него вступило, і аби тим способом росли фонди на запомоги для будови церков.

Се Товариство істнує доси лише кілька літ, а обіймало вже всї три наші диецезиї — і справозданя видїлів доказують хосенну его дїяльність, коли за два роки лише в самій перемискій диецезиї обдїлено значно запомогами по 200—1000 корон вже 13 (тринайцять) церков ново будуючих ся.

Аби се Товариство вповнї свою цїль сповнило, повинні би всї жертви на будову церков впливати до сего Товариства виключно, а одвітно тому повинно би ся усунути инші способи збираня жертв на ту цїль, котрі очивидно спиняли би розвій сего Товариства. Товариство се повинно би стати ся жерелом всїх запомог пливучих на будову церков і одвітно тому удїляти всїм убогим громадам запомоги на будову їх церков.

А от які обставини спиняють розвій сего Товариства. Статут Товариства св. Ап. Петра домагає ся, аби в члени того Товариства з річними вкладками вступали всї душпастирі, всї церкви, всї церковні брацтва і всї жертволюбиві вірні, котрі бажають заслуги у Господа Бога через даток на Божий дім.

Коли оголошено вірним вість о повстаню Товариства св. Ап. Петра, прочитано їм статути і виясненo докладно цїль Товариства, зараз дали ся чути межи людьми голоси подяки Богови, що з повстанєм такого Товариства устануть по селу численні жебранини колєктантів та відозви до скарбон церковних і брацких о датки на церкви. Провізори церковні і члени брацтв заявили ся з охотою вступати з річними вкладками до сего Торариства, але мали повну надїю, що устануть колєкти і инші відозви. З такою надїєю постановляли собі і многі вірні вступати в члени сего Товариства, а коли послї показало ся, що колєктанти таки ходять по хатах, заколибали ся всї у такій постанові. В многих місцевостях був такий звичай, що коли колєктанти до села прийшли, провізори церковні і старші братя ішли до своїх скарбон, виймали кілька корон, вписували се у книжки колєктантів яко даток з громади і з тим відсилали колєктантів дальше; справедлива отже була їх надїя, що колєкти устануть, коли на ту цїль до Товариства гроші з церков і церковних брацтв будуть висилати ся. Так само і многі вірні кажуть: На що маємо аж до Тонариства гроші слати, коли маємо спосібність в місци дати на будову церкви, в котрій небудь громадї.

Виходить з того ясно, що як довго душпастирі будуть висилати колєктантів, так довго Товариство св. Ап. Петра не буде могло осягнути великого числа членів, отже не буде як потреба процвитати.

Розваживши процедуру колєкт, можна переконати ся, що тая процедура має много лихих сторін. На колєктантів зголошують ся звичайно люди шукаючі зарібку на утримане своє і родини і рахуючі, що зароблять тілько, щоби могли тим заробком навіть домашні довги і р жні тягари сплатити. Такі колєктанти годять ся звичайно на половину колєкти, т. є. половину того, що узбирають потручують собі яко нагороду, а другу половину відсилають до дотичної громади. Розуміє ся, такий поділ робить ся з датками записаними

до книжки, а що узбирають незаписаного до книжки, те зістає правдоподібно в кишені колєктантів. Отже при такій процедурі більша половина тих гроший, що дають люди на будову церкви, не іде на тую ціль, колиж тоті гроші, що вкладають ся до Товариства св. Ап. Петра, майже всї обертають ся на запомоги для будови церков.

Дальшою відворотною стороною процедури при колєкті єсть і ся обстанова, що колєктантів висилають найчастїйше заможнїйші громади і богатші церкви, маючі більшу протекцию і форсу, котрі могли би обійти ся без запомоги, а громади убогі, що потребують дуже запомоги, не мають протекциї і не мають відваги посилати колєктантів, догадуючи ся справедливо, що занадто велике число колєктантів в новійших часах по краю волочить ся, отже колєктанти могуть більше коштувати, як той прихід, що колєкта принесе.

Врешті, які инші многі надужитя дїють ся при тій процедурі збираня складок на церкви через колєктантів, не треба і описувати бо се загально відомі річи.

При запомогах удїлюваних з фондів Товариства св. Апостола Петра, не можуть дїяти ся нїякі надужитя, бо се Товариство єсть обовязане складати рахунки прилюдно перед ширшою суспільностию і вся суспільність має нагоду контролї та рахунків.

Товариство св. Ап. Петра не стоїть еще так сьвітло, як би воно повинно стояти, як се оказує ся з справоздань річних сего Товариства, а то задля того, що еще доси, з причин повисше сказаних, многі вірні, многі церкви, многі брацтва церковні або і громади, а навіть і декотрі душпастирі вагають ся вступити в члени сего Товариства. Помимо сего, Товариство се, приміром Філїя в Перемишли, за два роки удїлила по 500 кор. та 1000 кор. запомоги таким громадам, котрі вже счезали з лиця землї і котрі вже не мали надії, аби могли коли вибудувати собі свою нову церков, як н. пр. громада руска в Новім містї, деканату добромільского, або в Бахурцї, деканату бірчаньского, або і в Городятичах, деканату Судововишняньского.

Не знаю докладно, які запомоги і котрим церквам удїлили Товариства Львівскої і Станиславівскої диецезиї, але не сумнїваю ся, що ті Товавиства мусїли вже удїлити певних запомог таким громадам, котрі без тої запомоги і не помисли или би о будові нової церкви.

Але незаперечною правдою єсть се, що еще богато є таких убогих руских громад, котрі без запомоги не суть в силї вибудувати власними силами нову, хоть би найскромнїйшу церков для себе.

Суть громади гр. католиків на Буковинї, котрі доси у лат. костелах коморують (Богослуженя правлять); суть місточка в нашім краю, в котрих позістала еще мала купка греко-католиків, молить ся у нужденних церковцях, против величавих костелів лат. обряда, суть еще решткы гр.-кат. громад на границях Мазурів, котрі лише вспомин еще мають, що мали колись свої церкви, суть підупалі рускі громади. в котрих з поводу конечної потреби будова

нової церкви грозою утяжливої конкуренції і ріжні аґітації наклоняють людий до переходу на обряд лат. і грозять цїлковитим знищенєм церкви і орряда гр.-кат., всї такі громади можна уратувати для нашого гр.-кат. обряда тілько через удїленє запомога від Товариства св. Ап. Петра.

Треба знести отже звичай збираня складок на будови нових церков через колєктантів і друкованє численних відзивів до всїх парохій з блянкетами переказів почтових, що приносить непотрібні кошти.

Потреба, аби всї громади, церкви, брацтва церковні, котрі повинні одвітно доповнити свій устав і взагалї всї вірні численно вступали в члени Товариства св. Ап. Петра; тодї вистарчить, аби кожда убога громада лишє одно умотивованє поданє внесла до видїлу сего Товариства, а Товариство напевно буде в силї удїлити кождїсїнькій убогій рускій громадї запомогу на будову нової церкви, або на одвітне украшенє істнуючої церкви.

Душпастир з села.

З релїґійного житя.

Реформа правосл. рос церкви. Наколи відношенє католицкої церкви до держави або народу є подібне відношеню душі до тїла, тогди доперва таке відношенє відповідає гідности самої католицкої церкви і є єї ідеалом, а для самої держави або народа природною запорукою певного культурного розвою В противнім разї роздїл католицкої церкви від держави є обопільною шкодою з слїдуючою ріжницею: коли держава переслїдує католицку церкву тодї вона сама слабне і хилить ся до упадку; противно церква сим переслїдованєм гартуєсь, а навіть набирає більшої сили і стає витязем над самою державою. Се стверджує історія переслїдуваня церкви в перших віках м гучою римскою державою. Де одначе опіка держави доходить до сего, що церква Христова стає невільницею держави, а властиво самого уряду державного, тодї сама держава мусить розкладатись, а церква ослабнуви і тратити ту свою могучу духову силу, повагу і достоїньство Се послїдне знова стверджують найновійші події серед держави і церкви росийскої. Церкву грецку може справедливо уважати церква росийска матернею, бо їй завдячує початок і заснованє. З в дорванєм церкви материої більше в наслїдок личних непорозумінь і амбіциї Фотия і Керулярия, від церкви римскої і сама церков росийска, а властиво єї архиєреї і теольоґи непотрібно собі відорвалися від сего природного центра церкви Христа і Петрової скали. Місто точки опору в Римі, яку стратила роздїленєм ся від неї, пошукала і знайшла опір і опіку в правовірнім уряді росийскої держави, яка тодї зачала приходити до сили. Коли уряд росийский з Петром Великим на чолї став в повнім того слова

значінню сильною державою, так і зломив яку таку автономію церкви і зробив невільницею свого „государственного уряду".

Поневолене Христової церкви російською доржавою скінчилось, як найновійші події і революция показує, фатально для самого російского „самодержавя", а ще фатальнійше дли Христової церкви, яка з своєї ролї духовної провіднички зійшла і стала підніжком російского царизму з его розкладаючою ся бюрократиею. Кризис, який в наслїдок теперішної революції перебуває російске самодержавіе, показав цїлу неміч і безсильність російскої церкви і був рівночасно проблиском еї реформи в кождім напрямі. Як читаємо в церковних дневниках (Церк. Вѣст. 1906. № 1.), вже давно поневолена російска церква зітхала до сеї реформи, реформи коночної. (Події 1905 р. були хвилею перелому, рішаючим товчком сеї конечної реформи). Зітхала лише до сеї реформи, але поневолена „государственнымъ чиновникамъ" и „интересамъ государственнымъ" не мала спроможности зачати ся реформу. Доперва буря державносуспільна і реформу церкви, дотепер державної, витягнула з необходимою конечностию на дневний порядок Показалось справою актральною і пекучою помножити внутрішні сили церкви і піднести еї духовний авторитет.

Початок до великого дїла церковної реформи положено 9. сїчня 1905. „въ Комитетѣ Министровъ" під проводом президента Вітого і в присутности петерб. митрополита Антония.

Коли в сїм комітетї порішено розширене свободи релїгійної і толєранциї віроісповідань (особливо католицкого), так і на послїдок було предложено присутному Митроп. Антонию „высказать ся о необходимымъ измѣненіямъ въ положеніи русской Церкви" (Цер. Вѣст. 1906 стор. 8), що і зробив короткою запискою, яка особливо звернулась проти синодального „Оберпрокурора". І справедливо. Жерелом упадку церкви було еї поневолене державою в формі синод. оберпрокурора, який, яко державний урядник і заступник царя був властивою найвисшою головою російскої церкви. Доперва заткан м самого жерела упадку рос. церкви, себто приверненем належної їй автономії, мусїло бути першою основною вихідною точкою начатої реформи. І с равдї так сталось. Св Синод на засїданях своїх 15. 18. і 22. сїчня 1905 р. при участи лише секретаря об. прокурора, який подїляв погляди архиєреїв, виготовив проєкт автономічної управи російскої церкви собором епископів і признав необходимою конечностию скликати загальний рос. собор у Москву. Природна реакция із сторони рос. урядництва в своїх органах, як „Моск. Вѣд." „Рус. Дѣла" і „Гражд." хотїла стримати сю упляновану автономію церкви. Одначе манїфест конституцийний з 17. окт 1905 р. підпер ще більше плянованую автономічну управу церкви, а ослабив реакцийні забіги рос. урядництва і уряду, так, що сам крайний монархіст і „охранитель" Его К. П. Побідоносцев подав ся в димісию з уряду об. прокурора, а на Его місце, 20 окт,, назначений кн. А. Д. Оболеньский, чоловік ширших поглядів і сприяючий більше намірепій реформі. Як замічаєсь дневниками (Церк. Вѣст. 1906 № 1. стор. 10.) уступлене желїзного канцлера рос.

церкви було рішучим переломом в єї житю і переходом „отъ рабства къ свободѣ“, „отъ застоя къ движенію“. З Побідоносцем уступив єго секретар К. Ш. Шахматов, а місце єго заняв директор Остроумов. Вскорі і успіх показав ся такої зміни. Під впливом св синоду 27. грудня 1905 р. сам цар звернув ся власноручним рескриптом до головнїйшого члена Синоду петерб. Митропол. Антония. В своїм рескриптї признає конечну потребу реформи церкви, звиняєсь, чому перешкоджений війною, не міг скорше предложене бажанє реформ зачати. Наконець припоручає єму разом з митроп. московским Володимиром і киевским Флявіяном назначити день скликаня сего всїми вірними синами церкви ожиданого Собора.

Рівночасно згідно з царскою волею „Святѣйшій Синодъ“ рішив з початку 1906 р. оснувати при синодї осібну корпорацию зложену з представителїв єрархії церковної і других духовних і сьвіцких членів, знаних своїми ученими працями з поля теольогії, церковної історії, канонічного права і церк. практики.

По при сю головну і основну точку реформи начату самим синодом і архієреями не можна помунути і частних реформ, які вже по части були тут згадані. І так першою ластівкою реформи було виготоване комітетом міністрів 15. лютого 1905 р. знесенє заказу видавати св. Письмо на українській мові. Слїдував славний „указ“ 17. цьвітня 1905 о віротерпимости. Як доносить „Церк. Вѣстникъ“ (1906 р. № 1. стор. 10) сей указ не приніс значного ущербу для православия в корінній Росиї. Лиш на окраїнах полуд. западних Білороси, Литви, Волиня, Подоля і Холмщини, там народи „побуждаємые фанатичными пропагандистами католицизма“ десятками тисяч переходять до костелів. Пустїють цїлї приходи, особливо сумна судьба православних в польскім краю. По 17. цьвітня „католицизмъ тамъ буквально справлялъ свой тріумфъ“. Обороною православних особливо відзначив ся холмский вікарий Евлогій. В цїли лучшої оборони православія рішено відкрити осібну холмску катедру, основану єще 1223 р., а еп. Евлогій в осібній депутациї до Петербурга просив о адмінїстративне віддїленє холмского краю від Польщі.

Наконець 4. грудня 1905 р. закон о пресї і для церкви приніс нову важну і відрадну частну реформу — знесенє духовної цензури.

Послїднє улекшенє оживило духовну пресу. Статї в нїй писані стали теряти характер прежних урядових рапортів і почали показувати правдивий голос духовенства і свобідний осуд церковних біжучих актуальних справ. Вони показують, що в новий рік православне духовенство вступило з ясним понятєм о чекаючім єго завданю. Самі епископи рішились не ставити перешкод сему свобідному осудови церковних питань низшим духовенством. Що знова піднесло глибоке заінтересованє сим духовенством піднятими церковними питанями і збільшило число духовних видань. І так в дусї православної церкви має в Петербурзї видаватись журнал „Церковный Голосъ“. В Казани від 26. грудня 1905 р. почав виходити при казаньскій академії під редакциєю 3 професорів, тижневник „Церковно-Общественная Жизнь“. Подільске духовенство старало ся від

1. сїчня 1906 р. перемінити „Подольскія Епарх Вѣд.“ на дневник з научним місячним додатком.

„Владимірскія Епарх. Вѣд.“ мають виходити що неділї.

Рівнож поодинокі факти показують, що низше духовеньство сьвідоме своєї задачі і силою свого пастирского слова стримує темну масу від насиля і грабіжи хоч еще заходять випадки, а з тим арештованя парохів, які ложним толкованєм урядових указів нарід до рабунку підюджували.

Цїкаво наконець пізнати і суд духовеньства о своїм відношеню до полїтики, а специяльно з огляду на вибори в державну думу, висказуваний духовною печатию і на своїх нарадах. Яко характеристику такого суду вистарчить пізнати рішенє духовеньства ґуб. Омска, запавше на всресневих пастирских зборах, яке так звучить: „духовеньство не должно примикать ни къ одной опредѣленной политической партіи, а служить проводникомъ въ широкую массу вѣчнаго Христова ученія...“ С. С. С.

Перегляд часописий.

„Дїло“. В ч. 6. з с. р. читаємо звістку про нову часопись, що стала виходити в Станиславові („Воєвий Прапор“), читаємо, що єї програмою має бути: бороти ся за людскі і горожаньскі права, боронити Русь від нападів наших ворогів, будити народну самосьвідомість і. т. д. але анї словечком про те, що згадана часопись поставила в своїй програмі на першім місци о б о р о н у н а ш о ї с в. Ц е р к в и. Розуміє ся, се стало ся не через ошибку. Консеквенцию бачимо також в тім, що в тім самім числї, у вступній статї (З широкого сьвіта), подало „Дїло“ яко події ширшого значіня в послїдних часах майже виключно тілько прояви соціялістичного руху. Такі статї відповідали би до „Naprzod'u“, „Arbeiter Zeitung“ і „N. F. Presse“, якими „Дїло виключно дихає, але для рускої суспільности вони надто односторонні. — Як щось надзвичайного помістило „Дїло“ в. ч. 13. нотатку про майно римо-католицкої Церкви в Австриї, опускаючи тілько злобне закінченє „Буковини“ — „Блаженні убогі.“... Проти констатованя всяких фактів ми, розумієсь, нїчого не можемо мати, дивує нас лише, чому коли „Дїло“ не почислить гроші жидівским, хочби галицким мілїонерам і не скаже, як і на що вони тих гроший уживають, чи на такі цїли як Церква, чи на свої власні вигоди? — Про пастирский лист нашого Високопросьвященого Епископату нагадалось врешті також і „Дїло“ заговорити і то аж в трех числах (15, 16, і 19.). Про зміст тої статї поговоримо пізнїйше, тепер тілько скажемо те, що вона написана дуже „прихильно“ для нашого духовеньства... В. ч. 19.

жалуєсь предсїдателька „Кружка українських дївчат“ на слабе заінтересованє товаришок своїм товариством. Нам видить ся, що товаришки, в великій мірі доньки сьвященників мають годекуди слушність, що не інтересують ся товариством, яке стоїть в службі сосиялістичного „поступу“. Вже на послїдних осїнних зборах сего товариства у Львові скаржили ся лїпше думаючі товаришки на те, що видїлові стягають їх на збори і кажуть їм слухати плитких рефератів про... вільну любов. — Тенденцийну статю помістило „Дїло“ в. ч. 21 під заг. „Борба о церкву у Франції“. Фактичний стан річи представить ся читачам в найближшім числї „Ниви“ Цїкаво, як довго дадуть себе предплатники — сьвященники „Дїла“ так тенденцийно інформувати радикальним редакторам? — Не менше прихильною виявила себе редакция „Дїла“ для социялїстичного праглїня Франції в его борбі з Церквою також і в ч. 23.

„Галичанинъ“. В ч. 30 помістила редакция допись з провінції під заг. „До свѣдѣнія русскаго духовенства“, в якій автор (Дамовъ) говорить про переходи у нас з одного обряда на другий. Аби сей перехід улекшити, розумієсь з латиньства на наш обряд, радить автор зголошуватись вперед в старостві, що переступаєсь з обряда лат. на безконфесийність а відтак доперва з бесконфесийности на грецкий обряд. Процедура легка, практична і у нас подекуди навіть практикована, але противна християнській вірі і моральности. Таке зголошенє себе, хочби тілько на папери, але зголошенє публичне переходу на безконфесийність, сеж звичайна апостазия. Нехай хто инший вживає сего способу, як ему на се зізваляє его сумлїнє, але чи в тім рация, щоби і ми сего способу уживали? Вправдї у нас голосить ся, що в борбі з противником позволено уживати такого оружя, якого він уживає, хочби воно було і найнеморальнїйше, але такий погляд не христиньский, а поганьский. — Ч. 24. принесло нам інтересну під деяким зглядом статю одного сьвященика під заг. „Камо грядете?“ Автор говорить про всенародне віче і робить при сїй нагодї отсї вдачні помічення: Перед вічем в Народнім Домі відправлено в церкві Богослуженє на візванє помочи св. Духа, перед вічем на Високім Замку сего не зроблено. Саме віче на Високім Замку, помимо участи в нїм близько 400 сьвящеників, яких дїлом головно було отсе віче, мало закраску социялїстичну, бо коло самої президияльної трибуни повівала хоругов червона — социялїстична і доперва треба було енергічної інтервенції правительственного комісара, щоби се знамя червоних інтернационалів усунути. Дальше завважає дописуватель, що цїлком невмісне було допущенє до слова референтів социялїстів, коли віче скликала партия национал-демократична, а ми від себе еще додамо, допущенє до слова социялїстів передше, чим сьвящеників. Згадавши дальше про живу участь духовеньства в народнім житю, особливо в послїдних часах, кінчить автор дописи свої помічення отсею вірною і наскрізь правдивою увагою: „Вы трудитись а другіи пожинають плоды тѣхъ трудовъ“...

Пчілка, часопись видавана О. Шпитком, бувшим редактором „Дзвона“, містить в ч. 2. статейку „Соціялїстичний шовінїзм“, в якій автор виказує „вільнодумність“ польских соціялїстів в тім, що не хотять признати жидівської народности, назизаючи жидів тілько віроісповідною громадою. — В тім самім числї знаходимо також нови ку („Мурин, що плює долярама“), де в низкий спосіб з'огиджуєсь повагу сьвятійшою Отц . Згадавши про зроблене одним Американцем наведеного в заголовку дарунку, пише „Пчілка“ (часопись призначена для простолюдя) таке: Ідея американця не зовсїм ґустовна і мурин не конче надаєсь на прикрасу ватиканьских зборів. Але при такій користовности (100.000 долярів) не буде Св Отець зважати на естетику. Сто тисяч долярів, за таку суму позволено би в Римі муринови що иншого робити, не лише плювати.., Дивна річ тілько, що знаходять ся на сьвітї ще такі казакунї, що... доливають води до повної студнї!“ Так пише про голову Церкви той, що в торічнім 1. ч. „Дзвона“ прилюдно признавав ся до... правовірности.

Я. Л.

Бібліоґрафія.

Католицкий Всхід — орґан рускої католицкої богос. молодїжи. Рік 1906. Річник III. Випуск 1. Ціна 5 К. річно.

З правдивою приємностию взяв я до рук послїдний випуск „Католицкого Всходу“. Є то вислід поважної працї наших богословців. — Книжка (8 аркушів друку — великої вісїмки) заповнена цїла самими ріжнородними і займаючими працями. Заінтересоване справою велике — чого доказом поміщені працї звиж 20-ти молодих авторів. — Видко, що реформа семинарії, о котрій дехто не прихильно, а навіть злосливо відзивав ся, починає вже приносити свої добрі овочі.

Цїлий випуск можна поділити що до змісту на три части: 1. Поезиї, 2. наукові працї і 3 переводи.

Що до поезий то признам ся, що они мене звичайно нудять — бо звісна річ, що правдивих талантів на тім полї у нас дуже мало. Но ту я дуже мило — завів ся. Поезиї Івана Заверухи читають ся дуже займаючо — і мушу признати, що они суть окрасою видавництва. Цїкава єсть також праця про „Буддизм“ Іл. Кливака. — І у нас зачинає буддизм входити у моду, пропаґований деякими людьми з під соціялїстичного стягу. — Тож дуже на часї така розправа — бо з неї пізнаємо цїлу страшну консеквенцию фільозофії буддаїстичної.

То само треба сказати і о розправі В. Л. п. з. „Право патронату“.— Се „право“ то болячка на нашім церковнім і народнім

тілї, котру конечно треба вже раз з'оперувати. Тож всяка дискусия в тій справі єсть дуже пожадана.

Займаюча єсть також праця І. Пасїчиньского п. з. „Історичний огляд розвою церковного сьпіву на Руси". Особливо сьвященики — радо прочитають ту розправу — котра просьвітлює одну картину з нашого церковного житя. — І розправа Ст. Білиньского про „Іконостас" дуже цїкава; одно тілько можна ей закинути, то за мало старанна коректа Але той закид більше відносить ся до редакциї чим до автора. Приміром при більшій старанности коректи можна би було легко поминути таких помилок, як рїжні вміcто рівні, образів вміcто образів, Іоан Предтеча вміcто Іоан Евангелист. — Але ті малі похибки цїлости випуска нїчо не уймають, бо коли додати єще до того богатий віддїл бібліоґрафічний і перевід XI (конець) XII і XIII гомілиї св. Іоана Златоустого, то пізнаємо, як пожиточним може стати се видавництво як для нашої церкви взагалї, так і для просьвіти народної з окрема.

о. В. Лиско.

Як у сьвітї жити? або правила доброго виховання. Рускій молодїжи присьвятив Ю. Д. (-зерович). Відбитка з „Молодїжи". 1905 Тернопіль. (На окладї: Видавництво „Молодїжи" п. ред. Евг. Мандичевского. Тернопіль 1906). 182 ст. 12°.

Після слів присьвяти ся книжка призначена для рускої молодїжи і має за цїль: „подати головні, практичні вказівки гречности, ввічливости, приличности, чемности, без яких то прикмет молодий чоловік, вступаючий в сьвіт, обійтись не може, єсли не хоче почути прикрої догани, що він зле вихований, що він дивак, простак, або таки ґбур. Противно-ж, нема гарнїйшої похвали для молодця, як коли єго хвалять, що він добре вихований; бо хто є правдиво чемним і гречним, той певно має в душі своїй защіплені найлучші зразки всяких чеснот, котрих виразом є власне се єго добре виховане" (ст. 3 і сл.).

На се внутрене ублагороднене в імя християньскої любови Бога і людий, якої проявою зверхне поведене, книжка кладе головну вагу — і в сїм лежить ей велика моральна і педаґоґічна вартість. Бо наколиби приличне обходжене ся мало служити лишень для догодженя власній амбіциї, пустого приподобаня ся, хитрого вирахованя, воно булоби лишень зверхною полїтурою закриваючою перед очима сьвіта брак щирого серця, яке є підставою взаїмних відносин межи людьми. Книжка, яка подавалаби зверхну етикету, не оперту на основах християньскої морали, булаби для молодїжи прямо вбійчою, бо вчилаби хиба лишень всїх тонкостий фарисейства і більше нїчого. Длятого з всяким признанєм годить ся зазначити і похвалити сей християньский дух внутреної щирости, який пробиває ся скрізь у цїлій книжцї. Се впрочім само собою розуміє ся, коли зладив руский сьвященик.

У тринайцяти розділах, коротко і ясно написаних, суть узгляднені всї важнїйші обставини житя і стичности з людьми, почавши від личної появи а скінчивши на подорожи і переписцї і всюди подані практичні і здорові ради виявши ст. 60, е, і ст. 79, 7 кінець уступа) — як в таких обставинах належить прилично заховати ся. Спосіб виложеня предмету є лехкий і держаний в тонї більше дорадчуючім, чим приказуючім. Кожда часть зачинає ся коротеньким оглядом, у якім звичайно крию ть ся гарні реченя а за ним йдуть у коротких нумерованих уступах поодинокі ради і правила житевого поведеня. Для нашої молодїжи, якої велика часть задля свого суспільного положеня не може винести з дому цїлого досьвіду товариского житя, ся книжка є великим добродїйством і заслугує на щире поручене через педаґоґів, особливо через ОО. катихитів і настоятелїв наших бурс або інститутів для молодїжи.

Одно лишень треба еще примітити. Як з порівнаня виходить, ся книжка написана в цїлости на підставі конференций пок. директора епископского конвікту в Люксембурзї Івана Бернгарда Кріера, виданих п. т. Die Höflichkeit (6 Aufl. Freiburg, Herder 1904), хоть сего видавець нїде не зазначив, а в імя пошанованя чужої власности повинен був зробити. Сїй книжцї, се не пошкодилоби, тим більше, що є вже італїйский і мадярский переклад сих конференций. Та, на жаль, се у нас не першина.

О. Боцян.

О. Павло Штокалко. **Цьвіти Марії.** Поезиї в честь Матери Божої 1906. Львів, з друкарнї В. А. Шийковского. Накладом автора. 46 ст. мае 8°. ціна 75 сот. опр в пол. 1 к. 50 с.

Автор, молодий сьвященик, еще яко питомець — богословець помістив був у першім річнику „Католицкого Всходу“ (1904 р. ст. 152 — 59) свою збірку поезий — молитов в честь Пречистої Дївй, яка вийшла і окремою відбиткою п. т. „Радуй ся Маріе!“

У теперішних „Цьвітах“ він висьпівав в XVII-тьох піснях цїле житє Пресьвятої Дїви-Матери, від радісної вістки зісланої з неба Йоакимови і Аннї, аж до Успеня Пр. Богородицї. Поодинокі пісні суть або гарними поетичним малюнками та нїжними контемпляциями (як: Непорочне Зачатє, Імя Марії, В храмі, Нема місця для Марії!, Вифлеемска ніч, Пісня Марії), або лехкими оповіданями (як: Радісна вість, Рожджество Пр. Д. М., Воведене в храм, Благовіщене, Декрет Августа, Ірод, Успене), у всїх пробиває ся нїжність поетичного чутя, щирої побожности і теплої любови для Марії, Непорочно Зачатої. Цїлість, написана у формі контемпляцийної лїрики, викликує дуже миле враженє в душі читача. Особливою силою поетичного чутя визначають ся уступи: Дар для Марії (Засьпів), Непорочне Зачатє, В храмі, Благовіщене, Вифлеемска ніч.

Неодна з тих пісень, підложена під ноти, моглаби стати ся популярною піснию церковною.

О. Боцян.

ВСЯЧИНА.

Від Редакції. Численні домаганя наших читачів, як немепше також обильність надсиланого нам материялу, змушують нас збільшити, хоч серед року обем нашої часописи. Від тепер будемо видавати крім двох звичайних аркушів друку еще раз в місяць аркушевий додаток, з проповідями на неділї і сьвята слїдуючого місяця. Через те також підносимо річну цїну „Ниви“ з 6 корон на 8 корон і просимо тих читачів, що вже заплатили за часопись за сей рік, надіслати нам еще решту предплати. Думаємо, що мале підвисшене і так низкої предплати (з огляду передовсїм на дорожший в сїм роцї друк) не буде становити великої ріжниці для наших предплатників, тим паче, що збільшуємо рівночасно також і обем часописи. При сїй нагоді повторюємо нашу просьбу о зеднюване нам нових предплатників, бо тілько при більшім числї предплатників зможе удержатись і розвиватись „Нива“, яка має на цїли виключно тілько інтерес церкви і духовеньства.

До сего числа даємо еще пів аркуша проповідий, але з числом пятим буде вже цїлий аркуш.

До наших Читачів. Орґан посьвячений справам церквевним, орґан духовеньства тогди стане на своїй висотї, тогди сповняти — ме свою задачу, коли війде в тїсну лучність з своїми читачами, коли зможе розбудити загальне заінтересоване — тим самим, коли спровадить тїсну злуку ніж самими читачами і розбудить заінтересоване для справ, що нас лучать і для яких жиємо.

Нашим бажанєм, щоби „Нива“, одинокий орґан духовеньства станула на висотї своєї задачі.

Бажанєм нашим є, щоби орґан наш зміг дати нам образ житя, цїлої нашої Церкви, щоби він був зеркалом, в якому видні булиби наші і братів наших дїла, щоби став нам тепломіром, що вказувавби на стан нашого християньского житя.

В тій цїли отворили ми окрему шпальту в нашій часописи: „З релиґійного житя“. В нїй хочемо поміщувати важнїйші вістки з житя цїлої католицкої Церкви, тут будемо писати (і се головна цїль) про всякі прояви житя нашої Церкви — прояви нашої працї в винограді, що віддав нам сам Христос.

Тому кличемо до всїх Вас, ВП. Читачі! Займіть ся щиро Вашим орґаном, дїлом Вашим! Пожертвуйте єму троха любови,

а й праці певно не відмовите. І житя часописи додасьте і загальний інтерес розбудите і справі поможете.

З горячою просьбою до Вас, ВП. Читачі звертаємо ся

Присилайте нам дописи та звіти про все, щонебудь робить ся на церковній ниві. Звіти соборчиків, місий, шліть до нас. Про закладанє брацтв церковних, їх розцьвіт і трудности. Пишіть нам про суспільну працю духовеньства нашохо, єї успіхи або перепони й труди. Про Ваші орґанізациї політичні, про товариства просьвітні й економічні, про читальні та крамниці — про все пишіть.

Коли цвитуть, розвивають ся, з яких причин упадають, напишіть, та вискажіть свої гадки, бажаня, свої пляни і проєкти. Розкажіть про роботу ворожих Християньству елементів і єї утсіхи.

Сеж усе не лиш для Редакциї цінним материялом буде — але й дасть образ нашої праці, дасть вказівки другим як де і коли діло зачати, як єго повести, як лихови зарадити і пр. а неодному отворить очи і провчить, в чім саме лежить правдиво християньска робота.

Редакция.

Не занедбуймо справи! В теперішній проломовій хвили, коли нарід розрухав ся і упоминає ся о справедливу виборчу реформу, коли нема майже села, де би нарід не громадив ся на віча і збори, той нарід конечно потребує проводу; надзвичайно отже добра і догідна хвиля для руского духовеньства, той провід взяти в свої руки, до чого і спонукує послїдний лист пастирский руского епископату. Нарід сам просить і молить своїх душпастирів, щоби ними заняли ся, скликали віче і обяснили, о що річ іде; в деяких селах хлопи ходять як вівці без пастуха, бо їх власний душпастир не хоче ними заняти ся. Удають ся до сусїдних сьвящеників і ще добре, як сусїд їм поможе, але скільки то пізнїйше наріканя, а навіть скарг, що підкопує ся повагу у їх парохіян. А як їх не виручить сусїд? Люде беруть того, кого знайдуть і хто має охоту їх повести. Бо і щож люде мають иншого робити? Деякі з нас уміють лише нарікати, але дати провід принайменше своїм парохіянам, того боять ся (не знати чого?) або по просту лїнують ся! Забули слова Спасителя: „Милосердую о народї“. о. Гр.

Руска каса щаднича з обезпеченєм пупілярним капіталів. Довідуємось, що з днем 1. Мая с. р. отвираєть в Перемишли Руска каса щаднича з обезпеченєм пупілярним капіталів. Як далеко, сяглим є сей новий, наш здобуток, сьвідчить хочби фактъ, що о потрібну касу щадничу стараєсь від десяток лїт громада міста Львова і до тепер єще сего не узискала. Мілїони руских гроший, котрі мусїли бути обезпечені пупілярно і лежали в польских касах, тепер перейдуть в руску — і хосен з них в першій мірі буде іти для Русинів. (В самім Перемишли лешить руских гроший в польских інституциях понад три мілїони.)

Здобуток сей важнїйжий для Русинів, чим дві три ґімназиї або театр! Руска каса щаднича повстає заходом нашого Епископату з Впр. Митрополитом Андреєм на чолї.

З деканального соборчика. На соборчику деканальнім Станиславівского деканата, що відбув ся в Іванківці дня 24. жовтня 1905. зібраний клир по виголошеню реферату через о. Є. Ш. на тему: „Наші хиби“ ухвалив отсї резолюції:

I. Духовеньство дек. Станиславівского, зібране на соборі дек. в Іванківці дня 24. X. 1905., переняте вдячностию, почестию і любовию для свого Преосьвященного Архієрея Кир Григория, заявляє, що при Нім непохитно стоїть, стояти хоче і у всїх Єго змаганях поперати буде, а з всею рішучостию і обуренем відпирає всякі неумістні напасти по часописях против особи Їх Преосьвященьства.

II. Духовеньство дек. Станиславівского узнаючи з'єдинене (сконсолїдоване) своїх сил яко конечне, постановляє вписувати ся в члени тов. св. ап. Павла, ширити єго видання, а передовсїм предплачувати церковну часопись: „Ниву“ і вспирати еї морально.

III. Духовеньство дек. Станиславівского узнає за конечну потребу ширити між народом релїґійні книжочки, ґазети і видання ОО. Василиян у Жовкві і О. Джулиньского, закладати читальні і инші товариства в християньско-католицкім дусї, або істнуючі і дїлаючі в тім дусї вспирати.

IV. Духовеньство дек. Станиславівского узнає згідно з волею Їх Преосьвященьства конечну потребу устроюваня місий для народу і длятого постановляє в р. 1906. устроїти місию духовну в парохії Крехівці.

Цїкавий документ. L. 938/06. B... 21/I 1906. Do P. P. Michała i Zofii Tkacz w K... C. k Starostwo zezwala Kasce Tkacz, córce Michała i Zofii Tkacz, liczącej lat 13 (26/6 1893) na zawarcie związku małżeńskiego, a to na podstawie opinii c. k. lekarza powiatowego, stwierdzającej zupełną niezdolność do pracy Zofii Tkacz zaś zdolność do życia małżeńskiego Kaśki Tkacz. — C. k. Starosta G. — Ми від себе позволимо лише запримітити, що цивільний закон австрийский становить рік 14 скінчений, як для мущин, так і для женщин і не допускає виїмка: *si malitia supplet aetatem*. Гл. § 21 і § 48 К. У. Ц. — Декрет надв. канцелярії з 18. серпня 1831.

Жидівска революційна лїтература. В ч. 12. часописи „Der Wecker“, орґана „Бунда“, що виходить у Вильнї, поміщені інтересні цифри о розширеню лїтератури „Бунда“. За 10 місяцїв (в р. 1905) центральний комітет „Бунда“ випустив 2 міл. 8 тис. печатних листів і 8 чисел перподичного видання, кожде по 30.000 примірників. Кромі того в послїднім місяци видано 4 проклямації, кожда по 120.000 примірників. Для печатаня тої маси лїтератури „Бунд“ мав 5 центральних друкарень, в яких працювало постійно 22 людий. В тих друкарнях напечатано 1.626.225 проклямацій місцевих комітетів. Крім того введено

в Роспю до октобра 1905 зза границї 266 пуд. 10 фунт. літератури; протягом місяця привозилось пересїчно в Роспю 214 746 примірників брошур і 38.369 периодичних видань.

ПЕРЕПИСКА.

Вп. о. Т. Цар в Бер З присланих гроший записали ми 4 кор. за р. 1905. а 2 кор. на рік 1906. — Вп. о. Н. Сел. в Ян. Дістали — Вп. о. І. Пач в Пол. Ми критиків маємо за богато, нам потреба помочи. — Вп. о. І. Коц. в Тись. На сей рік прислали Ви вже 9 корон. — Вп. о. Вол. Ясен. в Рад. Прислані 3 кор. вписано яко посліплату за р. 1905. — Вп. о. Н. Кул в Зал. Коли недостає Вам яких чисел, то просимо зареклямувати зараз, бо відтак буде за пізно. — Вп. о. Н. Гер. в Леш Ми дійсно одержали від Вас 16. сїчня 1905 р. 6 кор. за рік 1904, а 16. сїчня 1906 р. 3 корон на рік 1906 В минувшім роцї ми висилали Вам якийсь час чаепись, а коли почта нам звернула кілька чисел з допиекою: не приймаєсь, ми залишили висилати, думаючи, що Вп. отець заплативши предплату за рік 1904. не хотять вже більше брати „Ниви“. Всї числа з сего року висилаємо Вам рівночасно. — Вп. І. Мих. в С. Вашої дописи годї нам помістити, бо вона цїла написана в надто „модерній“ формі. В поборюваню ворога не треба бути нїколи надто пристрастним і треба все заховувати християньску приличність. В нашій теперішній пресї панує вправдї в полемиці уличний тон, уживаєсь слів і форм неприличних, одним словом удичних, але чи і нам наслїдувати такий спосіб поступованя? Поборювати ворога, але чесно, поважно, прилично і предметово.

Розмова цьвітів, звісна товариска гра, вийшла накладом львівскої фірми „Кавчиньский і Оберский“, в укладї Дениса Сумика. Цїлість обнимає 60 картонових карток в двох краскаx, а на кождій картцї містить ся від 10 до 14 питань і відповідий. При укладї тих гадок автор дуже влучно вихіснував уривки з поезий руских поетів. „Розмова цьвітів“ коштує 1 К. 70 с. Адрес: Львів, ул. Короля Людвика 7.

Просимо о надсиланє залеглої предплати і о приєднюванє нам нових предплатників.

Видає і за редакцию відповідає свящ. **Ярослав Левицкий.**
З друкарнї Народової (Манецких), Львів.

Ч. 5. Львів, 1. марта 1906. Рік III.

Бібліотека наукового товариства імени ШЕВЧЕНКА.

Нива

ЧАСОПИСЬ ПОСЬВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

Виходить 1-го і 15-го кождого місяця.

Передплата річна 8 кор. піврічна 4 кор.
Поодиноке число 40 сот.

Адрес редакциї і адміністрациї:
Львів, площа св. Юра ч. 5.

„Дїло“ про пастирский лист нашого Епископату.

В послїднім числї „Ниви“ обіцяли ми обширнїйшу відповідь на цїкавї статї „Дїла“, обговорюючі збірний пастирский лист наших Владик.

Від появи тих статій минуло вже більше як два тижнї, та тимсамим здавалоб ся злишним відгребувати із забутя ті привялі вже цьвітки соціялїстичної мудрости; всеж таки годї лишити їх без відповіди — хоч се вже трохи припізнене, — бо інакше моглоб тим панам здавати ся, що їх хитронці не викликали жадної реакциї.

Ми вже в 3 ч. „Ниви“ сказали, що „Дїло“ стоїть супротив важної енунціяції нашого Епископату в дуже немилій альтернативі: тяжко було ему помістити згаданий лист цїлий без коментарів, бо читачі моглиб посудити редакцію о клирикалїзм, а додавати знов ясні і щирі коментарі — бачите — якось також не дуже практично; ще якийсь час вказаним є не дуже дразнити „клирикалів“.

„Дїлу“ булоби найвигіднїйше промовчати ту немилу подію; однак загальна опінїя вже надто натискала на панів редакторів, — всїж преціньхотїли вже раз почути „міродайну“ гадку також нашого найбільшого орґану, тим більше, що й вся чужа преса живо заінтересувалась виступом нашого Епископату. Тому треба було вкінци якось рішитись.

І ось як робить „Дїло“.

Проволоку поміщеня пастирского листу оправдує воно досить наївно тим, що „годї було (се) на разї зробити через великий наплив біжучого матеріялу з всїляких віч і зборів“ — ка-

жемо — наївно, бож кождий, хоч трохи думаючий видить наглядно, що чейже-ж так важна енунціяція руского Епископату певно важнїйша, як звіт з одного там або другого віча. В таке оправданє хиба дурний повірить Судячи по напрямі „Дїла“ та его „щирости і прихильности“ для Церкви і еї науки, видимо правдиву причину такого поступованя в тім, що шановна редакция таким іґнорованєм хотїла лишень обнизити в публичній опінії значінє сего посланія, та по просту відвернути від него увагу загалу.

Приперте до стїни мусїло „Дїло“ вкінци обізватись, але заговорило — як можна було сподїватись — хитро, нещиро, але і невдачно, бо мало за твердий оріх до згриженя....

В першій статї п. з. „Напасть на гладкій дорозї“ (ч. 15) воно звертаєсь против напастий польских часописий на наших Владик (що за великодушність!), але цїла та апольоґія якась вимушена і неясна. Вже в другій статї під таким самим заголовком в ч. 16, де ходить головно о те, як повинні сьвященики розуміти зміст посланія, говорить вже більше ясно, бо вже певнїйше і виразнїйше стоїть на с в о ї м ґрунтї.

Тут поучуєсь сьвящеників, як повинні розуміти слова листу, що „церкви не вільно надуживати для цїлий партійних“. Отже — учить нас „Дїло“ — не належить тут розуміти политики „в найширшім, найбільше ідеальнім змислї“, але противно, є обовязком сьвященика, „обовязком сторожа горожаньскої і суспільної моралї потягати до одвічальности навіть в церкві тих, що за миску сочевицї продають громадске добро і народні права та деморалїзують в той спосіб цїлу громаду, приносячи шкоду цїлій рускій суспільности“.

Певна річ, що обовязком сьвященика, сторожа моралї есть не лишень теоретично учити, що добре а що зле, але він все мусить мати перед очима конкретне житє та осуджувати після засад христіяньскої моралї також поступки своїх парохіян і в житю суспільнім та политичнім. В тім згляді можемо запевнити „Дїло“, що той уступ пастирского листу ми зрозуміли і без его поясненя добре, та поступаючи в дусї рад наших Владик, коли прийдесь нам в ц е р к в і потягати до одвічальности „тих що за миску сочевицї продають громадске добро“, будемо дуже а дуже осторожні і певно не так скоро рішимо ся на нетактовність, якби може собі „Дїло“ сего бажало..

Але прошу не думати, що „Дїлу“ розходить ся лиш о те, щоб успокоїти занадто шкрупулятних сьвящеників: йдїм лиш слїдом его арґументациї, а побачимо, до якої воно доходить конклюзиї.

Навязуючи до слів перестороги Епископів, щоб церкви не надуживати до цїлий партійних, пише „Дїло“ так: „І годї не признати рациї в тім напрямі відзивови епископів, бо вже бували спорадичні случаї, що деякі сьвященики... нападали на „радикалів“ (sic.), що преціньо до церкви не належить (?) і викликує в громадї роздор і огірченє — так проти церкви як і того, котрий еї репрезентує“.

От і бачите, що з такою консеквенцією, як два а два є чотири, виходить, що після того, як появилось збірне письмо Епископату, не вільно вже більше сьвященикам в церкві виступати против радикалів! Не знаємо тілько, чи такою льоґікою хотїло „Дїло“ зробити прислугу товаришам-радикалам, чи попросто закпити собі з Владик?

В такий глумливий спосіб доказує „Дїло“ із слів посланія абсурд, що радикали — то лишень партія полїтична, а против партії по словам Владик) в церкві виступати не вільно. Радикали, — мої панове, — то не лишень партія полїтична; на їх прапорі написані кличі, котрі на кождім кроцї входять в колїзію з наукою католицкої Церкви і проте нашим обовязком есть з ними і в церкві боротись, та й усе хитре мудруване „Дїла“ не відстрашить нас від тої борби.

Рівнож баламутно і нельоґічно накручує „Дїло“ ради пастирского листу, апліґуючи їх в поступованю нашім супроти дїяльности латиньского духовеньства. „Полїтику—каже „Дїло“—навіть дуже пристрастну і неморальну (підчеркуємо се слово—Ред.) веде значна часть латиньского духовеньства“ Супротив того цїлком справедливо зазначує „Дїло“ потребу працї і на области полїтичній, але кілька стрічок дальше, — забуваючи, що вище назвало ту полїтику латиньского духовеньства неморальною, каже без церемонії: „Ми наших противників поборемо тілько їх власним, рівним (!) оружієм, і тому не можемо бавити ся в зле поняту чистоту“. Та если маємо їх побивати рівним т. з. неморальним оружієм, о якжеж може бути ще квестія що до чистоти?... Виходить цїлком ясно, що як наші противники ведуть борбу средствами неморальними, то і ми робім так само; однак до тої вищої моралї „Дїла“ ми ще не вспіли додуматись...

Зі свого боку можемо успокоїти „Дїло“ та запевнити, що маємо ще надто много средств моральних до осягненя наших цїлий в борбі з латинїзацією та й борбу ту поведемо успішнїйше не уживаючи неморального оружія наших противників. Аджеж власне через те тратять на повазї та утрудняють собі свою негідну працю ті латиньскі сьвященики, котрі воюють средствами неморальними. При збільшеній ревности з нашого боку надто ярко відбиває цїла погань мерзскої роботи таких людий, що надуживають св. Церкви до негідних шовіністичних цїлий.

Поробивши в той спосіб свої коректури до письма Владик і виложивши, як властиво повинні сьвященики розуміти Христові закони моральні, „Дїло“ попирає свої мудрованя ще й тим, „що і Церков не все стоїть осторонь від борби силою“. Не хочемо зачинати полеміки на темат: чи і о скілько та фраза „Дїла“ оправдана, — дискусия на той темат — ужию вираженя „Дїла“ завела-б нас задалеко; піднесу лишень то кінцеве твердженє, де християньству, а „специяльно католицкій Церкві“ закидаєсь, що вони богато завдячують і „ненависти до противника“ і розбуджуваню пристрастий і борбі оружній, — фактам

котрих по думцї „Дїла“ ніхто не змиє, бо сї факти заповнюють значну часть сторінок вселюдскої історії.

Щоби Церков католицка вела коли свою пропаґанду так неморальними средствами, як „ненавистию до противника і розбуджуванєм пристрастий“, — сего ще ні один поважний історик Церкви не сьмів сказати; такі клевети можуть кидати тілько вороги Церкви, соціялїсти — чи они з „Naprzod-у“ чи з „Дїла“.

В ч. 19. в статї: „З письма наших Владик“ „Дїло вже сильнїйше вдаряє на тих Владик, критикуючи ті місця, де они говорять про відношенє духовеньства до „народної полїтики“, але на той темат поговоримо в слїдуючім числї „Ниви“ троха обширнїйше.

с. с. с.

ІСТОРИЯ
Церковної Унії на Буковинї
від початку єї заснованя аж до 1901 року.

Написав Крилош. **Іван Ших,** руский Віденьскиї парох.

(4. Продовженє).

В роцї 1819 відійшов сотрудник черновецкий Василий Терлецкий до Шибеника в Дальмациї на катихита при педаґоґії, а Воєвідка до Галичини єще в роцї 1818. На місце послїдного прийшов до Качики Бурачиньский, а в р. 1819 Юлїян Колодницкий. В Сучаві провадив через короткий час душпастирство руский сьвященик Николай Верещиньский, який завідував також і Качикою. По відходї Верещиньского прийшов до Сучави в р. 1821 о. Теодор Максимович, спершу яко катихит школи головної, відтак обіймив він адмінїстрацию лат. сучавскої парохії, котру провадив через півчетверта року; а коли в р. 1826 креовано в Сучаві руско-кат. парохію, став він першим сучавским парохом.

Між актами сучавскої парохії не подибую анї одної записки, анї одного акту парохіяльного з часів Іполита Колодницкого, Верещиньского і Юлїяна Колодницкого, котрий з Качики ex currendo завідував Сучавою; хоть знов в актах деканальних стоїть записано, що згадані сьвященики висилали до деканату копії метрик, робили викази парохіян і кореспондували з урядами.

В р. 1818 призначила консистория на представленє декана боков., щоби руско-кат. буков. парохіяни з Дзвинячки, Крищатика, Прилипча, Луки і Костриківки удавались в дїлах духовних до руского пароха залїщицкого, з Бабина, Борівців і Кисилева до пароха серафинецкого, з Южинця, Малатинців і Хлївешт до пароха із Стецови, а з Неполоківців, Гаврилешт, Іванківців і Вашковець до пароха снятиньского.

Як з повисшого видко, не легко приходилось руско-кат. поселенцям буковиньским добиватись своїх віроісповідних прав; а роки минали, заки правительство нагадалось заснувати яку душпастирску стацию. Аж згодом, коли именно в р. 1832 начислено при списї людности 46.271 Унїятів на Буковинї (протокол декапальний дня 15. декембра р. 1832, Ч. 387) предложила львівска ґубернїя цїсареви новий плян реґуляциїний буков. руско-кат. приходів, котрий зістав з деякими змінами силою придворного декрету з дня 9. августа року 1833, Ч. 19118 нотверджений і дослова так звучить:

Lemberger gr -kat. Metropolit. Consistorium Nro 53580.

Nach dem herabgelang en h. Hofkanzleidekrete vom 9. August Zl. 19118 d. J. haben S. Majestät mit al. h. Entschliessung vom 31. Juli d. J. die Anträge zu einer provisorischen Regulirung der Seelsorge für die gr.-kath. Glaubensgenossen in der Bukovina mit einigen Modifikationen zu genehmigen geruht, in Folge dessen folgendes eröffnet und verfügt wird:

1-tens. Die vorgeschlagene Eintheilung dieser provisorischen Seelsorge in 14 Sprengel wurde so wie der angetragene Sitz der Seelsorger u. die Wahl der Örter für die Pfarrkirchen bestättigt nur bezüglich des Sprengels Łużan wurde nicht der Ort Łużan, sondern, nach dem Antrage des Guberniums, Kotzman zum Sitze der Pfarrkirche bestimmt.

Die Bestimmung der Filialbezirke u. die Zuweisung der einzelnen Ortschaften zu den Filialbezirken wurde ebenfalls genehmigt, doch hiesichtlich der Erbauung der Filialkirchen u. Pfarrkirchen, wo sie noch nicht bestehen, anbefohlen, sich nach jenen Bestimmungen zu richten, die ad 3. vorkommen werden.

2-tens. Da die 4 Sprengel zu Czernowitz, Hliboka, Suczawa u. Kaczyka bereits ihre Seelsorger haben, so sei sich dermal auf die Anstellung von 10 Local-Kuraten bei den Localien-Kirchen der 10 übrigen Sprengel zu beschränken. Es werden für diese Sprengel ohne Ausnahme bloss Lokalkapläne bestimmt, weil erst dann, wenn der Seelsorger den Sprengel zur Pastorirung übernommen haben, sich in der Folge die Zahl der gr.-kath. Glaubensgenossen im Sprengel näher zeigen u. auf dem Grunde des diesfälligen Ergebnisses bestimmen lassen wird, ob deren Zahl so gross sein wird, dass der Seelsorge Vorsteher zu dem Range eines Pfarrers zu erheben u. ihm ein Cooperator beyzugeben sey. Nur bezüglich des Sprengels zu Czernowitz wurde a. h. genehmigt, dass dem dortigen Pfarrer dermahl schon ein Kaplan beigegeben werde.

Es werden daher diesemgemäss in der Bucovina folgende 14 Seelsorge-Sprengel mit den nachfolgend angeführten Filial-Bezirken und Ortschaften zu bestehen haben:

I. Pfarre zu Czernowitz

mit einem Pfarrer u. einem Cooperator, deren bei der Sitz in Czernowitz ist. Dieser Sprengel wird i 4 Bezirke eingetheilt.

a) Bezirk Czernowitz mit den Ortschaften Klokuczka, Kaliczanka, Rosch, alt Horecze, Ludi Horecze, Biała, Rewna, Burdej, Hlinica, Draczynec u. Broschkoutz.

b) Bezirk Kuczurmare mit Wołoka, Korowia, Michalcze, Kamenna.
c) Mołodia mit Czahor, Ostrica, Curyn, Mamornica, Lukawica, Kotulbański.
d) Storożynec Panka, Ropcze, Dordaneszty, Karapcziw, Komareszty, Fontinica, Żadowa.

II. Pfarre zu Suczawa
mit einen Pfarrer in 3 Bezirke eingetheilt.

a) Suczawa mit St. Illie, Teszoutz, Mitoka, Lisaura, Lipostie, Itzkany, Skeja, Buniske, Michoweny, Teodoreszty, Parhoutz, Kostyna, Strojeszty, Solonetz bei Kapri, Zachareszty, Liteny, Joseffalva.
b) Bosancze, Ujdeszty, Rusplawalar, Manastiora, Sekuryczeny, Reuseny, Chiliszeny, Bunesztie, Gracka.
c) Jakobeszty mit Słobodzija, Mileszoutz, Danila, Mericeja, Hatna, Dermaneszty, Petroutz Mitoka, Dragomirna, Graniczeszty, Istensegets, Romaneszty, Gawreny, Kalineszty bei Inaki und Kalineszty bei Kuparenko.

III. Lokal-Kaplanei zu Sadagóra
mit 1 Lokalkaplan in 3 Bezirke eingetheilt.

a) Sadagora der Sitz des Kaplans mit Zadobrówka, Szubranec, Szeroutz, Słobodka, Rohozna, Lenczesztie, Biała caale, alt Zuczka, neu Zuczka, Buda, Mahala und Kotulostrica.
b) Rarancze mit Słobodzija rarancze, Toporoutz, Czernawka.
c) Bojan mit Lehuczeny, Strojistie, Nowoselica, Gagolina.

IV. Lokal-Kaplanei Pohorloutz
im 1 Lokalkaplan in 2 Bezirke eingetheilt.

a) Pohorloutz der Sitz des Seelsorgers mit Okna, Czarny potok, Onut, Samuszyn, Mosoriwka, Mitkow, Brodok, Doroszoutz, Wasyliw, Czunkow, Toutry.
b) Kuczurmik mit Werboutz, Jurkoutz, Dobronoutz, Bojanczuk, Horoszoutz, Wasloutz u. Walawa.

V. Lokal-Kaplanei Zastawna
mit 1 Lokalkaplan zu Zastawna eingetheilt in 2 Bezirk.

a) Zastawna, Kuleutz, Repużyneć, Kryszczatyk, Dzwiniaczka, Kostryżowka, Kadobeszty, Werenczanka.
b) Boroutz mit Prelipcze, Łuka, Babin, Kisilew, Szyszkoutz, Jużynec u. Malatynce.

VI. Lokalkaplanei zu Kotzman
mit 1 Lokalkaplan zu Kotzman in 2 Bezirke eingetheilt.

a) Kotzman, Suchowerchow, Kliwodyn, Dawideszty, Łaszkiwka, Witelowka, Oszychliby, Iwankoutz, Hawryłeszty, Chliweszty.
b) Łużany, Mamajeszty, Szypyneć, Duboutz Berhomet, Rewakoutz, Piadykoutz, Nepołokoutz u. Oroszeny.

VII. Lokalkaplanei zu Waszkoutz am Czeremosz
mit 1 Lokalkaplan zu Waszkoutz in 2 Bezirke eingetheilt.

a) Waszkoutz mit Banila, Słobodzija, Zamostie, Zeleneu cum attinentiis, Wilawcze, Karapcziu, Wołoka, Czertorija, Berbesztie, Kalujesztie.
b) Stanestie ober u. unter Kosteszty, Bobeszty, Ostra u. Kabeszty.

VII. Lokalkaplanei zu Wiżnitz

mit 1 Lokalkaplan zu Wiżnitz bestehend aus den Ortschaften Wiżnitz cum attinentiis Ispas, Milijew, Berhomet, Mihowa, Lukawec, Meżybrod, Podzacharycz u. Rostoki.

IX. Lokalkaplanei zu Putilla

mit 1 Lokalkaplan zu Putilla u. hiezu die Ortschaften Putilla cum attinentiis, Petrischeny, Uscie-Putilla, mit Mariniczeny u. Speczeny, Dołhopołe, Koniatice, Jabłonica, Dychtynec, Stebnik, Seletyn, Nesipitul, Baltin, Płoska, Ropcze, Ulma, Sadka.

X. Lokalkaplanei zu Hliboka

mit 1 Lokalkaplan in 3 Bezirke ingetheilt.

a) Hliboka der Sitz des Lokalkaplans, dann Prosekareny, Petryczanka, Tereszeny, Mihuczeny cum attinentiis Preworokie, Opriszeny, Sterczy, oben Słobodzija, Terebleszty, Gerboutz, Sinoutz u. Staneszty.

b) Petroutz, Suczaweny, Korczeszty, Kupka, Kamenka, Czerepkoutz, Wołczynec.

c) Krasna, Czudyn, Budenitz, Baniła, Dawideny, Czeresz, Opajetz u. Jeżeszty.

XI. Lokalkaplanei Sereth

mit 1 Lokalkaplan zu Sereth eingetheilt in 2 Bezirke.

a) Sereth, St. Onufri, Draguszeny, Negostina, Waszkontz am Sereth, Bahryneszty, unter Sinoutz, Rogożeszty, Kindeszty, Kalineszty, Muszenica, Baince, Banczeszty.

b) Balkoutz, Laudonfalva, Kalafindestie, Szerboutz, Botuszanica, Rudeszty, Gropana, Hadikfalva, Tomeszty, Warnitza, Klimoutz.

XII. Lokalkaplanei zu Radautz

mit 1 Lokalkaplan zu Radautz in 2 Bezirke eingetheilt.

a) Radautz, Andreasfalva, Satulmare, Horodnik, Badeutz, Fratautz, alt u. neu Bilka Burla, Mileszoutz u. Wołowec.

b) Wikow ober u. unter, Woytynel, Straża u. Pietna.

XIII. Lokalkaplanei zu moldauisch Kimpolung

mit 1 Lokalkaplan in Kimpolung in 3 Bezirken eingetheilt.

a) mold. Kimpolung, Sadowa, Fundul-moldavi, Ulma, Megaritza, Pożorita, Louisenthal, Wama, Formosa mit Teja, Ruspebou, Arsiel, Watra moldavitza, Russ-moldavitza, Czumorna, Guramagusza, Ardziel, Dzemini, Ostra, Slatisza, Stulpikany, Negrilassa.

b) Kirlibaba, Szipot, Izwor, Luczina, Bobejka, Bistriczowek, Moldawa Sarata, Briaza, Bonic, Groppa, Korczeskul.

c) Jakobeny, Valeputna, Czokanestie, Dorna-Watra, Dorna-Kaadreny, Pojana-Stampi.

XIV. Lokalkaplanei Kaczyka

mit 1 Lokalkaplan zu Kaczyka eingetheilt in 3 Bezirke.

a) Kaczyka, Solonec, Komanestie, Pottoschany, Keszwana, Bałaczana, ober u unter Perteszty, Pojeny, Braska, Illischestie, Stupka, Ludihumora.

b) Glitt, Solka, Arbora, Jazłowce, Mardżina, Suczawica, Fürstenthal.

c) Gurahumora, Kloster Humora, Woronec, Bukszoja, Kapokimpolui, Dragojestie, Łukaczestie, Mazanajestie, Steschereny, Kozlata, Kapokodrului, Baltinossa, Berkischestie, Doroftea, Brajestie, Korlaczella, Bajaszestie, Stanitestie, Valesanka.

Da in allen jenen Örtern, welche zum Sitze der g. k. Kuratgeistlichen in der Bucovina hier nachbestimmt wurden, ausser Putila, lat Kirchen bestehen, so werden die gr. kt. Seelsorger, wenn nicht eigene Kirche daselbst für dieselben bestehen, welche bisher nur in Czernowitz, Pohorloutz Hliboka der Fall ist, der Gottesdienst u. die sonstigen geistlichen Funktionen in den lat. Kirchen erhalten Das Lemberger lat. Consistorium wird beauftragt, die Buk. lat. Kuratgeistlichkeit hernach anzuweisen u. das g. k. Metr. Konsistorium hat seinerseits die g. k. Kuratgeistlichen in der Bucovina welche in diese Lage kommen, zu einen bescheidenen u. friedlichen Einverständniss mit der dortigen lat. Kuratgeistlichkeit anzuweisen.

3-tens. Nach dem ausdrücklichen Befehle Seiner Majestät ist die Regulierung u. Besetzung des Sprengels v. Putilla vorzugsweise u. ohne Vorzug vorzunehmen u. bedeutet werden, dass wenn es sich bei der näheren Erhebung zeigen zollte, dass für dieseu Sprengel die Anstellung eines Pfarrers mit einem Cooperator ein dringendes Bedürfniss ist, wegen Erhebung dieser provisorischen Lokalkaplanei zu einer Pfarre u. der Beigebung eines Cooperators ein eigener Antrag zu erstatten sein werde.

In dieser Beziehung wird dem Buc. k. Kreisamte, unter Einem aufgetragen, zu Putilla sogleich eine Ubikation (gegen Miethe) auszumitteln, welche zur Abhaltung des gr. kt. Gottesdienstes zu Putilla für so lange anwendbar ist, bis eine neue Kirche erbaut werden wird — ebenso eine angemessene, so viel möglich competente Wohnung für den zu bestimmenden Lokalkaplan vorzusehen, und das Resultat dieser beiden Miethverhandlungen auf das schleinigste anzuzeigen, damit sodann zur Besetzung dieser Kurazie geschritten werden könne, worüber dem Consistorium dann das Weitere eröffnet werden wird.

Die in Antrag gebrachte Errichtung von Kapellen in den Filial-Bezirken zu Ustieputilla u. Płoska zu Kuczurmare, Witkow, Glitt und Bosancze wurde für dermahl abgelehnt u. bedeutet, dass dieses später u. allmächtig zur Verhandlung u. zur Ausführung gebracht werden könne, wenn die eigene Seelsorger, nachdem sie die Bedürfnisse ihres Sprengels und die Zahl ihrer Glaubensgenossen kennen gelehrt haben, hiezu nähere Aufklärungen liefern und die Fonde mit den erforderlichen Geldmitteln werden versehen werden können. Das Gleiche gelte auch hinsichtlich der Erbauung eigenen Kirchen für die übrigen Sprengel wo solche noch nicht bestehen.

Wenn übrigene Kosten für Kirchen-Gebäude ohne Anspruch auf einen öffentlichen Fond, bestritten werden können, so würde das Gubernium ermächtigt, im Einverständnisse mit dem Ordinariate die Bewilligung hiezu zu ertheilen, und die entsprechenden Anordnungen zu erlassen. Es wird daher hauptsächlich von einer zweckmässigen Einwirkung des Consistoriums auf die Kuratgei-

stlichkeit u. v. derselben auf die Glaubensgenossen in ihrem Sprengel abhängen, frommen Eifer zu erregen, zur Errichtung von Kirchen aufzumuntern u. dadurch zu erzielen, dass die Zahl der Kirchen für die gr. kt. Glaubensgenossen in der Bucovina sich schneller vermehren, als es erfolgen kann, wenn den Kostenaufwand hiezu bloss v. Seite des Staatsschatzes bestritten werden sollte.

4-tens. Die Bezüge der neu zu kreirenden Lokal Kapläne werden bestimmt:

a) an Gehalt jährlich . . .	300	fr. Cm.
b) für den Kirchendiener jährlich .	50	fr. Cm.
c) für Kirchenauslagen jährlich .	70	fr. Cm.
d) an Grundreluition jährlich . .	80	fr. Cm.
Zusammen .	500	fr. Cm. jährl.

Die Grundreluition v. 80 fr. C. M. jährlich ist bestimmt zur Erhaltung der Pferde, um die Reisen im eigenen Sprengel vornehmen zu können, daher vom 1. October dieses Jahres angefangen, weiter hin, weder v. den in der Bucovina schon bestehenden, noch v. den dort noch anzustellenden Seelsorgern ohne Unterschied, Reisekostenaufrechnungen nicht mehr stattfinden dürfen. Ins ferne jedoch ein Seelsorger ausser seinem eigenen, einen fremden Sprengel in Administration erhält, haben Seine Majestät das angetragene Reisenpauschale mit 1 fl. 40 x. C. M. wöchentlich für die Reisen in dem fremden Sprengel zu genehmigen geruht.

Es tretten daher jene hierortigen diessfälligen Bestimmungen wieder in ihre wolle Wirksamkeit, welche mit hierortiger Verordnung vom 20. März 1832 Zl. 594 provisorisch festgesezt, u. nur einstweilig, u. z. bis zur Herablangung dieser a. h. Entschliessung mit hierortigen Verordnung vom 28. Dezember vor. J. Zl. 72.470 sistirt wurden.

Das Consistorium hat daher die Buk. g. k. Kuratgeistlichkeit sogleich in die Kenntniss zu setzen u. selbst dasjenige zu beachten u. zu befolgen, was demselben in dieser Beziehung mit der erst bezogenen h. a. Verordnung laufend. J. Zahl 594 ex 1832 angeordnet worden ist.

5. Da die Seelsorger Anspruch auf ein Naturalquatier haben, in keinem der zum Sitze der neuen Lokalkapläne bestimmten Orte aber, ein solches für dieselben besteht, und auch sobald nicht erbaut werden kann, weil diese ganze Eintheilung nur provisorisch ist, so haben Seine Majestät zu bewilligen geruht, dass dort, wo kein Naturalquatir für dieselben vo handen ist, den Seelsorgern ein Aequivalent zu theil werde, u. bestimmt, dass dieses Quatiergeld für jeden Ort besonders mit Rüchsicht auf die eigenthümlichen Verhältnisse desselben, in der Maasa, wie es der Miethzins einer competenten Wohnung fordert, ausgemittelt, u. dem Seelsorger verabfolgt werde, wobey zugleich bodeutet werde, dass für den Fall, als der Seelsorger die Einräumung eines Naturalquatiers dem Miethzinse vorziehen u. ersteres ansuchen sollte, es die Obliegenheit der politischen Behörde bleibe, solches im zu verschaffen, sohin dort, wo kein eigenes Wohnhaus besteht, dasselbe miethweise aufzubringen.

Es wird in dieser Beziehung dem Buc. Kreisamte aufgetragen, für jeden dieser 10 Orte, wo die neuen Lokalkaplaneien errichtet werden, den angemessenen Miethzins nach obigen Andeutungen auszumitteln u. hierüber binnen 2 Monaten die Anzeige zu erstatten.

Die Bestimmungen hierüber werden dem Consistorium eingetheilt werden, dessen Sache es sein wird, von jedem neu ernannt werdenden Lokalkaplane die Erklärung abzufordern, ob er diesen Miethzins annehmen o. die Einräumung eines Naturalquatiers vorziehe, wobey jedoch einem jeden zu bedeuten seyn wird, dass er sich mit Naturalquatieren in jener Art begnügen müsse wie die Lokalverhältnisse solche darbiethen, denn v. Adaptierungen o. Baulichkeiten auf Kosten der öffentlichen Fondes könne durchaus keine Rede sein: diese Erklärungen werden dann hieher vorzulegen sein. Wenn das Consistorium bezüglich der Station Putilla die ad 3 und bezüglich der übrigen Stationen die ad 5 berührten Daten erhalten haben wird, hat dasselbe, zur Besetzung dieser Lokal-Kaplaneien die Concurse auszuschreiben, in selben die Bezüge, welche jedem Seelsorger zugedacht sind zu erwähnen, hierüber die Anzeige mit Angabe der Concurs-Termine zu erstatten und nach Ablauf dieser Termine die Besetzungs-Vorschläge unverweilt hieher vorzulegen.

Lemberg, am 6. September 1833.

Stutterheim

Wasilewski.

(Далї буде).

ВОЛОДИМИР СОЛОВЄВ

РОСИЯ І ВСЕЛЕНЬСКА ЦЕРКОВ

[Vladimir Soloviev. La Russie et l' Eglise universelle]

Переклав

Сьвщ. Володимир Герасимович.

ПЕРША ЧАСТИНА.

ПОЛОЖЕНЄ РЕЛЇҐІЇ РОСИЇ І ХРИСТИЯНЬСКОГО СХОДУ

(3. Продовженє.)

Розділ V.

Росийскі славянофіли і їхні понятя о Церкві. — Критичні уваги.

Преосьвящений Філярет сам того не підозрівав, що представив нам в правдивім сьвітлї стан віддїльної східної церкви. Славянофіли забагли сю наготу прикрити прозорою ґазою ідеалїстичної теориї церкви, яка „в свобідній і живій єдности основана на божественній благодати і на християньскій любві“. Наука славянофілів про загальну ідею церкви в видї духовного

орґанїзму цїлком правдива і їм треба признати сю велику заслугу, що вони в принципі оперли ся на дійсній і нероздїльній єдности сього орґанїзму так мало зрозумілого для наших офіциальних богословів і для наших дисидентів. Впрочім той, що гадав би, що в славянофільскім викладі позитивна ідея вселенськоі церкви надто попутана і загальна, знайде ту саміську ідею, тільки виложену далеко повнїйше і яснїйше у деяких католицких письменників, передівсїм у славного Мелера в його знаменитім творі: „Символїка християньскої церкви". „Церковь едина" — такий заголовок одної доґматичної книжочки Хомякова, яка, хоч невеличка собою, але заслугує згадки, як одинока проба славянофілів зясувати і зсистемізувати їхні богословскі ідеї. Єдність церкви поясняєть ся єдністю божественної благодати, яка, щоби проникнути людий і вчинити з них царство Боже, вимагає від них вірности загальному переданю, братньої любови і свобідної згоди особистих сумлїнь — яка є оконечною ґарантією щирости їхньої віри. На останню особливо точку настають славянофіли, поясняючи правдиву церков як добровільну і внутрішню синтезу „єдности і свободи в любві". Щож можна закинути такому ідеалови? Який римский католик, коли докажемо йому цїлу людскість, ґбо бодай її велику частину переняту божественною любовю і братнім милосердем, яка має одну душу і одно серце і живе таким чином в свобідній і цїлковито внутрішній єдности, який, кажу, римский католик забагне накидати такій суспільности зверхній обовязковий авторитет суспільної релїґійної власти. Чи є де небудь папісти, які думали би, що серафіми і херувіми потрібують, щоби ними управляв папа? А з другого боку, де є такий протестант, який побачив би оконечну правду дійсно придбану „досконалістю любви" і іще яв балакати про свободу досліду?

Цїлковито свобідне і внутрішне зєднане людий з Богом і поміж собою — се найвисша мета, се пристань, до якої пливемо. Наші західні братя не годять ся тільки в виборі красших способів, якими до неї дібрати ся. Католики гадають, що безпечнїйше переплисти море всїм разом в випробованім корабли, збудованім знаменитим майстром, кермованім мистецким керманичем, заосмотренім у все, чого в дорозї потрібно.

Протестанти знов завіряють, що всякий повинен собі збити чайку після своєї вподоби і плисти самому, щоби в дорозї не бути женованим. Над сим останнім поглядом, хоч як він хибний, всеж таки можна застановити ся.

Але щож почати з так званими православними, що після їхньої думки найкрасший спосіб добити ся до пристані, то уявити собі, що ми вже в нїй знаходимо ся? І через се вони вважають себе чимось висшим від західних віроісповідань, які справдї і не підозрівали нїколи, щоби велике релїґійне питане рішало ся таким простим способом. Церков єдина і нероздїльна, але се перешкаджає їй мати в своїм нутрі всїлякі сфери і їх не повинно ся роздїлювати, але повинно ся розрізняти, инакше нїколи не можна буде нїчого вчинити для релїґійної будучини

людства. Абсолютна досконалість може принадлежати тільки висшій сфері церкви, яка придбала і присвоїла собі вже окончену повноту божественної благодати (церков торжествуюча або царство слави). Між сею божественною сферою і чисто земским елементом видимого людства лежить богочоловічий орґанізм церкви, невидимий в її містичній могутности а видимий в її актуальних проявах причасний однаково і небесній досконалости і умовам матеріяльного істнованя. Се Церков в властивім змислї і про неї іде у нас бесїда. Вона не досконала в абсолютнім змислї, але повинна володїти всїми потрібними способами, щоби безпечно змагати до висшого ідеалу — повної злуки всього сотвореня з творцем — крізь несчислимі перешкоди і трудности, посеред борби, спокус і людских часових упадків. Церков не має тут на земли повної єдности небесного царства, але вона повинна одначе мати яку таку реальну єдність, злуку, рівночасно духовну і орґанічну, яка виказувала би, що вона міцна інституция, як живе тїло і як норовственна індивідуальність. Не згуртовуючи матеріяльно і актуально всього людского роду, вона мимо того всесьвітна, через що вона не може бути причіплена до одної якоїсь нациї або ґрупи націй, а повинна мати межинародний центр, щоби мала спромогу розширяти ся по всьому сьвітї.

Земска церков, основана на Божім обявленю і зберігаюча віру, ще в наслїдок сього не має того абсолютного і безпосереднього пізнаня всїх правд, але вона непогрішима с. є. не може помиляти ся, коли в дану хвилю пояснює сю або другу релїґійну або моральну правду, якої докладне пізнане стало їй конечно потрібним. Земска церков не цїлком свобідна, бо підлягає умовам конечного істнованя, але вона повинна мати досить независимости, щоби змогла постійно бороти ся проти ворожих сил і щоби пекольним силам не дала перемогти ся. Така то правдива церков на земли, церков, хоч в своїх людских елементах не досконала, але всеж така, що від Бога одержала право, власть і всї потрібні способи до піднятя людства і до кермованя його до його окончної мети.

Наколиб вона не була єдина і всесьвітня, вона не моглаби служити підставою позитивної єдности всїх народів — а в сьому її головна місия.

Наколиб не була непогрішимою, не моглаби спровадити людства на правдиву дорогу. Вона тоді булаби слїпцем, який веде слїпого.

І вкінци колиб не була независимою, не моглаби виповнити ні одної із своїх суспільних функций, а зробивши ся оружем властий сього сьвіта, потерпіла би цїлковиту неудачу в своїй місії. Сущні і конечні риси правдивої церкви здають ся достаточно ясні і здефінїовані та мимо сього наші новочасні ортодокси помішали в своїх мрачних міркуваних небесний і земский бік церкви і з легким серцем ототожнюють еей попутаний ідеал з теперішньою східною, греко-росийскою церквою і то такою, яку ми її бачимо... Вони голосять її єдиною, Божою, правдиво

вселенською церквою а на другі віроісповідання глядять як на антихристиянські громади. Таким чином славянофіли, хоч в принципі признають ідею вселенської церкви, в дійсности перечать її і зводять християньску всесьвітскість до частинних церков, які в добавок зівсім не відповідають ідеалови, який вони самі визнають. Правдива церков, після їхньої гадки, се звісно, орґанічна синтеза в греко-роспійскій церкві! Спробуємо бути серіозними і поглянемо, як справа стоїть.

(Дальше буде).

Християньска жіноча милосерна добродійність.

Реферат виголошений на загальних зборах Товариства св. Ольги, 27. грудня 1905 у Львові.

Уважав я за свій обовязок приказаний, часом і було се заразом жадобою моєї душі, вивести на нинїшних зборах Товариства св. Ольги, перед Вами, мої Високоповажані панї, образ християньскої милосерної добродійности, як вона під опікою св. Церкви християньским жіноцтвом в сьвітї зазначила ся і дальше довершає ся.

Я знаю, що предмет сей мусить бути близький і дорогий кождій християньскій невістї, бо нехристиянська милосерна добродійність се тло єї душі, а знову сей предмет так властивий для членів товариства св. Ольги, котре поклало собі яко статутову задачу, через християньску жіночу милосерну добродійність в найширших розмірах приєднати милосердє Боже для руских родин і благословеньство Боже для рускаго народу.

Але з другого боку сей предмет так незмірно широкий, просто необнятий, що єго по собі навіть при доступних поконати годї, а вже найменьше в рамах обмеженого на коротший час реферату вичерпати.

Тому мій образ може носити лишень цїхи найголовнїйших контур-зарисів, котрого викінченє треба лишити ласцї Божій в щедрійшім для таких праць часї.

Два тисячі лїт близько, як Спаситель сьвіта дав тому-ж сьвітови заповідь: Любіть один другого, як я вас полюбив. І та заповідь перехована яко найдорожша спадщина в церкві єднала завсїгди і єднати буде віданих їй душею наслїдувань. А чи то не були то тими першими: жінки, котрі олицетворили ту заповідь в героїчних поривах пожертвованя. Певно найпершим предметом того жертволюбного милосердя була особа Спасителя, Єго терпіня, Єго муки, Єго трагічна смерть. Ті евангельскі жінки, ті перші христянки чину, назвала церков св. мироносицями. Бо дорогоцїннїйшого мира, як та любов, яку вони несли для Спасителя, сьвіт не має. Нехай буде менї вільно подати характеристику тих перших сьвятих героїнь любви Христової після висказів нїмецкого Хризостома епископа Ебергарда

з Трієсту, на проповіди держаній на Великдень. „Коли жінки звістили Апостолам, що вони були у гробу Спасателя, гріб застали відкритий і ангела сидячого у дверий гроба, — Апостоли не вірили їм, уважаючи се за вигадку — судили на звичайний розум: ет! то жінки кажуть, що ті жінки звіщали годину щастя спасеня — се не помагало, бо то були жінки. Що вони тою вісткою розясняли таємницю того гробу, се нїчого не значило, бо то були жінки. Чи не поводили ся ті жінки мужно і достойно, виявляючи велику силу душі? Вони так героїчно ішли в слїд за Христом, аж на місце, де Єго розпято. Вони спроваджували тїло Христа до гробу. Вони усїли при скалї гробу. Де тогдї були Апостоли?“ Так епископ Ебергард.

То була любов ангельска, котра ті невісти вязала до особи Спасителя. Пізнїйше являли ся невісти Аристові, котрі свою рівно неземну, піднеслу любов виявляли тим терплячим ближним, за котрих Христос умер. Такий образ милосерної добродїйности сьвітить нам з поза 1500 лїт в особі дияконїси Олїмпиї, котра в 18 роцї вишовши замуж, по 20 місяцях повдовівши, віддала ся вся службі милосерної добродїйности ближних. Великий сьвятитель Йоан Золоустий звеличав той живий образ християньскої любви і милосердя в листї до неї:

„Згадай, як ти з твоєї ранної молодости, аж по нинї, не перестаєш Христа насичати в голодних, гостити Єго в путниках, відвиджувати Єго в хорих і увязнених; знай, що твоя любов стала велика, як море, що розширила ся силою по кінцї землї“.

Наводжу той великий образ харитативности — буду просити вас, Висоповажані Панї, сей вираз яко загально принятий на християньску милосерну добродїйність, з котрим в наших трудах в товаристві св. Ольги що раз стрічати ся будемо, собі приевоїти — щоби осьвітити ним те безконечне поле для милосерного дїяча, на котрім трудило ся тілько тисячий жіноцтва і трудять ся доси, поле, котре стоїть отвором, чи може-б сказати вірнїйше залежало бодай що-до громадяньских подвигів облогом за довго для наших руских сьвященичих невіст, котрих становище приближатись повинно до служби дияконїс.

А час нинїшний дає дуже грізні упімненя, щоби за ту службу прийняти ся з цїлою вірою, силою і пожертвованєм, певно в відповідних і примірених до наших обставин формах. Се сьвятий довг належний Церкві і вірі і народови.

Новійша струя антицерковним, антихристияньским духом перенятих управ державних змагає до того, щоби обдерти Церков й християньску суспільність з того сьвятого скарбу, яким є християньска милосерна добродїйність.

Перед нашими очима доконують ся в Франциї властию державною евакуациї жіночих монастирів, прогонюваня монахинь — тих істот Божих, котрі віддали своє житє обслузі хорих в шпиталях, опіці опущених, безплатній науці і притулкови сиріт. В якій цїли дїє ся се, в якім намірі?! Бо: новітна державна уміетність і на нїй уґрунтована держава не хоче нїчого

знати о любві і милосердію, уважає се яко пережиті форми, котрі могли мати свою стійність в середнім віні. Нинїшна держава хоче тілько знати один свій закон державний, котрий порядкує всїми справами суспільними. Вона сама хоче заспокоювати потреби бідних, калїк, сиріт, опущених, без иншої помочи, церкви, без помочи Божої — иак як вона змагає до того, щоби школи увільнити від науки релїґії, ухилити з неї і знамена віри Христової, св. Церкви, як се довершило ся в Франції. Чи то може бути правда, щоби держава потрафила заспокоїти сама без Божої помочи, без Божої ласки, без помочи церкви, без тої помочи, котру доставляють духом пожертованя і любви християнськоі переняті істоти правдивих людий всї рани суспільні, всї біди, всї нужди? Ні, се мана, се страшне самодурствв, котре мусїло би відпокутуватись безконечними язвами суспільними і розкладом суспільности держави.

Основи, на котрих операє ся людска суспільність се справедливість і любов. Тілько на таких основах можуть розвивати ся людскі суспільности щасливо і забезпечувати, кілько то на сьвітї може бути, гаразд задоволене і сіокій людям. Така наука Церкви. Так голосив в своїх памятних енцик їках суспільного змісту великий покійний папа Лев XIII.

І право, закон мусять бути осїяні християнськоюю любвою, коли мають бути справедливими. А справедливість мусить давати для християнськоі любви певну забезпеку.

Коли виконанє справедливости є удїлом мущин, то служба любви є майже виключно доменою жіноцтва. Се є Богом ему надане право, котрого нїхто не сьміє нарушувати: се его сьвяте право: рівноцїнне, рівновартне.

Поле дїяльности жіночої християнськоі любви безмежне а тим є: родина, челядь, товариство, для нас з окрема: село, громада, нарід. Певно, що та любов не має бути низька, буденна, но просьвічена, піднесла, справдї християнська. Першим найприроднїйшим полем християнськоі добродїйности є родина. Мати, се перший апостол для дитини, котра приколишуючи дитину, мисли свої звертає до Бога, учить еї як руки складати до молитви, учить молити ся. Мама, се перший педаґоґ, котрий вщіпляє в серце дитяти чесноти і обовязки, се перший лїкар в хоробі, се найчуднїйший доглядач в тійже, се земний ангел сторож. Хто може заступити ту добродїйність матерну?

Держава? Се іронія!

(Конець буде). *о. Д. Танячкевич.*

З боєвого трисоюза

масонів, социяліствів і жидів.

(Конець).

Вернїм тепер до авторитетів наукових социяліствів. Замітне є то, що аґітатори партиї, так говорячі як і пишучі, підносять лиш ті моменти з доктрини вільнодумних авторитетів, які надають ся

до аґітації. Соціяльсти, що так люблять величати ся своєю консеквенцією і рішучостию в думаню, таки затаюють часть „правди“. Вибирають з арсеналу „вчених“, то лиш чим можуть воювати против церкви, а анї словечком не зґадають про сї моменти апотеозованих ними „вчених“, які суть звернені против партиї соціяльно-демократичної. Соціяльсти знають, що Штравс, Гартман, Гекель говорять против церкви, а мовчать про те, що ті самі авторитети говорять про соціяльстів. А Штравс желає против соціяльстів канонів, Мольткого і Бісмарка (Alter u. neuer Glaube, St. 198), Гартмам жахає ся, коли говорить про „die nackte Bestialität der Sozialdemokratie“ (Selbstzersetzung des Christenthums St. 2), Гекель віднекує ся від „kulturfeindlichen Bestrebungen der Sozialdemokratie“. Monismus, St. 30). Де ті люде воюють против церкви, там они поступові, де-ж они виступають против соціяльстів, там они зацофані, після погляду „вчених“ соціяльстів. Більшої самоволї в накручуваню науки від часу софістів, нїхто не в силї оказати, як соціяльсти. Але чому ті „товариші“ так кричать, если тої самої методи, але против них, уживає їх противник? Si duo faciunt idem, non est idem! І ті люди сьміють апелювати і покликувати ся на імя науки, яку так страшно обезобразили!

Про противорічности і абсурди т. з. наукового соціяльзму (на який нераз покликує ся і дехто з наших национал-демократів“. котрі мимо свого теоретичного соціяльзму жиють коштом партиї национал-демократичної) гл. Biederlak, Soziale Frage, Innsbruck 1904, St. 96 squ; Retzbach, Soziale Frage, Freiburg Br. 1905, St. 33 squ. Cathrein, Sozialismus. 7. A., Freiburg Br. 1898.

Не менше гідною масоньско-соціяльстичної науки, е і масоньско-соціяльстична полїтика. Масони голосять, що цїль їх гуманна, культурна, що релїгію полишають кождому до вподоби. (Гл. Кат. Всхід, 1905 В. Федева Масони), а однак на своїм конґресї в Парижи домагають ся усуненя релїгії зі шкіл (Reichspost, Wien, 1905, №206). Масони голосять, що борбу належить вести культурно. А підчас революциї римскої за великого Пія IX. масони наносили до вязниць інквізициї костий з кладбища. наносили приладів до тортурованя, відтак ввели ту масу людий і сказали, що то справа Ґзуітів. Озьвірячена товпа кидала ся на Ґзуітів, шарпала їх на кавалки і кидала пошарпані члени до Тибру (гл. Pelczar, Pius IX. i jego pontyfikat t. I.)

До такої вирафінованої підлоти може дійти лиш культура масоньска. В грудни минувшого року, в ночи, приклонники товариства нїмецкого „Fortschrift“ і его орґану „Atheist“ збещестили хрести, стоячі на дорозї з Іномостів до поблизкого села (гл. Innsbr. Neuigkeiten 1905, Unter der Flagge des Atheismus). Ог знова плід культури „поступовців“!

А якою правдомовностию відзначає ся преса масоньско-соціяльстично-жидівска! Ось маленький примір! Против нападів тої преси, сьвященики католицкі в Австриї завязали в р. 1900 т. з. Zentralauskunftsstelle für die kath. Presse а в р. 1902 се бюро сконстантувало факт, що 152 злочинів поповнених мнимо сьвященикаами, а подаваних масоньско-соціяльстично-жидівскою пресою, оказало ся

124 зовсім ложних, 13 правдивих в приближеню, 15 невірних, (гл. Augsburger Postzeitung 1905, 1/12).

Перед двома роками подав „Naprzód“, що один краківский опат, забрав великі гроші і втік з одною „побожною“ (чортівска іронія!) панию до Америки. А тимчасом не було в тім анї одробинки правди, замітка та була зовсім а зовсім ложна, так що „Kurjer lwowski“ був змушений сю замітку за Naprzód-ом повторену відкликати. Ex uno disce plura!

Жидівский „Zeit“ приміром дуже вміє рахувати маєтки монастирів, але, если ходить о мілїярди жидівских капіталїстів, зроблених кровию християньского населеня, там „Zeit“ виглядає, неначе і три не вміє зчислити! „Zeit“ нарікає, що французкі монахи, позбавлені брутально „свободолюбивою“ републикою права набувати маєтки, обходять закон (сам в собі несправедливий) і набувають маєтки на підставлені особи. А коли ходить о накручуване закона жидівскими адвокатами, або о обходжене закона жидівскими лихварами, там „Zeit“ нараз забуває на свої юридичні відомости.

Жидівка преса (масоньско чи соціялїстично забарвлена) накидає ся на румуньского посла Братеску за те, що він перестерігав свое правительство перед збігцями жидівских революційних партий з Росиї, але та сама преса, так гуманна де ходить о жидів, робила рейвах у всїх правительствах, щоби они не позволили навіть на хвилевий побут прогнаним модерними Вандалами з Франциї безборонним монахиням. (Augsburg. Postzeit 30. 12. 1905). Цїла юдофільска преса підносить „ґевалт“ на різню жидів в Росиї, але анї одробини співчутя не має для рабованих дворів і убиваня їх властителїв. Ґой нехай мордує ґоя, щоби лиш Юда вийшов цїло з своїми сребрениками. Дальше анї словом не згадає юдофільска преса про нечуваний визиск хлопів росийских жидівскими піявками. Не згадає і словечком, як то жиди провокували християньске населене в Катеринославі. Именно навішували там на шию хрести і так виганяли псів на улицю (Augs. Postzeitung, 30. 11. 1905). А може жиди стали ся чинником культури, що висьміяли так „пережиту“ институцию, якою є христ. релїґія. Можна би і так думати! Бо і „Молода Україна“ (молода в істнованю, а стара в злобі і ложи, стара як сьвіт!) називає в ч. I. 1905 р. великим дїлом культури роздїл церкви від держави (роздїл той в масоньско-соціялїстичній і жидовілій Франциї є індентичним з брутальним доптанем Церкви).

А який гуманний взір соціяльної полїтики дає нам провідник австрийскої соціяльної демократциї, жид Карпелес. Він іменем партиї навязав зносини з одним жідівским банком в Відни, за зичені гроші закладає ятки, пекарні, кнайпи, а робить то в тій цїли, щоби підтяти бит середної верстви, спролєтаризувати еї і загнати в соціяльно-демократичну обору (Augsb. Postzeitung 31. 12. 1905). Розуміє ся, що з'убожіне населеня приписували би юдофільскі орґани антисемітам, Люеґерови, католикам, клєрикалам, або таки відразу... Єзуітам.

Взагалї, цїла та модерна череда, зложена з жидів масоньского і соціялїстичного напряму, разом зі своєю пресою виробила собі совість після рецепти Ант. Менґера, який має „für die Macht des

Бібліотека наукового товариства

Gewissens, dieses rührsame Vehikel bürgerlicher familienphantasie nur Spott und Hohn" (Atteist, I. Jg. 1904, St, 307). Не дивно, що з індивідуами (бо на назву людий хиба не заслугують ті, що так викривлені мають про совість понятя) борба тяжка, бо они не перебирають в средствах, для них всьо етичне, що їм служить до цїли. Таку взнеслу „партийну мораль" радби защепити на нашім, поки що неподатнім ґрунтї, „науковий" представитель рускої чи украïньскої социяльної демократиї (хоть така дїйсно не істнує, істнує лиш філія Дашиньского) (М. Ганкевич. (гл. Мол. Україну, 1902, ст. 197 squ. Полємїка Ганкевича против Павльзена-Копача).

Нїчо дивного, що такі культуртреґери устами париского проф. Герва і его 30.000 учителїв французких, самих социялістів, стремлять до того, щоби „застромити хоругов вітчини на купі гною" (Innsbr. Neuigkeiten loc. cit.) Позір, Промінисті!

А як виглядає „поступова" молодїж академічна, що рада би наперед пхнути струпішілу брилу сьвіта? Може бодай она відносить ся до противника благородно? Де там, в культуртреґера благородности не знайдеш. От кілька фактів. Возьмім демонстрациї студентів против ректора чи професора. Польска молодїж поступова кидала за проф. Тулїем (львівска техніка) кальошами, чи навіть била его кальошами, за те, що він поза технїкою, в своїм католицкім товаристві, говорив таке, що не подобало ся социялістам. А де свобода слова? Если би противники хотїли так робити з социялїстами, тоби і кальошів не стало. Впрочім кальоші від їх лиця збрукали би ся! А польска молодїж националїстична не уступає своїм товаришам в брутальности. Доказом того слїди під Волоскою Церквою, під Церквою Василиянок і Семинара у Львові в часї ректорату кс. Фялка. А яким гарним прапором украсила ся та молодїж підчас нічних орґій? Цїкавих відсилаю до дотичного числа „Monitor-а", того вонючого каналу правдивих і видуманих (як сего редакторам треба) галицких брудів.

Кілько некультурности оказала віденьска академічна поступова молодїж в демонстрациї против ректора о. Шіндлера, забуваючи навіть на его старечий вік. Може хто закине, що молодїж має свої права то і переборщить. Оно може і правда, але правда і то, що жерелом переходу переборщеня в брутальність є „поступ". В грудни 1905 демонстрували католицкі студенти в Іномостах против ректора-лїберала, що обидив їх катол. почуваня. Вручили ему петицию а поважне і тактовне, справдї культурне поведене катол. молодїжи так збудувало ректора, що поставив їх за взір для поступових студентів, своїх приклонників. Чому? Бо католики о цїле небо висше стоять від „поступової" товпи!

„Поступові" академіки потрафять забавити ся і в полїцийних аґентів і шпіцлїв, як їм того треба. Ось примір! Катол. студенти в Брукселї протестували раз в театрі против виставленої штуки, зверненої против Церкви. „Поступові" їх товариші без женади спровадили полїцию і вказували їй демонстрантів.

„Поступових" академіків зачинають наслїдувати, хоть ще не сьміло, і наші „поступові" академіки. Коли підчас зборів в часї сецесиї в Відни М. Лозиньский зачав плести дурниці против сьвяще-

ників, а наші питомці запротестували в дуже уміркований спосіб, Лозиньский учув себе нарушеним в свободі слова. Отже єслиби який зумашедший або пяний дізнав перешкоди в говорению дурниць, то після льоґіки п. Лозиньского було би се нарушенєм свободи слова. Таж хиба свобода слова не полягає в тім, щоби говорити, що кому подобає ся, анї свободане полягає в самоволї. А єсли би так на пр. питомець позволивсобі на такий виступ, де було би богато „поступових", то ледви,щоби вийшов з цїлими ребрами.

Другий примір, то п Панейка „поступовця" чистої води. Сей пан так розуміє свободу слова, що заводить довіре комітету концертового у Львові, і без крихти такту і виховання сипле перори старшим, поважним людям, головно розуміє ся „попам". Після социяльстичної культури може оно було і на місци, але годї думати, що вже всї зрезиґнували з свого мозґу і зачали думати мозґом комітету партийного!

Так, коротко говорячи, цїлий „поступовий" табор, свій чи чужий, масоньский чи социялїстичний, все в переважній части жидівский, мимо ріжниць між собою, заключає союз, де ходить о борбу против церкви. Средством в тій борбі є всьо, що до осягненя цїли веде, хотьби підлість і брутальність; з другої сторони в розгорячкованій злобою і ненавистию уяві видить ся всьо до гори ногами і свої власні способи борби приписує ся Церкві.

В Іномостах, в лютім 1906.

свщ. Онуфрий Воляньский.

Наука релїґії.

Плаче дитина, що бита, та не каже, за що.
Народ. пословиця.

Сї слова прийшли менї на гадку, коли прочитавєм в 2-ім ч. „Ниви" з с. р., що ц. к. рада шк. краєва внесла представленя до наших Преосьв. Ординариятів через видїл краєвий з жалобою на занедбане науки релїґії в школах народних. Тому зважившєм ся забрати голос в порушеній справі — науки релїґії — а навіть її реформи (!) в школах народних.

В першій статї з 15. 5. 1905 ч. 10. видить автор причину занедбаня науки релїґії в школах в лїнистві сьвящеників і в кепских підручниках, а лїк на се находить в лїпшім надзорі і в змінї підручників. В другій статї з 15. 1. с. р. ч. 2. инший автор боронить сьвящеників перед закидом лїнистваі недбальства, признає нездалість підручників і піддає критицї піднесений плян заведеня т. зв. окружних катехитів.

Сих кілька слів уважаю за відповідне подати, щоби зреасумовати, в чім містить ся succus rei — порушених тими статями.

Приступаю до річи.

Справа науки релїґії — передовсїм в школах народних (о сих буду лише говорити) — надто важна Народна фільозофія

каже: чим горнець за сьвіжа натягне, тим єго чути. Стверджує се і педаґоґія, котра держить ся принципу, що дерево лиш за молоду дасть ся гнути. Признає се і історія, magistra vitae, бо знаємо випадки, що релїґійність набута в дитинних лїтах лишилась на цїле житє, а хоть часами і заскорузла під впливом сьвітовим, то таки обудилась в серцю чоловіка при якій важнїйшій події і уратовала єго від вічної загибели. Справу сю однак так многоважну не можна трактовати так односторонно, як се зробили Вп. автори повисших статий.

Науку релїґії систематично подаєсь лише в школї і о сій науцї була бесїда в повисших статях. О сю науку і нам ходить. Тут єсть фреквенция дїтий обовязкова, стала; тут лише може сьвященик діпняти певних овочів, чого в церкві не годен осягнути. Тому і в трактованю поважнім науки релїґії мусить ся увзгляднити не лише сьвящеників, але і прочі чинники. Винувати лише сьвящеників се дуже легко, але для самої справи мало що поможе. Кождий сьвященик має церкву, парох. канцелярию, родину, єсть економом безплатним для видобутя своєї конґруи з землї. Сї обовязки часто колїдують з обовязками катехита. Більшість сьвящеників двигає на собі ще ярмо всїляких институций церковних, народних, просьвітних, економічних, полїтичних. Не дивниця проте, що сьвященики не удїляють точно науки релїґії в школах, бо се фізично неможливе. Мимо того — загально взявши — сьвященики сповняють сей обовязок ревно, але чи успішно, се зовсїм инша річ. І на се власне хочу звернути увагу П. Т. Читачів, як також тих всїх, котрим ся справа лежить на серцю і котрі мають свій вплив на публичне вихованє. Аби з сеї науки був хосен, аби сьвященик міг тїшитись плодами своєї працї — тут за мало одної ревности сьвященика. Мало що або і нїчо не вдїє тут також і найстрогший надзір. Вина лежить тут в нашій пещасливій системі едукацийній.

І. Наші школи по селах суть переважно одноклясївки і то о одній силї, котра учить 100—150—200 дїтий!

На науку релїґії єсть всего 3 години в тижни. З сего на І. і ІІ. степени разом всего одна година в тижни! Щож тут годен вдїяти сьвященик, коли цїла наука ограничаєсь на науцї з памяти в школї!! Се самі бідні, нерозвинені, заголюкані дїти хлопскі! Пр. я маю на І. і ІІ. степени поверх 100 таких дїтий, а учащаючих 85—90!! Зважити ще до того треба неточну фреквенцию, яка дуже фатально даєсь відчути при сій одній годинї! Щож я їх годен научити за сю одну годину?! Хором учити! добре! Але сконтрольовати, перепитати кожде з осібна?! Возьмім одеп знак сьв. креста! Кілько часу треба, аби кожду дитину переїти, показати, научити, відпитати! Я прошу найлїпшого педаґоґа, най він сю штуку втне за одну годину в тижни!

Лїпше справа вже стоїть на ІІІ. і IV. степ., бо дїти вже мають уміти читати. Зважмож кілько тут материялу! І катехізм і библія і пісні і обряди і приготованє до сьв. Тайн! Можливо се взяти за 2 години в тижни?!

Тут проте треба конче з одної сторони помноженя сил учи-

тельских після закона, а з другої сторони для нас помноженя годин науки релїґії що найменше на I. і II. степ. на 2 години тижнево, а на III. і IV. на 3 години.

II. Сказавєм висше, що наука на III. і IV. степ. піде лекше, бо дїти учать ся з підручників. Та сї підручники після авторів попередних статий „Ниви“ нездалі! Се слушна річ, але і не слушна. Правда, що підручники в части нездалі, але і цїлком здалі не будуть нїколи, бо не-ма на сьвітї нїчого совершеного! А підручники преціньлегко зміннти! Впрочім підручник не є альфа і омеґа. Від чого есть катехит? Хиба аби задав і випитав?! Наша цїла біда лежить в тім, що і найлучший підручник нїчого тут не вдїє! І на III. та IV. степ. так само мусить ся наша наука обмежити на школї. Чому? Раз дитина в дома не має нї як, нї коли учитись, бо ледви відросте від землї, а вже мусить поносити на собі долю і недолю родичів — то дїти бавити то товар пасти — то в роботї помагати. По друге дитина в дома, хотьби хотїла і могла, не година учитись, бо не вміє читати!

І се власне найгірша ганьба нашого шкільництва. Не винують тут учителїв! Борони Боже! Вина сего лежить знов в нашій галицкій — взглядно польскій системі едукацийній. Се есть таке curiosum, якого в сьвітї другого не-ма! У нас школа не є для просьвіти, але для полїтики! Много шкіл по селах має язик викладовий польский! — по містах майже всї — і дитина, що ледви лазить, зачинає побирати початкову науку, в чужій мові, чужім дусї!!! Де знов есть язик викладовий руский, там мусить бути drugi język krajowy і дитина в другім роцї школи учить ся другої чужої мови і то ще важнїйшої, аби могла poprawnie wyrażać się po polsku w słowie i piśmie І бідний педаґоґ під обухом Дамоклевим окр. інспектора мусить поступати непедаґоґічно і мучити себе тай невинні дїти! А наслїдок? — безграмотність нашого народа, змарновані молоді лїта дїтий — пропала хлопска керпавиця! Що тут проте поможе при науцї релїґії і найлучший підручник, як не-ма кому з него учитись?!! Тому проч з дїявольскою політикою зі школи! Дїти учити лише в материнім язицї, а тогди з науки певно буде хосен. Колиж бідні Русини мусять учитись культурного язика польского, то перенести его на пізнїйші лїта — пр. на 4-ий рік науки, а тогди вийде з сего хосен для самої науки шкільної, для науки релїґії і для самого польского язика, бо дитина розвинена борше присвоїть собі чужий язик.

III. Не менше важним чинником при науцї релїґії есть і особа учителя школи. Наколи радї шк. краєвій на серіо ходить о хосен з науки релїґії, то повинна з засади обсаджовати рускі школи рускими учителями, приятелями дїтий і церкви, а не wszech-польскими аґітаторами, котрі затроюють працю сьвященика і т. д.

В тім взглядї треба виданя закон, аби нормовав точно взаїмні відносини і обовязки між сьвященником а учителем.

IV. Звертаюсь тепер до особи катихита. Нарікає один автор статї на брак підручників для сьвящеників. Підручників для сьвящеників єсть досить і наших і чужих. Сего однак мало. Нам самим треба засукати рукави добре до роботи. Учити, ще до того сирий, нерозвинений материял, се велика штука. І сю штуку мусимо собі присвоїти. І се можна зробити, бо лиш „poeta nascitur", але „orator fit". А ми власне сеї штуки не знаємо, хиба хто має Богом даний до сего талант. Добрий майстер і з патика зробить майстерне дїло, а партач і найлучший материял зіпсує! А ми до сего тяжкого дїла маємо з семинара одну годину теориї катихитики! Сумно, але правдиво! Треба проте запровадити в семинари практичні курси проповідованя і катехізованя[1]) під проводом умілих проповідників і катехитів, людий віддапих душею і тїлом своїй галузи, а не менторів, щоби могли молодих адептів осьвітити, загріти, запалити! Се може дати лише той, хто сам то має!

V. Як однак лїкар не буде добрим лїкарем, наколи не буде дальше продовжати своїх студий при практицї лїкарскій і не користати з здобутків часу, тим більше не потрафить сего катехит! Треба проте нам конче заложеня орґану катехитичного![2]) Тілько нас сьвящеників, всї майже катехити, а орґану такого нема!!! Скажете: не удержить ся такий орґан! Правда Ваша! Се сумно для нашого духовеньства, що своїх орґанів і то практичних не може удержати! Не може? Нї! Не хоче! Кілька корон дати може і найбіднїйший. Коли стати на предплату рїжних навіть чужих і ворожих шмат, чомужби не стати на свій пожиточний орґан. Ту винна бандужність! Ту винен лише брак аґітацнї з нашої сторони! Впрочім такому орґанови повинні прийти в поміч заможні одиниці під проводом наших Владик! Даємо на рїжні цїли, лиш на себе, для нас, для церкви, для справи так високої нема!

VI. Для помноженя добрих підручників в дїлї катехизациї конечним єсть розписованє конкурсів гонорованих з области катихитики! І знов тут апеляция до повисших осіб. Сиплемо тисячами на рїжні цїли, а на цїль Божу не прийде нїкому до голови жертвовати хотяйби пару соток.

VII. Конечним єсть вкінци уряджованє курсів катехитичних практичних хотьби в важнїйших місцях, найби лише в столицях наших дієцезий! Се би богато причинилось до взаїмного порозуміня, розвиненя плянів, пізнаня так наших хиб як і школи, уложеня спільної працї і акциї.

Кинувєм сих кілька гадок, бо раз справа важна, а по друге в попередних статях взято її надто односторонно. Не єсьм в сїй

---

[1]) Тому бажаню автора вже задосить учинено, бо від року звісний педаґо Вп. о. Гузар веде взірцево семинар катихитичний і виклади теоретичні з катехитики. Рівнож учать ся питомцї виголошувати проповіди під проводом одного призначеного до сего Вп. о. Префекта. — Ред.

[2]) Поки прийде до того, що буде міг бути заложений такий орґан, то редакция „Ниви" дасть радо місце в кождім числї для квестий катехитичних і взагалї шкільних. — Ред.

справі компетентним, бо на се суть наші високі Власти. При тім хотівем сповнити бажане автора статї II-ої „Ниви“, аби викликати дискусию. Бажаю лише, аби не скінчилось на самій дискусиї, тілько аби з сих точок хоть то ввійшло в житє, що лежить в силах нас самих. Тогди і праця наша буде солодша, бо будем могли діждатись з неї позитивних плодів.

Бедриківцї — М. Баричко, парох.

Перегляд часописий.

„Дїло“. В ч. 29. с. р. помістило „Дїло“ новинку: „Політика банкротів“, в якій накидаєсь мокрим ряднем на „Русскую Раду“ за єї депутацию до нашого Митрополита і між иншим таке пише (в скороченю): Москвофіли пронюхали вперед, що по заведеню виборчої реформи склеїть ся нова клирикальна партия в тій цїли, „щоби під покришкою оборони церкви перед „радикалїзмом“ і „соцыялїзмом“ уратувати шляхоцко-польский режім у східній Галичинї“. Ходить о те, аби до парляменту не допустити людей острійшого тону, а самих опортунїстів, котрі будуть іти згідно з верховодячою польскою партиєю в краю. Москвофіли „чіпають ся поли“ Митрополита, аби при тім щось зискати. Але чи їм се удасть ся, чи їх приймуть до того „омнібусу. в котрім засядуть також „Руслан“, „Нива“ та й наші всякої масти „Industrieritter-и“, ми дуже сумлїваємо ся...“ — Так отже „Дїло“, поінформоване „Дзенніком польским“ знає навіть те, що наш Митрополит думає... Ми можемо сполохану редакцию „Дїла“ успокоїти, що про якусь „клирикальну“ партию у нас і нїкому не снить ся. Колиби і повстала така партия, то певно не в тій цїли, яку вже їй наперед підсуває злобно „Дїло“ і певно вже не „клирикальна“. У нас потрібна акция в справі оборони церкви перед радикалами і соцыялїстами (чомусь сї оба слова бере „Дїло“ в знаки наведеня так, як би хтось не розумів ся на фарбованих лисах!). от хочби в виді редакторів „Дїла“, але на се не потрібно нам осібної партиї, а тілько орґанїзациї, якої „Дїло“ так дуже боїть ся. Натяк про „Industrieritter-ів“ викликує в нас тілько милосердие для редакторів, що пишуть незрозумілі для себе слова, от хочби „Industrietter...“

„Руслан“. Про акцию католицкого центрального комітету в оборонї супружого закона, акцию. якою інтересують ся горячо усї католики в Австриї, згадав обширнійше з поміж усїх руских часописий тілько один „Руслан“, що й передрукував в ч. 27. цїлу дотичну відозву. Інтересно, що „Дїло“ навіть слівцем не згадало про цїлу сю справу. Але правда, зборы соцыялїстів краківских і львівских цїкавійші для руского загалу специяльно духовеньства, чим реформа супружого закона.

„Галичанинъ“. В ч. 29. с. р. помістив якийсь сьвященик („Николаєвич“) в „Галичанинї“ допись: „Орґанїзація нашего духовеньства“. Автор виказує вагу всякої орґанїзації та взиває до неї і наше духовеньство, тим більше, що сего жадає наш Епископат. Суть орґанїзації добачує автор в основаню товариства, в якім „должны замолкнуть всѣ узкіи партійныи споры и недорозумѣнія. Мы, священники, яко слуги Христа, должны дружно сплотитись вокругъ прапора мира, любви и взаимного уваженія, дабы въ данномъ случаѣ станути къ успѣшнѣй борьбѣ съ всякими нашими врагами и супостатами“... — Коли для наших власних братів ми осоружені і стали в їх очах найбільшими ворогами нашого народа (гл. майже кожде число „Громадского Голосу“), то не дивниця, коли і чужі нападають на нас. Ось доносить „Галичанинъ“ в 30. ч. про нову напасть на наше духовеньство з боку тернопіяьскої філії „Towarzystwa szkoły ludowej“, яке видало брошуру, обвиняючи нас о здирство вірних та о посьвячуваню ножів „гайдамакам“. — Знаменну статю і під деяким зглядом навіть знамениту помістив „Галичанинъ“ в ч. 32. під заг.: „Долой маску!“ Поминаємо партийну „сварку“, а подаємо лише в скороченю те, що нас виключно обходить. Причина злоби „Дїла“ — пише „Галичанинъ“ — лежить в тім: Нинїшна управа национал-демократичної партії перейшла в руки радикалїв і соціялистів, котрі стараютъ ся усунути духовеньство не тілько від проводу народом, але і від участи в політичних народних дїлах. Їх плянн значно розстроїла депутація до цїсара під проводом Митрополита. Через се їм не на руку і подяки Митрополитови та Епископам за участь в депутації, чого доказом може служити факт, що нї одно віче скликане „Народним комітетом“ не вважало своїм обовязком виразити подяку Епископатови за участь в депутації, яка мала для нас велике значінє. Хто вважає рух в користь виборчої реформи в Галичинї тілько виспїдом „праці соціялїстичних і демократичних партий“ і надає сему рухови соціялїстичний напрям, сему розуміє ся, не в смак участь в нїм елементів хоч і демократичних, але не соціялїстичних А що нинїшна управа нац.-демократ. партії стараєсь надати сучасному народному рухови соціяльний характер і таким чином підготовити почву до дальшої соціялїстичної аґітації, доказують отсї факти: По вічу в Бучачи, скликанім сьвященіками, усї присутні враз з сьвященіками устроїли під проводом жида-соціяліста Мозлера демонстрацийний похід ; в Тернополи на вічу враз з національ-демократами референував соціялїст Струж ; віче в Станиславові, скликане сьвященіками, не розпочалось скорше, аж прибув жид-соціяліст Зейнфельд із своїм адютантом жидом Людвіґом. На вічах в Перемишли офіціяльними делеґатами соціялістів були жид Лїберман, С. Вітик і Мелень. На вічу у Львові побіч сьвящеників референували також С. Вітик і др. Трильовский. Ті факти пояснюють докладно — кінчить „Галичанинъ“ причину озлобленя часописи „Дїло“ против управи „русско-народной партіи“ а ми скажемо і против Митрополита і против „клирикалів“, що

також бажають реформи виборів, але не вяжуть ся з ворогами церкви. До отсих вельми влучних заміток „Галичанина“ додамо ще від себе, що се знова дуже сумно, що аж сьвітскі мусять сьвященникам витикати що найменше невмісність якої небудь спільної акциї (коли вже не формального підчиненя) з такими ворогами Церкви, як соціялісти. Чи сего також вимагає добро народа?

Нова часопись „Воля“ з 15. лютого 1906 ч. 3. і 4. заповідає нову селяньску ґазету „Червоний прапор“, що буде виходити в Збаражи під редакциєю п. Яцка Остапчука. — В тім самім числї читаємо, як то на вічу усїх партий руских у Відни п. Яросевич піддав критиці пастирский лист руских епископів в справі виборчої реформи, та виказав, як вороже народови становиско заняли вони в сїй справі Дальше виказував п. референт, що нич не поможе підбурюване духовеньства проти всяких поступових елєментів, бо народ сам вскорі зрозуміє, хто йому ворог а хто йому добра бажає. Зверну увагу, що референт сам завдяки праці „попів“ вийшов був послом в парлямент, що ті самі „попи“ возили п. референта по аґітациї виборчій і ті самі „попи“ хоронили перед арештованєм. А нинї? П. референт сидить собі супокійно у Відни і на тих попів „громи кидає“ — і се один з робітників народних.

З реліґійного житя.

По розділї католицкої Церкви від францускої держави.

Не лякає церкву кат. рішений розділ від держави францускої. Вона волить сей розділ і консеквентно наділене єї свободою власного самостійного розвитку, чим таку опіку держави, як се ми пізнали в Росиї, а яка скінчилась цїлковитим поневоленєм а в части і стриманєм злуки з єї природним центром і оборонною силою римскої Петрової Церкви.

Лише лякає кат. церкву і вірних єї членів і представителїв жура о долю і сумну судьбу свого дорогого народу і вітчини, яка під проводом одної секти масонів стоїть над берегом пропасти. А сїй секті, яка вхопила припадково державну керму француского народу, не ходить так під позором свободи совісти о відділене церкви від держави, як радше тим способом о приспішене здехристиянїзованя Франциї. Доперва усуненєм усеї реліґії і запровадженєм офіцияльного загального атеїзму і безконфесийности можливо цїлковитий розділ катол. церкви від француской держави перепровадити. Що дїйсно так єсть і як понимають свободу совісти в 1-ім артикулї державного основного закону ухвалену сї масони, новочасні лїберали, вистарчить навести кілька автентичних фактів, які навів посол Lasies: Один офіцир без доходжень дорогою дисциплїнарною був перенесений, бо в унїформі — зробив візиту одному епископови.

Подібно сталось иншим другим пятьом. Один з них припадково довідав ся, що був оскаржений о удержане школи одної конґреґациї. Але цікаво як. Именно мав одїдичити по своїм шваґрі будинок, а в нїм шкільні братя тримали урядом признану школу. Найцїкавійша річ в тім є, що се дїдичство еще не було уреґульоване, а він сам мав дістати заледво 20-ту часть дїдицтва. Сам ґенерал казав заявити офіцирам корпс-командантам, що потягає до відвічальности официрів не лише за їх власні вчинки, але і за вчинки і спосіб житя ж і н о к, р о д и ч і в і д і т н и й. Так виглядає свобода совісти запоручена I. артикулом свободолюбного масоньского уряду.

Дальше цїлию II-ого артикулу есть унеможливити всяке богослуженє, бо є богато громад у Франциї так бідних, що самі без помочи церкви на годні утримати жадного духовного. Колиж сим другим артикулом державного закону зносить ся усї державні видатки на цїли культу і удержанє духовних, тим самим і свобода совісти запоручена першим артикулом стає ілюзоричною.

Власне увага на свободу совісти в сїм випадку, коли громада задля убожества не може мати і підтримати жадного культу, повинна накладати на державу обовязок, о се постаратись.

Подібний розділ істнує в Бельґії і Італії, а одначе там ряд поносить сї кошти. А навіть протестанцка Голяндия дає субвенциї кат. церкві.

Дальше легко доказати, що розділ катол. церкви викликаний одною сектою, а не потребою усего народу, має на цїли усуненє взагалї всякої релїґії. Самі провідники масонів сї свої задушевні бажаня на зібранях висказують. Впрочім се слїдує з природи річи. Як висказуєсь предметово самим протестанцким істориком Gilbon-ом, що Франция так побудована католицкими епископами, як пластер меду пчолами. Вона 15 столїть католицизму має за собою, які перейшли в кров і кість Французів. А розділ такої катол. церкви хиба дасть здїйснити ся запровадженєм цїлковитого атеїзму.

Вкінци випадки, які тепер заходять при інвентаризованю церковного маєтку, себ то списуваню інвентаря в поодиноких церквах, почавши від париских церков, наглядно доказують, як мильне є почутє католицке в народї і інтелїґенциї і як велике панує обуренє проти сего масоньского державного уряду.

Задля сего обуреня особливо в Парижи прийшло до кровавих сцен так, що на пр. церкви св. Кльотильди і св. Петра мусїли бути здобуті полїцією і місцевою залогою формально як би твердинї.

Сторож церкви св. Кльотильди, Duphot, що яко кірасиєр відбув 1870 воєнну кампанїю, яко наочний сьвідок оповідає, що в самій війнї не був так порушений, як сею борбою пополудневою в церкві. Так сильно католицкий нарід обурив ся теперішним нападом на своє чувство правне і релїґійне переконанє, що і стараня духовеньства не могли привести до терпеливости і під-

даня ся сему державному насильству. І справедливо обурились і опираютъ ся сему вірні, як відповів Odelin бувший радний міста подібному візваню народа: „Отче парох, ви говорите яко парох і слухаєте свого архиепископа. Але ми парохияне церкви св. Петра хочемо боронити нашої власности. Ся церков належить до нас. А жадна інвентаризація майна не може бути після нашого права підпринята як довго жиють єго властителї. Тому орґани фіскусу не мають після права нїчо тут робити". В своїм опорі проти перепровадженя інвентаризації опираютъ ся католики на поразї полїтиків і правників. І так славний учений католицкий правник Grousseau в французскім парляментї між иншим сказав: „Мушу проти поважного блуду, в який попав мінїстер-президент, запротестувати, коли він твердив: що інвентаризация є спокійним актом, що нїкого не може образити. Як довго католикам єще є не відомо, чи вони в совісти мають до сего приноровитись, що ви законом впровадили, мусять вони своїх прав боронити. Без сумнїву маємо з рабунками до дїла"...

В подібний спосіб, наводячи докази, высказав ся провідник французских католиків гр. Альберт de Mun. Він доказує виразно, що вина проливу крови в церкві св. Кльотильди спаде на незаконне поведенє правительства. Сим фактом думало правительство єще більше розогнити пристрасти ворогів церкви, а особливо лївицю парляментарну, а рівночасно нагнати страху католикам. Дальше доказує, що католики в совісти обовязані опиратись списуваню інвентаря церковного. Усей опір католиків є оправданий цїлковито. А важний се голос чоловіка такої міри, як гр. de Mun, чоловіка уміркованого, тактовного і совісного, який задля незвичайних даровань духових і наукових праць заслужив собі на принятє до французскої академії наук. Тимчасом круги прихильні масонам не лише не можуть вийти з здивованя, але шалена опанувала їх злість на сей несподіваний виступ усїх французских католиків, які важили ся своїх прав боронити. Масоньскі дневники, що самі прославляли непослух і напад на власти, тепер высказують сьвяте обуренє нїби на нечуваний сей опір католиків і немов як теольоґи і моралїсти викидають католикам непошанованє власти. А навіть урядові дневники грозять єще острійше!

І хто би сподївав ся, що і у нас знайдесь дневник, предплачуваний і попираний католицким духовеньством, який буде подїляти се сьвяте обуренє масонских французских дневників на католиків французских за оборону своїх прав совісти. Неинакше вражінє робить на нас ся статя „Дїла" в ч. 21. під заголовком „Борба о церкву у Франциї". Цїлком спокійно зазначуючи сей ухвалений закон французского масонского правительства розділу церкви від держави, немов би сей закон був як найбільше справедливий і відповідав свободолюбним кличам французскої републики, зове списуванє інвентаря церковного лише хвилевим сконфіскованєм майна, що вже само є неправним знасилованєм права власности і самим державним законом запорученого.

З чого виходить, що опір католиків є нерозумний і провадить до непотрібних конфліктів, які спокійним піддане́м ся можна би уникнути. Ще арґументує, немов би лише деякі сьвященики розуміли то списуване інвентаря, як просте забиране — як делікатно, чому не загарбане, обрабоване — церковного майна. Коли тимчасом, як вище доказано, лише масони з міністром-президентом на чолі про око і для успокоєня опінії загалу, проти висказу найвитравніїших усіх політиків, так толкують се списуване інвентаря.

А о тім, як в сьвітлі жидівских і масонских ґазет представлено сам факт брутального нападу ряду на церков ст. Жермен на „аристократичнім передмістю Фобурж“, то вже і не говорити. Немов би для замиленя очий еще на конець додає, немов би сей опір католиків і „деяких сьвящеників французских противив ся висшим церковним властям“ і „розважнїйшим сьвітским людям“. Але сего не додає і не вияснює, що хоч були противні деякі парохи сему насильному опорови, але рівночасно сї парохи, сї висші церковні власти і розважнїйші сьвітскі люди перед кождочасним списуваньм інвентаря закладають протест проти незаконного поведеня французского ряду, а вірних стримують лише від насильних демонстраций, але не від протестованя і бороненя таким способом своїх найсьвятїйших почувань перед цїлим сьвітом культурним проти нечуваних в теперішнім сьвітї надужить власти свого рідного, але масонами кермованого уряду і правительства.

С. С. С.

ВСЯЧИНА.

В оборонї католицкого супружа. У Відни завязав ся був „Клюб розвідників“, що розвинув широку аґітацию за реформою супружого закона в напрямі, щоби перед цивільним форум розвід подружя став ся можливий і не тяжкий до переведеня. Проти сего видав католицкий центральний комітет відозву в цїли зібраня контрпетицнї проти реформи Такі відозви (в рускій мові) розіслав комітет і до всїх наших урядів парохіяльних. Треба отже, щоби і наше духовеньство займилось горячо сею справою і постаралось о можливо якнайбільше підписів на готових вже петициях. Хтоби петициї не дістав, хехай пише за нею так: Ioh. Heindl, Kunsthandlung, Wien, I. Stephansplatz 7. Листи мають бути виповнені найдальше до 10. марта с. р., а можуть їх підписувати як жінки, так і мущини. У Львові можна підписувати в Редакциї „Руслана“ і у нас. Дуже для нас сумне сьвідоцтво, що деякі наші уряди парохіяльні звернули до Відня петициї тому, що вони печатані фонетикою... Чи правопись важнїйша для деяких, як закон Христовий?

Загальні Збори Товариства свв. ап. Петра і Павла. Скликані на день 20. лютого Загальні Збори наших двох сьвященичих товариств були для нас дуже непідхлібним сьвідоцтвом. На Збори товариства св. ап. Петра, якого ціль пособляти будові храмів Божих та на Збори товариства св. ап. Павла, якого ціль ширенє релігійности та моральности серед галицкого народа ріжними способами, то реколекциями для сьвящеників, то місіями, то книжочками, часописями і т. д., на збори отже сих двох так великої для нас ваги, а одиноких товариств, прибуло раптом нецілих три десятки членів.. А треба тямити, що самих львівских є в двоє тільки, ба й більше. Але щож дорікати замісцевим, коли навіть не всі виділові зволили звеличати своєю присутностию річне сьвято наших товариств! Призадумуючись над пречинами сего сумного факту, годі дійти до якоїсь певної конклюзії. Чи наше духовеньство не сьвідоме духа теперішної доби, несьвідоме тої великої ваги хвилі, яку переживаємо, чи єму байдуже такі справи, чи байдужа єму конечна нині орґанізация, чи може... може воно не вдоволене з кого? На правду, годі навіть припустити, щоби були можливі оті перші причини. А колиж лишаєсь причина послїдна, чиж рация через когось легковажити собі справу Церкви? Таж дух товариства залежить від єго членів... Але ми любимо більше нарікати та критикувати, як робити, і ось тут біда. На загальних зборах тов. ап. Павла піднесено також справу зміни статутів. І зовсїм справедливо. Дотеперішний статут сего товариства є занадто загальний і обширний, аби можна єго придержуватись; він також трохи не на часї. Тож Збори припоручили новому виділови виготовити проект змін статута і скликати нові, надзвичайні Збори в місяци вересни с. р., які малиби рішити оту зміну статута. — Що до дїяльности обох товариств в минувшім роцї зазначимо тілько що вашнїйше: Товариство св. ап. Павла видало своїм накладом дві книжки та три брошури і попирало місиї. Мимо стараня не могло, як доси бувало, урядити реколекций для сьвящеників з тої простої причини, що не могло ніде дістати приміщеня для реколектантів. Головою товариства на сей рік остав ся дальше Впр. о. мітрат Л. Туркевич. — Товариство св. ап. Петра мало в сїм роцї приходу 10.563 корон і 07 сотиків, розходу 1.361 кор. і 30 сот., так, що лишилось чистого доходу за рік 1905 — 9.201 кор. і 77 сот. Корінний фонд виносить 2.218 кор. і 65 сот., а на зворотних запомогах є 11.316 корон. Членів має товариство (лише в львівскій епархії) 2467, між тим 887 церков, 29 брацтв, 36 громад, 9 читалень, 4 крамниць, 2 каси, 718 сьвящеників та 682 сьвіцких (між тим на пів селян). Коли зважимо, що в львівскій епархії є всїх церков і (каплиць) 1289, а сьвящеників 955, то покажесь, що до товариства св. ап. Петра не належить еще 398 церков, зглядно каплиць і 237 сьвящеників. З призбираних сего року грошей ухвалено відложити 1000 корон до корінного фонда, а решту ужити на запомоги убогих церков. Головою товариства лишив ся і на дальше Впр. о. Крилошанин Т. Пюрко.

З Порохника пов. ярославского пишуть нам: Дня 15. лютого с. р. відбули ся в Угорці, дочернім селї порохницкої парохії, загальні збори читальні „Просьвіти“ при участи значного числа селян і пароха о. Д. Бодревича. Збори отворив о. парох відповідною промовою, загріваючи зібраних до просьвіти і солїдарности, так дуже тут потрібної на окраїнах галицкої Руси. По виборі президиї наступив звіт дїяльности виділу читальнї. Читальня мала членів 15 і розвивала ся нормально, а крамниця тоїж задля невтомимої працї одного з виділових п. Івана Кравця, як на тамошні обставини, де є крамниця „Kółka“ і крамниці жидівскі, видала прекрасні овочі. Показало ся з неї за послїдні лїта чистого доходу 2000 кор., який постановили всї члени обернути на приукрашенє дочерної церкви в Угорці (справленє іконостасу). О. парох взивав зібраних, аби зачали вести рациональну господарку, управляючи добре насїнє і помагаючи собі при роботї машинами. Збори припоручили новому виділови занятп ся закупном великого млинка до чищеня збіжа і сївника для спільного ужитку читальнї. Відтак промовив п. Бак Павло, поступовий господар з Хорова вказуючи рівнож на красні овочі солїдарности в просьвітї і працп. П. Войтович звернув увагу, аби читальняна крамниця заняла ся частинним купном збіжа і покладків і в більшій скількости відпродувала великим повітовим торговлям. Мимоходом сказавши задля браку таких торговель руских, а взагалї християньскпх, товар мусить йти в жидівскі руки, бо прямо до заграничних фірм поодинокі торговлї не є в силї доставити відповідну скількість товару. Відтак вибрано виділ читальнї. Коли пропонованого предсїдательства не міг приняти о. парох, задля значного віддаленя Угорки від Порохника, (пробіцяв однак занимати ся справами читальнї так як до тепер), вибрано через аклямацию головою п. Івана Мальця стар., заступником голови Мих. Вільчиньского, Ів. Кравця писарем, Йосифа Кравця скарбником, Андрея Кіндратка бібліотекарем, а заступниками вид. Василя Щирбу і Мих. Вільчиньского (з гори). Всїх членів числить тепер читальня над 30. По промові деяких членів і о. пароха розійшли ся читальники домів з відсьвіженою енергією до спільної працї, пробіцявши що недїлї відвиджувати читальню. — *Д.*

Церковний собор в Росиї. Приготовленя до всеросийского церковного собора ідучи тупо наперед. Причина лежить в поборюваню сего руху через висше духовеньство, котре не хоче, щоби білий клир і съвіцкі брали участь в тім соборі. Що найбільше згодять ся висші круги на мнимe представительство білого духовеньства і съвітских в тім соборі. Характеристичне, що архиепископ харківский і одеский строго заборонив ширшому духовеньству брати участь в яких небудь нарадах, котрі малиби за предмет церковне житє. — Московский же Митрополит заборонив товариству приятелїв духовного просьвіщеня видавати часопись церковну і передав ей видаванє ректорови духовного семинара, а се лиш тому, бо висше згадане Товариство противилось закостенїлій бюрократиї церковній і системі Поб'єдоносцева.

Потреба контракції. Часописи доносять, що недавно засновано в Neuchatel інтернациональне масоньске бюро. Гроза масонериї збільшаєсь єще дужше через те, що льожі розкинені по цїлому сьвітї, стоять в найтїснїйщій звязи з жидівством. Згадаємо тілько на *„Alliance israélite universelle“* („Ізраільский сьвітовий союз“), який має в цїлім сьвітї, в усїх міродайних кругах своїх аґентів і розпоряджає мілїонами. Сей союз оснував в роцї 1889 в Парижи тодїшний мінїстер Ізаак Adolphe Grémieur, один з провідників Великого Сходу, французкої льожі. Тож не дивниця, що читаємо в часописях про переслїдуваня Церкви, які зраджують непонятну в наших часах ненависть до католицизму. Тут нема анї слїду свободи, а навпаки, се найгіршого сорта деспотизм, коли забороняєсь релїґійні практики, коли відтягаєсь свому призначеню церковні будинки і предмети, коли їх конфіскуєсь і уживаєсь до сьвіцких цїлий; коли усуваєсь або нищить ся хрести і девационалїї, коли за отверті католицкі переконаня караєсь, а тілько через сполуку з ворогами Церкви доходить ся до почестий, сили, впливу і користий. Ситуация в Франциї нагадує дуже часи цїсаря Юлїяна Відступника; католицизм відтручуєсь, усуваєсь єго, молоде поколїнє виховуєсь вже без релїґії. Щастє, що у нас трохи лїпше під тим зглядом. Але чи вже і в Австриї не слїдно Kulturkampf? Бог вість, що нам принесе будучність, але не єсть виключене, що нас чекає судьба Франциї, противно, се річ навіть імовірна, коли бодай в послїдній хвили не отворить ся заблудшому народови очий, коли єму належно не вияснить ся, що єго чекає, коли і дальше буде слухати своїх уводителїв, коли не пізнає, хто є єго правдивим приятелем. Лише єдністю зможемо єще відперти небезпеку, грізну не так множеством людий, як спільною, зорґанїзованою акциєю. Потрібна отже і з нашого боку єдність, злука, орґанїзация!

Справа підвисшеня конґруи. Часописи доносять про справу конґруи таке: Справа підвисшеня конґруи стоїть добре, хоч проти неї буде сильна опозиция. Головно противлять ся їй Всенїмці. Для докладнїйшого розслїдженя справи вибрано підкомітет, через що полагодженє мусить очевидно протягнутись. Однак підкомітетови визначено 4-тижневий реченець, а склад підкомітету є для духовеньства корисний, бо належить до него 6 членів (на 9) прихильних підвисшеню конґруи. До підкомітету належить також посол А. Барвіньский.

Осторога. Перестерігаємо наших людий, що їдуть на заробітки до Прус перед всїлякими аґентами, що крутять ся по зелїзницях а особливо в Кракові, Підгірю і Осьвенцімі. Особливо остерігаємо наших заробітничан перед аґентами: Ґуставом Ґаком в Осьвенцімі, дальше: Стадником, Григорчуком, Ґумовским, Ґаном, Ґольдберґом і др. Одиноке руске бюро є лише в Найберунї (пруский Шлеск). Хто хоче дістати роботу в Прусах — нехай зголосить ся лише в тім бюрі або нехай пише там під адресою: Уряд працї для Русинів, Адреса: Vermittlungsamt für ruthenische Arbeiter Neuberun 0-S.

zu Händen Stefanowytsch. — Всч. Отців духовних просимо дуже звернути увагу своїм Парохіянам на тоту осторогу. — Добрі зарібки є сего року в Прусах для Русинів.

Потреба сейчас по-над 5000 робітників до копалень вугля, а около 10 тисяч до пільних робіт. Рівнож жінки і дівчата знайдуть скужбу добре платну. Приїздити треба сейчас до Найберуна. Білет купуєсь до Осьвенціма на Підгіре-Плашів а звідти треба купити до Найберуна і зголоситись в „Урядї Працї“ для Русинів.

— При сім позволимо собі зробити увагу, чи не булоби пожадано, аби аранжери зароб ової еміґрациї до Прус видали яку інформацийну брошуру, аби кождий з гори знав, яка его жде в Прусах робота, в якій околици, яку дістати може платню і т. д. Сеж важна річ. Годї преціньь засягати всяких навіть загальних інформаций, аж в Найберунї.

ПЕРЕПИСКА.

Вп. о. Вен. в Нак. Як ви догадувались, так і сталось. За сим глядіть зрештою в „Всячинї“. Більше число сподіване в вересни і тодї можна буде порушити згадані Вами квестиї. Гадка, яку Ви піддаєте для нас не нова; але се нїдочого не здасть ся. Нам треба братись до чого иншого. Вкладку передамо, куди належить. — Вп. о. В. Ван. в Гн. Дуже красно дякуємо за прихильність і прислугу. Сьвящени , про якого питаєте, не предплачує нашої часописи. Ми будемо помішати проповіди на кожду недїлю посту. — Вп. о. К. Фац. в Стр. І Вам дякуємо сердечно за прихильні слова. Ми робимо, що в наших силах. Цїкаво, що так много сьвящеників одної думки, а нїхто не береть ся до дїла, аби сему лиху зарадити. Виходить, що ми без орґанїзациї нїчо не значимо, без орґанїзациї даємо ся понижувати, плювати собі в вічі, виставляємо свої найсьвятійші переконаня на наругу і сьміх кільком недовареним головам... На сей рік заплачено 7 корон. — Вп. о. Д. Бод. в Пор. Вашому бажаню буде по части вволено на другий рік, але се головно залежати буде від числа предплатників. Коли хочете прислужитись справі, ширіть подібні думки поміж своїх собратів кондеканальних. Се знаменитий материял до реферату на соборчик. В таких справах одиноко можлива і хосенна тільки акция з долу. З гори годї накидатись з чимсь подібним. Жадайте, домагайтесь, а матимете... Що до проповідий, то згода. Тілько треба буде загодї прислати, ну і розумієсь, вибрати якогось доброго автора. — Вп. о. П. Шт. в Бр. Се сталось з конечности. Від тепер будемо все давати проповіди наперед. — Вп. о. І. Кор. в Вип. Присланї гроші се предплата на рік 1906. — Вп. о. С. Гл. в Бр. Просимо дуже о подібні статї. В міру, як будемо мати місце, радо їх помішати-мемо.

Видає і за редакцию відповідає сьвящ. **Ярослав Левицкий.**
З друкарнї Народової (Манецких), Львів.

Ч. 6. Львів, 15. марта 1906. Рік III.

Нива

ЧАСОПИСЬ ПОСЬВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

Виходить 1-го і 15-го кождого місяця.

Передплата річна 8 кор. піврічна 4 кор.
Поодиноке число 40 сот.

Адрес редакциї і адміністрациї:
Львів, площа св. Юра ч. 5.

Бібліотека наукового товариства імени ШЕВЧЕНКА

Отверте слово.

Ми були-б раді не займати ся так довго „Дїлом“, але мусимо вже довести до кінця розпочату дискусию на тему пастирского листу, тим більше, що в ч. 19. „Дїла“ в статї п. з. „З письма наших Владик“ читаємо кілька гадок про те, якою по думцї „Дїла“ повинна бути орґанїзация сьвящеників, — гадок, на які люде, по хрістіяньски думаючі, ніяк згодити ся не можуть. Також зовсїм хибно виображає собі „Дїло“ позицию духовеньства в народній полїтицї.

Заким піддамо критицї крутїйства, інсинуациї та підозріня, які кидає „Дїло“ на енунціяцию нашого Епископату, хочемо наперед вияснити становиско і поглядя нашої часописи супротив национально-демократичної партиї. Робимо се тому, що деякі люди, котрих правда в очі коле, хотїли би підкопати репутацию нашої часописи, називаючи єї орґаном „сьвятоюрским“, „клерикальним“, ба навіть ставляючи єї в ряді всяких „Industrie-ritter'ів“. „Дїло“ кидає навіть підозріне, що хочемо склеїти якусь нову „клерикально-москвофільску“ партию і по приятельски перестерігає москвофілів, запевняючи, що „в тім омнібусї не далеко заїдуть“.

Дуже помиляв би ся той, хто би хотїв вірити, що „Дїло“ справдї вітрить зближаючу ся нову партию полїтичну; воно-ж преціньдуже добре знає, що ті, котрих би оно вважало ініциаторами такої справи, занадто добре орентують ся в ситуациї, щоб могли числити на удачу і непотрібно покидали терен, на котрім можна успішно працювати. Тут ходить лиш о те, щоб збаламутити загал, вмовити в него, що ось вже стають „клери-

кали", „угодовці", та беруть ся розбивати „народну політику". Тим способом хотїла-б найскрайнїйша лївица нашої партиї, котра так неподїльно взяла не лиш одинокий орґан, але й всї аґенди в свої руки, позбути ся невигідної критики, не хоче нїяк допустити, щоб хтось дивив ся їй на пальці. А в нас вже вистарчить назвати що небудь „клерикалїзмом", „ультрамонтаньством", або „єзуїцтвом", то хочби се було щось найсправедливїшого в сьвітї, вже всї з відразою і обуренєм відвертають ся від того. Так то протягом лїт вспіла наша лїберальна, плитка преса утерти кілька фраз, котрі не силою переконуючою і дїйсним своїм значінєм, але — так сказати-б — маґічно дїлають на не дуже розбираючий загал читачів. Як лиш хто заговорить так, як повинен християнин, то крикнуть єму сейчас страшне слово: клерикал; стане хтось ясно і рішучо яко католик, то зараз назвуть єго ультрамонтаном, єзуїтом; однак та сама преса з облудою голосить, що не виступає проти віри і релїґії, а за то нам докоряє, що всюди добачуємо якісь „ізми". Час вже раз, щоб нашій суспільности отворили ся очі на ту киригю соціялїстів в нашій партії.

Колиж проте приходить ся нам нераз забрати слово, щоб рішучо виступити против макіявельства радикальної кліки, — то з певностію не йдемо в супереч інтересам „народної політики", ані не гадаємо розбити національно-демократичної партиї, але висловлюємо лишень гадку величезної більшости в нутрі тої-ж самої партиї і не хочемо допустити, щоби радикали і всякі інші вороги християньских основ суспільного ладу нашими руками вимагали печені каштани з огню.

Як в кождій партиї політичній, так і в нашій націон.-дем. зовсїм природно в поглядах на цїли і тактику суть ріжні відтінки, лишень з тою великою ріжницею, що коли в інших народів ті відтінки можуть бути висловлені і передискутовані, то в нашім таборі виробили ся неможливі внутрушні відносини через те власне, що одна дрібна частина заняла найважнїйші позиції і захопила весь вплив на цїлу дїяльність партиї, а маючи до диспозиції одинокий, отже всїми з конечности читаний орґан, не боїть ся критики і уживає всїх можливих і неможливих штучок, щоб жадної немилої собі гадки не допустити. Річи такі промовчує, або кидає на них найгірші підозріня, клевети.

Як некористно такий неприродний стан відбиває ся на цїлій нашій працї, бачить кождий, хто хоч дрібку тверезо дивить ся на хід і напрям нашого суспільного і політичного житя. А коли зважить ся, що в склад нашої партиї увійшли давні радикали (з котрих вправдї отверткі усунулись) і ті власне майже виключно господарять, — то не тяжко зрозуміти, який напрям і який характер має цїла наша робота.

Такі неприродні відносини безперечно шкодять самій партії і наколиб не були усунені, то скорше, чи пізнїйше довелиб непотрібно до єї розбитя, а вина спалаби тодї на тих, котрі розпочали попирати виключно найскрайнїйші елєменти національно-демократичного табору. Думаємо однак, що ті панове

не обчислили добре своїх сил і трохи за скоро зачинають так безцеремонно поступати та забувають, що они самі на тім найбільше можуть стратити.

Тим, гадаємо, зазначили ми доволї ясно наше становиско і ціль нашої часописи, а тепер вертаємо до закінченя наших уваг про критику пастирского листу в 19. ч. „Дїла".

„Дїло" докоряє Владикам, що они „хочут понизити в очах духовеньства вагу народної полїтики, думаючи, що тодї лекше буде сьвящеників, поділених нинї разом з цїлим народом на партиї, склеїти в одну окрему цїлість".

Чому „Дїло" не зацитувало дословно тих місць з пастирского листу на потвержденє тих тяжких докорів?

Розвязка тої загадки не тяжка. Наколиб „Дїло" було навело ті місця, не булоб мало жадної підстави кидати такі калюмнії. Цитуємо на доказ одинокі два місця, котрі дотикають ся тої квестиї:

„Не маємо претенсиї — читаємо в посланію — рядити і все рішати, не думаємо о майоризованю суспільности, о зробленю з неї суспільности, клирократичмої, не протиставляємо себе, духовеньства, цивільній інтелїґенциї, бо знаємо, що в дійсности між нами а великою більшостію тої самої сьвіцкої інтелїґенциї нема найменшої суперечности, так як на цілій лїнії єсть повна солїдарність між Нами а людом".

З тих слів видко наглядно, що Владики не мають найменшого намїру „понизити в очах загалу народну полїтику", але як найвиразнїйше акцентують згоду і лучність духовеньства з великою більшостію сьвіцкої інтелїґенциї і повну солїдарність з людом. Хиба найбільша перфідія може перекручувати так ясні слова.

Однак таки находимо в посланію оден уступ, котрий справдї до живого міг уразити ту кліку, на котрої услугах стоїть „Дїло". Ось він:

„Єсли яка єсть суперечність — кажуть Владики — то між нами а нечисленною горсткою людий, що не суть христіянами, хоть христіян перед народом удають, людий, що суть ворогами і Церкви і народа. Але власне для того, що суть ворогами народа, що ведуть народ на погибель, не можемо позволити, щоби нас та меншість терроризувала, щоби криком накидала і Нам і цїлому народови свої згубні засади".

От ті то слова так діймаючо вкололи „Дїло", котре почуваючи до повної солїдарности з тою „горсткою", виступ проти тої кліки називає понижуванєм „народної полїтики". Ми однак рішучо протестуємо проти того, щоби та дрібка соціялїстів, ідентифікувала себе з **народною** полїтикою, хотяй хвилево вдало ся їй справдї захопити найвизначнїйші і найбільш вплывові позициї в нашій партиї. Із слів Владик виносимо ми сьвященики і цїла велика більшість партиї лиш ту одну сумну правду, що позволилисьмо на пересунене точки тяжести на найскрайнїйшу лївицю... Однак почаною клеветою називаємо напасть

„Дїла“, немовто Епископат настроєний ворожо проти змагань народних.

Також нїяк не можемо погодити ся з поглядами „Дїла“ на те, як повинна по єго думцї виглядати орґанїзация духовенства.

„Дїло“ позваляє нам орґанїзуватись лишень в цїлях чисто станових, так як орґанїзують ся адвокати, лїкарі і тп. в оборонї своїх станових інтересів; впрочім повинні сьвященики, яко свобідні горожани і члени суспільности бути подїлені на партиї і „гуртувати ся з рештою суспільности на основі своїх народних і партийних пересьвідчень“. Тут знов намагає ся редакция названого дневника підсунути незамітно Владикам намір витворення із сьвященьства полїтичної касти, котраби „всюди виступала з окремого станового становиска“, між тим коли Владики, як видко із цитованих висше слів, проти того рішучо застерігають ся. Але що то шкодить „Дїлу“ написати брехню і наполохати незрячих марою „клєрикальної партиї?“.

Цїкавійше однак і дуже характеристичне, як собі „Дїло“ представлає ту орґанїзацию. Після єго рецепти ми можемо лучити ся лишень на основі чисто станових інтересів: вільно нам старати ся (так, здає ся, думає „Дїло“) о полїпшенє нашої матерьяльної екзистенциї, забезпеченє вдів і сиріт по сьвящениках, і т. п., але де ходить о загальні інтереси суспільности, де ходить о те, чи та суспільність йде дорогою Христових законів у своїм культурнім розвитку, де ширять ся чим раз більше аґітациї против Церкви і віри — там ми вже не сьмїємо ся орґанїзувати, щоби відвернути нещастє і загибель від нашого народа.

Тут шановна редакция грубо помиляєсь і зраджує тілько компльетний брак понятя про місию Церкви і єї слуг — сьвящеників. Ті панове не знають, або удають, що не знають, що ми окрім наших станових, приватних справ, маємо ще й цїлком ясно визначену програму нашої дїяльности в житю загально — суспільнім. Сьвященикамп ми не лишень тодї, коли виступаємо в оборочї наших чисто станових інтересів, але не перестаємо ними бути навіть тодї, коли яко члени суспільности і свобідні горожане мусимо стреміти до ідеалів **христіяньскої** суспільности, єслп не хочемо бути зрадниками Христа і переходити на сторону Єго ворогів. А наколи ті вороги роблять ся чим раз небезпечнїйші, то застерігаємо собі повну свободу **злучити ся,** щоб обдумати способи і средства і солїдарно бороти ся проти лиха. Така орґанїзация опирає ся на далеко ширших основах, як думає і допускає „Дїло“, і тим самим не дивить ся на справи загально-суспільні зі свого вузко — станового становиска.

Поклик рускоґо Епископату до солїдарної працї цїлого духовеньства приходить в хвилю, коли вже крайна пора взятись до дїла!

с. с. с.

Джон Віліям Дрепер і его Исторія Боротьби Віри з Наукою.

Написав

Крилош. **Ф. Щепкович.**

(20. Продовженє.)

В наведеній леґенді впадають в очи деякі факти, подібні до фактів евангельских, відносячих ся до Ісуса Христа, як приміром, чистота матери, жертвованє в храмі, віщба старця і пр., що дало притоку деяким людям порівнувати Будду з Христом а буддаїзм ставити на рівні з христіяньством. До таких належали Шопенгавер і Гартман (Hartmann). Но Гартман есть на стілько щирим, що признає, що подібність, яка заходить помежи христіяньством, а релїґією буддаістичною есть лиш зверхна і що буддизмови не достає того, що в христіяньстві есть найкрасшим. Коли-ж застановляємо ся, звідки може походити подібність помежи оповіданєм буддаїстичної леґенди, а оповіданєм евангельским, то дасть ся се витолкувати тим, що хотяй Будда жив перед різдвом Христовим, то леґенди о нім, як приміром повисша. могли повстати о много пізнійше, а именно в тім часї, коли сьвітло науки Христової передістало ся вже і до Индий, котрих мешканцї могли використати оповіданє евангельске о Ісусї Христї, щоби его примішити до житя реформатора наук браманьских; бо часу повстаня леґенд дійсно не знаємо.

Богато знова европейских ученых хотїло видїти в оповіданю о Буддї просте примішанє до него старинних сонїчних митів. Вправдї може вони мають слушність, але лише в части, понеже оповіданє о Буддї має стілько відмінних черт, що на повисшу гадку годї згодити ся в повнї

Не маючи о житю Будди сказати більше нїчого приступаємо до схарактеризованя его науки.

Науку Будди годї зачислити до релїґії, в тїснім значінню, бо бракує їй того, що становить основу кождої релїґії — Бога, хотяйби того Бога і ложно попимано. Есть то радше система фільозофічно-моральна, оперта на розумованю чисто людскім. Доґм або певних сталих не змінних засад буддизм не знає; тому люди не потребують приміняти ся до него, але він приміняє ся до поглядів релїґійних даного краю чи народа. Для того то буддизм в рїжних краях рїжно виглядає. У него нема першої причини, силою котрої дїлалибы всї инші причини, але суть лиш другорядні (другостепенні). Питаня з метафізики, як: хто есть Бог, яка Его природа, яка природа есть у всесьвітї, який початок і цїль чоловіка, не занимали Будду цїлком; его занимали виключно питаня практично-моральні. Після Будди нема першої причини істнованя всїх річий або Сотворителя; есть лиш груба маса загального бутя. Повстане сьвіта толкує в спосіб споріднений з атомізмом. Після него позганяв вітер частинки воздуха до купи. З тих частинок утворила ся велика хмара, а з тої хмари повстало море. На поверхни моря зібрали ся тверді частини,

що утворили сушу. В безконечнім просторі суть безчисленні сьвіти, котрі взаімно зміняють ся, подібно як мандруючі душі. Бо Будда вірив, що душа переходить з одного тїла в друге, доки не перестане цїлком істнувати с. є. вірив в метемпсихозу (мандрівку душ). На кінци перейде на ново цїлий сьвіт в нїчо. В прочім упоминає Будда своїх учеників, щоби не старали ся слїдити за тим, чи сьвіт той має конець чи не має, але щоби старали ся пізнати дорогу, яка веде до сьвятости, до супокою і до просьвічення. Будда сам не відкидав вправдї безпосередно Бога, бо навіть задержав імена индийских богів, але ті імена були пусті без нїякого значіня, бо ті боги не мали найменшого впливу на долю або недолю чоловіка Єго ученики перечили вже отверто істноване Бога. Длятого то називали вже брамани буддистів безбожниками або атеістами (Nastikas). Після буддистів нема особистого Бога. Кождий чоловік есть лише витвором природи, котрий затрачує по смерти своє особисте істноване. Неістноване есть найбільшим щастєм для чоловіка. Тоє неістноване називають буддисти Ніббана (Nibbana) по скр. Нірвана (nirvana). Що есть ся нірвана, сего не знають самі буддисти. Сам Будда сего не вияснив, хотяй і як напирали на него ученики. Есть се якесь чис о відірване (абстрактне) поняте. Вираз сей переняли буддисти від браманів, а означає він після Ведів погаснене пристрасти Ученики Будди поділили свої гадки що до пониманя нірвани. Одні уважали нірвану яко звичайний перехід в нїчо або за звичайне знївеченє а яко примір того переходу душі в нїчо ставляли сьвітло лямпи. Як именно сьвітло лямпи, кажуть они, гасне, коли випалить ся або єго здмухнемо, так гасне і душа людска Тож перечили вони разом із своїм учителем, будьтоби істновала яка душа. В слїд за тим перечили вони також, будьтоби могло бути житє за гробом. Віру отже в відвічальність за гробом уважали за блуд. — Инші уважали нірвану яко перехід до бутя загального і цїлковите з ним зілляне або злученє. Яко примір ставляли знова каплю води, що лучить ся з водою цїлого океану. Як гине отже капля в мори і перестає сама істнувати, так гине душа в загальнім бутю. З ріжного пониманя нірвани видно, що не знати, що о нїй судити, чим она есть. Питанє отже, що есть нірвана, зістане непорішеним; непорішеним остане також питанє, чи сьвятий жиє за гробом, чи нї. Рівнож нерозвязаним остане питанє, чи сьвіт той есть дочасний чи вічний, скінчений чи нескінчений. Доперва пізнїйші буддийскі книги беруть нірвану яко цїлковите перерване істнованя. В такім значінню приходить нірвана в книзї Абідгамма (Abhidhamma). Найвіроятнїйшим здає ся бути тверджене тих, що кажуть, що нірвана означає перехід до бутя загального, припускаючи рівночасно, що се бутє загальне есть нерухомою, позбавленою всякої сьвідомости масою. Не могучи довідати ся з буддаістичної науки, що то есть нірвана, будемо шукати вияснення ї з дальшої науки Будди. Осередком, около котрого обертає ся цїла єго наука, суть терпіня і нещастя, які походять з істнованя. Чоловік не тілько родить ся, але і відроджує ся по смерти.

З родженя, істнованя і відроджуваня походять всякі нещастя. Щоби звільнити ся від них, належить усунути причину їх т. є. відроджуване. Понеже дальше причиною відроджуваня есть бажане того-ж, то-ж щоби перетяти відроджуване, треба знищити найперше бажане. Щоби-ж знищити то бажане, треба пізнати правду. Через пізнане правди здавить ся бажане, жерело відроджуваня і в той спосіб перерве ся істноване, причину всяких нещасть. Щоби-ж здавити бажане через пізнане правди, належить здавити всї пристрасти, що суть овочами блуду.

Цїла наука Будди звернена в тім напрямі, щоби подати спосіб, якби перепинити відроджуване і звільнити ся в той спосіб від нещасть і терпінь. В тім то визволеню чоловіка від нещасть і терпінь, лежить цїла суть науки Будди. То остаточне звільнене від дальшого відроджуваня називає ся нірваною. Єї можна осягнути до певної степени вже в тім житю. Після права „Камма“ або Карма обіцює ся душі за приріст заслуг через єї дїяльність вже в тім житю щасливійше істноване, а в будучім перестане така душа скорше відроджувати ся. Смерть позбавляє чоловіка тілько одної з прикмет, що творять особу (Skandhas-qualitates personam constituentes-personenbildende Qualitäten) і прикмет тїла (Rupa), а прочі складові части особи зістають. Танга (т. є. послїдне бажане умираючої особи) споводовує, що вони поринають назад в тїло і чоловік відроджує ся. Такий відроджений чоловік має вже дальшу охоту відроджуваня лише в такій мірі, якій відповідають вчинки попереднього земского житя.

Після буддийских катехизмів єсть Камма т. а. закон причиновости провідною гадкою цїлої моральної системи Будди. Камма есть причиною мандрівки душ, камма означує, в яку форму істнованя має перейти душа по смерти задля своїх дїл. Від Камми (дїла чоловіка) залежить, чи чоловік має єще відродити ся чи ні. Причиною відроджуваня есть привязане до того житя і пожаданє того-ж і воно має бути після буддистів творчою силою, ще спричиновує відродужуване силою, яка в инших релїґіях приходить під назвою Бога. Та сила однак (Камма) не есть індивідуальною дїяльною силою, але загальною всесьвітною силою, що має вплив на кожде поодиноке сотворінє, а котру то силу називають также провидїнєм, судьбою, або Богом. Но ся сила не есть самосьвідомою, своєвільною, але вона дїлає слїпо конечно.

З повисше сказаного було легко завважати, що відродженє в системі Будди може бути лише дуже ограничене. Беручи стисло єго понятє про душу, то воно властиво в буддийскій науцї не повинно мати місця; бо де нема субстанцияльної душі, але де всьо есть лиш комбінациєю сил, що формують і упорядковують всї річи, де дїйсним есть лиш само ставане (fieri, das Werden-несубстанцияльна причиновість) там о відроджуваню не повинно бути і бесїди, бо для него нема місця. А однак буддизм приймає з цїлим спокоєм ту разячу нетьоґічність.

Причиною, що назначує души єї дорогу, що єсть підставою відплати за моральність, єсть закон „Камма“. Єслибисьмо взяли сей закон яко основу вічного житя, яко первень самосьвідомости, котрий снує ся через всї відродженя аж до переходу в нірвану, то і він губить ся в нірвані, переходить в нїчо. З того виходить, що єсть він непонятним, відірваним понятєм.

Коли душа перейде по смерти до другого житя, то єї „я“ (незнищима клїтина) очищує ся в чистилищи (Камма Льока) від злих мислий і похотий і переходить в стан духовий „Девахан“, котрий відповідає небу, лише без повної і вічної щасливости, щоби там розвинути всї свої сили, котрі витворила в часї туземного житя. Тутки зістає вона так довго, аж доки фізичні сили не завернуть єї до нового тїлесного житя, але вже в висшім степени. Всї утїлеснення разом називають ся Сансара (Sansara), а образом сего вічно кружляючого всесьвітного руху (sansara) єсть индийске фіґове дерево зване Acwattha. Бог Вішну представлений на нїм в станї супочинку.

Як буддизм занимав ся не богато справами духовними, так причинив ся еще менше до розвитку наук природничих.

Будда звернув усю свою увагу майже виключно на сторону моральну. Моральна Будди має свого рода декальоґ. Заповіди однак суть самі заказуючі; приказуючої нема анї одної. Перші вісїм призначені для самих совершених. Они забороняють: 1) убивати живі сотворіня 2) красти 3) зломити віру супружеску. Для монахів забороняє та сама заповідь дотикати ся женщин 4) говорити неправду (лгати) 5) уживати наповаючих напитків 6) їсти в не свій час 7) брати участь в сьвітових забавах і 8) уживати прикрас і пахощів. Прочі дві заборони відносять ся до аскетів і суть: 1) уживати мягкої постелї, а 2) принимати гроші. Однак не належить думати, будьтоби виконуване приписів обнятих тими заборонами провадило до спасеня. Після основ буддизму виконуване дїл моральних не єсть средством, що веде до цїли; насупротив, найуспішнїйшим средством єсть **безчинність**. Навіть милосердие, яке оказує Будда для убогого, єсть зимне, без чувства, бо у него нема в правдивім значіню любови до Бога та любови до ближнього, що спонукують чоловіка до виконуваня правдивої чесноти милосердия. Вправдї в краях буддистів суть численні шпиталї побудовані для людий, а еще в більшім числї для звірят, однак они не відзначають ся такою нїжностию і такою любовию та пожертвованєм, як приміром шпиталї християньскі. Причиною сего обяву єсть основний блуд науки Будди, котрий уважає терпіня не яко індівідуальне, яким оно справдї єсть, але яко загальне. Задачею отже буддисти єсть не причиняти ся тілько до еще більшого терпіня другого. Одинокою потїхою для чоловіка є лише мнима сьвідомість, що стане ся висвободженим від дальшого відроджуваня а тим самим і від дальшої смерти; а також і то, що не тілько він сам терпить, але що терплять і другі. Будда має еще ту добру сторону, що не тримає ся тїсних рам браманьскої моральної, що увгладняє

киш упривилейовані касти, але заступає їх загально людскими обовязками.

[Далї буде.]

ВОЛОДИМИР СОЛОВЄВ

РОСИЯ І ВСЕЛЕНЬСКА ЦЕРКОВ

[Vladimir Soloviev. La Russie et l' Eglise universelle]

Переклав

Сьвщ. Володимир Герасимович.

ПЕРША ЧАСТИНА.

ПОЛОЖЕНЄ РЕЛЇҐІЇ РОСИЇ І ХРИСТИЯНЬСКОГО СХОДУ

(4. Продовженє.)

Свобода релїґійна і свобода церковна.

В царинї релїґії і церкви можна припускати під іменем свободи дві цїлком ріжні річи: 1) независимість церкви як корпорації (духовеньства і сьвітских) від зовнїшньої власти держави; і 2) независимість індівідуїв в справах віри с. є. признанє всякому права явно належати до сего або того віроісповідания, свобідно переходити з одного до другого, або не належати до нїякого і безкарно визнавати всякого рода вірованя і релїґійні ідеї так позитивні як і неґативні[1]). Щоби уникнути всяких непорозумінь, назвемо першу — свободою церковною, а другу — свободою релїґійною[2]).

Кожда церков предкладає якусь звісну збірку загальних вірований і хто не годить ся з нимн, той не може користувати ся в громадї рівними правами з вірними.

Власть реаґувати всїми духовними способами проти невірних членів і вкінци виключати їх зі свого нїдра, се один з сущних атрибутів церковної свободи. Що же дотичить релїґійної свободи, то вона тільки убічно входить в питому царину церкви; тільки сьвітська власть держави може прямо позволити або нї своїм підданим явно визнавати кождому се, в що вірить. В справі релїґії церков може оказати тільки моральний вплив, щоби спонукати державу бути більше або менче толєрантною.

---

[1]) Не говоримо тутки про третій рід свободи — свободи всїляких вір, признаних державою. Звісна свобода культів (в їх statu quo) конечна сама собою в такій державі як Росія, яка числить більш 30 мілїонів підданих, що не належать до пануючої церкви.

[2]) Звороти: свобода сумлїня, або свобода вірсіпов..аня, яких звичайно уживають в сім останнім значенню, крайно неточні: сумлїнє все свобідне і нїхто не може заборонювати мученикови визнавати свою віру.

Нїяка церков нїколи не глядїла байдужним оком на пропаґанду чужих вір, які загрожували їй, відібрати їй її вірних. Але треба знати, якого оружя повинна церков уживати в борбі з ворогами; чи вона має просити помочи у держави, щоби покористувати ся його матеріяльним оружєм, — утиском і переслїдуванєм. Сї два способи борби з ворогами церкви зівсїм не виключають ся взаїмно. Можна розрїжняти (коли маємо до сього достаточну здібність) умові похибки від злої волї, і дїлаючи переконуванєм на перші, боронити ся проти другої, відбираючи у неї можливість шкодженя [3]). Але одна умова доконечно потрібна для самої можливости духовної борби: а се — щоби сама церков володїла свободою, щоби вона не підлягала державі.

У кого руки звязані, той не годен боронити ся своїми питомими способами і мимохіть шукає посторонньої помочі. Державна церков, цїлковито зависима від сьвітскої власти і істнуюча тільки з її ласки, вже тим самим відрікла ся своєї духовної власти і може боронити ся з деяким успіхом тільки матеріяльним оружєм [4]).

В минулих віках римско-католицка церков (яка завсїгди признавала церковну свободу і нїколи не була державною церквою), хоть борола ся зі своїми ворогами духовним оружєм научаня і проповіди, але позволяла католицким державам служити сьвітским мечем справі релїґійної єдности.

Тепер вже нема більше католицких держав: на заходї держава атеїстична а римска церков далї істнує і процьвітає а опираєть ся виключно на духовний меч, на моральний авторітет і свобідне проповідуванє своїх засад. Але єрархія, яка віддалася сьвітскій власти і тим дала доказ, що їй недостає внутрішньої сили, як годна така єрархія покористувати ся моральним авторітетом, від якого сама відпекала ся? Сучасні наші церковні інституції віддали ся цїлковито державним інтересам, щоби від держави одержати ґарантії свого істнованя проти погроз сектантів. Де така чисто матеріяльна мета, там і способи її осягненя не можуть бути инші лиш матеріяльні. Способи примусу і насильства, вичислені в „Сводѣ уголовныхъ законовъ Имперіи“ — ось в сути річи одиноке оборонне оруже, яке наше православє з ласки держави, може наставити так проти місцевих сектантів, як і проти чужосторонних віроісповідань, наколибись останнї захотїли перечити йому власть над людскими душами. Хоть клирикальні аґенти останнїх часів пробували бороти ся

---

[3]) Припускаємо сю різницю в прінціпі (in abstracto), але зівсїм не думаємо рекомендувати його, як практичне правило.

[4]) До сього вельми наївно признають ся самі наші церковні письменники. Прим. в статях: „Православныя Обозрѣнія“, які описують борбу росийского духовенства з росколом, автор (М. Чістяков) виложивши подвиги епископа Пітіріма (нижгородского) якого ревність мусїло завсїгди піддержувати військо віцегубернатора Ржевекого, приходить до висновку, що сей поважаний місіонар завдячує всї свої успіхи підмозї сьвітскої власти і свойому праву на силу змушувати роскольників слухати його проповіди („Правосл. Обозр“ жовтень 1887 р. стор. 348). В тім самім „Обозрѣні-ю“ з р. 1882 можна знайти статї, в яких досього самого признають ся сучаснї місіонарі між поганами східного Сибіру.

сектантами за посередництвом півголосних диспут[5]) то надто явна несумлінність сих диспут, на яких з гори назначувало ся, що противна сторона немає слушности і може говорити лиш на се, на що противники позволять, — лиш ще більше здемаскувала моральну безсильність пануючої церкви, надто податливої перед сьвітською властю, щоби її хто поважав і надто строгої зглядом душ вірних, щоби її хто любив.

І вона має нам представляти свобідний союз сумлїня в дусї любви! Славянофіли в своїй антикатолицкій полеміці подбали змішати свободу церковну з релїґійною. З огляду, що католицка церков не завсїгди була толерантна, та що вона не допускає прінціпу байдужности в справах релїґії, то не було нїчого лекшого, як деклямувати про римский деспотизм, замовчуючи рівночасно про велику перевагу церковної свободи, яку із усїх христіянсь их віроісповідань зберіг лиш один католицизм. Але коли іде бесї а про самих нас Росіян, то помішане обох понять свободи до нїчого не веде: на всякий случай річ ясна, що в нас нема свободи ні одної ні другої. І нїхто не виложив тої прикрої правди з такою силою і жаром, як покійний І. С. Аксаков, останній визначний представник старої славянофільскої школи. Нам варто лиш зацитувати декілька замітнїйших уступів із його творів[6]).

(Далїше буде).

Християнська жїноча милосерна добродійність.

Реферат виголошений на загальних зборах Товариства св. Ольги, 27. грудня 1905 у Львові.

(Конець.)

В сьвятім гнївї повстає св. Григорий Назиянзеньскнй против несправедливого законодавства, котре піддавало дїти під виключну власть батьків, а на материй цїлком не зважало.

„Не така воля Божа; заповідь злучена з обітницею є: шануй отця і матїр твою, щоби тобі добре було. Тут є рівність в законодавстві“.

Згаданий епископ Евергард кличе: „Не один то надїйний молодець, не один великий муж має попри Господу Богу ли-

---

[5]) Хоч як тяжкі були умови диспут для старообрядців в Казані, Калузї а осо-бливо в Москві, і хоч верховоди роскола від них здержували ся — то представники офіціяльної церкви не все виходили з них побідно. Газета „Голосъ Москвы“, що відважила ся напечатати в р. 1886 стенографічний звіт сих дебат, мусїла тяжко відпокутовати за свою сьмілість: — вона мусїла перестати виходити

[6]) Адмінїстрація довго переслїдувала Аксакова за щирість його критики. Аж в останнїх лїтах житя, він подібно як Карпов дістав привилей свобідно виявляти свої гадки. Та сим привилеєм тїшили ся лиш вони два а з ними і він пішов в могилу.

шень єдино своїй матери завдячувати, що він від збочень і морального упадку зістав охоронений. Її слова, її образ довго по її смерти будуть єму відновляти ся, будуть спяти в єго душі".

Незабутної памяти папа Лев XIII. в своїй енцикліці з р. 1882 кличе:

„Любов Бога і ближніх се єдина панї і цариця всіх чеснот, її сила є так велика, що вона всї ті противности, котрі стоять на перешкоді сповненя обовязків, ухиляє, но заразом ті великі труди не лишень зносимими, але і милими, дорогими чинить".

„В великих грізних часах вся наша надія на християньскі матери і кличемо християньску матїр до помочи против одинчілости звичаїв" — каже епископ Ебергард.

Мати, се перворядна сила в суспільнім житю. Коли деморалїзация межи нїмецкою молодїжию занадто стала бушувати, був се не хто иньший, як лицарский дух епископа Кеттелєра з Могунциї, котрий в р. 1860 заложив товариство християньских материй*). Те товариство при помочи одушевленя для справи ґрафинї Іда Ган-Ган розвило ся чудно-широко. В р. 1897 належало до центрального звязку 821 філїяльних ґруп з членами понад 8.000. Баварія вела в тім руху перід. Ті панї уважали за свій обовязок робити заходи коло основаня католицкого університету. Епископ Кеттелєр з ентузиязмом кликав: Сумлїня материй починають розуміти звязок сеї справи з їх обовязками. Коли професори гігієни найбільших університетів в Нїмеччинї, Австриї і Щвайцариї звертають увагу на розпусту молодїжи, то із сторони тих товариств материй піднесений був голос до суспільности о подвійну-потрійну чуйність і опіку, щоби той найшляхотнїйший і найцїннїйший цьвіт народу від загуби ратувати. Ся чуйність звернула увагу на иншу сторону житя і вихованя родинного. Після справозданя шкільного в Лїссї в Прусах на 570 записаних до школи 6-лїтних дїтий було 51 процент дїтий, котрі трошки знали молитви, 287 таких, котрі доси не молили ся або о молитві нїчого не чули. В одній місцевости віддаленій о 1 милю від церкви було тілько 17 процент дїтий, котрих матери научили молити ся. Певно, що в иншіх місцевостях був сей стан відрадніїший, бо там вже матери научали своїх дїтий молитов.

Дальшим полем для харитативної дїяльности християньскої невісти є челядь. Як християньска невіста має розуміти своє відношене до челяди, се обяснив св. Апостол народів в листї до Филомена. Не лишень належить доповняти то, до чого службовим контрактом є хто зобовязаний. Відношене се повинно опирати ся на любві, на християньскій добродійности, а та повинна головно дотичити чеснот релїґійности і моральности у челяди.

Дальший обовязок християньского милосердя тут належачий, се опіка над дївчатами, котрі виходять на службу до міст,

*) В сих всїх датах іду за проводом Августа Реслєра: Übung der Charitas durch die Frauen.

або на роботу в краю, чи поза край. Християнське милосердє вимагає, щоби їх справити на таку дорогу, де би їх зіпсутю запобіжено. Тут конечні вже товариства по містах чи в індустрийних місцях, деби такі дівчата знаходили притулок і опіку передовсїм до того часу, доки не знайдуть місця сталого і чесного заробку, зглядно служби.

Монументальні інституції вивела в тім зглядї християнська милосерність. В одній новій харитативній публїкациї, котру маю під рукою, поміщено оказ такої монументальної институції опіки над дівчатами се: Marienstift в Вроцлаві, котрий має 23 філії. Істнує окрема інтернациональна орґанізация в Фрибурґу в Швайцарії, котрої дїяльність розтягає ся на всї краї Европи, на Сполучені Держави в Америцї і на східні Індиї. І у нас зроблено маленький початок до того з заложенєм товариства для слуг. А було би як найбільше пожаданим товариство, котре би вишукало особливо у Львові дівчата, що без всякої контролї находять ся по жидівских домах, по всяких морально-гнилих норах.

Дальшим виразом моральної добродїйности як по містах, так і по селах, є опіка над опущенними дїтьми. Першою фазою тої опіки є захоронки, де дїти опущені дізнають першого тепла і сьвітла, як би матерної любви і милосердя. В тім зглядї, дякувати Господу Богу, дізналисьмо Божої помочи в церковній институції наших СС. Служебниць, котрої основатель Впр. о. К. Сїлецкий. Вони докопують дїла Божого милосердя на бідних дїтях з подивом і пожертвованєм. Окрім сего добродїйного обовязку роблять наші Служебниці велику милосерну услугу доглядаючи хорих. Певно, що за надто їх мало ще, за надто мало*).

Дальша потреба і то дуже пекуча, головно по селах, є опіка над старцями і калїками, когрих житє є нераз страшними муками, вони є тягаром собі, тягаром родинї. Якісь домки-притулки для них, се річ конечна.

Дїлом милосердя є дальше і кольонії вакацийні для бідних шкільних міских дїтий, котрі мешкаючи по темних міских заулках, нидїють, не маючи можности віддихнути чистим повітрєм. Роблять ся і у нас зачатки для того дїла милосердя.

Повен терпінь і нужд фізичних та моральних є сьвіт. Ухилити їх цїлком з него не удасть ся нїякій хоч би як високо культурно і гуманно розвиненій суспільности, бо се є те нещасливе дїдиство по наших прародичах за їх гріх в раю. Але їх уменшити, їх злагоджувати, се головна задача правдивої християнської цивілїзациї. Ту задачу не сповнить і не може сповнити жадна державна орґанізация так, як єї сповняла завсїгди, спов-

*) Після дружно менї Впр. о. Арс. Лозиньским, Ігуменом монастиря ОО. Василиян в Жовкві і ординариятским комісарем для СС. Служебниць поданої відомости, виносить число домів тихже в Галичинї 33, а в Канадї 2.

няє і сповнятиме Церков Божа, через ту в нїй неґибнущу вічно живучу силу, котрою є безмежна любов Христова до людий. Та сила витворює що раз нові сьвяті інститути Церкви, от ті чини і конґреґациї монаші, головно жіночі, котрі служать цїлям милосердя для терплячих. І де їх нема в сьвітї, тих слїдів їх сьвятих трудів, сих їх заходів милосерного пожертвованя?! При ложах хорих, в хоробах заразливих і гидких, в домах божевільних, при хорих невилїчимих, при калїках, при опущених дїтях, в домах поправи і на поли битви і там десь межи Неґрами, Індиянами, при науцї, опіцї, обслузї позбавленних віри, сьвітла і помочи півдиких людий.

Но і по за властивими церковними інституциями, хоч також під крилом Церкви витворила Христова любов пречудні плоди милосердя. Ті велнкі подвиги, які вивели на поли харитативности инші великі релїґійно розвинені християньскі суспільности, стоять яко ідеал перед нашими очима. На разї можемо їх хиба подивляти. Се однако не має цїлком означати, що у нас нема до того відповідного душевного ґрунту, противно, того ґрунту придатного під управу харитативности є в народї нашім і в нашій суспільности інтелїґентній подостатком. І той ґрунт не лежав і у нас нїколи цїлком облогом.

Тут вже не можу нїяк поминути тих незреєстрованих для сьвіта дїл християньскої милосерної добродїйности, про котрі я знаю, а котрі чинились і чинять ся в наших сьвященичих родинах. А кілько їх має бути! Одному Господу Богу відома та статистика: кілько опущених, кілько калїк, кілько старців утримувало ся по наших сьвященичих домах! Як довгий був нераз той стіл застелений для сиріт, убогих дїтий, котрі не находили де инде для себе привітного даху!*)

І власне на тих то основах хочемо будувати при Божій помочи наші дїла християньскої милосерної добродїйности. А вже статут товариства св. Ольги отвирає нам до того розлоге, надїйне поле.

Покладаємо надїю в Бозї, в опіцї Матери Божої, Сьвятого Йосифа Обручника, св. Ольги, що слова великого Сьвятителя св. Йоана Золотоустого воплотять ся і в нашім товаристві в дїло, що наші дїла милосердя стануть глубокі любовю як море і обіймуть цїлий наш нарід по самі кінцї Богом даної ему землї.

о. Данило Танячкевич.

---

*) В прилюдній відозві просив я, щоби менї було дозволено вглянути в ті дорогоцїнні тайні акциї християньскої милосерної добродїйности, щоби їх вивести в громаднім образї в сьвіт перед таке форум, де би вони знайшли належне оцїнене, на жаль з незначним успіхом, та я не відстаю від моєї просьби.

О переходах з обряду гр. к. на обряд лат.

(Допись).

Одною з важнїйших справ, над котрою належало би ся духовеньству нашому на зборах епархіяльних нарадити ся, повинна ба бути справа переходів з обряду гр. кат. на обряд лат.

Ся справа зістала вправдї вже давно в нашім краю порішена декретом т. зв. конкордиї, виданим через конґреґацию для розширеня вірн, з розказу Св. О. Пія IX, Папи Р. в р. 1863 а оголошенім в наших дієцезиях в року 1864, але овочі сего декрету в дїйсности малозамітні. Наша Галичина есть тим краєм, в котрім позістала у збитій масї найбільша частина вірних гр. кат. обряда побіч вірних лат. обряда, для того і квестія межиобрядова у нас найбільше розвинула ся.

Папи римскі все заявляли свою волю утримати в цїлости гр. к. обряд і задлятого від найдавнїйших часів видавали буллї і декрета в цїли охорони сего, але всї ті заряджена не мали значіня в Королївстві польскім, до котрого найбільша часть гр. католиків належала. Духовеньство римо-католицке, наділене від правительства польского великими привилеями, враз з тим правительством немилосерно гнобило вірних гр. к. обряда, перетягало на силу з обряда гр. к. на обряд латиньский і довело до того, що при розділї Польщи предетавителями гр. кат. обряда позістали лиш темні убогі хлопи з рівно не осьвіченим духовеньством а сьвятинї гр. к. обряда були такими пужденними, що подобали радше на шопи або шатра, а не на доми Божі. Некатолицка Росия маючи подібний грецкий обряд, скористала з такої темноти і бідноти вірних гр. к. обряда і скоро зробила з ними порядок: вона прилучила їх до православя. А була се не баґательна втрата для католїцизму, бо виносила многі мілїони душ.

Католицка Австрия респектувала волю Апост. Престола і щиро заопікувала ся долею вірних гр. к. обряда і їх церквою. Австронїмецке правительство постарало ся передовсїм о просьвіту і вірних і їх духовеньства і тим способом допомогло до конкордиї і до виданя сего декрету з р. 1863, котрим мала бути справа порішена.

Сей декрет уформував дуже гарно відносини обох кат. обрядів, зрівнав в повнї їх достоїньство і установив строгі кари за перетяганє з одного обряда на другий, або за понижуванє котрого з них. Згода між духовеньством обох обрядів і спокій між вірними запанували на якийсь час, бо і правительство австрийске берегло постанов сего декрету. На жаль лиш кілька років був такий щасливий стан католицкої церкви в нашім краю. В міру того, як правительство австрийско-нїмецке зачало змінити ся в нашім краю на правительство австрийско-польске, як при помочи сего правительства дозволено всякі зміни віри і обрядів, аж до безконфесийности, зачали знова появляти ся довольні поступованя духовеньства супротив доси обовязуючого

закона конкордиї, розуміє ся з кривдою для нашого гр. катол. обряда.

При такім станї річий почули ся зобовязані наші гр. кат. Ординаряти пригадати своєму духовеньству зміст декрету конкордиї, обовязуючого і доси.

Гр. кат. Ординарят перемиский еще в р. 1889, як в 25-літну річницю оголошеня сего декрету, казав випечатати цїлий сей декрет в Вістнику епархіяльнім, при чім указав на велику его донесліть для католицкої віри і на его цїль: утриманє згідної любови межи душпастирями і вірними обох обрядів для спільного успішного труду около розширеня Царства Божого і спасеня повірених душ.

Колиж наше новочасне уставодавство мірске подало догідний сносіб перетягати з обр. гр. кат. на обряд лат., без нарушеня закона конкордиї в той сносіб, щоби вірні гр. кат. обр. переходили передше на протестантизм, а відтак яко протестанти зголошували ся о принятє до катол. віри після лат. обряда і коли о тім донесли ся жалоби до Ап. престола, конґреґация для розширеня віри з росказу св. о. Льва XIII. П. р. видала дня 14/4 1893 р. декрет такого змісту:

1. Конґреґация не дає нїкому позволеня до переходу з одного обряда на инший без згоди дотичних епископів обох обрядів.

2. Се розпоряджене дотичить також тих вірних обр. гр. к., котрі підлягають юрисдикциї лат. епископів.

3. Дїти родичів обр. гр. к. хрещені через сьвященників обр. лат. мають належати до гр. к. обряда.

4. Тоті вірні гр. к. обряда, котрі в цїли зміни обряда насамперед на протестантизм переходять, відтак желають принятя на лат. обряд, поповняють тяжкий злочин апостазиї і на те належить в строгий сносіб їх увагу звернути.

5. Вірні, котрі жадають зміни обряда, мають в тій цїли тілько до ап. Престола звертати ся.

Трохи пізнїйшим декретом з 18. серпня 1903 р. оповістила конґреґация, що в разї конечної потреби, для браку сьвященика, вільно вірним католицких обрядів сповідати ся і причащати в чужім обрядї, отже гр. кат. в обр. лат., а лат. в обрядї гр. кат., але се причастє не зміняє обряда. Здає ся той декрет вийшов в наслїдок практики, що дуже часто душпастирі самі, коли запричащали кого з другого обряда, утверджали его в переконаню, що тим способом змінив вже обряд.

З повисше описаного оказує ся, що апостольский Престол заявив свою найлїпшу волю для утриманя в цїлости гр. катол. обряда.

І наші гр. кат. Ординаряти поучили і наказали в тім самім дусї своє духовеньство, в наслїдок чого не чути жалоб на перетяганє вірних з обр. лат. на обряд гр. кат., або понижуваня через гр. кат. духовеньство вірних обр. лат. Але памятає духовеньство обр. лат. о тих декретах конґреґациї, виданих з припорученя пап римских? Чи поучають і пригадують коли орди-

паряти р. кат підчинене собі духовеньство о тих законах? Чи наказують они своєму духовеньству тримати ся строго приписів тих декретів і чи звертають они їх увагу на строгі кари, які св. оо. Папи римскі постановили за переступ лене і непослух тим декретам?

Піс я того, як собі поступає значна часть духовеньства лат. в тім зглядї можна сумнївати ся о пожаданих одвітах на повисші питаня.

Переходи з обр. гр. кат. на обряд лат. суть на порадку дневнім. Обяви сего дають ся спостерігати всюди, де лиш знаходять ся парохії обр. гр. кат. і лат. в одній і тій самій місцевости, а навіть і в тих місцевостях, де для кількадесяти душ обр. лат., живучих серед маси жителїв обр. гр кат., будують ся косцюлки, яко стацнї місійні для тої цїли. По містах і місточках наших дїє ся со на більшу скалу, а найбільше таких переходів случає ся у самім Львові або в Перемишли, де велика сила духовеньства лат. против незначної скількости духовеньства гр. кат. В чім же лежить та причина, що в містах і місточках частїйші переходи з обр. гр. к. на обр. лат.? Здає ся, що в тім: заможнїйші і виднїйші родини мішаньскі, котрі вже давнїйшими часами перетягнені зістали з обряда гр. кат. на обряд лат., стають ся послї орудиями до перетягненя других на обр. лат. Они накланяють слуг, челядників і учеників ремісничих, жінок і зятїв, котрі суть обряда гр. кат., аби ішли до костьола лат. сповідати ся і причащати ся, почім утверджають їх в переконаню, що они вже перейшли на обряд лат., а відтак вже душпастирі обряда лат. хотяй знають о їх обрядї, вінчають їх, хрестять їх потомство і ховають їх, ігноруючи цїлком декрети конкордиї.

Се, здає ся, є дуже сумним і некористним съвідоцтвом привязаня нашого народа до свого гр. кат. обряда. Се може бути також наслїдком недбальства гр. кат. душпастирів. Але если розважить ся всї теперішні обставини, що вливають на ті переходи, то навіть треба і подивляти, що еще така маса народу тримає ся обряда гр. кат.

Ось ті обставини:

Жалоби публичні в наших часописях доводять, що в дуже многих костелах духовеньство лат. отверто з проповідниць пропагує висшість і більшу досконалість обряда лат. над обряд гр. кат. — Дуже многі лат. душпастирі з проповідниць наказують своїх вірних, аби не важили ся вступати до руских церков, бо ті церкви суть шизматицкі і душі їх не будуть спасені, коли там будуть ходити. Тоті вірні, котрі суть мало інтелїґентні, вірять в те, а много вірних гр. кат. обряда слухає таких проповідий, бо духовеньство гр. кат. не заказує своїм вірним вступати до костелів латин. повинуючи ся стисло декретам конкордиї.

Жалоби публичні в наших часописях доводять, що і теперішні народні школи під управою польскої Ради шкільної кра-

євої стали ся місцями аґітації до перетяганя з обряда гр. кат. на обряд лат.

Майже у всїх місцевостях, в котрих знаходить ся хоть би мала і незначна частина учеників обряда лат. Рада шкільна краєва позаводила язык викладовий польскій і тим способом поробила в руских се ах школи польскі, до котрих учителями насилають Поляків обряда лат. Такі учителї і учительки, шовіністичним духом напоєні, запроваджують по таких школах лиш польский „пацір“, ведуть рускі дїти лиш до костелів, научають лиш польскі релїґійні пісні, зогиджують дїтям рущину і ріжними такими способами в дитинячих серцях Русинів обряда гр. вщепляють той наклін до переходу з обряда гр кат. на обряд латиньский.

Найтяжші і найбільше значучі суть обяви, що навіть теперішна система правительственна дає много поводів до переходів з обр. гр. к. на обр. лат.

Загально єсть відоме, як тяжко Русинови обр. гр. кат. добити ся чи в станї урядничім, чи в станї учительскім авансу і значнїйшого становиска.

Відомо також і те, що хто з гр. к. обр. перейде на обряд лат., бувае уважаний Поляком і тогди має отвороні двері до авансів і може добити ся значного становиска у всїх катеґоріях урядованя.

Вкінци єще і та обставина богато причиняє ся до заміни обряда гр. кат. на лат., що дуже многі урядники і учителї обр. гр. кат. з цїлими родинами своїми бувають зі зглядів „службових“ переношені на Мазури, де нема обр. гр. кат., де отже суть змушені до зміни обряда, хотяй би і як дуже були привязані до своєї рідної церкви.

Се отже суть ті многі обставини, котрі сильно впливають на часті переходи з обр. гр. кат. на обр. лат. і котрі по части оправдують духовеньство і вірних гр. кат. обряда, але не оправдують духовеньство обр. лат.

Хотяй і як сильні повисші обставини, що впливають на зміну обр. гр. кат. на лат., не мали би они значіня, наколи би духовеньство обр. лат. респектувало ті декрети, котрі пропаґанда для розширеня віри з розказу папів римских видала для охорони обр. гр. кат. Може би наради духовеньства гр. кат. на соборах епархіяльних могли ухвалити які конечн. средства против переходів з обряду гр. к. на обр. лат.

Душпастир з села.

З релїґійного житя.

Інвентаризация церков в Франциї, або до чого допроваджує ґосподарка масонів в державі під лїберальними окликами — свобода і любов ближнього.

Насильне і вимушене переведенє інвентаризациї церков французских рязчо іллюструє деспотизм, безмежну брутальність і безстидне сфальшованє закона свободолюбного масоньского уряду, що мусить справедливо обурити французских католиків, а тим єще більше заострити домашню борбу. І так по словам державного розпоряджженя що до виконаня інвентаризациї і коментаря о інвентаризациї, яких референтами були члени комісиї: пос. Briand, референт о законї розділу, Grunebaum-Ballin, авдітор держ. ради і комісар ряду Меян (Mejan), вимушене і насильне переведенє інвентаризациї може бути виконане лише по судейськім засудї, тимчасом інвентаризация безпосередно і насильно буває виконувана, анї не допускаєсь можливости покликаня судиї до виданя відповідного засуду. Справедливо і на засїданю ради державної, аби уникнути критики такого незаконного поступованя ряду, не допускає мінїстер президент до інтерпеляциї в справі інвентаризациї. Тому змушеним був пос. Grousseau, оден з найвизначнїйших юридичних французских поваг, листовно до мінїстер президента запротесувати против сего незаконного поведеня правительства, яке не зважає навіть на власні розпоряджженя. Хоч тут незаконне і тираньске поведенє правительства листовно напятноване моглоби кождий иньший кабінет мінїстерияльний довести до упадку, то инакше дїєсь в Франциї. Коли лише кабінет Ruvier'a шкодить катол. церкві а католицьке населенє допче ногами, то знаходить поперте у масонської клїки і похвальні гимни в масоньских дневниках. Нич дивного, що наспля незаконні збільшають ся з збільшаючим ся опором справедливо обурених католиків. Не досить, що під приказом звише поліция, жандармерия і військо при найменшім опорі ломлять двері церковні, рабують скринї закристиї і розбивають каси церковні, але єще додатково брутально зневажають молячих ся в церквах старцїв, пань і дїтий. Правительство допускає до сильного підбурюваня проти католицького народу. Воно само уживає єще брутальнїйших средств, аби зломити опір католиків, що виступають проти своєї кривди. Цїлі ряди католицких жен і мужів засуджених за оборону церковного добра на пів року, рік, або більше, вандрує до вязниць. А нагло засудженим не позволяєсь видїтись з своїми родинами, анї навіть не позволяєсь родинї з ними розпращатись. Що більше, французкий ряд спокійно дивить ся, як масони мобілїзують шумовину і батярню великих міст, аби они перешкаджали церковному богослуженю і нищило церковне майно. Католицка молодіж і мущини суть

примушені з палицею в руках стояти на сторожи у церковної брами, як се було підчас неустаючої адорації в церкві св. Маґдалени в Парижи. Роззвіреве дійшло вже до того, як доносять дневники, що поліція брутально нападає на парохів які, закладають протест проти сего незаконного поведеня і інвентаризації церкви. На розказ урядників кількох сьвящеників було поштурковаными, побитими і поганьбленими. Навіть сам префект, наш староста, одного старшого сьвященика так побив, що пролялась кров і видер ему з рук протест. Одного пароха хотів урядник переводячий інвентаризацию примусити отворити ківот з найсьв. Тайнами. Сьвященик ему відповів, що хіба по его трупі зможе добутись до найсьв. Тайн. А що було більше вірних в церкві, нарешті урядник уступив. Яка драконська строгість проти католиків панує ілюструєсь не лише сим, що напр. велике нераз число молодих жінок і дівчат 15—17 літ з церкви провадять до вязниці і навіть їх строго карають, але на пр і з сего випадку. Один робітник закликав перед дверми церкви „най жие Христос“ і за се его засуджено строгою вязницею. Не лише в Парижи, але і на провінциї змобілізована батярня і зволоч впадає до церкви нагло, нападає і зневажає молячих ся, розбиває вівтарі, статуї, образи, а навіть і ківоти з найсьв. Тайнами, як се було в одній церкві дієц. Carcassore.

Масонська кліка не крилась з тим, що католики навіть найгірше притиснені будуть лише слабо опиратись, По їх думці заледво еще в серцях деворок тліє релїґія. Сей опір був цілком несподіваний. А хоч духовеньство лише пасивно опираєсь, то одначе знаємо епископів горячійших, які самі впрост не допускали до інвентаризації. І так енерґічний епископ з Pr yes Msgr de Pelacot сими словами боронив урядникови вступу до церкви:

„Буду до послїдної каплї крови боронити незаперечних прав моєї церкви. Пане урядник, не можна до середини, переведете інвентаризацю моєї церкви, аж коли буду в вязниці.“ З сим получилась однодушна овация присутних вірних.

Еп. Turinaz з Nancy, який власне перед хвилею рішучо не допустив до інвентаризації своєї епископской палати, потім заступив дорогу урядникови в брамі своєї катедри і заборонив вступу. В протестї зазначив: „З папою, намісником Ісуса Христа, відкидаю і осуджую закон розділу, бо він нарушує необходимо потрібні права і вільність католиків, право природне, независимість єрархії і уряду сьвященичого і основу церкви. Католики сего краю з великими переданями віри і хоробрости, хотять боронити своїх прав, своєї вільности і церкви, якої є синами. Вони суть французькими горожанами і не позволять себе трактувати яко невільників.

Справедливо покликав ся епископ сей в протестї на папу, який в осібній енцикліці з 17. лютого с. р., а потім в аллокуції на тайнім засіданю консистора з 21. лютого с. р. осудив сей закон розділу враз з інвентаризацією, яко нарушене умовп, народних прав і образу апостольского престола. Рівночасно

розібравши докладно і навівши причину осудженя сего закону кінчить енцикліку горячим зазивом до французского епископату, клиру і народу, аби в з г о д ї, є д и н о с т и і великодушно боронили релїґії, якої за всяку ціну хотять позбутись з Франциї.

Висказує надію, що ся борба получена з молитвою, довірєм до Бога через заступство Непорочно Зачатої приверне Франциї спокій і мир.

Розклад релїґійний в королевстві польскім.

Не лише сумна судьба католиків французких, яко дїтий одної мати Церкви, але єще більше живо обходить нас розклад не лише полїтичний і суспільний, але і релїґійний братнього нам народу польского під забором Росиї; народу, що особливо не лише зглядом православних в Росиї, але і з огляду на наш обряд сильно маркує свій католицизм. Характеристичними появами сего розкладу релїґійного в Королестві польскім є слїдуючі два факти. Перше се ширяча ся єресь так звана „маріявітів“ або „манкетників“.

Початок до сеї нової секти дав якийсь капуцин Горонат з Нового міста, який з початку в добрій вірі працював над піднесенєм духовного стану. Се допровадило єго до пересадного аскетичного житя. Одначе видячи зростаючу нову секту під грозою совісти покаяв ся, опустив нову секту і вернув до церкви католицкої. Тимчасом плян єго працї підхопила одна пані Кляра Козловска, жінка симулянтка і нервово гістерична. Она вмовляє в своїх приклонників, що дістає нові обявленя і каже їм називати ся новою св. Терезнею. Цїкавійша річ, що зеднала собі богато католицких сьвящеників, які єї галюцинациї, немов обявленє, приймають на колїнах і дальше се між народом розширюють. Ся пані враз з невним сьвященником Іваном Ковальским уложила правила для нового релїґійного товариства, якого членів прозвано маріявітами. Нарід називає, їх (тому, що не носять машетів), манкетнїками. Замішане і розлад в католицкій польскій церкві збільшив ся, коли мимо заказу і анатемізованя польских епископів, ся секта єще більше зискує приклонників духовних і сьвітских, а до того социяльсти, користаючи з сего роздору, унялись і аґітують і боронять нової секти. Навіть вже до сего доходить, що на чолї сего руху стоячий сьвященик Іван Ковальскиї поїхав до Швайцариї, аби тут приняти сьвященя на старо-католицкого епископа Хоче сьвятити власних духовних і в своїм семинари виховувати наслїдників. Другий факт зіпсутя навіть між духовними в королевстві польскім нотує Gazeta kościelna стор. 96. Именно за житє неморальне суспендований кс. Едвард Мільковскиї разом з чернителем католицкої релїґії Конст. Скороховским стали редакторами порнографічного і богохульного місячника „Протест“...

с. с. с.

Перегляд часописий.

„Дїло“ Хто з наших радикалів вважаєсь поступовцем, а хто ретроґрадом, говорить ясно новинка „Дїла“ з 35. ч. під заг. „Женщина в росийскій літературі“. Тут переказуєсь за час. Journal des Debats зміст одної кореспонденциї з Росиї, в якій автор дає характеристику росийских женщин, головно молодих дївчат, що розчитують ся тілько в Марксї і Ніцшому, мріють про надлюдий, самі бажають стати надженщинами, від найранїйшої молодости полїтикують і ведуть, або бодай беруть вельми чинну участь в революциї. Автор сеї кореспонденциї противний такому вихованю дївчат і через те напятнували єго наші радикали з „Дїла“ реакцийником. — В ч. 36. помістила редакция звіт п. С. Кабаровскої з віча українського жіноцтва, в якім анї згадки про те, що на вічу панував дух социялїстичний, що „відпоручник робітників“ (котрих — ?) п. Ганкевич кидав громи на Церкву, за що еще удостоїв ся похвали і подяки із сторони предсїдательки віча і присутних. Мусимо взагалї з жалем сконстатувати, що наше жіноцтво, яке в більшій части походить з сьященичих родин, старше чи молодше, занадто залицяєсь до „молодих“ радикалів. — Часописи доносили в послїдних часах трівожні вісти з Залуча п. Ч. Як доказує спростоване о. А. Дмитраша в ч. 39. „Дїла“, нема в тих вістях і крихітки правди На православе перейшло всего троє людий, всї прочі остались при своїй церкві. — Новий доказ социялїстичної злоби „Дїла“ маємо в статї „Польска бомба“, в ч. 43. Згадуючи про замір Поляків зорґанїзувати в західнїй Галичинї нову партию на основах християньско-демократичних, додає „Дїло“ дальше від себе таке: „а і у нас на Руси є змаганє, щоби довести до витвореня такоїж самої партиї на основах демократично-клерикальних, чи, як то гарно каже ся, на основах християньских...“ Памятаючи вже те, що про якусь нову партию думає хиба сам головний редактор „Дїла“ після послїднїх зборів єго акционерів, ми би тілько сьміли поспитати пп. редакторів, чи вони гаразд розуміють, що таке християнїзм, а що клерикалїзм? Між першим а другим така ріжниця, як між добром кружка редакторів „Дїла“, а добром руского народа в Галичинї.

„Руслан“. У відповідь на нашу статю з 4. ч. під заголовк. „Чи нам потрібна орґанїзация?“, помістив „Руслан“ в 47. ч. вступну статю: „Потреба орґанїзациї“, про яку основнїйше поговоримо в слїдуючих числах нашої часописи, а тепер подамо нашим читачам лише еї зміст: „Нива“ помиляєсь, що доси нїхто не виступав з конкретним начерком такої орґанїзадиї і що доси не було такої часописи, в якій можна би було обширнїйше обговорити сю справу. Уже в рр. 90-их зроблено почин до такої орґанїзациї і засновало „Руско-католицкий Союз“, але духовеньство не піддержало як слїд сих змагань. Часопись „Руслан“ була

все і є тепер готова відступити свої стовпці для обговорення тих справ і дійсно нераз відступала і відступає. Духовенству потрібна орґанізация; воно при своїй народній і суспільній праці не має належного впливу на культуру руского народа. Напрям розвитку нашої суспільности в останних часах повинен прибрати не лише священиків, але й сьвітску інтеліґенцию, зріло і поважно призадумати ся над потребою такої роботи, котраби обезпечила рускому народови здоровий розвиток і то скажемо прямо: на християнськых і чисто-народных основах.

Не вся духовна і сьвітска інтеліґенция пристане до такої орґанізациї, бо не пристануть до неї ані „русскіи“ ані радикали. Але таких, що ані в один, ані в другий бік не простують, найде ся ще дуже богато. Доси така орґанізация не удавалась, бо було намаганє до орґанізациї виключно станової, або так зв. кастової. Нині сама „Нива“ подає думку, щоби до такої спільної роботи втягати також сьвітску інтеліґенцию. Се гадка щаслива і доведе до доброго успіху. Редакция не поділяє однак сумніву „Ниви“, що тривка відразу, з принятою певною проґрамою орґанізация, не поведе ся і що треба починати в менших кружках на взір нїмецкых социяльных конференциї. Навпаки можна зложити певну проґраму, зібравши наперед тїснїйший кружок духовної і сьвітскої інтеліґенциї, а сей кружок винайде в цілій суспільности дальші сили, котрі до роботи пристануть. Але треба брати ся до діла зараз, поки ще час!

„Свобода“. Коли „Дїло“ редаґоване в радикальнім дусї, то не дивниця, що і „додаток“ его, „Свобода“, також від часу до часу порадикальствує. Ось в 7. ч. помістила новинку: „Полїтика лаполизанїя“, що є тілько спопулярнізованим виданєм новинки „Дїла“ з ч. 29: „Полїтика банкротів“. Як там, так і тут мішаєсь всуміш і москвофілів і барвінчуків і „клєрикалів“, всїм закидуєсь вислугуване ся полякам, кирилене „хлопскіи“ полїтиці і т. д. „Дїло“ пише про нову партию, то й „Свобода“ тесаме повторює. Але коли „Дїло“ обережнїйше пише про нашого Митрополита, то „Свобода“ не добирає зовсїм слів. Що „Свобода“ вважає синонїмами: хрунївство, фарисейство, клерикалїзм, польонофільство, католицтво, християньство і лаполизанїє, се також нич дивного, бож видають еї ті самі люди, що й „Дїло“.

Польска преса а головно „Słowo polskie“, счинили в остатних часах великий крик, що немов то польскі дїти грецкого обряда рущать ся в ґімназиї Франц Йосифа у Львові, бо каже їм катехит учити ся і відповідати реліґію по руски. Насамперед є неправдою, щоби всї дїти в згаданій ґімназиї уважали себе Поляками, бо в дійсности є таких заледво кількох а прочі почувають себе Русинами. По друге, коли Поляки такі справадливі, то повинні вплинути так само на міродайні чинники, аби ті видали приказ всїм латиньским сьвященикам в східній Галичинї учити нарід і дїти по костелах і школах тілько по руски.

„**Громадский Голос**“. В 7. ч. в новинцї: „Рутенцї на авдієнції“, инше між иншим „Гр. Голос“ таке: „Як міг сей чоловік (Митрополит) іти на авдієнцію і жадати виборчої реформи? Таж у своїм листї взиває він усїх попів, щоби виступали против аґітациї радикалів та соціялїстів, які промовляють за сею реформою! Ту суперечність може поясннти хиба клерикальний „Руслан“. — Отже наші радикали добачують невитолковану для себе суперечність, що хтось може виступати против радикалів і рівночасно бути за реформою виборчою. Цїкаве помішане понять.

Найважнїйшим „історичним здобутком суспільности“ в нинїшних часах, се, після „Гр. Голосу“ (ч. 8) — „упадок папства, який найшов свій висказ в ухвалї французкого парляменту, що розділює церкву від держави... Закон сей розірвав ті окови, в які клерикалізм закув велилу частину европейскої суспільности; Франція... перша освободилась від реакцийного папства... Коли пригадаємо, що ще недавно тому назад папскі інквізитори, урядники попи, що судили людий за невірство, відьмарство і т. д., могли спокійно видавати свої нїчим неоправдані засуди... то зрозуміємо, що згаданий закон се стверджене початку цїлковитого упадку папства. Закон сей дає спромогу виховуваня нових поколїнь, свобідних від всяких забобонів, поколїнь, яких віра буде вірою сучасного, сьвідомого чоловіка-горожанина, вихованого в школї, в якій будуть подавати нефальшовані здобутки новійшої науки...“ Отже те саме, що і в „Дїлї“: у Франції не йде борба против Христа, а проти папства і клерикалізму... В чч. 9, 10. і 11 у фейлетонах передрукував „Гр Голос“ річ М. Драгоманова: „Евангельска віра в старій Анґлії“, знаний вже нашій суспільности „науковий“ памфлет радикального півбожка на папу і духовеньство в середних віках. — Всї віча за виборчою реформою скликують у нас тілько одні соціялїсти, запевняє нас „Гр. Голос“ в ч. 11. При сїм сконстатованю факту радить отже своїм приклоникам додавати на всїх вічах точку: Проґрама соціялїстичних партий.

В кількох послїдних числах „Гр. Голосу“ помістив Др. К. Трильовский ряд статий під заг. „Наша робота“, в яких дає радикалам свої заповіти. І так першим і найважнїйшим заповітом народної роботи радикальної партиї має бути: ширене „Гр. Голосу..“ Другим заповітом — продавати (не купувати!) марки хлопского фонда, доперва третим аґітация за зміною реформи виборчої, а вкінци закладане „Сїчий“.

В тім самім числї в „Полїтичнім оглядї“ накидаєсь редакция своїм звичаєм знова на сьвятїйшого Отця і церкву з нагоди папскої енцикліки до Французів. — Зразок „поступової“ культури, яку ширять радикали між нашим народом, маємо в статї: „Голос з св. Юра“ в ч. 16. Такі культурні слова, слова що сьвідчать наглядно про стан інтелїґенциї і вихованя редакторів, можна почути хиба де в найобскурнїйшій великоміскій сутереновій книйпі. Про зміст статї шкода й говорити, бо вона взагалї до поважнїйшого обговореня не надає ся. — „Доки ру-

ські жінки не одушевлять ся для загального людского добра, для ідеї соціялїзму, так довго нїчого не вдіють“ — отсе гадка „Гр. Голосу“ ч. 17., якою закінчив звіт з жіночого віча у Львові. — О. Гапон — отсе нова причина для радикалів всяких відтїнків до нападів на „попів. І „Гр. Голос“ не лишив ся по заду. Ось в ч. 18. в новинцї: „Хто був піп Гапон?“ пише редакция таке: „Цікаве, що тої огидної зради допустив ся піп, а не хто инший...“

Бібліографія.

Преосьвященний Григорий, Библїотека священнича. 1906. Станиславів, печатня І. Данкевича, ст. 21. 8°.

Ся, вправдї невеличка, але дуже цїнна книжочка вийшла яко перший додаток до пастирского посланія Преосьвященного Кир. Григория „О дѣяльности священничôй“ і подає „загальні вказівки і бодай декотрі підручники з ріжних галузий богословских“ (ст. 4.). Єї звязь із сим знаменитим посланием полягає у тім, що вони є розширенем і практичним виведенем сего уступу послания, який говорить про вагу дальшого образованя і студиї богословскої для духовеньства наших часів.

„Працюючи над усвященем наших душ“ — читаємо на ст. 27. Посланя — „ми не сьміємо занехати праці і над образованем нашого ума, если хочемо сьвідомо і успішно дїлати в душпастирстві і боротись против ворожих напрямів в суспільности. Студия проте єсть обовязком неустанним нашого життя, а то тим більше, що образоване богословске на університеті отрималисьмо лишень о стілько, о скілько закони церковні конечно вимагають до осягненя Тайни сьвященьства. Студийоване книжок поважних богословских і апольоґетичних повинно нас всегда занимати“.

Вправдї охота до богословских студий найшлаби ся у нас, але нема у нас на се срецтв і способу. Русин взагалї а сельский сьвященик в особенности, відокремлений від наукового сьвіта і руху, нето що не має нераз змоги йти з ним у парі наперед, але і таке лучає ся, що наш сьвященик, скінчивши університет, по волї чи неволї раз на все бере розбрат з наукою. Щоби сему запобічи і „викликати в нас рефлєксию в тім зглядї і збудити енергію до інтензивної праці на поли релїґійнім і богословскім“ (ст. 4). Библїотека ставить перед очи вагу і значіне поодиноких галузий богословскої лїтератури і подає при кождій з них короткий, але добірний спис найчільнїйших авторів і їх творів. Кромі загальних підручників богословских, які тїшать ся найлїпшою славою серед католицкого сьвіта. Библїотека осо-

бливше узглядняв аскезу хрпстпяньску, культ евхаристичний, проповіднпцтво, катихитику і апольоґетику, — а адреси найліпших каточицких книгарень і антикварень, подані при кінци, певно стануть у пригоді людям доброї волї. З огляду на се, що з западно-европейских язиків нїмецкий є для нас найприступнїйший і ми переважно у Нїмців шукаєм образованя, в Бібліотеці узглядпені переважно самі нїмецкі авторп. Преосьвященний Автор так отверто признає ся: „дуже жалїю, що не можу поручити наших питомих дїл до лектури духовної, а мушу радити книжки в чужій мові“ (ст. 19.) — та щож, коли нашої питомої богословскої лїтератури еще нема! Без нашої праці ві не буде. Дай, Боже, нам еще дочекати ся такої бібліотеки богословскої, яка нам вкаже таких 80 наших руских авторів, коли вже не можем мріти о такій рускій книжці, подаючій руску науку, як нїмецка: Bibliothek des Priesters von D. M. Heimbucher 5 Aufl. Regensburg, 1904. О. Б.

Додатокь до Посланія пастирского „О дѣяльности священничѣй“. 1906. Станиславовь. Печатня І. Данкевича 8"67 ст. л. ст. 166.

Сей властивий Додаток обнимає в собі три части і спільоґ.

Перша часть, „Правило церковне“, подає (на ст. 5—8) виїмки з рішень львівского Собора відносячі ся до способу відчитуваня Молитвослова єрейского, а опісля (ст. 8 –11) блисші пояснепя і норми, після яких має ся сей молитвослов відчитувати. Зглядом уваги 2-ої (ст. 9), яка після приписів латиньского бревіяра нормує час відчитаня цїлоденного правила „в протягу одного дня природного, т. є. від півночи одного дня до півночи слїдуючого дня“, може зайти непорозумінэ, як погодити наш день богослужебний, який зачинає ся від вечірнї, а кінчить ся на 9-ім часї, з постановленою границию, так, щоби омпнути гріха. Після сеї норми полунощниця, не відмовлена в вечер, мусїлаби вже по півночи відпасти („по упливі сего часу не можна вже задосить учинити обовязкови правила“ ст. 9), або з **важної** причини повечерія вже не можнаби було відложити на рано. Тимчасом вже сама назва вказує, що полунощницю мож відмавляти о півночи, около півночи, отже і по нїй ; впрочім з огляду на то, що від не-монахів вставаня о півночи не вимагає ся, а навіть самі слова полунощниці супонують, що ві відмавляє ся по снї (Полунощи востахъ йсповѣдатися тебѣ.. Блюди душѣ моя, снóмъ не отяготися.. воспряни. Побди... вжигающи свѣщу свою, да нѣ воздрéмлеши отже можнаби ві і рано відмавляти А повечерє у виїмкових случаях навіть публично в церкві відправляє ся рано (в навечеря Різдва і Богоявленя і в деяких случаях на Благовіщенє) — отже з важної причини моглобн бути відложене на рано без гріха. При поставленю границї взятої з горожаньского численя дня (півночи) для богослужебного пистемерон тяжко рішити, що належить для одного, а що для другого дня, і оден день богослужебний в сей спосіб дїлить ся межи два днї горожаньского численя.

Прочі інструкції Їх Преосьвященьства суть великої ваги, бо відносять ся до практичних питань совісти що до способу відчитуваня молитвослова і сповненя обовязку правила; дають на них ядерну відповідь, і — головна річ, міродайну. Серед них ми дуже радо булиби повитали рішене, чи і як відчитувати службу воскресну, що находить ся в молитвослові, особливо воскресний канон, та чи можна місто ектеній говорити 12 разів „Господи помилуй“ так, як се має находити ся в руских молитвословах вже з початку XVIII в.

Найважнїйша річ у Додатку є друга его часть „Місіи духовнй“ (ст. 14—39), яка всесторонно і практично викладає спосіб уряджуваня місій, їх плян і порядок на пять днїв. Ся інструкция дуже на часі і певно прислужить ся богато для справи Божої, тим більше, що не лишень діецезальні місіонарі, але і кождий душпастир на підставі сего поученя буде міг сьвідомо і після випробованого порядку бути помічним в сім апостольскім дїлї.

Трета часть Додатку, „Катехизация“ кладе сьвященьству на серце вагу катехизованя молодїжи в виду занепаду релїґійного і морального наших часів і найвисшої волї Сьвятїйшого Отця.

О. Б.

Edelsteine aus reicher Schatzkammer. Eine Sammlung schöner Stellen aus den Schriften von **Alban Stolz**. Mit besonderer Rücksicht auf die reifere Jugend ausgewählt von Heinrich Wadner 1905. Freiburg, Herder. XI, 334 ст. 12°.

Письма Альбана Штольца, найориґінальнїйшого і найпопулярнїйшого католицкого писателя XIX. в., се „жерело найчистїйшої роскоші для духа і ума, а притім і найбогатшої корысти для душі“. Его бистрий, проникаючий ум, змисл для природи і еї краси, жива фантазия, получена зі здоровим гумором приковують читача майже до кождої стрічки і богато доброго здїлали і дїлають для царства Божого. З богатої скарбниці его духа, яка обнимає 20 томів більшого, ілюстрованого видання (кромі якої є дешеве видане для народа в 10-ти томах, оба вийшли у Гердера в Фрайбурзї) у цитованій книжці зібране саме, як се видавець влучно називає, дороге каміня, — найгарнїйші місця з усїх его творів. Уложені після систематичного пляну, зґрупованого около трех точок: I. Бог, II. Чоловік і его вічне призначене, III. Природа, сї losi aurei приносять читачови правдиву радість і благословене. Тягом їх читати годї, бо прямо подавляють читача своєю силою, але зато вливають в его душу богато житя і рефлексий.

Вправдї, брати після заголовка, ся книжка призначена в першій мірі для дозрілої молодїжи: але і еї приятелї, родичі і вихователї, найдуть тут і для себе милий подарунок, — особливо проповідники і катихити найдуть тут богато добрих і хосенних мотивів до використаня.

О. Б.

Slavorum litterae theologicae. В минувшім роцї (1905) зачав виходити в Празї бібліографічний журнал богословскої літератури в словяньских народів п. з. „Slavorum litterae theologicae“. Є се двомісячний додаток (видаваний в латиньскій мові) до пятьтижневника „Casopis katolického duchovenstwa“ а має на цїли познакомляти Славян, а головно не-Славян, з рухом літературно-богословским славяньских народів, навіть найменших; осьвічувати спірні точки між богословєм православно-славяньского Всходу а католицко-славяньского Заходу, а то для промощеня дороги до злуки обох Церков (Programma, I. pg 1–2) Адреса Редакциї — Прага IV. 63; Адміністрациї — Прага, I. 190. Річно коштує 6. корон. Від року 1906 виходить чвертьрічно, але обєм на тім нїчо не стратив.

Перший річник числить 285+XI+VI сторін та має доволї інтересний зміст. Рецензиї книжок, брошур і периодичних видавництв з богословскої або богословским елєментом закрашеної літератури, голо но росийскої, польскої і ческої і виказ европейских, головно нїмецких і францускиx творів і журналів, о скілько они занимають ся славяньским питанєм; вкінци голоси цїлої европейскої, славяньскої і неславяньскої преси про видавництво „Conspectus“, складають зміст першого, вельми інтересного річника. І так прихильно заговорило про „Conspectus“ крім наших видавництв „Нива“ і „Кат. Всхід“, ще і „Странникъ“, „Voditelj“, „Kat. Obzornik“, „Pielgrzym“, „Świat słowiański“, „Innsbrucker Zeitschrift“, „Theolog. Revue“, „Le canoniste contemporain“, „Revue Augustienne“, „Polybion“.

Наша, руско-богословска література, дуже слабо заступлена в сїм річнику. Крім заміток в I. зошитї ст. 33. 34. нїчо більше про нас і не чути. Редакция „Conspectus“ нїчо в тім не завинила; в I. числі 1906 року на ст. 58. просить сама Редакция о надсилане наших богословских творів до рецензиї та о надсилане самих рецензий. Правда, що ми не маємо нокищо поважнїйшої богословскої літератури — нас занимає всьо иньше — але щось небогацько маємо, та і про се можнаби щось написати. А такі допісї булиби пожадані і для повноти образу богословского руху літературного в Славянщинї, так з другої сторони булоби се корисне і для нас, щоби о нас знала щось Европа — про нас, що то колись пишалисьмо ся так величною і гарно розвиненою богословскою літературою.

свщ. О. Волянський.

ВСЯЧИНА.

Пересторога для руских робітників, що їдуть до Прус на роботу. Хто хоче їхати до Прус на роботу нехай зголошуєсь на адресу: Stefanowytsch in Neuberun o/s“. Перестерігаємо перед бюрами в Мисловицях і Осьвенцїмі, котрі підшивають ся неправно під імя руского бюра. Рівнож перестерігаємо перед

аґентами: Гаком, Ґумовским, Стадником, Григорчуком і другими аґентами противними, як також їх листами, бо з ними руске бюро в Найберунї немає нїчого спільного. Всї листи писані ким иншим до наших людий з зазивом на роботу, просимо присилати разом з ковертою на адресу Народної Канцелярії у Львові для здемаскованя наших ворогів. Сї листи є дуже важним орудиєм для нас, тож надіємо ся, що кождий щирий Русин надішле сї листи нам. — Також перестерігаємо перед всїми посїпаками в дорозї а особливо в Осьвенцїмі де хрунї продають в неволю людий наших польскому бюрови, котре потім ще хвалить ся, що нарід звертає ся до него „z zaufaniem“. Хто їде на роботу до Прус нехай вимиває перед аґентами і хрунями — бо дорога з дому до руского бюра в Найберунї проста!

Народна Канцелярия.

Збираймо підписи на петиції против **реформи супружества!** Підписувати петиції можуть всї, що укінчили 20. рік житя. Петиції можна висилати ещє до кінця марця на руки Віденьского центрального католицкого комітету. Вороги Церкви розвинули шалену аґітацию за реформою, не засипляймо отже і ми справи. Крім збираня підписів на петиції усьвідомляймо та поучаймо також на проповідях і при иншых нагодах наш нарід про значінє, суть, та характер тайни супружества.

Паломництво до св. Землї. В вересни с. р. має відбутись руске паломництво до св. землї під проводом всїх трех наших Високопреосьвящених Владик. Поклик, як і програма паломництва вже оголошені. В сїм паломництві мусить взяти участь що найменше 500 осіб. Кошта I. кл. виносять 450 кор. II. 400 к. III. 300 кор. Зголошуватись треба до „Комітету паломництва до св. землї“. „Провідник“ вже друкує ся і буде в короткім часї розсилатись тим, що зголосять ся до паломництва.

Несовісна аґітация. Католицкий центральний Комітет у Відни розіслав до всїх урядів парохіяльних відозву, в котрій остерігає католиків перед реформою супружескою, що зміряє до введеня розводів в католицких подружах і до заведеня мішаного супружества межи жидами а христіянами, а яку хотять тепер у нас завести. Комітет отже взиває зовсїм справедливо усїх католиків, аби не допустили до впровадженя так небезпечної реформи а щоби своїми підписами заявили, що не годять ся на супружескую реформу.

В тім напрямі видав також Станиславівский Ординарят в Вістнику Станиславівскої Епархії з лютого с. р. Ч. II. зазив до епархіяльного Духовеньства, аби оно заняло ся збиранєм підписів протестуючих против згубної реформи. Нарід заявив ся з початку, особливо подекуди, охотно против реформи супружескої, доки не навинули ся темні духи, що зачали бунтувати нарід, аби не підписував ся. В тій цїли стали они перекручувати річ. І так одному селянинови з Ямниці сказ в якийсь пан в Станиславові, аби не підписувати ся в громадї, бо сї підписи збирають ся против реформи виборчої; подібно мала ся річ в Ганусівцях, а навіть в Станиславові знайшли ся так наївні, що вірили, що коли сьвященики позбирають підписи і відішлють до Відня, там перечеркнуть вираз „супружескої“ який слїдує по виразї „реформи“ а на его місце впишуть „виборчої“

і в той спосіб зістане нарід вивезений в поле. Агітацию межи селянами з Угорник і Микитинець вели колійники, котрі купували у тих селян ярину і инші річи на площи в близкости зелїзниці. В дальших же повітах від Станиславова, як приміром в Гусятиньскім, казали агітатори, що се збирають ся підписи на заведенє панщини, або що то сьвященики потребують гроший і тому збирають підписи а нарід буде мусїв опісля надплачувати при податку.

В Станиславові на завагали ся социялїсти викликати бучу в латиньскім костелї, де умисно поставлено столики, щоби при них можна підписувати.

Задля тої безсовісної агітациї, не зможемо, розуміє ся, виказати ся таким числом підписів протестуючих против супружеской реформи, яким моглибисьмо виказати ся, колиби тої агітациї не було. Річ природна, що социялїсти, котрим нїхто не перешкаджав, мали зібрати десятки тисяч підписів за супружескою реформою в самім Станиславові. Чи ся несовістність вийде їм колись на добре, побачимо.

Із Станиславова пишуть нам: У нас відбуває ся тепер так званий місийний курс, почавши від вівторка т. є 6 с. м. під проводом Преосвящ. Кир Григорія і О. Еремії Ломницкого ч. св. В. В. Сьвящеників зібрало ся доволї много. Курс сей відбуває ся в забудованю духовної Семинариї. Преосьвящений не засипляють справи, але старають ся вказати Духовеньству своєї Епархії дорогу, як можна з користию трудити ся для добра св. Церкви.

В коротцї відбудуть ся також реколєкциї для пань, котрих вже до сего часу зголосило ся тілько, то треба поділити всї пані на дві серии.

Відозва Руского товариства педагогічного. Відай жадному рускому товариству не доводить ся так часто звертати до добродїйности наших земляків, як нашому. Але наше товариство сьвідоме своєї високої культуральної місиї, яку сповняє серед нашого народа, не вагає ся на случай конечної потреби відзиватись до милосерних і патріотичних сердець наших жертволюбивих земляків, від яких дізнавало вже стільки раз успішної і скорої помочи. Земляни! Видатки наші що місяця є за мало сказати великі, але прямо кольосальні в порівнаню з нашими дуже дрібними приходами. Ми що місяця мусимо видавати більше нїж приносять нам вкладки членскі за цїлий рік! Само удержанє нашої величезної, найбільшої на цїлу Галичину бурси (200 питомців!) коштувало в р. шк. 1904/5 47.264 К 44 сот., а на се зложили питомці лише 35.983 К 33 сот., а де взяти недостаючих близько 10.000 К.? Так само борять ся з монструальними недоборами майже всї институциї нашого товариства: інститут для хлопців, два інститути дівочі, женьска школа видїлова ім. Шевченка, приватна женьска семинария учительска і наші видавництва Ми усюди задовжені: у властителїв домів, різників, пекарів, кравців, шевців, столярів, архітектів, доставців шкільних приборів, в друкарнях і т. д.. і т. д. І нераз думаємо собі, чи ми видобудемо ся коли із сеї матнї, в яку увели себе не з примхи, не самохіть, не з порожної амбициї або гордощів, але в яку впровадили нас конечні потреби культурного двигненя нашого народа? Якби не віра в живучість

нашого народа, якби не надія, що лїпші, сьвітлїйші, благороднїйші та патріотичні громадяни не дадуть запропаститись всьому сему, що вже жиє, що вже веде ся, але противно скріплять ще наші сили, то хто зна чи не прийшлоб ся нам попасти в розпуку! Але ми є переконані, що анї один люблячий свій нарід і вітчину Руси, не схотів би прим. навіть погодитись з тою думкою, щоби ми були приневолені обмизити число бурсаків з 200 на 150 або 100! Нї, ми не повинні допустити до того, щоби навіть о одного бурсака того красного числа не зменшати, бо у нас кожда осьвічена, тямуча одиниця більше стоїть, ніж у висше культурних народів десять одиниць! Не допустїм до обмеженя бурсаків, противно стремім до збільшеня того числа, а щоби раз на все збутись оплати високих чиншів (за бурсу лише платить ся місячно близько 1100 корон!) здвигнїмо для бурси дім! Нехай у княжім городї Льва руска бідна молодіж має свій власний приют! Нам дуже соромно буде, як сего в найблизшій будучности не зробимо.

Крім згаданих довгів маємо довги ще иншого рода, справдї не пекучі, але дуже важні. Товариство затягнуло моральні довги у тих премногих людий, що працю і здоровє своє жертвують по наших школах, інституциях, комітетах і і. д. дуже часто зовсїм безінтересовно. Сих довгів нїхто їм не сплатить! Але як незмірмо щасливими будуть они видїтись, коли через вашу матеряльну підмогу побачать гарні наслїдки своїх трудів: десятки, сотки осьвічених женщин і мужчин, котрі свою осьвіту а часто й своє становище, можність хосенної дїяльности в народї, а притім й свій кусень хлїба, будуть завдячувати помочи моральній і матеряльній своїх земляків! Просимо рожважити се добре, просимо при нагодї відвідати наше товариство, наші школи і бурси, а серця піднесуть ся вам у гору на вид тих дївчаток у наших школах, що зниділи би, пропали-б певно для народу, як би не найшли приюту в нашім товариствї, на вид 200 бурсаків і т. д. Тодї послїдну ленту кождий зі слезою радости в оцї пожертвував би, видячи, що наше товариство працює найбільше над тим, що нарід має найдорожшого, бо над молодежию его, над цьвітом, над надїею его: працює для его красшої будучности; — бо яка молодїж народа, така й его будучність!

З великим признанєм підносимо, що так одиниці як й інституції наші відозвались дуже зичливо на наші поклики о підмогу в падолистї і грудню: жертви посипались тодї, як на наші відносини, дуже богаті. Але сїчень і лютий принесли нам вже дуже мало, а тут зусюди кличуть: плати, а нї, то підписуй нові векслї на високі проценти!

Земляки! не ми, але наші бідненькі рускі дївчатка і хлопчики, а поміж ними дуже часто круглі сирітки по учителях, міщанах, селянах, а навіть й сьвященниках, благаючими голосочками молять вас: пригорнїть нас до свого щирорускаго тепленького серденька!

Чи ми сьміємо на ті їх благання остати глухі, без милосердя? Всякі жертви, хотяй би найдрібнійші, просимо присилати на адрес: Руске товариство педаґоґічне, у Львові, ул. Сикстуска ч. 47. Посилки улекшуємо чеками, просимо лише по них зголоситись.

Замітка: Товариство порішило розсилати до зичливих нам людий, церков, институций, торговель, товариств і касин пушки задля збираня складок на нашу бідну молодіж. Але що кожда така пушка і висилка еї буде досить гроший коштувати, тому просимо отсим всіх доброзичливих нам людий зголошуватись по них, а ми їх в міру зголошень будемо висилати. Таку думку піддав нам оден зичливий сьвященик-патріот, і ми маємо надію, що она буде зичливо всїми принята. Просимо рівнож о устроюване добровільних складок, відчитів і концертів по провінції на згадану ціль.

Жертви в натурал їях для бурси просимо прямо посилати на ул. вірменьску ч. 2 (напроти рускої ґімназиї).

Спис всіх добродіїв товариства будемо окремо видавати що місяця.

(Всї наші часописи і в Галичинї і на Українї просимо о ласкаве перепечатане отсеї відозви).

Реколекциї для членів товариства св. Ольги відбудуть ся спільно з реколекциями уряджуваними ОО. Василянами для пань львівских. В суботу, т. є. 31 с. р. будуть спеціяльні науки для членів тов. сьв. Ольги.

Про антиалькоголїчний рух виголосить Вп. о. Д. Танячкевич відчит в духовній семинарії д. 5. цьвітня с. р. о год. $^1/_2 5$ по полудни. Пожадана також участь сьвящеників.

Просимо о надсилане залеглої предплати і о приєднюване нам нових предплатників.

Видає і за редакцию відповідає сьвящ. **Ярослав Левицкий.**
З друкарнї Народової (Манецких), Львів.